

UNIWERSYTET ŚLĄSKI W KATOWICACH
WYDZIAŁ PRAWA I ADMINISTRACJI
INSTYTUT NAUK PRAWNYCH

Magdalena Leśniewska-Jerzykowska

Zgoda osoby trzeciej w prawie cywilnym

Rozprawa doktorska
przygotowana pod kierunkiem
dr hab. prof. UŚ
Moniki Jagielskiej

Katowice 2024

Spis treści

Wykaz skrótów	5
Wstęp	9
Zakres dysertacji, jej cel badawczy oraz cele szczegółowe	9
Metody badawcze	14
Struktura i treść rozprawy.....	15
Rozdział 1. Pojęcie, funkcje i charakter prawny zgody	19
1.1 Wprowadzenie	19
1.2 Ogólne pojęcie i funkcje zgody w prawie cywilnym	20
1.3 Przepisy przewidujące wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej	24
1.4 Funkcje zgody osoby trzeciej	31
1.4.1 Ochrona interesów osoby trzeciej	34
1.4.2 Ochrona interesów strony czynności podstawowej	40
1.4.3 Zgoda osoby trzeciej a zasada swobody umów	47
1.5 Charakter prawny oświadczenia osoby trzeciej.....	50
1.5.1 Zgoda osoby trzeciej jako oświadczenie woli.....	50
1.5.2 Zgoda osoby trzeciej jako element czynności prawnej, której dotyczy	53
1.5.3 Zgoda osoby trzeciej jako odrębna czynność prawna	55
1.5.4 Charakter prawny odmowy wyrażenia zgody przez osobę trzecią	59
1.6 Podsumowanie.....	61
Rozdział 2. Rys historyczny ogólnej regulacji dotyczącej zgody osoby trzeciej....	63
2.1 Wprowadzenie	63
2.2 Okres przed II wojną światową	63
2.3 Okres po II wojnie światowej (lata 1945-1955)	66
2.4 Prace Komisji Kodyfikacyjnej przy Ministrze Sprawiedliwości (lata 1956-1964)...	70
2.5 Podsumowanie.....	73

Rozdział 3. Pojęcie osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC	75
3.1 Wprowadzenie	75
3.2 Znaczenie pojęcia „osoba”	75
3.3 Znaczenie pojęcia „trzecia”	85
3.4 Skutki ustania bytu prawnego osoby trzeciej	92
3.5 Podsumowanie.....	96
Rozdział 4. Źródło obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej	98
4.1 Wprowadzenie	98
4.2 Obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej wynikający z ustawy	98
4.3 Obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej wynikający z czynności prawnej.....	99
4.3.1 Obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej wynikający z czynności prawnej, zastrzeżony na podstawie upoważnienia ustawowego.....	100
4.3.2 Obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej wynikający z czynności prawnej, zastrzeżony bez upoważnienia ustawowego	106
4.4 Zgoda osoby trzeciej jako <i>conditio iuris</i> . Warunkowe udzielenie zgody.....	113
4.5 Podsumowanie.....	116
Rozdział 5. Forma zgody osoby trzeciej	117
5.1 Wprowadzenie	117
5.2 Forma zgody osoby trzeciej niezastrzeżona <i>ad solemnitatem</i>	118
5.3 Forma zgody osoby trzeciej zastrzeżona <i>ad solemnitatem</i>	119
5.4 Aspekty szczegółowe dotyczące formy w zakresie czynności podstawowych.....	123
5.4.1 Forma zgody dłużnika na przejęcie długu w trybie umowy pomiędzy wierzycielem a osobą trzecią	123
5.4.2 Forma zgody dłużnika na wstąpienie innego podmiotu w prawa wierzyciela.	128
5.4.3 Forma zgody spółki z o.o. na zbycie udziałów	130
5.4.4 Forma potwierdzenia czynności dokonanej przez fałszywego pełnomocnika.	132
5.5 Forma odmowy wyrażenia zgody.....	137
5.6 Podsumowanie.....	138

Rozdział 6. Przedmiot zgody osoby trzeciej i sposób jej wyrażenia	141
6.1 Wprowadzenie	141
6.2 Przedmiot zgody osoby trzeciej.....	141
6.2.1 Zastosowanie art. 63 KC do jednostronnych czynności prawnych i umów.....	144
6.2.2 Zgoda generalna (blankietowa), zgoda rodzajowa.....	146
6.3 Sposób wyrażenia zgody przez osobę trzecią.....	154
6.3.1 Termin na wyrażenie zgody - zezwolenie a potwierdzenie. Uwagi terminologiczne.....	154
6.3.2 Krąg podmiotów, którym komunikowane jest oświadczenie woli o wyrażeniu zgody	160
6.3.3 Podmiot komunikujący treść oświadczenia woli o wyrażeniu lub odmowie wyrażenia zgody	165
6.3.4 Swoboda wyrażenia zgody przez osobę trzecią. Ważne powody jako przesłanka odmowy wyrażenia zgody	168
6.3.5 Zmiana stanowiska osoby trzeciej w zakresie oświadczenia woli w przedmiocie zgody	172
6.4 Podsumowanie.....	185
Rozdział 7. Skutki oświadczenia woli osoby trzeciej i jej braku.....	189
7.1 Wprowadzenie	189
7.2 Skutki wyrażenia zgody.....	189
7.3 Stan niepewności w zakresie skuteczności czynności prawnej - konstrukcja bezskuteczności zawieszanej.....	192
7.3.1 Wyznaczenie odpowiedniego terminu na wyrażenie zgody	197
7.3.2 Brak wyznaczenia terminu na wyrażenie zgody	202
7.3.3 Skutki w okresie trwania bezskuteczności zawieszanej.....	206
7.3.4 Rozporządzenie przedmiotem umowy w okresie bezskuteczności zawieszanej	211
7.4 Skutki braku zgody osoby trzeciej.....	216
7.4.1 Nieistnienie czynności prawnej.....	217

7.4.2	Nieważność bezwzględna.....	219
7.4.3	Inne skutki.....	228
7.5	Podsumowanie.....	231
Zakończenie. Wnioski <i>de lege lata</i> i <i>de lege ferenda</i>.....		235
Bibliografia		251

Wykaz skrótów

Akty prawne

BGB/KC niem.	<i>Bürgerliches Gesetzbuch</i> – Kodeks cywilny niemiecki
DCFR	<i>Draft Common Frame of Reference</i>
KC	ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.
Konstytucja RP	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.
KPC	ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2023 r. poz. 1550 z późn. zm.
KRO	ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.
KSH	ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych Dz. U. Nr 94, poz. 1037 z późn. zm.
KZ	rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. Kodeks zobowiązań, Dz. U. Nr 82, poz. 598 z późn. zm.
POPC	ustawa z dnia 18 lipca 1950 r. Przepisy ogólne prawa cywilnego, Dz. U.1950, Nr 34, poz. 311. z późn. zm.
UKW	ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 z późn. zm.
USG	ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz. U. z 2023 r. poz. 40 z późn. zm.

Czasopisma, publikatory, wydawnictwa promulgacyjne

AcP	<i>Archiv für civilistische Praxis</i>
DPP	Demokratyczny Przegląd Prawniczy

Dz. U.	Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej
JuS	<i>Juristische Schulung</i>
KSP	Krakowskie Studia Prawnicze
KPP	Kwartalnik Prawa Prywatnego
MoP	Monitor Prawniczy
NJW	<i>Neue Juristische Wochenschrift</i>
NP	Nowe Prawo
OSA	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSN	Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej i Izby Karnej
OSNCP	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPIKA	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
PiP	Państwo i Prawo
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
PS	Przegląd Sądowy
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SC	Studia Cywilistyczne
SPP	Studia Prawa Prywatnego
SP	Studia Prawnicze
TPP	Transformacje Prawa Prywatnego

ZNUJ Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

Organy i instytucje

BGH	<i>Bundesgerichtshof</i> – Federalny Trybunał Sprawiedliwości Niemiec
GKA	Główna Komisja Arbitrażowa
KKPC	Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego
SA	Sąd Apelacyjny
SN (7)	Sąd Najwyższy w składzie 7 sędziów
SN (PSIC)	Sąd Najwyższy w pełnym składzie Izby Cywilnej
SN	Sąd Najwyższy
SO	Sąd Okręgowy
TK	Trybunał Konstytucyjny

Pozostałe skróty

art.	artykuł
cz.	część
itp.	i tym podobny (-a, -e)
lit.	litera
m.in.	miedzy innymi
n.	następny (-a, -e)
nb	oznaczenie numeru brzegowego/bocznego
nr	numer
oprac.	opracowanie

pkt	punkt
por.	porównaj
poz.	pozycja
Projekt z 2008 r.	Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości, <i>Księga pierwsza Kodeksu cywilnego. Projekt wraz z uzasadnieniem</i> , Warszawa 2009.
Projekt z 2015 r.	<i>Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna. Projekt Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego przyjęty w 2015 r. z komentarzem członków Zespołu Problemowego KKPC</i> , red. P. Machnikowski, Warszawa 2017.
przyp.	przypis
red.	redakcja
rozdz.	rozdział
s.	strona
T./t.	tom
tj.	to jest
tw.	tak zwany (-a, -e)
ust.	ustęp
w zw.	w związku
wyd.	wydanie
z.	zeszyt
zd.	zdanie
z późn zm.	z późniejszymi zmianami
zob.	zobacz

Wstęp

Zakres dysertacji, jej cel badawczy oraz cele szczegółowe

Dokonanie czynności prawnej nie wymaga, co do zasady, oświadczeń woli innych podmiotów niż strony tej czynności. Z reguły bowiem czynność prawna zostaje dokonana w następstwie złożenia oświadczenia lub oświadczeń woli przez stronę lub strony tej czynności. Niekiedy jednakże wymagana jest dodatkowo zgoda osoby trzeciej, czyli osoby niebędącej stroną tej czynności, a w konsekwencji również stroną powstałego stosunku prawnego. Do tego typu sytuacji odnosi się właśnie art. 63 kodeksu cywilnego¹, w którym przewidziano ogólną regulację odnoszącą się do sposobu wyrażenia zgody przez osobę trzecią. Konstrukcja ta ma zastosowanie do wielu przepisów, które przewidział ustawodawca w systemie obowiązującego prawa, a które to przepisy ustanawiają obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej². Regulacje te znajdują się m.in. w KC i rozproszone są w zasadzie we wszystkich księgach kodeksu. Przepisy, które ustanawiają wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej, do których art. 63 KC również znajdzie zastosowanie, zawarte są także w innych niż KC ustawach – np. kodeksie rodzinnym i opiekuńczym³, kodeksie spółek handlowych⁴ i innych.

Niemniej jednak należałoby wskazać, że w art. 63 KC uregulowano w zasadzie jedynie termin, skutki i formę, w której zgoda osoby trzeciej powinna być wyrażona. Lakoniczną treść tego przepisu można byłoby próbować uzasadniać właśnie różnorodnością w zakresie czynności podstawowych, do których ma on zastosowanie. Instytucje wprowadzające wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej przewidują bowiem różne, czasem odmienne, konstrukcje w zakresie np. terminu, sposobu wyrażenia zgody czy też konsekwencji prawnych jej braku. Z uwagi na liczne przepisy przewidujące obowiązek uzyskania zgody, konstrukcja ta wydaje się konstrukcją niejednorodną, co powoduje wiele dyskusji i sporów doktrynalnych na gruncie stosowania przepisów prawa cywilnego. Z uwagi na rozproszenie przepisów przewidujących zgodę osoby trzeciej S. Grzybowski wskazywał, że „różnice między tymi sytuacjami, a nawet między poszczególnymi przypadkami w granicach tych sytuacji, idą nieraz tak daleko,

¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. 1964 Nr 16, poz. 93 z późn. zm.

² Na potrzeby rozważań prowadzonych w niniejszej rozprawie, czynność prawna, do której dokonania potrzebna jest zgoda osoby trzeciej, będzie nazywana „czynnością podstawową”.

³ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.

⁴ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, Dz. U. Nr 94, poz. 1037 z późn. zm.

że prowadzą do odmiennego unormowania w pewnym zakresie.”⁵ Rzeczywiście, należałoby przyznać, iż konstrukcyjnie i aksjologicznie można zaobserwować - miejscami istotne - różnice pomiędzy przepisami przewidującymi wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej. Niemniej jednak wydaje się, że przepis ogólny odnoszący się do zgody osoby trzeciej jest skonstruowany nazbyt lakonicznie, przynosząc tym samym wiele wątpliwości interpretacyjnych i ożywioną dyskusję w doktrynie. Zdaniem autorki więc, pomimo wspomnianej powyżej różnorodności czynności podstawowych, mając na względzie pojawiające się podobne wątpliwości interpretacyjne w szczególności na gruncie stosowania przepisów dotyczących tych czynności, wydaje się, że możliwym jest opracowanie bardziej funkcjonalnej regulacji ogólnej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej⁶. Taka regulacja modelowa pozwoliłaby bowiem uniknąć różnych interpretacji i odmiennych poglądów przedstawianych w doktrynie oraz przyczynić się do ujednoczenia orzecznictwa. W szczególności zaś należałoby to uznać za istotne i doniosłe z punktu widzenia interesów stron czynności prawnej, osób trzecich, jak i pewności obrotu. W doktrynie znaleźć można stanowisko, jakoby przepis art. 63 KC był w literaturze i orzecznictwie przeceniany, a jego znaczenie – z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia – było niewielkie⁷. Autorka nie zgadza się ze wskazanym poglądem i uważa, że odpowiednia zmiana legislacyjna pozwoli na uniknięcie tego rodzaju zarzutów w zakresie rzekomego przeceniania roli przepisu ogólnego odnoszącego się do zgody osoby trzeciej.

Przedmiotem niniejszej rozprawy jest więc problematyka zgody osoby trzeciej w prawie cywilnym i przeprowadzenie kompleksowej analizy tej konstrukcji. Niniejsza praca doktorska stanowi zatem z jednej strony próbę systemowego ujęcia problematyki objętej zakresem art. 63 KC i czynności podstawowych wraz z zestawieniem poglądów doktryny, orzecznictwa, jak i poglądów własnych autorki. Wydaje się bowiem, że wykładni art. 63 KC nie poświęcono

⁵ S. Grzybowski [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I. Część ogólna*, red. S. Grzybowski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1974, s. 526.

⁶ Na potrzeby rozważań prowadzonych w niniejszej rozprawie, regulacja ogólna dotycząca zgody osoby trzeciej, do której opracowania dążyć będzie autorka, nazywana będzie „regulacją modelową”.

⁷ Tak R. Majda [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 1 – jak twierdzi autor: „Przepisy art. 63 są w literaturze i orzecznictwie przeceniane. Odnajduje się w nich bowiem treści, których nie zawierają. Próbuje się wyprowadzać z nich ogólne normy dotyczące wymogów stawianych przez ustawodawcę oświadczeniu woli obejmującemu zgodę osoby trzeciej, charakteru takiego oświadczenia oraz – i to dosyć powszechnie – skutków braku zgody. (...) W istocie więc znaczenie przepisu jest niewielkie zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia.”

w literaturze zbyt wiele uwagi⁸. Z drugiej zaś strony analiza ta ma na celu znalezienie wspólnych cech dla wszystkich przepisów przewidujących obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej, a także uwypuklenie różnic, które mają wyłącznie wąskie zastosowanie do danej czynności podstawowej.

Biorąc pod uwagę powyższe, celem niniejszej pracy jest opracowanie ogólnej regulacji modelowej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej. Osiągnięcie tego celu będzie możliwe poprzez analizę dotychczasowych wątpliwości interpretacyjnych pojawiających się na gruncie stosowania art. 63 KC, jak i przepisów dotyczących czynności podstawowych, a także przegląd poglądów doktryny i orzecznictwa w zakresie zgody osoby trzeciej, która skutkować będzie oceną, czy w danym aspekcie jest możliwe i słuszne wypracowanie regulacji modelowej o charakterze ogólnym, czy też nie. Jeśli ocena ta przyniesie odpowiedź pozytywną, celem autorki będzie również zaproponowanie brzmienia takiej regulacji. Jako główną tezę badawczą przyjęto bowiem, że przepis ogólny odnoszący się do zgody osoby trzeciej jest uregulowany w KC w sposób niewystarczający, ponieważ możliwe jest jego bardziej funkcjonalne ujęcie poprzez opracowanie odpowiedniej regulacji modelowej. Autorka staje zatem na stanowisku, że w zakresie art. 63 KC niezbędna jest interwencja ustawodawcy⁹.

Z uwagi na powyższe kwestie, niewątpliwie niezbędne jest ujęcie omawianej instytucji nie tylko z perspektywy przepisu ogólnego (art. 63 KC), ale również z perspektywy konkretnych przepisów, które wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej ustanawiają. Niemniej, co należy podkreślić, celem niniejszej rozprawy nie jest systemowe omówienie każdej z czynności podstawowych. Szczegółowe bowiem omówienie i naukowe opracowanie każdej z tych czynności mogłoby stanowić - jak się zdaje - przedmiot odrębnych rozpraw doktorskich lub monografii. W stosunku do czynności podstawowych poczyniono więc stosowne uwagi jedynie tam, gdzie było to niezbędne dla wysnucia stosownych wniosków w zakresie

⁸ Najobszerniejszą analizę w zakresie art. 63 KC przedstawił M. Kozik w dwóch artykułach w ramach czasopisma *Rejent* – zob. tenże, *Zgoda osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej w świetle art. 63 k.c. – zagadnienia wybrane (cz. I)*, *Rejent* 2007, nr 3, s. 61-85 oraz *Zgoda osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej w świetle art. 63 k.c. – zagadnienia wybrane (cz. II)*, *Rejent* 2007, nr 4, s. 73-89. Uwagi w zakresie niektórych wątpliwości interpretacyjnych na gruncie art. 63 KC przedstawiła również B. Jelonek-Jarco – zob. też, *Artykuł 63 k.c. - uwagi de lege lata i de lege ferenda* [w:] *Rozprawy z prawa cywilnego, własności intelektualnej i prawa prywatnego międzynarodowego, Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Bogusławowi Gawlikowi*, red. J. Pisuliński, F. Zoll, P. Tereskiewicz, Warszawa 2012, s. 117-139. Niemniej jednak, wyżej wzmiankowane publikacje dotyczą jedynie niektórych zagadnień i wątpliwości interpretacyjnych powstałych na gruncie stosowania art. 63 KC i nie stanowią pełnych opracowań prezentowanego zagadnienia.

⁹ Konieczność zmiany w omawianym zakresie spostrzegła również Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego - zob. *Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna. Projekt Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego przyjęty w 2015 r. z komentarzem członków Zespołu Problemowego KKPC*, red. P. Machnikowski, Warszawa 2017, s. 93-94.

ewentualnej zmiany regulacji ogólnej. Wydaje się jednak, że poszerzona analiza w zakresie każdej z czynności podstawowych - bacząc na cel pracy oraz zakres badań - nie jest niezbędna.

Podstawowy cel badań, jakim jest opracowanie ogólnej regulacji modelowej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej, nierozzerwalnie łączy się z celami szczegółowymi, do których należy zaliczyć w szczególności:

1. Sprecyzowanie pojęcia i funkcji zgody w ujęciu szerokim, jak i wąskim;
2. Ustalenie charakteru prawnego zgody osoby trzeciej, jak i jej odmowy;
3. Analiza historii regulacji ogólnej w zakresie zgody osoby trzeciej, w tym również projektów ustaw;
4. Określenia zakresu pojęcia „osoba trzecia” w rozumieniu art. 63 KC;
5. Ustalenie zakresu zastosowania art. 63 KC w odniesieniu do źródła obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej;
6. Rozważania w zakresie formy zgody osoby trzeciej z perspektywy art. 63 KC oraz przepisów odnoszących się do czynności podstawowych;
7. Omówienie praktycznych aspektów związanych z konstrukcją zgody osoby trzeciej i sposobem jej wyrażania, przede wszystkim w zakresie:
 - a. przedmiotu zgody i powiązanych z tym zagadnieniem kwestii, w szczególności w postaci możliwości wyrażenia zgody generalnej (blankietowej), rodzajowej czy zgody częściowej;
 - b. sposobu wyrażenia zgody poprzez rozstrzygnięcie terminu, w jakim zgoda osoby trzeciej może (lub musi) być wyrażona, kto zgodę może wyrazić i komu powinien ją zakomunikować;
 - c. ustalenia, czy osoba trzecia ma pełną swobodę decyzji w zakresie wyrażenia zgody oraz czy (i ewentualnie kiedy) osoba trzecia ma możliwość (w przypadku podjętej i zakomunikowanej decyzji w zakresie odmowy lub wyrażenia zgody) decyzję tę zmienić;
8. Przeanalizowanie rodzaju konsekwencji i skutków, jakie niesie ze sobą wyrażenie zgody przez osobę trzecią, a także brak zgody, ze szczególnym uwzględnieniem sankcji w postaci bezskuteczności zawieszanej i możliwości zakończenia związanej z tym stanem niepewności.

Problematyka związana ze zgodą osoby trzeciej nie ogranicza się, jak wyżej wskazano, wyłącznie do samego kodeksu cywilnego. Niezbędne będzie też zatem odwołanie się do instytucji przewidzianych w innych ustawach. W pracy pominięto natomiast problematykę

zgody osoby trzeciej w ramach innych gałęzi prawa, ujmując jedynie perspektywę cywilistyczną, co zostało uwzględnione również w tytule niniejszej rozprawy.

Uwaga autorki została skupiona w głównej mierze na polskim prawie cywilnym, niemniej jednak w rozprawie uwzględniono także analizę przepisów prawa niemieckiego. Nie jest to zabieg przypadkowy. Po uchwaleniu obecnie obowiązującego w Polsce kodeksu cywilnego wskazywano bowiem, że układ kodeksu, jak i jego rozwiązania konstrukcyjne, oparte zostały w głównej mierze właśnie na wzorach kodeksu cywilnego niemieckiego, a to prawdopodobnie dlatego, że był on uważany za względnie nowy i stał na wysokim poziomie pod względem techniki ustawodawczej¹⁰. Analiza przepisów prawa niemieckiego oraz poglądów niemieckiej doktryny w zakresie ogólnej regulacji dotyczącej zgody osoby trzeciej oraz czynności podstawowych wskazuje jednak na (miejscami dosyć istotne) różnice w zakresie zastosowanych konstrukcji. Już sama lektura przepisów ogólnych dotyczących zgody osoby trzeciej pokazuje, iż w BGB¹¹ poświęcono ogólnym przepisom dotyczącym zgody osoby trzeciej kilka odrębnych paragrafów (§ 182-184 BGB). Niektóre zastosowane przez ustawodawcę niemieckiego rozwiązania w zakresie konstrukcji zgody osoby trzeciej należy uznać za wartościowe przede wszystkim z uwagi na konieczność poszukiwania bardziej praktycznych i odpowiadających na potrzeby obrotu rozwiązań w zakresie konkretnych problemów prawnych pojawiających się na gruncie prawa polskiego. Dodatkowym argumentem przemawiającym za poszukiwaniem rozwiązań w prawie niemieckim może być również dłuższa tradycja prawna obowiązywania i stosowania przepisu ogólnego dotyczącego zgody osoby trzeciej w prawie niemieckim. Przepisy ogólne w zakresie zgody osoby trzeciej obowiązują bowiem od czasu uchwalenia BGB w 1896 roku. Zestawienie dwóch powyższych porządków prawnych pozwoliło na porównanie stosowanych przez ustawodawców regulacji i wyciągnięcie stosownych wniosków, mając na celu wypracowanie bardziej funkcjonalnych rozwiązań konstrukcyjnych i legislacyjnych w odniesieniu do regulacji modelowej.

Ostatecznym wynikiem badań ma być zatem zaproponowanie przez autorkę pracy wniosków *de lege lata* i *de lege ferenda*, w tym w szczególności zaproponowanie brzmienia regulacji modelowej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej, która - co do zasady - mogłaby mieć odniesienie do wszystkich przepisów dotyczących czynności podstawowych. Pomimo bowiem ich istotnego rozproszenia oraz różnorodności zastosowanych konstrukcji, wydaje się, że przepis ogólny odnoszący się do zgody osoby trzeciej, w bardziej funkcjonalnej odsłonie,

¹⁰ A. Stelmachowski, *Polemika... z projektem kodeksu cywilnego*, PiP 1962, nr 12, s. 1068.

¹¹ *Bürgerliches Gesetzbuch* – Kodeks cywilny niemiecki z dnia 18 sierpnia 1896 r.

będzie mógł być z powodzeniem stosowany do wszystkich czynności podstawowych z ewentualnymi modyfikacjami w nich przewidzianymi.

Metody badawcze

Rozpoznanie i analiza poszczególnych zagadnień poruszonych i omówionych w niniejszej rozprawie, wymagały zastosowania kilku metod badawczych – tj. metody formalno-dogmatycznej, historycznoprawnej i komparatystycznej. Dobór metod uwarunkowany został wskazanymi wyżej celami.

Podstawowe znaczenie w przeprowadzonych badaniach ma metoda formalno-dogmatyczna, będąca podstawową metodą dla naukowych prac prawniczych. W głównej mierze wykorzystano analizę tekstów prawnych oraz literatury i orzecznictwa. Omówienie regulacji ogólnej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej oraz poszczególnych czynności podstawowych (w tym ocena możliwości i zakresu zastosowania do nich konstrukcji ogólnej), musi opierać się na analizie odpowiednich przepisów prawa, przy uwzględnieniu powszechnie uznanych w nauce prawa metod wykładni. Analiza poglądów wyrażonych w doktrynie i judykaturze, częstokroć odmiennych i rozbieżnych, pozwoliły na odnalezienie sfer, które wymagają opracowania bardziej funkcjonalnej ogólnej regulacji modelowej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej.

W pracy zastosowano również metodę komparatystyczną w zakresie prawa niemieckiego, w którym została przewidziana bardziej rozbudowana konstrukcja ogólna dotycząca zgody osoby trzeciej. Zawarte w pracy uwagi prawno-porównawcze mają na celu przede wszystkim poszukiwanie rozwiązań w zakresie pojawiających się problemów na tle stosowania prawa polskiego, a to poprzez odwołanie się do niemieckiego systemu prawnego mogącego stanowić swoistego rodzaju „inspirację” dla zmiany regulacji w systemie polskim. Zgodnie bowiem z poglądem wyrażonym w literaturze, a odnoszącym się do wykładni przepisów i metod badania prawa, metoda prawno-porównawcza realizuje dwa główne cele. Pierwszy z nich polega na ułatwieniu wykładni danego przepisu. Drugim natomiast jest formułowanie postulatów *de lege ferenda*¹². Zastosowanie tej metody w niniejszej rozprawie ma pomóc właśnie w opracowaniu stosownych wniosków *de lege ferenda* tam, gdzie autorka -

¹² Tak G. Jędrejek, *Wykładnia przepisów prawa cywilnego*, Warszawa 2020, s. 205-206 – jak wskazuje autor: „Być może w obcym systemie prawnym sposób regulacji danej instytucji prawnej jest »lepiej« niż w naszym systemie prawnym. Ustalenie powyższe może stanowić punkt wyjścia co do dyskusji odnośnie do wprowadzenia zmian w naszym systemie prawnym.”

po przeprowadzeniu stosownych badań - uzna to za niezbędne i zasadne, biorąc pod uwagę zastosowane przez ustawodawcę niemieckiego rozwiązania legislacyjne.

Uzupełnieniem metody formalno-dogmatycznej oraz komparatystycznej jest w niniejszej rozprawie metoda historycznoprawna, której zastosowanie pozwoliło na ustalenie przebiegu procesu legislacyjnego w zakresie regulacji ogólnej dotyczącej zgody osoby trzeciej. Metoda historycznoprawna miała za zadanie przybliżyć ewolucję ogólnej regulacji w zakresie zgody osoby trzeciej oraz weryfikację proponowanych i dokonywanych w tym zakresie zmian legislacyjnych. Nie bez znaczenia w tym kontekście jest również sięgnięcie do projektów księgi pierwszej kodeksu cywilnego z 2008¹³ i 2015¹⁴ r. przedstawionych przez KKPC. W tym miejscu warto wskazać, że Projekt z 2008 roku nie przewidywał w projektowanym art. 96¹⁵, odnoszącym się do zgody osoby trzeciej, żadnych zmian w stosunku do aktualnego brzmienia art. 63 KC. W uzasadnieniu tego projektu wskazano wręcz wprost, że „(...) art. 96 projektu reguluje – zgodnie z dotychczasowym art. 63 k.c. – zgodę osoby trzeciej.”¹⁶ Z kolei w Projekcie z 2015 r. dostrzeżono już pojawiające się na gruncie stosowania przepisów o zgodzie osoby trzeciej problemy i w projektowanym art. 67 zawarto kilka dodatkowych i bardziej funkcjonalnych regulacji¹⁷.

Struktura i treść rozprawy

Całość rozprawy doktorskiej podzielona jest na wstęp, siedem rozdziałów merytorycznych oraz zakończenie, w którym zebrane zostały wyniki badań, w szczególności wnioski *de lege ferenda*. Na początku każdego z rozdziałów znajduje się krótkie wprowadzenie do omawianego w danym rozdziale zagadnienia. Natomiast na końcu rozdziałów autorka, celem zachowania czytelności i przejrzystości prowadzonych wywodów, starała się również podsumować dokonane w ramach danego fragmentu rozprawy badania, ich wyniki, a także poczynione ustalenia.

¹³ Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości, *Księga pierwsza Kodeksu cywilnego. Projekt wraz z uzasadnieniem*, Warszawa 2009.

¹⁴ *Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna. Projekt Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego przyjęty w 2015 r. z komentarzem członków Zespołu Problemowego KKPC*, red. P. Machnikowski, Warszawa 2017.

¹⁵ Projekt z 2008 r., s. 106-107.

¹⁶ *Ibidem*, s. 107. Nadto jak wskazała w stosunku do Projektu z 2008 r. B. Jelonek-Jarco: „Trudno więc na tej podstawie dociec, czy i w jakim stopniu podczas prac nad projektem przeanalizowano problemy pojawiające się na gruncie obecnego artykułu 63 KC, czy sięgnięto do projektów kodeksu cywilnego, czy przepisów niemieckiego kodeksu cywilnego, na których regulacja zawarte w kodeksie cywilnym była przecież wzorowana.” – zob. też, *Artykuł 63 k.c. ...*, s. 122.

¹⁷ Projekt z 2015 r., s. 93.

W pierwszym rozdziale rozprawy, w ramach zagadnień o charakterze wprowadzającym, dokonano ogólnego określenia pojęcia „zgoda” oraz funkcji jakie pełni ona w prawie cywilnym w ujęciu szerokim. Następnie dokonano ogólnej charakterystyki zgody osoby trzeciej, a także wskazano egemplifikację przepisów wskazywanych przez doktrynę, jako tych, które przewidują wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej. Istotną część rozważań w tym rozdziale stanowi również wskazanie funkcji, jakie zgoda osoby trzeciej pełni w obrocie. Wskazanie funkcji zgody będzie miało doniosłe znaczenie w perspektywie dalszych rozważań poczynionych w niniejszej pracy. W pierwszym rozdziale przeprowadzono również analizę w zakresie charakteru prawnego zgody osoby trzeciej, a także charakteru prawnego odmowy wyrażenia zgody przez osobę trzecią.

W rozdziale drugim, najmniejszym objętościowo, zwrócono uwagę na rys historyczny ogólnej regulacji dotyczącej zgody osoby trzeciej. Skoro głównym celem pracy jest opracowanie regulacji modelowej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej, autorka uznała za niezbędne przyjrzenie się historii ogólnego przepisu w tym zakresie. Było to pomocne w zakresie dokonania rzetelnej analizy aktualnie obowiązującego art. 63 KC, gdyż ogólna konstrukcja w zakresie zgody osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej nie stanowiła – w momencie uchwalenia obecnego kodeksu cywilnego - *novum* w odniesieniu do uprzednio obowiązujących przepisów.

Rozdział trzeci zawiera analizę pojęcia „osoba trzecia”. Prowadząc rozważania na gruncie art. 63 KC należałoby bowiem określić kogo należy uznać za osobę trzecią w rozumieniu tego przepisu. Odpowiednie określenie tego zakresu jest o tyle doniosłe, że częstokroć spory w doktrynie w zakresie możliwości stosowania do danej konstrukcji reguł przewidzianych w art. 63 KC opierają się na rozbieżności w traktowaniu poszczególnej kategorii podmiotów właśnie jako „osób trzecich”. W ramach rozdziału trzeciego określono również jaki wpływ na możliwość wyrażenia zgody ma ustanie bytu prawnego osoby trzeciej – tj. przeprowadzono analizę, czy uprawnienie do wyrażenia zgody jest uprawnieniem dziedzicznym.

Rozdział czwarty stanowi próbę rozstrzygnięcia kwestii źródła obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej, tzn. próbę znalezienia odpowiedzi na pytanie, czy art. 63 KC należy stosować w każdym przypadku, w którym do dokonania czynności prawnej zgoda osoby trzeciej jest wymagana (tj. i ustawowym, i umownym), czy też może w ograniczonym zakresie. Rozstrzygnięcie tej kwestii wydaje się być doniosłe nie tylko z punktu widzenia rozważań doktrynalnych i akademickiej dysputy, ale również z uwagi na względy praktyczne, w szczególności z perspektywy stron dokonujących czynności prawnej wymagającej zgody.

Ponadto na tym gruncie również pojawiają się spory w doktrynie w zakresie możliwości stosowania do danej konstrukcji reguł przewidzianych w art. 63 KC.

W tym miejscu należałoby wskazać, że cztery pierwsze rozdziały rozprawy, o których mowa powyżej, stanowią rozważania natury ogólnej związanej ze zgodą osoby trzeciej, tj. jej funkcjami, charakterem prawnym i zakresem zastosowania art. 63 KC. Określenie zakresu podmiotowego i przedmiotowego stosowania art. 63 KC pozwoli na ocenę jak szeroki zakres czynności jest objęty jego zastosowaniem i - w związku z tym - jak „daleko” miałyby sięgać ewentualna regulacja modelowa.

Kolejne trzy rozdziały natomiast, odnoszące się już wprost do treści regulacji art. 63 KC, należałoby uznać za rdzeń niniejszej rozprawy. To właśnie w tych rozdziałach dokonano omówienia, analizy i oceny zastosowanej przez ustawodawcę regulacji ogólnej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej i zaproponowano możliwość jej modyfikacji poprzez zmianę lub dodanie określonych postanowień w regulacji modelowej. W rozdziałach tych, celem poszukiwania rozwiązania problemów pojawiających się na gruncie stosowania prawa w Polsce, uwzględniono w szczególności analizę regulacji zastosowanych przez ustawodawcę niemieckiego. Rozdziały dotyczące rozważań w zakresie treści art. 63 KC oparto o schemat: początkowo omówienie obecnie obowiązującej regulacji oraz pojawiających się na gruncie jej stosowania problemów (w szczególności w odniesieniu do czynności podstawowych), następnie poszukiwanie rozwiązań w ramach regulacji przyjętych przez ustawodawcę niemieckiego, kończąc na próbie wyciągnięciu wniosków w zakresie możliwości opracowania w omawianym zakresie regulacji modelowej. Punktem wyjścia do stworzenia regulacji modelowej będzie zatem aktualna treść artykułu 63 KC oraz pojawiające się na gruncie stosowania konstrukcji ogólnej i czynności podstawowych problemy interpretacyjne, a także regulacje zawarte w prawie niemieckim. Oczywiście analiza ustawodawstwa niemieckiego nie przyniosła odpowiedzi na wszystkie problemy i wątpliwości interpretacyjne, dlatego też autorka proponuje wprowadzenie w tym zakresie opracowanych rozwiązań własnych.

I tak, mając na uwadze powyższe, w rozdziale piątym opisano i oceniono zastosowaną przez ustawodawcę polskiego formę zgody osoby trzeciej. Dokonano również omówienia formy odmowy wyrażenia zgody.

Rozdział szósty zawiera rozważania w zakresie przedmiotu zgody osoby trzeciej oraz – co szczególnie istotne – sposobu wyrażenia zgody przez osobę trzecią, z uwzględnieniem terminu wyrażenia zgody, podmiotu komunikującego zgodę, ale również podmiotu, który jest odbiorcą zgody. W rozdziale tym omówiono również problem zgody generalnej (blankietowej), rodzajowej, a także zgody częściowej. Poruszono nadto kwestię swobody wyrażenia decyzji

przez osobę trzecią. Istotną część rozważań w rozdziale szóstym stanowi również analiza w zakresie możliwości zmiany stanowiska przez osobę trzecią. W szczególności na gruncie tego rozdziału dokonano oceny, czy z punktu widzenia powyższych kwestii obecna regulacja zawarta w KC jest wystarczająca, czy może z uwagi na pojawiające się problemy związane z praktycznym zastosowaniem art. 63 KC i przepisów dotyczących czynności podstawowych należałoby zawniekskować o dokonanie stosownych zmian legislacyjnych. Rozważania zawarte w tym rozdziale uznać należy za szczególnie doniosłe, biorąc pod uwagę w szczególności praktykę obrotu, jak i sam cel niniejszej rozprawy.

W ostatnim rozdziale pracy - siódmym, dokonano analizy w zakresie konsekwencji, jakie wywołuje wyrażenie zgody przez osobę trzecią, ale także – co wydaje się bardziej doniosłe – konsekwencji braku zgody. Istotna na gruncie niniejszego rozdziału jest również analiza sankcji immanentnie związanej z art. 63 KC, tj. sankcji w postaci bezskuteczności zawieszanej, a także skutków, jaki ten swoisty stan niepewności wywołuje względem stron dokonywających czynności prawnej, w szczególności w przypadku ewentualnego rozporządzenia przedmiotem umowy w okresie trwania bezskuteczności zawieszanej. Omówiono też kwestię możliwości zakończenia tego stanu niepewności i ograniczenia go w czasie. Prowadzenie rozważań w tym zakresie jest znamienne z punktu widzenia praktyki obrotu i możliwych do zaproponowania zmian w treści art. 63 KC w kontekście opracowania ogólnej regulacji modelowej.

Zwieńczeniem niniejszej rozprawy będzie zakończenie, w którym zostanie dokonane podsumowanie poczynionych w niej badań, analiz i rozważań oraz zebranie wszelkich konkluzji i wniosków, w szczególności wniosków *de lege ferenda*. Najbardziej istotne w tej części pracy będzie, w szczególności w odniesieniu do celu niniejszej rozprawy, zaproponowanie brzmienia bardziej funkcjonalnej regulacji modelowej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej.

Rozdział 1. Pojęcie, funkcje i charakter prawny zgody

1.1 Wprowadzenie

W pierwszym rozdziale rozprawy, w celu obrania odpowiedniej perspektywy w dalszych rozważaniach, należałoby pochylić się nad ogólnym znaczeniem pojęcia „zgoda” – nie ograniczając się jednak tylko do zgody osoby trzeciej, ale również, uwzględniając jego szersze ujęcie, z perspektywy różnych instytucji prawa cywilnego, których zgoda jest elementem konstrukcyjnym. Należałoby również pokrótce zwrócić uwagę na funkcje, jakie zgoda - w ujęciu szerokim - pełni.

Następnie, przechodząc już na grunt rozważań w zakresie zgody osoby trzeciej, wskazana zostanie egzemplifikacja przepisów przewidujących obowiązek jej uzyskania oraz funkcje, jakie zgoda osoby trzeciej spełnia. Ustalenie tych funkcji pozwoli wskazać *ratio legis* wprowadzenia konstrukcji zgody osoby trzeciej do polskiego porządku prawnego. Funkcje te będą miały doniosłe znaczenie z perspektywy wykładni, interpretacji i stosowania ogólnej regulacji art. 63 KC i związanych z nim problemów natury praktycznej.

Rozważania tego rozdziału zostaną zakończone próbą znalezienia odpowiedzi na pytanie, czym zgoda osoby trzeciej jest, tzn. czy jest ona oświadczeniem woli, elementem jednej czynności prawnej, czy może odrębną czynnością prawną. Oprócz charakteru prawnego zgody osoby trzeciej dokonana zostanie również próba określenia charakteru prawnego odmowy wyrażenia zgody przez osobę trzecią. Jest to istotne z punktu widzenia możliwych do zastosowania do zgody osoby trzeciej przepisów dotyczących oświadczeń woli i czynności prawnych, a także z perspektywy dalszych rozważań poczynionych w niniejszej pracy. Określenie charakteru prawnego zgody, jak i odmowy jej wyrażenia ma doniosłe znaczenie w szczególności z perspektywy rozważań w zakresie terminu jej wyrażenia oraz treści i zakresu zgody, w tym w szczególności ewentualnej zmiany decyzji przez osobę trzecią (zob. rozdział 6). Określenie charakteru prawnego oświadczenia osoby trzeciej jest również doniosłe z punktu widzenia dalszych rozważań w zakresie możliwości rozszerzenia regulacji ogólnej o dodatkowe postanowienia, które nie zostały dotąd objęte jej zakresem. Jednolity charakter oświadczenia osoby trzeciej pozwoli na zmianę ogólnej konstrukcji mającej zastosowanie do wszystkich czynności podstawowych.

1.2 Ogólne pojęcie i funkcje zgody w prawie cywilnym

Niniejszą rozprawę doktorską należy rozpocząć od ogólnych rozważań w zakresie pojęcia „zgoda”. Pojęcie to bowiem nie zostało ujęte w polskim prawie w sposób jednolity. W samym kodeksie cywilnym oraz innych ustawach, które posługują się pojęciem „zgoda”, nie zawarto jego definicji. W aktach prawnych i publikacjach, tak ustawodawca, jak i przedstawiciele doktryny, traktują „zgodę” jako pojęcie zastane¹⁸, przyjmując, iż znaczenie tego pojęcia zostało już przez lata ukształtowane i które to pojęcie nie budzi wątpliwości. Jak dotąd nie stworzono bowiem - ale nie wydaje się też, aby zaistniała potrzeba stworzenia - legalnej definicji „zgody”¹⁹. Pojęcie to należy więc rozumieć tak, jak jest rozumiane w języku potocznym. Nie wymaga ono zatem odkodowania w drodze interpretacji zgodnie z teorią wykładni prawa oraz wnioskowań prawniczych. Należy to pojęcie traktować więc tak, jakoby w ogóle nie dokonywało się jego wykładni²⁰.

Zgodnie z treścią słownika języka polskiego z 1999 r., „zgoda” oznaczała „zgodzenie się na coś, przystanie, zezwolenie na coś, aprobatę”; „formułę wyrażającą czyjeś przyzwolenie, aprobatę”²¹. Współcześnie „zgoda” oznacza „stan, w którym nie ma zatargów, kłótni, konfliktów”; „stan, w którym ludzie mają wspólne zdanie lub odczucia w jakiejś sprawie” lub „pozwolenie na coś”²². Szczególnie ostatnia z definicji zdaje się odpowiadać znaczeniu, jakie przypisuje pojęciu „zgoda” prawo cywilne. Z definicją tą powiązane są bowiem istotne konsekwencje. Po pierwsze, zgoda jest zawsze reakcją na aktywność innego podmiotu. Przyjmuje się zatem, że inny podmiot powinien podjąć określone działanie, złożyć jakąś propozycję, aby zgoda mogła zostać udzielona²³. Ponadto, zgoda jest ograniczona ramami zgłoszonej propozycji lub innego działania drugiego podmiotu – zgoda może więc być wyrażona na to, co jest objęte propozycją lub działaniem innej osoby²⁴. Pomimo, że zgoda

¹⁸ Na charakter pojęcia „zgoda” jako pojęcia zastanego zwraca również uwagę J. M. Kondek, *Czy milczenie oznacza zgodę? Próba analizy cywilnoprawnej* [w:] *Zgoda jako wyraz autonomii woli*, red. G. Bałtrusajtys, *Studia Iuridica*, t. 49, Warszawa 2008, s. 80.

¹⁹ Tak również T. Mróz – zob. też, *Zgoda małżonka na dokonanie czynności prawnej w ustroju majątkowej wspólności ustawowej*, Warszawa 2011, s. 12.

²⁰ Z. Ziemiński, *Teoria prawa*, Warszawa–Poznań 1978, s. 106; S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001, s. 232. W literaturze skonstatowano, że język prawny, stanowiąc odmianę języka potocznego, z natury swej jest nieostry i wieloznaczny. Ze względu na postulat powszechnej zrozumiałości prawa, ustawodawca jest niejako przy tworzeniu prawa zobligowany do używania języka potocznego, w kształcie jak najmniej zmodyfikowanym.

²¹ Hasło „zgoda” [w:] *Słownik języka polskiego PWN, R-Z*, red. M. Szymczak, Warszawa 1999, s. 946.

²² Hasło „zgoda” [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*. Źródło: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/zgoda.html> [dostęp: 02.10.2022].

²³ Z tej perspektywy interesującym zagadnieniem jest kwestia zgody generalnej, blankietowej – o czym szerzej w rozdziale 6.2.2. rozprawy.

²⁴ Tak również J. M. Kondek, *Czy milczenie oznacza zgodę? ...*, s. 81.

nie posiada definicji legalnej, stanowi budulec instytucji, które są zawarte nie tylko w kodeksie cywilnym, ale również w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, kodeksie spółek handlowych oraz w wielu innych aktach prawnych. W tym miejscu należy więc podkreślić, że - co wydaje się oczywiste - wymóg uzyskania zgody nie ogranicza się wyłącznie do uzyskania zgody osoby trzeciej. Instytucja zgody jest bowiem zróżnicowana i nie ma jednolitej konstrukcji w prawie polskim.

U początków rozważań należałoby pochylić się również nad funkcjami, jakie ogólnie pełni zgoda w prawie cywilnym. Zgoda była i jest częstym przedmiotem prawnych badań naukowych, jednakże zwykle jest ona rozważana na gruncie szczegółowych zagadnień prawnych²⁵. Biorąc pod uwagę szerokie spektrum instytucji w polskim systemie prawnym, których elementem konstrukcyjnym jest *consensus* - czyli zgoda, należy zauważyć, że jej wartość oraz rola najbardziej uwidacznia się właśnie w prawie cywilnym. Z wielkim przekonaniem można więc stwierdzić, że zgoda jest podstawową i immanentną wartością cywilistycznej metody regulacji. Metoda cywilistyczna charakteryzuje się bowiem głównie zasadą autonomiczności podmiotów i ze swej natury skłania ona do dialogu jako zasadniczej metody rozwiązywania sprzeczności i koordynowania wspólnych zamierzeń²⁶. Przy ewentualnym wykluczeniu autonomiczności podmiotów prawa cywilnego pojęcie zgody pozostawałoby najwyżej pustą formą, co skutkowałoby tym, że instytucje, takie jak np. umowa czy oświadczenie woli, nie miałyby racji bytu. Zgodę należy uznać zatem za podstawę aparatury pojęciowej, fundament prawa kontraktowego (w tym także jako obligatoryjny element zasady swobody umów) i wszelkich relacji, jakie zachodzą pomiędzy podmiotami obrotu prawnego.

W tym miejscu należy jedynie ogólnikowo wskazać, iż zgoda w szerokim rozumieniu pełnić może w prawie cywilnym różnorodne funkcje, z tym zastrzeżeniem, iż w kodeksie cywilnym realizuje szerszy zakres celów i funkcji niż np. w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Dokonując analizy konkretnych przepisów prawa, należy wskazać natomiast, iż pojęcie to, jak już wyżej wspomniano, nie jest pojęciem jednolitym. Interesująco i nader trafnie wskazała na różne kierunki użycia i interpretacji pojęcia „zgoda” w swej monografii

²⁵ Zob. np. autor zbiorowy, *Zgoda jako wyraz autonomii woli*, red. G. Bałtrusajtys, *Studia Iuridica*, t. 49, Warszawa 2008; K. Michałowska, *Charakter prawny i znaczenie zgody pacjenta na zabieg medyczny*, Warszawa 2014; T. Mróz, *Zgoda...*, Warszawa 2011.

²⁶ A. Stelmachowski, *Zarys teorii prawa cywilnego*, Warszawa 1998, s. 26, 35-41 – autor podkreśla, że zasadnicze cechy, które pozwalają wyróżnić prawo cywilne i oparte na nim stosunki cywilnoprawne to: autonomiczność podmiotów (i związana z nią równorzędność podmiotów w stosunku cywilnoprawnym), jako cecha wiodąca/naczelna oraz brak bezpośredniego przymusu ze strony organów państwa. Zob. również: tenże, *Wstęp do teorii prawa cywilnego*, Warszawa 1969, s. 81-109.

T. Mróz, wskazując też słusznie na wiele funkcji, jakie pełni zgoda w prawie cywilnym²⁷. W niniejszej rozprawie zwrócono jednak uwagę tylko na niektóre z nich, istotne z punktu widzenia prowadzonych rozważań.

W pierwszej kolejności zgodę należałoby uznać za swoistego rodzaju czynnik równoważący różne - częstokroć sprzeczne - interesy stron w przypadku np. zawarcia przez te strony umowy. Chociaż definicja legalna oświadczenia woli zawarta w art. 60 KC nie zawiera w swej treści pojęcia „zgody” (odnosi się bowiem również do czynności prawnych jednostronnych), to w przypadku umów - gdy mamy do czynienia z dwoma lub wieloma oświadczeniami woli - zgoda jest czynnikiem, który decyduje o zawarciu (lub też nie) danej umowy. Bez zgody którejkolwiek ze stron, nie może bowiem dojść do jej skutecznego zawarcia. Oczywistym jest więc, że kreowanie stosunków zobowiązaniowych opiera się przede wszystkim na umowie jako podstawowym i powszechnym instrumencie obrotu prawnego. Z tego względu należy zwrócić uwagę na bezspornie pierwszoplanowe znaczenie zgody w tej sferze prawa cywilnego. Przede wszystkim należy też zauważyć, że zgoda jest przejawem autonomii woli. Oba pojęcia, tj. zgoda oraz autonomia woli, pozostają ze sobą w nierozzerwalnym związku. Prawne walory zgody wynikają bowiem z samego istnienia autonomii woli. Zgoda - mająca postać oświadczenia woli - jest najistotniejszym, a przy tym niezbędnym, elementem każdej umowy. Nadto definicja umowy, rozumianej jako zgodne oświadczenia woli co najmniej dwóch stron (konsens) złożonych celem zamiaru wywołania skutków prawnych, zyskała powszechne uznanie²⁸. Podkreśla się bowiem, iż nie jest mowa wyłącznie o oświadczeniach woli, ale właśnie ich zgodności, zatem sformułowania „zgodność oświadczeń woli” i „konsens stron” należy stosować zamiennie²⁹.

Nadto zgoda, jednej czy też obydwu (kilku) stron, może określać nie tylko sam fakt zawarcia umowy, ale także sposób jej wykonywania. Jako przykład należy wskazać m.in. umowę dzierżawy. Należy zauważyć, że przepis artykułu 698 § 1 KC ustanawia regułę, zgodnie z którą dzierżawca może osobiście korzystać z przedmiotu dzierżawy i czerpać z niego pożytki. Od tej reguły dopuszczono jednakże wyjątek w przypadku, gdy na oddanie przedmiotu dzierżawy do bezpłatnego używania lub w poddzierżawę zgodę wyraził wydzierżawiający. Celem wprowadzenia ustawowego wymogu uzyskania zgody wydzierżawiającego jest

²⁷ Zob. T. Mróz, *Zgoda...*, s. 29-36.

²⁸ Tak wśród wielu: Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2023, s. 322; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2021, s. 134.

²⁹ Z. Radwański, *Teoria umów*, Warszawa 1977, s. 66-67 – autor wskazuje też, że taka definicja umowy zyskała łatwo powszechną aprobatę z uwagi na jej ogólnikowość i wieloznaczność.

umożliwienie wydzierżawiającemu sprawowania kontroli nad przedmiotem dzierżawy - akcentowana jest więc w tym przypadku przede wszystkim funkcja kontrolna zgody³⁰. Należy także zwrócić uwagę, iż funkcja kontrolna zgody uwidacznia się właśnie w przypadku wykonywania umów, które zawierają w swej istocie świadczenia o charakterze ciągłym³¹ z uwagi na fakt, iż więź prawna stron rozciągnięta jest w czasie. Mowa w tym przypadku m.in. o umowach, takich jak np. umowa najmu (art. 674, 667, 688² KC) czy wspomniana umowa dzierżawy (art. 696, 698 KC), umowa leasingu (art. 709¹⁰, 709¹² KC), umowa ubezpieczenia (art. 823 § 2, 829 § 2, 831 § 1¹ KC) itp. Wprowadzenie wymogu uzyskania zgody w odniesieniu do podejmowanych działań czy czynności powoduje zwiększenie ochrony prawnej jednej ze stron stosunku prawnego.

Wykonywanie niektórych typu umów, przede wszystkim umów, które są etapem czy częścią realizacji złożonego procesu (tzn. fragmentem swoistego rodzaju kompleksu umów), może wiązać się z - ustanowionym przez ustawodawcę - obowiązkiem uzyskiwania zgody określonych współuczestników takiego procesu na działanie pozostałych. Przypadek, o którym mowa w zdaniu poprzednim, został przewidziany przez ustawodawcę np. w przypadku umowy o roboty budowlane. Do 2017 roku kodeks cywilny stanowił, iż do zawarcia umowy przez wykonawcę z podwykonawcą niezbędna jest zgoda inwestora. Aktualnie obowiązująca konstrukcja prawna przewiduje w art. 647¹ KC możliwość zgłoszenia przez inwestora sprzeciwu wobec wykonywania robót przez podwykonawcę. Niemniej jednak, z uwagi na możliwość zgłoszenia sprzeciwu przez inwestora, jego zgoda (w postaci milczącego przyzwolenia) nadal jest wymagana. Podobnie jak przed zmianą artykułu 647¹ KC, także i obecnie, odpowiedzialność inwestora uzależniona jest od jego zgody. Zasadniczo natomiast różni się - jak wyżej wskazano - sama konstrukcja zgody, jej treść oraz przesłanki skuteczności³².

Zgoda jest też elementem konstrukcyjnym wielu instytucji i konstrukcji prawnych - jak np. świadczenie w miejsce wykonania – *datio in solutum* (art. 453 KC), odnowienie zobowiązania (art. 506 i 507 KC) czy też konstrukcji prawnych, których podstawowym

³⁰ J. Górecki, G. Matusik [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2021, Legalis, art. 698, nb 1; K. Zaradkiewicz [w:] *Kodeks cywilny. T. II. Komentarz. Art. 450-1088*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 698, nb 2.

³¹ W temacie świadczeń o charakterze ciągłym - zob. np. Z. Radwański, *Uwagi o zobowiązaniach trwałych (ciągłych) na tle kodeksu cywilnego*, SC 1969, t. XIII–XIV, s. 251-263. Należy nadto wspomnieć, iż w literaturze przedmiotu problematyka klasyfikacji tych świadczeń jest sporna - zob. np. A. Klein, *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, Wrocław 2005, s. 121 i n. oraz poglądy i literatura tam powołane.

³² K. Zagrobelny [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2023, Legalis, art. 647¹, nb 2.

komponentem jest zgoda wierzyciela, dłużnika czy osoby trzeciej, jak np. przelew wierzycielności (art. 509 KC) czy przejęcie długu (art. 519–525 KC).

Doniosła rola zgody jest też podkreślana na gruncie obowiązującego kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, na podstawie którego uprawnienie do wyrażania zgody przysługuje konkretnym podmiotom, m.in. małżonkowi (np. art. 37 KRO), obojgu małżonkom (np. art. 90 § 1 KRO), dziecku (np. art. 88 § 4 *in fine*, art. 89 § 1 *in fine* KRO). Analiza ustawowych wymogów w zakresie uzyskania zgody w kontekście przedmiotowym pozwala na stwierdzenie, że dotyczy ona w głównej mierze dwóch aspektów funkcjonowania rodziny. Po pierwsze, mowa o majątkowym zabezpieczeniu rodziny, a ściślej o zarząd wspólnością ustawową (art. 37 KRO). Po wtóre, zgoda może dotyczyć elementów osobowych w stosunkach rodzinnych, takich jak uznanie dziecka (np. 77 KRO), nazwisko dziecka (np. art. 89, 90 KRO) – z praktycznego punktu widzenia zgoda występuje tu w ścisłym związku z zasadą dobra dziecka³³.

Mając na względzie powyższe, należałoby uznać, że zgoda nie jest pojęciem jednolitym i - stanowiąc nieodłączny element wielu instytucji prawa cywilnego - spełnia w prawie cywilnym różnorodne funkcje.

1.3 Przepisy przewidujące wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej

Jak już wcześniej wspomniano, przyjmuje się, że - co do zasady - do dokonania czynności prawnej nie są wymagane oświadczenia woli innych podmiotów, niż oświadczenia stron tej czynności. Z reguły więc wystarczające jest złożenie zgodnych oświadczeń woli przez strony lub ewentualnie, w przypadku jednostronnej czynności prawnej, złożenie oświadczenia woli przez jedną ze stron. Zasadą jest zatem, że sam konsens stron jest wystarczający, a udział osób trzecich przy dokonywaniu czynności prawnych nie jest wymagany³⁴. Polski ustawodawca przewidział jednakże w pewnych przypadkach - dla skuteczności (ważności)³⁵ czynności prawnej - wymóg uzyskania zgody osoby niebędącej stroną tej czynności. Mamy wówczas do czynienia ze zgodą tzw. osoby trzeciej, o której mowa w art. 63 KC. Wymóg uzyskania tej zgody wynika z wielu przepisów prawa, w największej mierze zaś z przepisów

³³ T. Mróz, *Zgoda...*, s. 40-41.

³⁴ S. Grzybowski, *Prawo cywilne zarys części ogólnej*, Warszawa 1985, s. 256; Z. Radwański [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I. Część ogólna*, red. S. Grzybowski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1985, s. 582; Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2. Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 388.

³⁵ Więcej rozważań o zgodzie osoby trzeciej jako przesłance ważności/skuteczności czynności prawnej – zob. rozdz. 6. oraz 7. rozprawy.

kodeksu cywilnego. Niemniej wynika on też z innych aktów prawnych, takich jak np. kodeks rodzinny i opiekuńczy, ustawa o księgach wieczystych i hipotece³⁶, prawo upadłościowe³⁷, prawo restrukturyzacyjne³⁸ czy kodeks spółek handlowych.

Jako przykłady przepisów wymagających uzyskania zgody osoby trzeciej w doktrynie wskazuje się następujące przepisy KC:

- art. 17 KC - ustanawiający, z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, obowiązek uzyskania zgody przedstawiciela ustawowego przy dokonywaniu czynności prawnych zobowiązujących i rozporządzających przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych,
- art. 39 KC - dotyczący wyrażenia zgody przez osobę prawną na czynności prawne dokonane w jej imieniu przez podmiot działający jako organ osoby prawnej bez umocowania albo z przekroczeniem jego zakresu,
- art. 103 KC - dotyczący wyrażenia zgody przez mocodawcę na czynności dokonane w jego imieniu przez podmiot działający bez umocowania albo z przekroczeniem jego zakresu,
- art. 199 KC - ustanawiający obowiązek uzyskania zgody wszystkich współwłaścicieli rzeczy na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu rzeczą wspólną,
- art. 248 § 2 KC - ustanawiający obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej na zmianę treści ograniczonego prawa rzeczowego, jeżeli zmiana ta dotyka jej praw,
- art. 507 oraz art. 525 KC - stanowiące, iż w przypadku nowacji (art. 507 KC) lub przejęcia długu (art. 525 KC) dalsze trwanie poręczenia i ograniczonych praw rzeczowych uzależnione jest od zgody osoby, która poręczenie lub ograniczone prawo rzeczowe ustanowiła,
- art. 514 KC w zw. z art. 509 § 1 *in fine* KC - przewidujące możliwość zastrzeżenia w umowie zgody dłużnika dla dokonania przelewu wierzytelności,
- art. 518 § 1 pkt 3 KC - uzależniający, w razie spłacenia wierzytelności przez osobę inną niż dłużnik, wstąpienie tej osoby w prawa wierzyciela od zgody dłużnika,
- art. 519 § 2 KC - ustanawiający wymóg uzyskania zgody wierzyciela lub dłużnika na przejęcie długu,

³⁶ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, Dz. U. Nr 19, poz. 147 z późn. zm.

³⁷ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe, Dz. U. Nr 60 poz. 535 z późn. zm.

³⁸ Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. Prawo restrukturyzacyjne, Dz. U. 2015, poz. 978 z późn. zm.

- art. 688² KC - zakazujący oddania lokalu lub jego części osobie trzeciej, bez zgody wynajmującego, do bezpłatnego używania albo w podnajem,
- art. 698 KC - zakazujący oddawania przedmiotu dzierżawy osobie trzeciej, bez zgody wydzierżawiającego, do bezpłatnego używania albo w poddzierżawę,
- art. 1036 KC - dotyczący zgody pozostałych spadkobierców na zbycie udziału w przedmiocie należącym do spadku.

Jako przykłady przepisów prawa poza KC, ustanawiających wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej, w doktrynie i piśmiennictwie wskazuje się:

- art. 37 KRO - statujący wymóg uzyskania zgody drugiego małżonka na dokonanie określonych czynności dotyczących majątku wspólnego małżonków,
- art. 10 KSH - przewidujący wymóg uzyskania zgody pozostałych wspólników spółki osobowej na zbycie przez jednego ze wspólników ogółu praw i obowiązków w tej spółce,
- art. 182 KSH - dotyczący zgody spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na zbycie udziałów,
- art. 337 KSH - dotyczący zgody spółki akcyjnej na rozporządzenie akcjami,
- art. 206 Prawa upadłościowego - statujący wymóg uzyskania zgody rady wierzycieli na wskazane w tym przepisie czynności,
- art. 39 Prawa restrukturyzacyjnego - dotyczący konieczności uzyskania zgody nadzorcy sądowego na dokonanie przez dłużnika czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu (chyba że ustawa przewiduje zezwolenie rady wierzycieli),
- art. 13 ust. 2 UKW - dotyczący zastrzeżenia pierwszeństwa ograniczonych praw rzeczowych za zgodą osoby, której to prawo przysługuje,
- art. 68⁴ UKW - dotyczący zgody właściciela nieruchomości na zmiany zwiększające zakres zaspokojenia z nieruchomości obciążonej.

Powyższe zestawienie odzwierciedla poglądy wyrażone w doktrynie i piśmiennictwie. Jednakże o tym, czy rzeczywiście w przypadkach tych mamy do czynienia ze zgodą osoby trzeciej i - co za tym idzie - czy do wszystkich przykładów w powyższej egzemplifikacji należy stosować art. 63 KC, będzie mowa w dalszej części rozważań. W nauce prawa cywilnego istnieje bowiem wiele rozbieżności i sporów w zakresie możliwości stosowania tej regulacji o charakterze ogólnym do niektórych z wyżej wzmiankowanych przepisów.

Już na tym etapie rozważań należy wskazać, iż w większości sporów doktrynalnych dyskutowana jest możliwość zakwalifikowania podmiotów wyrażających zgodę za „osoby trzecie” w rozumieniu art. 63 KC (zob. rozdz. 3. pracy). Ponadto dyskusja toczy się też w obrębie tego, czy użyte w wyżej wzmiankowanych przepisach słowo „zгода” mieści się w zakresie unormowania art. 63 KC (zob. rozdz. 1.5. i 3. pracy) oraz, jakie jest źródło obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej - tj. przepis ustawy i/lub czynność prawna (zob. rozdz. 4. pracy). Problematyczne okazuje się też określenie, czy przepis ten należy stosować tylko wtedy, gdy zgoda osoby trzeciej wymagana jest do ważności/skuteczności czynności prawnej, czy może również w innych przypadkach. Z uwagi na powyższe problemy kwalifikacyjne pojawiają się wątpliwości w zakresie tego, czy art. 63 KC znajdzie zastosowanie do danej czynności podstawowej i - co za tym idzie - czy jest możliwe następcze wyrażenie zgody przez osobę trzecią (art. 63 § 1 KC), czy też jaką formę powinna dana zgoda (art. 63 § 2 KC). Więcej rozważań w zakresie terminu udzielenia zgody - zob. rozdz. 6 pracy, natomiast w zakresie formy zgody – zob. rozdz. 5 pracy. Bez szerszych rozważań w zakresie powyższych zagadnień nie jest możliwe, na tym etapie niniejszej pracy, dokonanie jednoznacznego rozstrzygnięcia i odpowiedniej kwalifikacji danej konstrukcji jako tej, do której art. 63 KC ma zastosowanie czy też nie. Jednoznaczna kwalifikacja wymaga bowiem wielowątkowych rozważań i stosownej analizy w zakresie poglądów doktryny oraz orzecznictwa.

Jak już wcześniej wspomniano, KC niem. również zawiera ogólną regulację w zakresie zgody osoby trzeciej (§182-184 BGB). W prawie niemieckim najczęściej wskazywane przepisy szczególne dotyczące zgody osoby trzeciej, do której powyższa regulacja znajduje zastosowanie, to: zgoda przedstawiciela ustawowego na czynności osoby o ograniczonej zdolności do czynności prawnych (§ 107 i nast. BGB), zgoda osoby reprezentowanej, gdy przedstawiciel działa bez odpowiedniego umocowania (§ 177-178 BGB), zgoda osoby uprawnionej do rozporządzania rzeczą przez osobę nieuprawnioną (§ 185 BGB), zgoda wierzyciela na przejęcie długu (§ 415 - 416 BGB) czy też zgoda drugiego małżonka na zbycie całego majątku lub przedmiotów gospodarstwa domowego przez małżonka (§ 1365-1369 BGB)³⁹.

Powyższe pozwala stwierdzić, że polski i niemiecki ustawodawca przewidzieli zbliżone przypadki i przepisy, w których wymagana jest zgoda osoby trzeciej. Wydaje się, że jest

³⁹ P. Bub [w:] *Beck'sche Online-Kommentare*, red. W. Hau, D. Poseck, München 2023, Beck-online, § 182, nb 3 – wskazuje się też, że przepisy ogólne mają zastosowanie m.in. do § 451, 876, 877, 880 (3), 1071, 1183, 1255 (2), 1276, 1283 (1), 1595 i 1825, § 2113, 2120, 2291 BGB.

to spowodowane ochroną analogicznych interesów, które zgoda osoby trzeciej powinna chronić. Należy też wskazać, że w związku z różnorodnością przepisów wymagających uzyskania zgody osoby trzeciej, a co za tym idzie, również różnorodnością ich funkcji, przewidują one czasem nieco odmienne zasady np. w zakresie terminu wyrażania zgody, jej formy, a także skutków zgody, czy jej braku. Zatem art. 63 KC znajdzie bezpośrednie zastosowanie do czynności podstawowych w takim zakresie, w jakim przepisy szczególne nie regulują inaczej zasad wyrażania zgody przez osobę trzecią.

Już w tym miejscu należałoby wskazać na istotną kwestię w zakresie kwalifikacji danej zgody jako zgody osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC, a mianowicie - że art. 63 KC ma zastosowanie do sytuacji, gdy zgoda osoby trzeciej potrzebna jest do dokonania czynności prawnej (art. 63 § 1 *in principio* KC). Zgoda ta jest traktowana jako przesłanka skuteczności czynności prawnej dokonywanej przez strony⁴⁰. Powoduje to, że regulacja ta nie powinna mieć zastosowania do sytuacji, w której zgoda osoby trzeciej jest potrzebna do wywołania innych skutków niż skuteczność innej czynności prawnej. Mowa np. o sytuacji, gdy zgoda osoby trzeciej reguluje sposób wykonywania umowy, np. umowy najmu. Zgodnie bowiem z art. 688² KC⁴¹, bez zgody wynajmującego najemca nie może oddać lokalu lub jego części do bezpłatnego używania ani go podnająć⁴². Brak zgody wynajmującego na podnajem nie powoduje jednak nieważności umowy zawartej pomiędzy wynajmującym a osobą trzecią⁴³, ponieważ zgoda ta nie stanowi przesłanki zawarcia tej umowy. Umowa podnajmu lub użyczenia zawarta bez zgody wynajmującego wywołuje więc skutki prawne i powoduje nawiązanie stosunku prawnego⁴⁴. W związku z tym, w odniesieniu do tej zgody, art. 63 KC nie znajduje zastosowania⁴⁵.

Na gruncie tych rozważań warto również wskazać na zgodę osoby, która ustanowiła poręczenie lub ograniczone prawo rzeczowe na dalsze trwanie poręczenia i ograniczonych praw

⁴⁰ Tak np. M. Świerczyński [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2023, Legalis, art. 63, nb 1.

⁴¹ Uwagi te odnoszą się również do zgody wdzierżawiającego na poddzierżawę (art. 698 KC).

⁴² Należy podkreślić, że zgoda wynajmującego nie jest wymagana co do osoby, względem której najemca jest obciążony obowiązkiem alimentacyjnym.

⁴³ Uchwała SN z 15.11.2018 r., III CZP 49/18, OSNC 2019, nr 12, poz. 117, LEX nr 2577034.

⁴⁴ Tak też: J. Górecki, G. Matusik [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2021, Legalis, art. 688², nb 5; M. Olczyk, *Najem lokalu mieszkalnego*, Warszawa 2008, s. 142-145.

⁴⁵ Tak np.: P. Machnikowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2016, Legalis, art. 63, nb 2; J. Górecki, G. Matusik [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2021, Legalis, art. 688², nb 5.

rzeczowych w przypadku nowacji (art. 507 KC) lub przejęcia długu (art. 525 KC)⁴⁶. Przepisy te nie statuuja wymogu uzyskania zgody trzeciej na dokonanie czynności prawnej, lecz na dalsze trwanie ustanowionych przez te osoby zabezpieczeń. W tych przypadkach od zgody zależą bowiem jedynie określone skutki danej czynności prawnej, a nie cała jej skuteczność. Pomimo tego kwalifikacja tych zgód w doktrynie nie jest jednolita. Część przedstawicieli doktryny uważa bowiem, że art. 63 KC powinien być stosowany do zgód wskazanych w art. 507 oraz 525 KC⁴⁷. Część uważa natomiast, że zgoda ta nie jest zgodą osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC, gdyż podmiot ten nie wyraża zgody na samo odnowienie czy przejęcie długu, czyli umowę między dwoma „zewnętrznymi” podmiotami, lecz na trwanie swojej odpowiedzialności na podstawie ustanowionego już uprzednio - mocą własnej czynności prawnej - zabezpieczenia⁴⁸. Oznacza to, że zgoda podmiotu trzeciego nie jest wymagana do dokonania samej czynności prawnej polegającej na utworzeniu nowego zabezpieczenia, lecz jest wyrazem akceptacji utrzymania w mocy istniejącego już zabezpieczenia, które - pomimo odnowienia zobowiązania lub przejęcia długu - po prostu nie wygaśnie⁴⁹. Czynności prawne w postaci nowacji lub przejęcia długu są bowiem skuteczne niezależnie od woli osoby ustanawiającej zabezpieczenie, a strony mogą dokonać odnowienia nawet bez zgody i wiedzy osoby uprzednio dokonywującej zabezpieczenia i oczywiście

⁴⁶ Więcej w temacie zgody zabezpieczyciela – zob. P. Drapała, *Przejęcie długu, przejęcie praw i obowiązków z umowy (zmiana strony umowy)*, Warszawa 2016, s. 236-257; tenże, *Zwalniające przejęcie długu a zabezpieczenia wierzytelności*, MoP 2002, nr 1, s. 15-21. W tym miejscu należy wskazać, że z punktu widzenia zabezpieczyciela, istotne znaczenie ma to, kto jest aktualnie dłużnikiem i jakim dysponuje majątkiem. Rozwiązanie legislacyjne przewidziane w art. 525 KC pozwala podmiotom, które udzieliły zabezpieczenia na ocenę sytuacji majątkowej i prawnej przejemcy długu i podjęcia na tej podstawie decyzji o ewentualnym przyzwoleniu na dalsze trwanie ustanowionych uprzednio praw. Funkcją zgody jest więc w tym przypadku ochrona interesów prawnych zabezpieczycieli. Art. 507 KC realizuje ponadto istotną dla prawa polskiego zasadę, że sytuacja prawna osoby udzielającej zabezpieczenia nie może się zmienić, zwłaszcza pogorszyć, bez decyzji tej osoby – por. m.in. M. Pyziak-Szafnicka [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 6. Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. A. Olejniczak, Warszawa 2014, s. 1585; T. Antoszek [w:] *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 353–626*, red. M. Gutowski, Warszawa 2022, Legalis, art. 507, nb 1. Na funkcję ochronną regulacji zawartej w art. 507 KC zwraca również uwagę P. Machnikowski – zob. tenże, *Swoboda umów według art. 353¹ k.c., Konstrukcja prawna*, Warszawa 2005, s. 236.

⁴⁷ Tak np.: Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego, Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 392; M. Bławat, P. Machnikowski [w:] *Zobowiązania. Przepisy ogólne i powiązane przepisy Księgi I KC. Tom I. Komentarz*, red. P. Machnikowski, Warszawa 2022, Legalis, art. 63, nb 3; S. Szer, *Prawo cywilne część ogólna*, Warszawa 1967, s. 340.

⁴⁸ Tak np. M. Pyziak-Szafnicka [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 6...*, Warszawa 2014, s. 1586; S. Sołtyński, *Czynności rozporządzające, przyczynek do podstawowych pojęć cywilistycznych* [w:] *Rozprawy z prawa cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Witolda Czachórskiego*, red. J. Błeszyński, J. Rajski, Warszawa 1985, s. 26-327; M. Kozik, *Zgoda... (cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s. 64; por. również: J. Grykiel [w:] *Czynności prawne. Komentarz do art. 56-81 KC*, red. J. Grykiel, M. Lemkowski, Warszawa 2010, s. 135-136; K. Zawada [w:] *Kodeks cywilny. T. II. Komentarz. Art. 450-1088*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 507, nb 2; J. Mojak [w:] *Kodeks cywilny. T. II. Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 525, nb 3.

⁴⁹ A. Janiak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania - część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2014, LEX, art. 507, nb 6.

zabezpieczenie wtedy wygasa⁵⁰. W doktrynie uwidocznił się również pogląd przewidujący możliwość częściowego zastosowania art. 63 KC do zgód wskazanych w art. 507 oraz 525 KC⁵¹. W opinii autorki natomiast, jak już zresztą wyżej zasygnalizowano, należy przychylić się do poglądu, który neguje stosowanie art. 63 KC do oświadczenia zabezpieczyciela zezwalającego na dalsze trwanie zabezpieczenia, gdyż wspomniane figury prawne nie wykazują podobieństwa w zakresie ich cech charakterystycznych. W pierwszej kolejności należy wskazać, że zgoda zabezpieczyciela odnosi się do umowy ustanawiającej zabezpieczenie, a więc czynności prawnej, której zabezpieczyciel jest stroną, a nie czynności prawnej w postaci nowacji czy przejęcia długu. Oświadczenie to nie jest zatem oświadczeniem osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC. Ponadto, brak zgody nie spowoduje charakterystycznej dla art. 63 KC konstrukcji bezskuteczności zawieszony, doprowadzi natomiast do wygaśnięcia zabezpieczenia. W konsekwencji powyższego stosowanie art. 63 KC do oświadczenia woli podmiotu udzielającego zabezpieczenia, nawet *per analogiam*, należy uznać za niedopuszczalne⁵². Zbliżoną regulację w omawianym wyżej zakresie przewiduje również prawo niemieckie – zob. § 418 BGB⁵³. Niemniej jednak doktryna niemiecka również wyklucza

⁵⁰ A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania - część ogólna*, LEX/el. 2011, art. 525, nb 12; G. Sikorski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, LEX/el. 2023, LEX, art. 507, nb 5.

⁵¹ Zob. T. Antoszek [w:] *Kodeks...*, Warszawa 2022, Legalis, art. 507, nb 9 - zdaniem autora do omawianych instytucji nie znajdzie zastosowania art. 63 § 2 KC, natomiast art. 63 § 1 KC znajdzie zastosowanie częściowe.

⁵² Tak również: P. Drapała, *Przejęcie długu...*, Warszawa 2016, s. 248; tenże, *Zwalniające przejęcie długu a zabezpieczenie wierzytelności*, MoP 2002, nr 1, s. 19. Przyjęcie koncepcji, zgodnie z którą zgoda zabezpieczyciela na utrzymanie w mocy zabezpieczenia nie jest zgodą osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC powoduje m. in., że zgoda ta może być wyrażona w dowolnej formie, także w sposób konkludentny – tak również E. Łętowska [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom III. Część I, Prawo zobowiązań - część ogólna*, red. Z. Radwański, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1981, s. 932; G. Kozieł [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 525, nb 6; J. Mojak [w:] *Kodeks cywilny. T II. Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 525, nb 3. Nie ma więc zastosowania forma wynikająca z art. 63 § 2 KC. Podmiot udzielający zgody eliminuje bowiem wyłącznie skutek w postaci wygaśnięcia prawa umacniającego wierzytelność. Nie wydaje się więc uzasadnione, aby przyjąć wymóg zachowania formy dla czynności prawnej kreującej zabezpieczenie – tak P. Drapała, *Przejęcie długu...*, Warszawa 2016, s. 252-253. Inaczej H. Ciepła [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna*, red. J. Gudowski, Warszawa 2018, LEX, art. 525, nb 4 – zgodnie z poglądem autorki: „zgoda ta powinna być wyrażona w formie przewidzianej dla powstania stosunku zabezpieczenia.”

⁵³ W przypadku zwalniającego przejęcia długu, wygasają ustanowione „dla zabezpieczenia wierzytelności” poręczenia i prawa zastawnicze (zastawy i hipoteki, w tym hipoteki morskie). Skutku wygaśnięcia zabezpieczeń nie stosuje się, jeżeli zabezpieczyciel, w chwili przejęcia długu, wyrazi na to zgodę. Za ostatni możliwy moment wyrażenia zgody na dalsze trwanie zabezpieczenia uznaje się zatem również, jak w prawie polskim, moment zawarcia umowy – zob. M. Rohe [w:] *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 1, Gesamtsachverzeichnis, §§ 1 – 610*, red. G. Bamberger, H. Roth, München 2003, s. 1533 – autor zwraca uwagę na fakt, że późniejsze zatwierdzenie jest niemożliwe z uwagi na pewność prawa. Podkreśla jednak, że spóźniona zgoda może zawierać oświadczenie o powołaniu do życia nowego zabezpieczenia. W doktrynie niemieckiej również podkreśla się, iż funkcją art. 418 BGB jest ochrona zabezpieczyciela – tak M. Fries [w:] *Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar*, red. R. Schulze, 2023, Beck-online, § 418, nb 1 – autor wskazuje, że osoba dłużnika, a zwłaszcza jego sytuacja finansowa, jest z reguły istotna podczas ustanawiania zabezpieczenia. W przypadku zatem zmiany dłużnika prawa zabezpieczenia nie powinny pozostawać w mocy bez zgody zabezpieczyciela.

zastosowanie ogólnych przepisów o zgodzie osoby trzeciej (§ 182 i n. KC niem.) do § 418 KC niem. w zakresie wygaśnięcia zabezpieczeń, argumentując to tym, iż § 182 BGB odnosi się wyłącznie do takich zgód, od których istnienia zależy ważność czynności prawnej⁵⁴.

Powyższe rozważania pokazują, że kwalifikacja danej zgody jako zgody osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC nie może być bezrefleksyjna i powinna każdorazowo opierać się na odpowiedniej i pogłębionej analizie. W tym miejscu warto jedynie obrazowo wskazać, iż - pomimo szerokiej egzemplifikacji wskazanej powyżej - bezspornie, jako zgoda osoby trzeciej, do której art. 63 KC powinien mieć zastosowanie, kwalifikowana jest jedynie zgoda przedstawiciela ustawowego (art. 17 KC), zgoda osoby trzeciej na zmianę treści ograniczonego prawa rzeczowego (art. 248 § 2 KC) oraz zgoda drugiego małżonka na dokonanie określonych czynności dotyczących majątku wspólnego małżonków (art. 37 KRO). Świadczy to o tym, że poglądy wyrażone w orzecznictwie oraz dyskusja prowadzona w doktrynie są niezmiernie interesujące i wciąż żywe, niemniej częstokroć nie dające jednoznacznej odpowiedzi w zakresie możliwości stosowania art. 63 KC do instytucji/konstrukcji wymienionych w wyżej wzmiankowanym zestawieniu. Zagadnienie to ma doniosłe znaczenie praktyczne przy określeniu, czy zgody na dokonanie danej czynności prawnej można skutecznie udzielić już po złożeniu oświadczeń przez stronę/strony tej czynności prawnej oraz czy w pewnych sytuacjach oświadczenie osoby trzeciej zawierające zgodę na dokonanie czynności prawnej powinno zostać złożone w szczególnej formie. W przypadku opracowania bardziej funkcjonalnej regulacji modelowej, rozstrzygnięcie to będzie też istotne z punktu widzenia możliwości jego zastosowania do danej czynności podstawowej.

1.4 Funkcje zgody osoby trzeciej

Przechodząc do rozważań w zakresie funkcji zgody osoby trzeciej, zanim zostaną omówione konkretne funkcje zgód przewidzianych w czynnościach podstawowych, na początku warto byłoby wskazać na ogólną funkcję regulacji samego art. 63 KC. Wydaje się bowiem, że ogólnym celem wprowadzenia tej regulacji ogólnej (art. 63 § 1 KC) było utrzymanie w obrocie tych czynności prawnych, które zostały dokonane bez zgody osoby trzeciej, pomimo tego, że była ona wymagana do ważności czynności prawnej. Co do zasady

⁵⁴ M. Fries [w:] *Bürgerliches Gesetzbuch...*, 2023, Beck-online, § 418, nb 2 – autor wprost wskazuje, że późniejsze zatwierdzenie zgodnie z § 184 BGB nie prowadzi do dalszej odpowiedzialności podmiotu, który ustanowił zabezpieczenie. Ponadto w niemieckiej doktrynie i orzecznictwie przyjmuje się, że zgoda zabezpieczyciela może być wyrażona w dowolnej formie, nawet w sposób konkludentny – tak: *Ibidem*; M. Rohe [w:] *Beck'sche Online-Kommentare*, red. W. Hau, D. Poseck, München 2023, Beck-online, § 418, nb 8; tak również BGH w wyroku z 08.05.2015 r., V ZR 56/14, NJW 2015, nr 2872 (dostęp Beck-online).

bowiem brak zgody powodowałby, że czynność prawna dokonana w ten sposób, byłaby nieważna. Ponadto taka sytuacja mogłaby również powodować szkodę w majątku stron/strony takiej czynności. Wprowadzenie natomiast skutku wstecznego zgody osoby trzeciej pozwala utrzymywać takie czynności w mocy. Polski oraz niemiecki ustawodawca, opowiadając się za dopuszczalnością wyrażenia zgody następczej, uwzględnili słuszne interesy stron danej czynności prawnej, dając możliwość „uratowania” czynności bez konieczności ponownego jej dokonywania, co mogłoby wiązać się z dodatkowymi kosztami albo być w ogóle niemożliwe, jeżeli np. jedna ze stron umowy utraciłaby zainteresowanie jej zawarciem. Dokonano tego poprzez związanie stron złożonymi oświadczeniami woli do czasu potwierdzenia tej czynności lub odmowy udzielenia zgody następczej przez osobę trzecią⁵⁵. Już w tym miejscu na marginesie należałoby również zasygnalizować, że art. 63 KC uważany jest przez niektórych przedstawicieli doktryny za ogólną konstrukcję bezskuteczności zawieszony⁵⁶ w polskim prawie cywilnym⁵⁷. Bezskuteczność zawieszona zaś opiera się na niepełnej kompetencji do dokonania danej czynności prawnej⁵⁸. Odpowiednia modyfikacja tego przepisu i stworzenie regulacji modelowej może istotnie zwiększyć zakres funkcji, jakie ogólna regulacja w zakresie zgody osoby trzeciej będzie spełniać w obrocie.

Wychodząc od ogólnej funkcji art. 63 KC, należy przejść do szczegółowych funkcji, jakie pełni wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej. Prowadząc rozważania w zakresie zgody osoby trzeciej, należałoby bowiem określić cel wprowadzenia do systemu prawnego danej konstrukcji przewidującej wymóg zgody osoby trzeciej i – co za tym idzie – funkcji jaką zgoda ta ma spełniać. Cele oraz funkcje realizowane przez określone normy prawne są bowiem wyrazem wartości, które owe normy wyrażają i chronią. Jak podkreśla A. Stelmachowski, moc prawa tkwi nie w elementach formalnych, ale właśnie w wewnętrznych wartościach, które ze sobą niesie⁵⁹. Ogólne spostrzeżenia mogą zatem pozwolić na bardziej wyraźne dostrzeżenie czynników, które ukształtowały w prawie cywilnym niektóre instytucje, a do których należy zaliczyć m.in. problematykę zgody osoby trzeciej.

⁵⁵ R. Trzaskowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna, cz. 2 (art. 56–125)*, red. J. Gudowski, Warszawa 2021, LEX, art. 63, nb 2; tak również M. Bławat, P. Machnikowski [w:] *Zobowiązania...*, red. P. Machnikowski, Warszawa 2022, Legalis, art. 63, nb 1.

⁵⁶ Więcej rozważań w zakresie konstrukcji bezskuteczności zawieszony znajduje się w rozdziale 7.3. niniejszej pracy.

⁵⁷ B. Lewaszkiewicz-Petrykowska [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I. Część ogólna*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1985, s. 720; Z. Radwański [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2. Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, Warszawa 2008, s. 452-453; M. Gutowski, *Bezskuteczność czynności prawnej*, Warszawa 2017, s. 195.

⁵⁸ M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 207.

⁵⁹ A. Stelmachowski, *Zarys...*, Warszawa 1998, s. 17.

W rozdziale 1.2. pracy wskazano, że zgoda w ujęciu szerokim pełni doniosłe funkcje, które uwidaczniają się zwłaszcza na gruncie prawa cywilnego. Jak wspomniano, zgodę należy uznać m.in. za swoistego rodzaju czynnik równoważący różne - częstokroć sprzeczne - interesy stron. Zgoda jest zatem czynnikiem, który decyduje o dokonaniu danej czynności prawnej, np. o zawarciu umowy, ponieważ bez zgody którejkolwiek ze stron nie może bowiem dojść do jej skutecznego zawarcia. Z uwagi na powyższe przyjmuje się, że dokonanie czynności prawnej nie wymaga, co do zasady, oświadczeń woli innych podmiotów niż strony tej czynności. Jednak ustawodawca albo strony czynności mogą uzależnić skuteczność czynności prawnej od uzyskania zgody również innej osoby. W takim układzie zgoda stron (strony) nie jest zatem jedyną zgodą niezbędną do skutecznego dokonania czynności prawnej. W rozdziale 1.3. wskazano natomiast na przykłady przepisów, w których ustanowiono wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej. Powyższe zestawienie pokazuje, że zgody te zostały przez ustawodawcę wprowadzone do porządku prawnego celem ochrony różnych podmiotów, a także różnych dóbr i interesów. Funkcje w zakresie zgody osoby trzeciej należy zawsze rozpatrywać w ramach poszczególnych instytucji i konstrukcji prawnych, w których zgoda ta jest przewidziana i wymagana. Art. 63 KC stanowi bowiem ogólną regulację w zakresie poszczególnych wymagań i skutków zgody, a zatem - co oczywiste - sama jego analiza nie przyniesie odpowiedzi w omawianym zakresie.

Zaobserwować można różne *ratio legis* przepisów prawnych przewidujących wymóg uzyskania zgody. W ślad za Z. Radwańskim należy stwierdzić, że system prawny przewiduje obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej w przypadkach, w których pojawia się zagrożenie interesów zasługujących na ochronę – przy czym może chodzić o ochronę różnych osób⁶⁰. Z uwagi na powyższe, wyróżnić można dwie podstawowe funkcje, jakie spełniać ma zgoda osoby trzeciej, tj.:

- 1) ochrona interesów strony czynności prawnej, do dokonania której zgoda osoby trzeciej jest wymagana lub
- 2) ochrona interesów samej osoby trzeciej.

Analogiczne rozróżnienie w zakresie funkcji zgody osoby trzeciej znaleźć można również w doktrynie niemieckiej. Na gruncie prawa niemieckiego rozróżnia się bowiem zgody, które są wymagane, z uwagi na fakt, że osoba upoważniona do wyrażenia zgody ma interes w danej czynności prawnej, a także te, które opierają się na prawie nadzoru nad jedną z osób

⁶⁰ Z. Radwański [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...*, (wyd. 1985), s. 583.

uczestniczących w czynności prawnej⁶¹. Podkreśla się również, iż konstrukcja przepisów przewidujących wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej opiera się na założeniu, że jeśli kilka osób jest bezpośrednio dotkniętych w wyniku dokonania czynności prawnej, to autonomia prywatna tych podmiotów wymaga, aby każda z nich uczestniczyła w danej czynności⁶². Cele zatem i funkcje zgody osoby trzeciej w prawie polskim, jak i prawie niemieckim, wydają się więc zbieżne.

1.4.1 Ochrona interesów osoby trzeciej

Mając na względzie przegląd przepisów dotyczących czynności podstawowych, można zaobserwować, że głównym celem konstrukcji przewidujących wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej jest ochrona interesów własnych właśnie tej osoby. Można uznać więc tę funkcję za funkcję dominującą⁶³. Przepisy prawa, które wskazuje się w literaturze jako ustanowione dla ochrony interesów osoby trzeciej, to m.in.:

- potwierdzenie umowy przez mocodawcę, jeśli zawarł ją pełnomocnik, nie mając do tego odpowiedniego umocowania (art. 103 § 1 KC),
- zgoda wszystkich współwłaścicieli rzeczy na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu rzeczą wspólną (art. 199 KC),
- zgoda osoby trzeciej na zmianę treści ograniczonego prawa rzeczowego, jeżeli zmiana ta dotyka jej praw (art. 248 § 2 KC),
- zgoda dłużnika na wstąpienie innego podmiotu w prawa wierzyciela (art. 518 § 1 pkt 3 KC),
- zgoda dłużnika lub wierzyciela na przejęcie długu (art. 519 § 2 KC),
- zgoda pozostałych spadkobierców na zbycie udziału w przedmiocie należącym do spadku (art. 1036 KC).

Celem obrania odpowiedniej perspektywy w dalszych rozważaniach należałoby chociażby pokrótce opisać szczegółowe funkcje danej konstrukcji, w szczególności zaś

⁶¹ Tak np. P. Bub [w:] *Beck'sche Online-Kommentare...*, Beck-online, § 182, nb 1; H. Dörner [w:] *Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar*, red. R. Schulze, 2024, Beck-online, uwagi wstępne do § 182-185, nb 1; J. Ellenberger [w:] *Bürgerliches Gesetzbuch*, red. P. Bassenge, G. Brudermüller, J. Ellenberger, I. Götz, C. Grüneberg, H. Sprau, K. Thorn, W. Weidenkaff, D. Weidlich, München 2015, s. 206.

⁶² Tak F. Bayreuther [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 1, Allgemeiner Teil (§§1-240)*, red. C. Schubert, München 2021, Beck-online, uwaga wstępna przed § 182, nb 1.

⁶³ Na charakter dominujący tej funkcji wskazuje też Z. Radwański [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...*, (wyd. 1985), s. 583; Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 392; M. Kozik, *Zgoda...(cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 78.

należałoby uwzględnić *ratio legis* danej regulacji w porządku prawnym, aby pokazać wartości, jakie chroni ustawodawca poprzez wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej w konkretnym przypadku.

I tak, ochronna funkcja zgody uwidacznia się m.in. w sytuacji, w której czynności prawnej w imieniu mocodawcy dokonuje fałszywy pełnomocnik (*falsus procurator*)⁶⁴. Należy wskazać na wstępie, iż w doktrynie panuje rozbieżność w zakresie kwalifikacji zgody mocodawcy wyrażanej na podstawie art. 103 KC jako zgody osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC, o czym będzie mowa szerzej w dalszej części pracy⁶⁵. Funkcja ochronna zgody mocodawcy może być wywodzona chociażby z ogólnych założeń konstrukcyjnych przedstawicielstwa (art. 95 § 2 KC). Niewątpliwym jest bowiem, że czynność prawna dokonana przez osobę, która nie posiada kompetencji do działania w cudzym imieniu, nie może wyrzucić zamierzonych skutków prawnych względem reprezentowanego (tzw. rzekomego mocodawcy). Przepisy dają mocodawcy możliwość, po dokonaniu odpowiedniego namysłu i oceny skutków takiej czynności prawnej w sferze jego interesów, potwierdzenia dokonanej przez fałszywego pełnomocnika umowy. Zgoda ma tu bardzo doniosłą funkcję, gdyż jej wyrażenie spowoduje związanie mocodawcy daną umową i skutki czynności prawnej, która została dokonana przez *falsus procurator*, powstaną bezpośrednio w sytuacji prawnej tego mocodawcy. Podkreśla się również, że konstrukcja przewidziana w art. 103 KC ma na celu ochronę interesu prawnego osób trzecich (kontrahentów rzekomego pełnomocnika) działających w przekonaniu, że podmiot występujący w roli pełnomocnika drugiej strony umowy jest odpowiednio umocowany⁶⁶. Również na gruncie prawa niemieckiego podkreśla się, że prawo do reprezentacji przenosi ryzyko na stronę przeciwną, wobec której pełnomocnik ponosi

⁶⁴ Przyjmuje się, że fałszywym pełnomocnikiem jest zarówno podmiot w ogóle nieposiadający umocowania do reprezentowania mocodawcy, jak i pełnomocnik, który - dokonując czynności prawnej - przekracza zakres umocowania. W literaturze postuluje się nadto zastosowanie art. 103 KC także do sytuacji nadużycia umocowania, jeśli druga strona czynności prawnej wie o takim nadużyciu (zob. np. B. Gawlik [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I. Część ogólna*, red. S. Grzybowski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1985, s. 758-759 i 772). Dotyczy to przypadków, w których prawidłowo umocowany pełnomocnik dokonuje czynności prawnych w zakresie swojego umocowania, jednak dokonywane czynności przynoszą korzyść tylko jemu samemu lub są sprzeczne z interesami mocodawcy - tak np. J. Strzebinczyk, *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2014, Legalis, art. 103, nb 12; także P. Drapała, *Odpowiedzialność odszkodowawcza pełnomocnika rzekomego*, PPH 2002, nr 9, s. 36 - stwierdzając, że nadużycie umocowania oznacza przypadki „działania pełnomocnika w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami (art. 5 k.c.), prowadzącego do rażącego naruszenia interesów reprezentowanego, a także przypadki podjęcia przez pełnomocnika działania, które przynosi korzyść wyłącznie jemu lub jego osobom bliskim” - autor powołuje również w publikacji zwolenników tego poglądu w doktrynie polskiej i niemieckiej. Przeciwno takiemu pogładowi opowiedział się W. Robaczyński - zob. tenże [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, art. 103, nb 17 - autor stwierdza, że sytuacje takie winny być raczej oceniane na gruncie art. 471 KC, tj. przez pryzmat wykonywania obowiązków w ramach zobowiązania będącego stosunkiem podstawowym umocowania.

⁶⁵ Zob. rozdz. 5.4.4. Rozbieżność ta jest powodowana w głównej mierze sporem co do tego, czy mocodawca powinien być traktowany jako osoba trzecia w rozumieniu art. 63 KC.

⁶⁶ P. Drapała, *Odpowiedzialność...*, PPH 2002, nr 9, s. 38.

odpowiedzialność zgodnie z § 179 BGB, a tym samym przyjmuje się, że przepis ten stanowi ochronę w zakresie samostanowienia osoby rzekomo reprezentowanej⁶⁷. Celem ochrony szeroko pojętych interesów mocodawcy prawo niemieckie wprowadza również fikcję, że w przypadku, gdy rzekomy mocodawca nie potwierdzi umowy w terminie dwóch tygodni od wezwania, oznacza to, że nie wyraził on zgody na potwierdzenie umowy (zob. § 177 ust. 2 BGB)⁶⁸.

Funkcja ochronna zgody przejawia się również w zakresie zgody osoby trzeciej na zmianę treści ograniczonego prawa rzeczowego (art. 248 § 2 KC)⁶⁹. Umowa dotycząca zmiany treści ograniczonego prawa rzeczowego jest zawierana, co do zasady, między właścicielem a osobą, której prawo to przysługuje. W przypadku jednak, kiedy zmiana treści prawa „dotyka praw osoby trzeciej”, do takiej zmiany potrzebna jest zgoda tej osoby⁷⁰. Jak wskazuje się w literaturze, owo „dotknięcie” odnosi się wyłącznie do potencjalnego uszczuplenia (pokrzywdzenia) w zakresie wykonywania prawa⁷¹. Nie ma zatem znaczenia, w jakim stopniu zmiana miałaby wpływ na prawo osoby trzeciej. Istotne jest, czy zmiana treści miałaby w ogóle jakikolwiek niekorzystny wpływ na realizację prawa przez osobę trzecią – już wtedy zmiana treści ograniczonego prawa rzeczowego będzie wymagać zgody osoby trzeciej i służyć ochronie jej praw. Przepis ten nie obejmuje natomiast zmian, które skutkowałyby korzyścią dla osoby trzeciej - brak jest ekonomicznych uzasadnień, które w takich sytuacjach wymagałyby uzyskania zgody⁷². Pojęcie oddziaływania zmiany ograniczonych praw rzeczowych na prawa osób trzecich jest interpretowane szeroko. Zwiększa to istotnie krąg podmiotów, których zgoda jest wymagana, obejmując osoby, które są zaangażowane w różne

⁶⁷ K. Schubert [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 1, Allgemeiner Teil (§§1-240)*, red. C. Schubert, München 2021, Beck-online, uwagi wstępne przed § 177-180, nb 1.

⁶⁸ Na marginesie należałoby dodać, że w prawie niemieckim skutki nieujawnienia pełnomocnictwa są jeszcze dalej idące, gdyż obowiązuje reguła generalna (*Offenheitsgrundsatz, Offenkundigkeitsprinzip*), zgodnie z którą pełnomocnik powinien ujawnić, że działa w cudzym imieniu, chyba że wynika to wyraźnie z okoliczności faktycznych. W razie niewykonania tego obowiązku, skutki dokonanej czynności będą odnosiły się wprost do pełnomocnika (§ 164 ust. 2 BGB), nie zaś do reprezentowanego – zob. K. Larenz, M. Wolf, *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts*, München 1997, s. 877.

⁶⁹ Tak np. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2022, s. 429.

⁷⁰ Przyjmuje się, że zmiana „dotyka” osoby trzeciej przede wszystkim w sytuacji, gdy powoduje uszczuplenie możliwości skutecznego wykonywania przez nią przysługującego jej prawa - zob. K. Zaradkiewicz [w:] *Kodeks cywilny. T. II. Komentarz. Art. 450-1088*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 248, nb 18. Okoliczność, czy dana zmiana „dotyka” praw osoby trzeciej, wymaga badania abstrakcyjnie ujętej treści porównywanych praw podmiotowych, a nie istniejącego stanu faktycznego - zob. K. Gołębiowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2023, Legalis, art. 248, nb 5.

⁷¹ K. Zaradkiewicz [w:] *Kodeks...*, Warszawa 2021, Legalis, art. 248, nb 20.

⁷² *Ibidem*.

stosunki prawne⁷³. Z uwagi na powyższe okoliczności, art. 248 KC identyfikowany jest jako jedna z podstaw rozszerzonej skuteczności praw obligacyjnych⁷⁴. W doktrynie niemieckiej na gruncie § 876 BGB także podkreśla się funkcję ochronną zgody osoby uprawnionej⁷⁵.

Szczególne funkcje zgody osoby trzeciej uwidacznia się również w przypadku zarządu majątkiem wspólnym, tj. na gruncie zgody wszystkich współwłaścicieli rzeczy na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu rzeczą wspólną (art. 199 KC) oraz zgody pozostałych spadkobierców na zbycie udziału w przedmiocie należącym do spadku (art. 1036 KC). Zgodnie z art. 199 KC, do rozporządzenia rzeczą wspólną oraz do innych czynności, które przekraczają zakres zwykłego zarządu⁷⁶, potrzebna jest zgoda wszystkich współwłaścicieli. W sytuacji zatem, gdy zgoda jest udzielana przez pozostałych współwłaścicieli, wydaje się, że w niektórych przypadkach będą oni stanowić „osoby trzecie” w stosunku do dokonywanej przez strony w stosunku do rzeczy wspólnej czynności. W tym miejscu należy wspomnieć, że stosowanie art. 63 KC do art. 199 KC jest sporne w doktrynie. Więcej rozważań w tym zakresie znajduje się w rozdziale 3.3. niniejszej rozprawy. Wielość podmiotów prawa własności jest częstokroć źródłem złożonych problemów prawnych, które występują pomiędzy samymi współwłaścicielami, ale również między współwłaścicielami a osobami trzecimi w stosunkach prawnych dotyczących rzeczy wspólnej. W piśmiennictwie podkreśla się również, że art. 199 *in fine* KC ma na celu ochronę ogółu współwłaścicieli⁷⁷. Za szczególny rodzaj współwłasności należy uznać natomiast wspólność majątku spadkowego (art. 1035 KC). Na podstawie art. 199 KC w zw. z art. 1035 KC spadkobiercy mogą wspólnie rozporządzić poszczególnymi składnikami spadku. W sposób szczególny natomiast kodeks reguluje kwestię zbycia przez współspadkobiercę udziału w przedmiocie należącym do spadku, wprowadzając w art. 1036 KC swoiste ograniczenie skutków prawnych takiego rozporządzenia. Skuteczność rozporządzenia udziałem w przedmiocie należącym do spadku

⁷³ Dotyczy to zarówno stron tych samych i innych ograniczonych praw rzeczowych, stron praw osobistych, jak i stron praw obligacyjnych – zob. A. Machnikowska [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2020, Legalis, art. 248, nb 14.

⁷⁴ Tak np.: K. Gołębiowski [w:] *Kodeks...*, Warszawa 2023, Legalis, art. 248, nb 5; K. Zaradkiewicz [w:] *Kodeks...*, Warszawa 2021, Legalis, art. 248, nb 21; A. Machnikowska [w:] *Kodeks...*, Warszawa 2020, Legalis, art. 248, nb 14.

⁷⁵ H.-W. Eckert [w:] *Beck'sche Online-Kommentare*, red. W. Hau, D. Poseck, München 2023, Beck-online, § 876, nb 1; S. Lettmaier [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 8. Sachenrecht (§§854-1296)*, red. R. Gaier, München 2023, Beck-online, § 876, nb 1.

⁷⁶ Kodeks cywilny nie definiuje pojęcia „zwykły zarząd”. Definicja taka byłaby zresztą niecelowa, gdyż zakres tego pojęcia zależy od konkretnego przypadku i od tego, z jaką rzeczą mamy do czynienia. Z tej też przyczyny problematyka ta stanowi częsty przedmiot rozstrzygnięć Sądu Najwyższego – zob. np. wyrok SN z 11.10.1990 r., III ARN 15/90, LEX nr 10894; postanowienie SN z 06.07.2011 r., I CSK 714/10, LEX nr 897954; postanowienie SN z 07.10.2011 r., II CSK 23/11, LEX nr 1043995.

⁷⁷ A. Borowicz, *Zgoda współwłaściciela na dokonanie czynności zarządu rzeczą wspólną (art. 199 i 201 kodeksu cywilnego)*, PS 2015, nr 11-12, s. 117.

jest bowiem uzależniona od zgody pozostałych współspadkobierców⁷⁸. Zasada ta dotyczy wszelkich czynności o charakterze rozporządzającym, bez względu na ich charakter prawny. Zatem współwłaściciel czy współspadkobierca dokonujący czynności prawnej za zgodą pozostałych współwłaścicieli lub współspadkobierców działa co prawda we własnym imieniu, ale w interesie czy też ze skutkiem dla wszystkich pozostałych. Skutki dokonanej przez niego czynności prawnej rozciągają się zatem na ogół osób uprawnionych. W literaturze wskazuje się nadto, że art. 1036 KC został podyktowany dążeniem ustawodawcy do zachowania spadku jako całości gospodarczej aż do chwili działu⁷⁹. Czynność prawna, na dokonanie której osoba trzecia (współwłaściciel na podstawie art. 199 KC, czy współspadkobierca na podstawie art. 1036 KC) wyraża zgodę, będzie miała niewątpliwie wpływ na sferę jej praw i obowiązków. Zgoda pozostałych współwłaścicieli i współspadkobierców ma więc funkcję kontrolną w odniesieniu do danej rzeczy/majątku spadkowego i ochronną w stosunku do interesu osoby trzeciej wyrażającej zgodę, a w szczególności ochronę przysługującego jej prawa własności.

Istotna funkcja zgody uwidacznia się również na gruncie przepisów umowy o przejęcie długu⁸⁰, które zastrzegają obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej, którą jest albo dłużnik, albo wierzyciel w zależności od stron zawierających umowę o przejęcie długu. Zgodnie z art. 519 § 2 KC przejęcie długu może bowiem nastąpić na dwa sposoby, tj. w drodze umowy, której stronami są przejmujący dług i wierzyciel (art. 519 § 2 pkt 1 KC) lub poprzez umowę zawieraną pomiędzy przejmującym dług i dłużnikiem (art. 519 § 2 pkt 2 KC). W obu przypadkach do przejęcia długu wymagana jest zgoda tej strony zobowiązania, która nie zawiera umowy przejęcia długu, czyli osoby trzeciej w stosunku do stron zawierających umowę. W pierwszym wariantcie wymagana zatem będzie zgoda dłużnika, natomiast w drugim zgoda wierzyciela. W drugim przypadku zgoda ta ma szczególną funkcję, gdyż ma na celu ochronę przysługującego wierzycielowi wobec dłużnika roszczenia, ponieważ prawdopodobieństwo odzyskania długu zależne jest od wypłacalności przejmującego dług. Zgoda ma więc służyć ochronie wierzyciela poprzez potencjalną możliwość wyeliminowania proponowanego przejemcy długu, który - z uwagi na złą sytuację finansową (stan wypłacalności), zdolności

⁷⁸ A. Kidyba, E. Niezbecka [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom IV. Spadki*, red. A. Kidyba, E. Niezbecka, Warszawa 2015, LEX, art. 1036, nb 3; zob. również postanowienie SN z 24.08.2011 r., IV CSK 521/10, LEX nr 1102544; postanowienie SN z 23.01.2013 r., I CSK 262/12, LEX nr 1294473.

⁷⁹ J. S. Piątowski, *Prawo spadkowe. Zarys wykładu*, Warszawa 1973, s. 203 – autor wskazuje nadto, że negatywną stroną przepisu jest to, że stwarza on dla nabywcy udziału spadku – w braku zgody pozostałych spadkobierców – stan niepewności, często długotrwały.

⁸⁰ We współczesnych systemach prawa cywilnego występują co do zasady dwa główne modele prawne zmiany dłużnika, tj. model nowacyjny i model sukcesyjny. W polskim prawie cywilnym obowiązuje model sukcesyjny w postaci translatywnego przejęcia długu. Więcej o wskazanych modelach – zob. P. Drapała, *Przejęcie długu...*, Warszawa 2016, s. 9-16.

zarobkowe, opinię lub inne cechy - nie jest przez wierzyciela akceptowany⁸¹. Zgoda ma w tym zakresie zatem funkcję weryfikacyjną i kontrolną. Nadto, zgodnie z art. 519 § 2 pkt 2 *in fine* KC, zgoda wierzyciela jest bezskuteczna, jeżeli wierzyciel nie wiedział, że osoba przejmująca dług jest niewypłacalna. W odniesieniu natomiast do zgody dłużnika, jej funkcja kontrolna i ochronna ma raczej marginalny charakter, gdyż przejęcie długu leży zasadniczo w interesie dłużnika. Zgoda dłużnika ma zatem mniej doniosłą funkcję w porównaniu do zgody wierzyciela⁸². Przejęcie długu w prawie niemieckim także występuje w dwóch konfiguracjach podmiotowych. W § 414 KC niem. przewidziano zmianę dłużnika na podstawie umowy wierzyciela z podmiotem przejmującym dług. Podkreślić należy, iż zgoda dotychczasowego dłużnika nie jest w tej konfiguracji przesłanką skuteczności zwalnającego przejęcia długu⁸³. W § 415 ust. 1 KC niem. przewidziano natomiast umowę o przejęcie długu pomiędzy dłużnikiem pierwotnym i przejemcą długu. W tej konfiguracji zwolnienie dotychczasowego dłużnika z długu uzależnione jest od zgody wierzyciela. Należy podkreślić również, że charakterystyczny dla translatywnej zmiany dłużnika jest nadto w niemieckim systemie prawnym obowiązek zawiadomienia wierzyciela (*Mitteilung*) o zawartej pomiędzy dotychczasowym dłużnikiem i przejemcą umowie o sukcesję w dług. Powiadomienie to ma na celu zwiększenie pewności obrotu⁸⁴. Niektórzy przedstawiciele doktryny niemieckiej opowiadają się za tzw. teorią oferty, zgodnie z którą poprzez przejęcie długu zgodnie z § 415 BGB zachodzi do zawarcia trójstronnej umowy między dłużnikiem, nabywcą a wierzycielem. Powiadomienie o porozumieniu między dłużnikiem a nabywcą (§ 415 ust. 1 zd. 2 BGB) jest wtedy ofertą dla wierzyciela do zawarcia umowy o przejęciu długu; zatwierdzenie przez wierzyciela jest uważane za akceptację tej oferty z mocą *ex nunc*⁸⁵. Jak podkreśla się w doktrynie niemieckiej, wymóg zgody wierzyciela na umowę przejęcia długu (która została zawarta pomiędzy dotychczasowym i nowym dłużnikiem), ma na celu zabezpieczenie wierzyciela w zakresie ewentualnej dla niego niekorzystnej zmiany dłużnika⁸⁶. Z analizy polskiego, jak i niemieckiego porządku prawnego wynika, że w głównej mierze podkreśla się znaczenie i doniosłość zgody wierzyciela na zmianę podmiotu zobowiązanego,

⁸¹ P. Drapała, *Zwalniające przejęcie długu*, Warszawa 2002, s. 90; tenże [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 6. Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. A. Olejniczak, Warszawa 2023, s. 1593.

⁸² Więcej rozważań w zakresie zasadności wymogu zgody dłużnika na przejęcie długu znajduje się w rozdziale 5.4.1. pracy.

⁸³ M. Rohe [w:] *Beck'sche Online-Kommentare...*, München 2023, Beck-online, § 414, nb 5; H. Kaduk [w:] *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einföhrungsgesetz und Nebengesetzen. Recht...*, s. 952.

⁸⁴ M. Rohe [w:] *Beck'sche Online-Kommentare*, red. W. Hau, D. Poseck, München 2024, Beck-online, § 414, nb 10.

⁸⁵ M. Fries [w:] *Bürgerliches Gesetzbuch...*, 2023, Beck-online, § 415, nb 2.

⁸⁶ M. Rohe [w:] *Beck'sche Online-Kommentare...*, München 2024, Beck-online, § 414, nb 8.

a w mniejszym zakresie zgody dłużnika – w przypadku porządku niemieckiego, nie jest ona w ogóle przesłanką skuteczności przejęcia długu pomiędzy wierzycielem i podmiotem przejmującym dług.

Już powyższy opis i charakterystyka kilku zgód przewidzianych w ramach czynności podstawowych pokazuje, jak różne interesy osoby trzeciej ochraniać może przewidziana w przepisach zgoda tej osoby. Może ona ochraniać bowiem przysługujące osobie trzeciej prawo własności, w przypadku zgody współwłaściciela czy współspadkobiercy. Może ochraniać nadto sytuację majątkową osoby trzeciej, w przypadku zgody wierzyciela, czy jej sytuację prawną, w przypadku potwierdzenia umowy przez mocodawcę i związania go umową zawartą przez rzekomego pełnomocnika. Jak wyżej wspomniano, ochronę interesów osoby trzeciej należy uznać za funkcję dominującą zgody osoby trzeciej, za czym przemawia mnogość przepisów, które - właśnie z uwagi na ochronę interesów osoby trzeciej - zostały wprowadzone do porządku prawnego.

1.4.2 Ochrona interesów strony czynności podstawowej

Drugą funkcją zgody osoby trzeciej jest ochrona interesów strony danej czynności prawnej, której zgoda ta dotyczy⁸⁷. Konstrukcja ta jest wykorzystywana dla ochrony interesów osoby dokonującej czynności prawnej w sytuacji, kiedy osoba ta, mając ograniczoną zdolność do czynności prawnych, wymaga szczególnej ochrony prawnej⁸⁸ jako słabszy uczestnik obrotu. Co do zasady, mowa więc o sytuacji, gdy ustawowy wymóg zgody ma za zadanie wyrównać pozycję prawną podmiotu słabszego⁸⁹. Mowa zatem o przypadku zgody przedstawiciela ustawowego na dokonanie określonej czynności prawnej przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych (art. 17 KC).

Funkcja ochronna zgody uwidacznia się przede wszystkim w przypadku czynności rozporządzających i zobowiązujących dokonywanych przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych, do dokonania których ustawa – pod pewnymi wyjątkami – wymaga uzyskania zgody przedstawiciela ustawowego. Zgoda w tych przypadkach pełni zatem funkcję kontrolną⁹⁰ w stosunku do czynności prawnych dokonywanych przez osobę ograniczoną

⁸⁷ Tak np.: Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 391; J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 136.

⁸⁸ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 391-392.

⁸⁹ T. Mróz, *Zgoda ...*, s. 28.

⁹⁰ Na funkcję kontrolną zgody przedstawiciela ustawowego wskazał też m.in. R. Trzaskowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I...*, red. J. Gudowski, Warszawa 2021, LEX, art. 63, nb 7 – zdaniem autora, zgoda jest środkiem ochrony interesów strony dokonującej czynności prawnej, której oświadczenia woli ustawodawca nie uznaje za wystarczające.

w zdolności do czynności prawnych i – co za tym idzie – chroniącą jej interesy. Wymóg uzyskania zgody stanowi zatem podstawowy element systemu kontroli czynności osoby podlegającej pieczy przedstawiciela ustawowego, który musi w sposób kompleksowy pogodzić elementy interesu osobistego i majątkowego tej osoby⁹¹.

Należy zwrócić uwagę na konstrukcję przepisów art. 17-20 KC. Przepisy te, już w samej swej treści, zarysowują sferę i kierunek wartości, które - w ujęciu tych regulacji - ma realizować i chronić zgoda osoby trzeciej. Z przepisów przywołanych w zdaniu poprzednim wynika reguła, zgodnie z którą osoba posiadająca ograniczoną zdolność do czynności prawnych może rozporządzać swoimi prawami i zaciągać zobowiązania - co do zasady - wyłącznie za zgodą swojego przedstawiciela ustawowego. Nie wymaga natomiast zgody przedstawiciela ustawowego dokonanie czynności, w wyniku której osoba o ograniczonej zdolności do czynności prawnych nie rozporządza prawem ani nie zaciąga zobowiązania (*a contrario* art. 17 KC) oraz zawarcie umowy należącej do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego (art. 20 KC). Powyższe pokazuje, że ustawodawca pozwala na samodzielne działanie przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych wyłącznie w prawach mniejszej „wagi” dla jego interesów.

Z analogicznych, jak powyższe, względów obowiązujący do roku 2009 r. art. 74 KRO wymagał zgody przedstawiciela ustawowego do uznania dziecka przez mężczyznę mającego ograniczoną zdolność do czynności prawnych. W aktualnym stanie prawnym, po nowelizacji KRO⁹², zgodnie z art. 77 § 2 KRO, oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa może złożyć osoba, która ukończyła szesnaście lat i nie istnieją podstawy do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia. Osoba taka, jeżeli nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, może złożyć oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa wyłącznie przed sądem opiekuńczym. Kontrola oświadczenia osoby, która nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych pozostała zatem utrzymana, jednakże zmienił się podmiot kontrolujący to oświadczenie (z przedstawiciela ustawowego na sąd) i forma (ze zgody osoby trzeciej w postaci przedstawiciela ustawowego na oświadczenie składane przed sądem). Z uwagi na to, że obecnie uznanie ojcostwa jest stwierdzeniem faktu, wymóg określonego zakresu zdolności do czynności prawnych nie ma aż tak dużego znaczenia, jak osiągnięcie pewnego stopnia dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i społecznej, która pozwala na zrozumienie faktu

⁹¹ T. Sokołowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, art. 17, nb 1.

⁹² Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 220, poz. 1431.

uznania ojcostwa⁹³. Wskazuje się nadto, że uprzednia regulacja, przewidująca wymóg udzielenia zgody przez przedstawiciela ustawowego, mogła powodować w niektórych przypadkach, że przedstawiciele ustawowi małoletniego (najczęściej rodzice) mogli, odmawiając zgody na uznanie ojcostwa, kierować się bardziej interesem własnym (np. poprzez chęć uniknięcia lub odsunięcia w czasie realizacji obowiązku alimentacyjnego wobec wnuka) niż dobrem swojego syna i jego dziecka⁹⁴. Zmianę zatem podmiotu dokonującego kontroli oświadczenia o uznaniu dziecka składanego przez mężczyznę mającego ograniczoną zdolność do czynności prawnych należałoby ocenić pozytywnie.

Zgodę przedstawiciela ustawowego (*einwilligung des gesetzlichen Vertreters*) przewiduje w prawie niemieckim § 107 BGB, zgodnie z którym w przypadku czynności, które nie przynoszą małoletniemu jedynie korzyści prawnej, wymagana jest zgoda przedstawiciela ustawowego. W tym miejscu należy zaznaczyć, iż konstrukcja przewidziana przez ustawodawcę niemieckiego w zakresie możliwych do dokonania czynności prawnych bez zgody przedstawiciela różni się od konstrukcji przewidzianej w KC⁹⁵. Podkreśla się w doktrynie niemieckiej, iż przepis § 107 BGB służy ochronie małoletnich przed konsekwencjami ich własnych czynności prawnych, ograniczając przyznaną im swobodę samodzielnego uczestniczenia w obrocie prawnym poprzez ustanowienie wymogu uzyskania zgody przedstawiciela ustawowego na zawarcie niekorzystnych dla nich czynności prawnych⁹⁶. W piśmiennictwie podkreśla się nadto, że osoby niepełnoletnie często nie mają jeszcze minimalnych wymagań intelektualnych, które umożliwiłyby im zrozumienie prawnych konsekwencji swoich działań, dlatego ustawodawca w wielu miejscach wyraźnie je chroni⁹⁷.

⁹³ M. Kosek [w:] *Nowelizacja prawa rodzinnego na podstawie ustaw z 6 listopada 2008 r. i 10 czerwca 2010 r. Analiza, Wykładnia, Komentarz*, red. W. Stojanowska, Warszawa 2011, s. 166-167; tak także: A. Kawałko, H. Witczak [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2021, LEX, art. 77, nb 3.

⁹⁴ Tak M. Kosek [w:] *Nowelizacja...*, s. 167.

⁹⁵ BGB przewiduje np. możliwość uznania umowy zawartej bez zgody przedstawiciela ustawowego za skuteczną, gdy małoletni spełni świadczenie przy użyciu środków własnych udostępnionych mu w tym celu przez przedstawiciela lub za jego zgodą (§110 BGB), czy przyznanie małoletniemu pełnej samodzielności w zakresie prowadzenia działalności zarobkowej za upoważnieniem przedstawiciela ustawowego, po uzyskaniu zezwolenia sądu rodzinnego (§112 BGB) – udzielenie zgody przez sąd zakłada, że małoletni posiada dojrzałość umysłową osoby dorosłej oraz posiada umiejętności i wiedzę wymaganą w życiu gospodarczym (np. odpowiednie wyniki w nauce, wiedzę w dziedzinach związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, takich jak finanse lub podatki, wcześniejsza praca w przedsiębiorstwie handlowym) – tak H. Dörner [w:] *Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar*, red. R. Schulze, 2023, Beck-online, § 112, nb 1.

⁹⁶ H. Wendtland [w:] *Beck'sche Online-Kommentare*, red. W. Hau, D. Poseck, München 2023, Beck-online, § 107, nb 1.

⁹⁷ A. Staudinger, B. Steinrötter, *Minderjährige im Zivilrecht*, JuS 2012, nr 97, s. 98. Zob. więcej w zakresie zgody małoletniego i poglądu nakazującego uwzględniać również zgodę małoletniego w przypadku spraw *stricte* osobistych – W. Kohte, *Die rechtfertigte Einwilligung*, AcP 1985, nr 185, z. 2, s. 143-152.

Warto też dodać, że w sytuacjach wyraźnie wskazanych przez przepisy prawa zgodnie przedstawiciela ustawowego stawiane są dodatkowe wymogi – np. konieczność uzyskania zezwolenia sądu w stosunku do konkretnych czynności/spraw - np. art. 101 § 3 KRO. Dokonywanie bowiem pewnego rodzaju czynności, np. czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka, wymaga dodatkowo zezwolenia sądu opiekuńczego. Podkreśla się, że celem art. 101 § 3 KRO jest ograniczenie możliwości działania przez rodziców na szkodę dziecka⁹⁸. W takiej sytuacji zezwolenie sądu nie jest zgodą osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC⁹⁹ i nie może być wyrażone *ex post*, sama czynność nie może być konwalidowana¹⁰⁰. Konieczność uzyskania zezwolenia sądu w przypadku niektórych czynności przewiduje również prawo niemieckie (§ 1643 BGB), choć przesłanki i okoliczności obowiązku uzyskania zgody sądu różnią się od tych przewidzianych w prawie polskim. W doktrynie niemieckiej podkreśla się, że konieczność uzyskania zezwolenia sądu służy ochronie interesów finansowych dziecka, stanowiąc wyjątek od zasady autonomii rodzicielskiej¹⁰¹. Niemniej jednak należałoby uznać, iż *ratio legis* wprowadzenia zgody przedstawiciela ustawowego w prawie polskim i niemieckim jest zbieżne.

Interesującą, z punktu widzenia niniejszych rozważań, jest także funkcja zgody małżonka na dokonanie niektórych czynności prawnych przez drugiego małżonka (art. 37 KRO)¹⁰². Jest ona bowiem zapewne zgodą o funkcji ochronnej interesów osoby trzeciej, jaką jest małżonek niedokonujący czynności prawnej, niemniej spełnia ona też dodatkowo doniosłe funkcje w zakresie ochrony dobra rodziny. Wybrany przez ustawodawcę model ustroju majątkowego małżeńskiego w dużej mierze decyduje o sposobie realizacji wartości i funkcji chronionych w prawie rodzinnym. Jak słusznie wskazuje się w literaturze, występujące aktualnie stosunki prawne oraz społeczno-gospodarcze pozwalają przyjąć, że wspólność majątkowa małżeńska nie powinna w nadmierny sposób ograniczać swobody

⁹⁸ G. Jędrejek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2019, art. 101, nb 7 – autor wskazuje, że nie można wykluczyć takiej sytuacji, kiedy to rodzice, będący np. alkoholikami, będą chcieli wyzbyć się majątku dziecka przed uzyskaniem przez nie pełnoletności.

⁹⁹ Zob. postanowienie SN z 19.05.2005 r., V CK 669/04, LEX nr 603871 – jak wskazał SN: „Stosownie do art. 101 § 3 k.r.o. rodzice nie mogą bez zezwolenia sądu opiekuńczego dokonywać czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko. W przytoczonym przepisie chodzi o zezwolenie organu państwowego, a nie o zgodę osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 k.c.”

¹⁰⁰ Zob. uchwała SN (PSIC) z 24.06.1961 r., I CO 16/61, OSNC 1963, nr 9, poz. 187, LEX nr 105905.

¹⁰¹ P. Huber [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 10, Familienrecht II (§§1589-1921)*, red. D. Schwab, München 2024, Beck-online, § 1643, nb 1.

¹⁰² W literaturze przedmiotu zgoda, o której mowa w art. 37 KRO, bywa nazywana „zgodą obligatoryjną”, dla odróżnienia od „zgody fakultatywnej”, która odnosi się do czynności wskazanych w art. 41 KRO – tak. J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2005, s. 153; tak również: J. Zrałek, *Zgoda jednego z małżonków na dokonanie czynności prawnej przez współmałżonka* [w:] *Rozprawy z prawa prywatnego, prawa o notariacie i prawa europejskiego ofiarowane Panu Rejentowi Romualdowi Sztukowi*, red. E. Drozd, A. Oleszko, M. Pazdan, Kluczbork 2007, s. 359; T. Mróz, *Zgoda...*, s. 17.

osobistej i majątkowej małżonków ani spowalniać obrotu prawnego¹⁰³. Art. 37 KRO przewiduje jednak kilka wyjątków od zasady samodzielnego dokonywania czynności zarządu majątkiem wspólnym. Zgodnie z art. 37 § 1 KRO, zgoda drugiego małżonka jest potrzebna do dokonania:

1. czynności prawnej prowadzącej do zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia nieruchomości lub użytkowania wieczystego, jak również prowadzącej do oddania nieruchomości do używania lub pobierania z niej pożytków;
2. czynności prawnej prowadzącej do zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia prawa rzeczowego, którego przedmiotem jest budynek lub lokal;
3. czynności prawnej prowadzącej do zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia i wydzierżawienia gospodarstwa rolnego lub przedsiębiorstwa;
4. darowizny z majątku wspólnego, z wyjątkiem drobnych darowizn zwyczajowo przyjętych¹⁰⁴.

Powyższy katalog jest katalogiem zamkniętym, co oznacza, że zgoda małżonka nie jest potrzebna do dokonania każdej innej czynności, z zastrzeżeniem sprzeciwu wynikającego z art. 36¹ KRO¹⁰⁵. Jeżeli jednak jeden z małżonków odmawia zgody wymaganej do dokonania czynności albo jeżeli porozumienie z nim napotyka trudne do przezwyciężenia przeszkody, drugi małżonek może zwrócić się do sądu o zezwolenie na dokonanie czynności. Sąd udziela zezwolenia, jeżeli dokonania czynności wymaga dobro rodziny (art. 39 KRO).

Zgoda małżonka przewidziana w prawie rodzinnym i opiekuńczym, podobnie jak w przypadku zgód zastrzeżonych w kodeksie cywilnym, ma służyć wartościom przez to prawo chronionym. W przypadku zgody małżonka udzielanej w trybie art. 37 KRO, z założenia priorytetem jest dobro rodziny i ochrona majątkowej sfery funkcjonowania tej podstawowej komórki społecznej, jednakże niezbędna jest ich konfrontacja z zasadą pewności obrotu

¹⁰³ E. Skowrońska-Bocian, *Małżeńskie ustroje majątkowe*, Warszawa 2008, s. 21.

¹⁰⁴ Zakres niniejszej pracy nie pozwala na szczegółowe omówienie czynności wskazanych w art. 37 § KRO – zob. szerzej w tym zakresie np. M. Nazar [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 11. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014, s. 355-365, T. Mróz, *Zgoda...*, s. 120-159; G. Jędrejek, *Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*, Warszawa 2012, s. 100-147; K. Gołębiowski, *Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*, Warszawa 2012, s. 406-440 – w szczególności z uwzględnieniem uwag krytycznych autora w zakresie oceny znowelizowanego w 2005 roku art. 37 § KRO (zob. *Ibidem*, s. 423-435); P. Wójcik, *Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*, MoP 2006, nr 1, s. 28-33. Zob. również rozważania w zakresie obowiązującego w Polsce ustawowego ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej – J. Pisuliński, *O potrzebie reformy przepisów regulujących stosunki majątkowe między małżonkami*, TPP 2012, nr 2, s. 195-218 – autor skłania się ku wprowadzeniu w Polsce jako ustawowego modelu ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków z zastosowaniem opisanych przez niego koniecznych zmian w tym zakresie.

¹⁰⁵ Zob. M. Nazar [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 11...*, Warszawa 2014, s. 356; G. Jędrejek, *Zarząd...*, s. 100; tenże, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Małżeństwo. Komentarz do art. 1-61⁶*, Warszawa 2013, s. 226.

i ochrony podmiotów (wierzycieli) biorących udział w obrocie prawnym z małżonkiem dokonującym czynności.

Zgody drugiego małżonka wymagają czynności określone w art. 37 KRO tylko wtedy, gdy ich przedmiotem jest składnik majątku wspólnego. Niezbędnym jest więc wyważenie sprzecznych interesów i wartości, które już z samej swej natury są trudne do wyważenia i pogodzenia¹⁰⁶. W przypadku zgody wyrażanej w trybie art. 37 KRO nie mamy do czynienia z ochroną interesów osoby dokonującej czynności prawnej w sposób bezpośredni, a raczej z ochroną majątkowych podstaw funkcjonowania rodziny i kontrolę zasad gospodarowania głównymi składnikami majątku wspólnego¹⁰⁷. Zdaniem jednak niektórych przedstawicieli doktryny ustawodawca wprowadził w art. 37 KRO obowiązek uzyskania zgody drugiego małżonka, mając na względzie interesy małżonka niedokonującego czynności prawnej (tj. osoby trzeciej w stosunku do stron dokonujących czynności)¹⁰⁸. W takim ujęciu zgoda małżonka pełni niewątpliwie funkcję kontrolną względem czynności dokonywanych przez drugiego małżonka¹⁰⁹. Niemniej jednak, zdaniem autorki pracy, art. 37 KRO pełni w obrocie prawnym rolę swoistego rodzaju „amortyzatora”¹¹⁰, którego celem jest stworzenie równowagi pomiędzy ochroną interesów rodziny oraz małżonka niedokonującego czynności prawnej a interesem osób będących kontrahentami jednego z małżonków¹¹¹. Celem obowiązku uzyskania zgody jest zatem próba pogodzenia przeciwstawnych interesów i wartości. Z jednej strony zgoda chroni bowiem majątkowe podstawy funkcjonowania rodziny, co jest istotnym elementem szerszej pojmowanego dobra rodziny, z drugiej natomiast odpowiednio zabezpiecza interes wierzycieli małżonka. W doktrynie podkreśla się również, że funkcją uprawnienia

¹⁰⁶ T. Mróz, *Zgoda...*, s. 27-28; w innym miejscu monografii autorka wskazuje, że poprzez możliwość potwierdzenia czynności prawnej małżonek „(...) staje się strażnikiem majątkowych interesów rodziny (...)” – *Ibidem*, s. 102.

¹⁰⁷ *Ibidem*, s. 172.

¹⁰⁸ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 391-392.

¹⁰⁹ A. Sylwestrzak [w:] *Zarząd majątkiem wspólnym. Komentarz*, red. M. Balwicka-Szczyrba, Warszawa 2016, s. 365; M. Balwicka-Szczyrba [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2023, Legalis, art. 37, nb 4 – jak wskazuje autorka: „Wyodrębnione w art. 37 KRO czynności są w oczach ustawodawcy na tyle istotne, że uzasadniają konieczność konfrontacji woli ich dokonania z osobą drugiego małżonka. Dobro rodziny uzasadnia ten szczególnie mechanizm weryfikacyjny.”

¹¹⁰ Tak również T. Mróz, *Zgoda...*, s. 16 – jak wskazuje autorka: „W przypadku zderzenia się różnych interesów zgoda drugiego małżonka na dokonanie określonych czynności prawnych (art. 37 k.r.o.) ma zapewnić wyważenie sprzecznych interesów. Sprzeczność interesów ma tu charakter złożony i wielowarstwowy. Obok „zwykłej” sprzeczności interesów, jaka z zasady istnieje między wierzycielem a dłużnikiem w przypadku dokonywania czynności prawnych przez jednego z małżonków pozostającego we wspólności ustawowej, dochodzi także do kolizji między interesem wierzyciela a interesem współmałżonka dłużnika.”

¹¹¹ Ponadto, jak podnosi się w doktrynie, objęcie wymogiem zgody współmałżonka tych czynności jest uzasadnione ekonomicznymi skutkami nabycia przedmiotów majątkowych wymienionych w art. 37 § 1 pkt 1-3 KRO, gdyż ich utrzymanie wymaga co do zasady większych nakładów finansowych i osobistych starań, aniżeli utrzymanie ruchomości, nawet o porównywalnej wartości – zob. M. Nazar [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 11. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, Warszawa 2009, s. 333.

do potwierdzenia umowy przez małżonka jest ochrona nienaruszalności substancji majątku, którego podmiotem jest także małżonek, któremu uprawnienie to przysługuje¹¹².

Przepisy w zakresie wymogu uzyskania zgody małżonka przewiduje również KC niem. (§1365-1369). Przepisy te przewidują jednak inne okoliczności w zakresie konieczności uzyskania zgody małżonka. Wynika to w głównej mierze z tego, że w Niemczech, zgodnie z § 1363 BGB, ustawowym ustrojem jest wspólnota dorobku majątkowego małżonków (*Zugewinnngemeinschaft*) z wyrównaniem przyrostów wartości majątków. Jest to ustrój zbliżony w swej konstrukcji do polskiego ustroju rozdzielności z wyrównaniem dorobków¹¹³. Wspólność dorobków/zysków, mimo mylącej nazwy, to rozdzielność majątkowa w czasie trwania małżeństwa, w której każdy z małżonków rozporządza majątkiem wniesionym do małżeństwa lub nabytym w trakcie małżeństwa i korzysta z nich - ustrój ten opiera się bowiem na zasadzie samodzielnego zarządu majątkiem osobistym (*Alleineigentum*). Małżonkowie mogą dokonywać czynności prawnych między sobą oraz z osobami trzecimi praktycznie bez żadnych ograniczeń. Wyjątki istnieją jedynie w transakcjach ze stronami trzecimi dotyczącymi majątku jako całości (§ 1365 BGB)¹¹⁴ lub przedmiotów gospodarstwa domowego (§ 1369 BGB)¹¹⁵ - w takich właśnie sytuacjach niezbędna jest zgoda drugiego małżonka. W doktrynie niemieckiej wskazuje się na dwa cele (funkcje) ochronne zgody małżonka. Celem głównym jest utrzymanie podstaw ekonomicznych wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej poprzez ich ochronę przed działaniami jednego z małżonków, które nie spotkały się ze zgodą drugiego¹¹⁶. Mając to na uwadze, normy te zabraniają małżonkom działania na szkodę źródłom utrzymania małżeństwa i rodziny w drodze czynności prawnej jednego z małżonków. Drugorzędnym zaś celem § 1365 BGB jest to, że ograniczenie swobody małżonka ma za zadanie zapewnić realizację ewentualnego przyszłego roszczenia odszkodowawczego o wyrównanie przyrostów. Jednak zgodnie z ogólną zasadą, ochrona w tym zakresie jest poboczna w stosunku do podstawowego celu normy, jaką jest ochrona podstaw ekonomicznych wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej¹¹⁷. Zatem pierwotny cel regulacji polskiej i niemieckiej należy uznać za zbieżny. Poboczny cel, wskazywany w doktrynie niemieckiej, nie ma

¹¹² M. Nazar [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 11...*, Warszawa 2014, s. 363-364.

¹¹³ Tak T. Mróz, *Zgoda...*, s. 43.

¹¹⁴ Np. przeniesienia własności nieruchomości, jeśli stanowi ona cały majątek małżonka.

¹¹⁵ Np. zbycia urządzeń niezbędnych w gospodarstwie domowym, sprzętu elektronicznego, mebli itp.

¹¹⁶ J. Scheller, M. Sprink [w:] *Beck'sche Online-Kommentare*, red. W. Hau, D. Poseck, München 2023, Beck-online, § 1365, nb 1.

¹¹⁷ E. Koch [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 9, Familienrecht I (§§1297-1588)*, red. E. Koch, München 2022, Beck-online, § 1365, nb 1-2.

przełożenia na ustawodawstwo polskie z uwagi na różnicę w zakresie przyjętych przez ustawodawców ustawowych ustrojów majątkowych małżonków.

Pomimo istnienia różnic konstrukcyjnych w zastosowanych przez ustawodawcę polskiego i niemieckiego regulacjach, cele wprowadzenia tych regulacji i ich zakres ochrony wydają się być jednak bardzo zbliżone, miejscami wręcz tożsame. Funkcje kontrolne i ochronne w zakresie chronionych przez prawo wartości stanowią zatem wspólny mianownik w kwestii obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej i wydają się być uniwersalne.

Uwzględniając powyższe rozważania, należałoby przyjąć, że zgody mające na celu ochronę interesów osoby trzeciej można określać zgodami upoważniającymi, gdyż stanowią one podstawę ingerencji w sferę prawną osoby, która nie jest stroną czynności prawnej. Natomiast zgody, które mają celu ochronę interesów stron czynności, można określać zgodami kontrolnymi. Wyjątkiem powinna być, jak się zdaje, zgoda małżonka z art. 37 KRO, gdyż jej funkcje mają charakter mieszany. Z uwagi na wyżej wskazane argumenty, z jednej strony jest ona bowiem zgodą upoważniającą, z drugiej zaś zgodą kontrolną. Zgodę tę należałoby określać zatem jako zgodę upoważniająco-kontrolną.

1.4.3 Zgoda osoby trzeciej a zasada swobody umów

Na zakończenie rozważań w zakresie funkcji zgody osoby trzeciej należałoby poczynić spostrzeżenie, że konieczność uzyskania zgody osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej można uznać za wyjątek¹¹⁸ od zasady autonomii podmiotów prawa cywilnego, której jednym z przejawów jest właśnie możliwość dokonywania czynności prawnych, co do zasady, bez konieczności udziału osób trzecich¹¹⁹. Przedmiotowy aspekt autonomii podmiotów prawa cywilnego jest szczególnie doniosły na gruncie prawa zobowiązań, w którym obowiązuje zasada swobody umów, odnosząca się w szczególności do swobody wejścia w stosunek kontraktowy¹²⁰ w wyniku samodzielnego działania stron stosunku obligacyjnego. Skoro zatem zasadą jest, że do dokonania czynności prawnej nie są wymagane oświadczenia woli innych podmiotów niż strony tej czynności, a ustawodawca wprowadza dodatkowe wymagania w zakresie czynności prawnej jedynie wyjątkowo, z uwagi na ochronę interesów konkretnych podmiotów prawa cywilnego, to należałoby wnioskować, że w niektórych przypadkach wymóg

¹¹⁸ Z. Radwański [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, red. Z. Radwański, Warszawa 2002, s. 307.

¹¹⁹ Tak również B. Lackoroński, *Zgoda organu administracji publicznej w obrocie nieruchomościami* [w:] *Zgoda jako wyraz autonomii woli*, red. Grażyna Bałtruszajtys, *Studia Iuridica*, t. 49, Warszawa 2008, s. 125.

¹²⁰ W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2007, s. 160.

uzyskania zgody osoby trzeciej może być uznawany za swoistego rodzaju ograniczenie podstawowej zasady prawa cywilnego, jaką jest zasada swobody umów (art. 353¹ KC). Biorąc pod uwagę, że niektóre regulacje prawne dotyczące czynności podstawowych odnoszą się również do jednostronnych czynności prawnych (np. art. 37 § 4 KRO), wymaganie uzyskania zgody należałoby rozważać szerzej, tj. w aspekcie swobody czynności prawnych¹²¹. Zasada swobody dokonywania czynności prawnych wynika z zasady autonomiczności, której przejawem w płaszczyźnie funkcjonalnej jest swoboda umów¹²².

Zgodnie z art. 353¹ KC strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego. Zarówno w ujęciu art. 353¹ KC, jak i innych regulacji, swoboda umów nie ma i nie nigdy nie miała charakteru absolutnego¹²³. Wskazuje się, że najlepsza ilustracja ograniczenia zasady swobody umów przez ustawę to wskazanie przepisów, których umowna modyfikacja nie jest dopuszczalna. Przez ustawę jako granicę swobody umów należy rozumieć wyłącznie przepisy *iuris cogentis*. Przepisy zaś ustanawiające wymóg uzyskania zgody stanowią w większości przypadków *ius cogens*, dlatego też należałoby uznać, iż stanowią one swoistego rodzaju ograniczenie w zakresie swobody zawierania umów¹²⁴. Strony bowiem, w omawianym przypadku, nie mogą swobodnie zawrzeć umowy, gdyż sam ich konsens nie jest wystarczający, ponieważ do skuteczności umowy niezbędna jest zgoda osoby trzeciej. Takie stanowisko jest aprobowane np. w odniesieniu do przepisów szczególnych ustanawiających wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej, np. wymogu uzyskania zgody małżonka (art. 37 KRO)¹²⁵.

Warto zauważyć, że w omawianym zakresie nie chodzi ani o ograniczenie w zakresie swobody wyboru kontrahenta, ani o ograniczenie swobody ustalania treści czynności prawnej

¹²¹ Tak również, w odniesieniu do art. 37 KRO, T. Mróz, *Zgoda...*, s. 124. Więcej o swobodzie jednostronnych czynności prawnych, w szczególności czynności zobowiązujących, zob. P. Machnikowski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 5. Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. K. Osajda, Warszawa 2020, s. 557-559.

¹²² T. Mróz, *Zgoda...*, s. 120; P. Stec, *Zasady prawa cywilnego [w:] Podstawy prawa cywilnego z umowami w administracji*, red. P. Stec, M. Załucki, Warszawa 2010, s. 37-38.

¹²³ Tak np. F. Zoll, *Zobowiązania w zarysie według polskiego Kodeksu zobowiązań*, Warszawa 1945, s. 2 – wskazując, że przepisy normujące stosunki zobowiązaniowe mają najczęściej moc względnie obowiązującą, co zasadniczo pozostawia stronom swobodę w zakresie kreowania tychże stosunków. Autor podkreśla jednak, że nie brak w tej materii również przepisów bezwzględnie obowiązujących.

¹²⁴ Podkreśla się jednak, że - biorąc pod uwagę zasadę swobody umów jako dyrektywę interpretacyjną prawa cywilnego - należy zachować ostrożność przy kwalifikowaniu przepisów *iuris cogentis* jako ograniczeń swobody umawiających się stron, z uwagi na związane z tym sankcje – zob. szerzej A. Jedliński, J. Mędrzycka, *Zasada swobody umów a ważność czynności prawnej*, Rejent 2003, nr 5, s. 100 oraz M. Safjan, *Zasada swobody umów (Uwagi wstępne na tle wykładni art. 353¹ k.c.)*, PiP 1993, nr 4, s. 12-19.

¹²⁵ T. Mróz, *Zgoda...*, s. 128 – autorka wskazuje, że wymaganie zgody przewidzianej w art. 37 § KRO zawęża zakres swobody czynności prawnych małżonka będącego stroną czynności prawnej. Odmienne G. Jędrejek, *Zarząd...*, s. 102.

czy nawet o ograniczenie swobody dokonania lub niedokonania danej czynności prawnej. Osoba trzecia udzielająca zgody nie ma bowiem żadnego wpływu na te elementy swobody kontraktowej. Jej oświadczenie stanowi wyłącznie o skuteczności danej czynności prawnej. Niemniej, w przypadku, gdy osoba trzecia zgody tej odmówi, czynność prawna stron, pomimo chęci dokonania czynności, nie dojdzie ostatecznie do skutku. Co istotne, zgoda osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej nie jest elementem przedmiotowo istotnym stosunku prawnego (umowy), gdyż zgoda nie należy do *essentialia negotii*¹²⁶. Treść czynności prawnej, jej powołanie do życia następuje na skutek działania samych stron, a do momentu potwierdzenia czynności pozostaje ona w bezskuteczności zawieszanej. Problematyka zgody pozostaje więc poza płaszczyzną koniecznych elementów stosunku prawnego kształtujących jego treść.

W przypadku, gdy obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej wynika z ustawy, strony takiej czynności prawnej, do której wymagana jest owa zgoda, nie mają zatem pełnej swobody w zakresie dokonania tej czynności, a zatem wymóg uzyskania zgody zawęży zakres swobody czynności prawnych. Art. 63 KC ma bowiem wtedy charakter bezwzględnie wiążący. W związku z tym, strony danej czynności prawnej nie mają swobody w zakresie decyzji co do uzyskania zgody osoby trzeciej, gdyż nie mają prawa pozbawić osoby trzeciej uprawnienia do wyrażenia zgody ani nawet zmienić formy, w jakiej zgoda powinna być wyrażona. Co prawda strony mają swobodę w kształtowaniu samej treści czynności prawnej, jednakże jej skuteczność zależy od wyrażenia zgody przez podmiot trzeci, więc należałoby przyjąć, iż ich swoboda jest w swoisty sposób ograniczona. Wymaganie zgody osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej jest swoistego rodzaju ograniczeniem swobody w sferze czynności prawnych. Uzasadnieniem tego ograniczenia są właśnie wyżej wskazane funkcje i cele wprowadzenia wymogu danej zgody do porządku prawnego. Z założenia celem ograniczeń w zakresie swobody umów jest łagodzenie skutków nierówności faktycznej podmiotów prawnych, biorących udział w obrocie prawnym, a więc dążenie do ochrony podstawowej zasady prawa cywilnego – autonomiczności, równorzędności podmiotów w stosunku cywilnoprawnym.

W przypadku zaś, gdy źródłem obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej jest sama czynność prawna dokonywana przez strony, nie jest ono ograniczeniem zasady swobody umów, a właśnie pełnym z niej skorzystaniem. Wprowadzenie do czynności prawnej

¹²⁶ Tak T. Mróz, *Zgoda...*, s. 175. Szerzej na temat elementów umowy zob. Z. Radwański, *Teoria umów*, Warszawa 1977, s. 248-255.

odpowiednich postanowień, nawet ograniczeń, na mocy woli samych stron, uznać należy za pełny wyraz zasady swobody umów¹²⁷.

1.5 Charakter prawny oświadczenia osoby trzeciej

1.5.1 Zgoda osoby trzeciej jako oświadczenie woli

Charakter zgody osoby trzeciej jest w doktrynie rozpatrywany z perspektywy regulacji ogólnej (art. 63 KC), ale jest również określany przy okazji analizy konkretnych czynności podstawowych. Zgodnie z jednolitym stanowiskiem w doktrynie, zgoda osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej jest uznawana bezsprzecznie za oświadczenie woli¹²⁸ i to oświadczenie wymagające „złożenia innej osobie” w rozumieniu art. 61 § 1 KC¹²⁹. Przyjęcie tej koncepcji oznacza, że do zgody osoby trzeciej stosuje się przepisy kodeksu cywilnego o oświadczeniach woli. W szczególności do zgody mają zatem zastosowanie przepisy o chwili dotarcia oświadczenia woli do adresata i jego odwołaniu (art. 61 KC), wadach oświadczenia woli (art. 82-88 KC) itp.

Z samej treści przepisu art. 63 KC nie wynika natomiast, czy zgoda wyrażana przez osobę trzecią jest odrębną czynnością prawną w stosunku do danej czynności podstawowej, czy jest może jedynie elementem tej czynności. W tym miejscu należy wskazać, że jeśli w zakresie zakwalifikowania zgody osoby trzeciej jako oświadczenia woli mamy do czynienia w doktrynie z jednomyślnością, to w zakresie kwalifikacji zgody osoby trzeciej, na podstawie kategorii wskazanych w zdaniu poprzednim, w doktrynie cywilistycznej dostrzec można sporne stanowiska.

U podstaw powyższego sporu zdaje się leżeć rozumienie pojęć oświadczenia woli i czynności prawnej. Należy bowiem wskazać, iż w okresie pojawienia się tych pojęć, różnica pomiędzy nimi nie była klarowna i raczej posługiwano się nimi zamiennie. Pod rządem

¹²⁷ Więcej o możliwym źródle wymogu uzyskania zgody osoby trzeciej (ustawa/czynność prawna) – zob. rozdz. 4. pracy.

¹²⁸ Tak wśród wielu: M. Piekarski [w:] *Kodeks cywilny – komentarz, t. I*, red. Z. Resich, Warszawa 1972, s. 181; S. Grzybowski, *Prawo cywilne zarys części ogólnej*, Warszawa 1985, s. 256; Z. Radwański, *Prawo cywilne - część ogólna*, Warszawa 2003, s. 216; M. Nazar [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 11...*, Warszawa 2014, s. 362; A. Janiak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 63 nb 7; P. Machnikowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 3; R. Trzaskowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I...*, red. J. Gudowski, Warszawa 2021, LEX, art. 63, nb 9; M. Gutowski [w:] *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz do art. 1–352*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 15.

¹²⁹ Por. Z. Radwański [w:] *System Prawa Cywilnego, Tom I...*, (wyd. 1985), s. 582; Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 389.

Kodeksu zobowiązań z 1933 r.¹³⁰ nie została wyraźnie wyodrębniona instytucja czynności prawnej, a formułowane jej definicje nie wskazywały na odrębność między nią, a oświadczeniem woli. W szczególności twórca Kodeksu zobowiązań - R. Longchamps de Bérier - wskazywał: „Ponieważ istotną częścią składową każdej czynności prawnej jest oświadczenie woli wywołania danego skutku prawnego, przeto najogólniej można nazwać czynności prawne oświadczeniami woli”¹³¹. Na gruncie KZ uznawano zatem te pojęcia za tożsame.

Jednakowoż, od momentu wejścia w życie aktualnego kodeksu cywilnego, nauka prawa cywilnego zdecydowanie odróżnia te dwa pojęcia¹³², a przemawia za tym chociażby samo brzmienie kodeksu cywilnego (art. 58, art. 60 KC). Utożsamianie czynności prawnej z oświadczeniem woli spowodowałoby postawienie wszystkich innych jej elementów poza zakresem czynności prawnej, a w konsekwencji należałoby uznać, iż już samo oświadczenie woli wywołuje skutki prawne, a inne elementy stanowiłyby jakieś odrębne zdarzenia prawne i nie byłyby składnikami czynności prawnej. I to przede wszystkim właśnie takiego rodzaju konsekwencjom pragną zapobiec zwolennicy odróżniania pojęcia oświadczenia woli od czynności prawnej. Pojęcie czynności prawnej – w przeciwieństwie do pojęcia oświadczenia woli – jest potencjalnie otwarte i to nie tylko na jakieś odrębne kategoryalnie zdarzenia, ale również na wielość oświadczeń woli konstytuujących czynność prawną. Istotny sens czynności prawnej polega na tym, że system prawny dopiero z jej dokonaniem wiąże skutki prawne (art. 56 KC)¹³³.

Oświadczenie woli lub kilka oświadczeń woli jest wprawdzie istotnym i koniecznym elementem czynności prawnej, ale nie zawsze jedynym. Stan faktyczny czynności prawnej może bowiem obejmować z mocy przepisów również inne elementy, takie jak: wydanie rzeczy, wpis do księgi wieczystej itp. Jak zauważa się w literaturze, zaistnienie tych dodatkowych

¹³⁰ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. Kodeks zobowiązań, Dz. U. Nr 82, poz. 598 z późn. zm.

¹³¹ R. Longchamps de Bérier, *Zobowiązania*, Poznań 1948, s. 16; zob. również definicję czynności prawnej zaproponowaną przez F. Zolla - tenże, *Zobowiązania w zarysie*, Warszawa 1948, s. 16 i n.; definicja proponowana w ówczesnej doktrynie została skrytykowane przez J. Gwiazdomorskiego – zob. tenże, *Próba korektury pojęcia czynności prawnej* [w:] *Prace z zakresu prawa cywilnego i prawa na dobrach niematerialnych*, ZNUJ 1973, 57-58 - autor podkreśla, że z uwagi na rozwój nauki, w szczególności wyniki osiągnięte w nauce niemieckiej, nie sposób uznać takie definicje za zadowalające.

¹³² M. Gutowski, *Nieważność czynności prawnej*, Warszawa 2012, s. 23 i n. oraz literatura tam powołana. Niemniej, z koncepcją rozróżnienia czynności prawnej i oświadczenia woli na podstawie obecnego KC, nie zgadzał się natomiast A. Szpunar, który opowiadał się za identyfikacją obu wspomnianych pojęć. Autor ten nie kwestionował tego, że w skład czynności prawnej mogą wchodzić także inne niż oświadczenie woli elementy, jednakże podkreślał, że: „przy określaniu wszystkich podstawowych pojęć prawnych konieczne jest ograniczenie ich istotnych cech do jak najmniejszej liczby” – zob. A. Szpunar, *Uwagi o pojęciu czynności prawnej*, PiP 1974, nr 12, s. 9-10.

¹³³ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 58.

elementów warunkuje zwykle ważność czynności prawnej, pozostając jednak bez wpływu na ważność oświadczenia woli¹³⁴. Prawidłowo dokonana czynność prawna wywołuje skutki prawne w postaci kreowania (zmiany/ustania) stosunku prawnego, natomiast w przypadku samego tylko oświadczenia woli nie zawsze taki skutek następuje. Może mieć bowiem miejsce sytuacja, kiedy dopiero dwa lub więcej oświadczeń woli wywołują skutki prawne (np. umowa), a może być również tak, że do dokonania czynności prawnej konieczne będzie zaistnienie jeszcze innych, obok oświadczeń woli, dodatkowych elementów Z samego brzmienia art. 60 KC, w którym ustawodawca posłużył się sformułowaniem „wola osoby dokonującej czynności prawnej”, nie można wnioskować, że każde oświadczenie woli jest równocześnie czynnością prawną.

Mając zatem na względzie, że pojęcie oświadczenia woli oraz czynności prawnej nie są tożsame, należałoby pochylić się nad znaczeniem obu tych pojęć. Zgodnie z nauką prawa cywilnego, czynność prawną określa się jako stan faktyczny, którego istotną (niezbędną) częścią składową jest co najmniej jedno oświadczenie woli wywołujące skutki prawne z tej przyczyny, że były one zamierzone oraz wyrażone w oświadczeniu woli¹³⁵. Skoro zatem czynność prawna jest stanem faktycznym, a nie samym jedynie oświadczeniem woli, jej dojście do skutku zależy od zrealizowania wszystkich elementów stanu faktycznego, jakie przewidują odpowiednie przepisy prawa.

Natomiast oświadczenie woli, to – ujmując najogólniej w ślad za nauką prawa cywilnego – zewnętrzny przejaw wewnętrznej decyzji (czyli powzięcia woli) wywołania określonych skutków prawnych¹³⁶. Zgodnie natomiast z definicją legalną wynikającą z art. 60 KC: „Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, wola osoby dokonującej

¹³⁴ *Ibidem*.

¹³⁵ S. Grzybowski [w:] *System Prawa Cywilnego, Tom I...*, (wyd. 1985), s. 479; więcej na temat definicji czynności prawnej zob. m.in. Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 59-60; J. Gwiazdomorski, *Próba korektury...*, s. 66; A. Jędrzejewska, *Koncepcja oświadczenia woli w prawie cywilnym*, Warszawa 1992, s. 73 i n.; M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 9 i 202; zob. również rozważania w zakresie pojęcia oświadczenia woli: A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2020, s. 319-326.

¹³⁶ S. Grzybowski [w:] *System Prawa Cywilnego, Tom I...*, wyd. 1985, s. 481; więcej na temat definicji czynności prawnej m.in. Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 22-27; J. Gwiazdomorski, *Próba korektury...*, s. 66; A. Jędrzejewska, *Wpływ teorii woli wewnętrznej na koncepcję oświadczeń woli w polskiej judykaturze*, PiP 1989, nr 11, s. 75 i n.; M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 6, 202; zob. również rozważania w zakresie pojęcia czynności prawnej: A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2020, s. 311-318. Na marginesie należy wskazać, że po raz pierwszy definicja oświadczenia woli pojawiła się w prawie niemieckim końca XVIII w., tj. w pruskim Landrechcie z 1794 r. (oświadczenie woli było wtedy rozumiane jako wyrażenie tego, co według zamiaru oświadczającego miało nastąpić lub nastąpić nie miało) – zob. więcej: A. Jędrzejewska, *Koncepcja oświadczenia woli w prawie cywilnym*, Warszawa 1992, s. 11 i powołana tam literatura. Jak wskazuje Z. Radwański, termin „oświadczenie woli” (*Willenserklärung*) pojawił się w pandektystycznej nauce prawa cywilnego – zob. Z. Radwański, *Teoria umów*, Warszawa 1977, s. 37 i n..

czynności prawnej może być wyrażona przez każde zachowanie się tej osoby, które ujawnia jej wolę w sposób dostateczny, w tym również przez ujawnienie tej woli w postaci elektronicznej (oświadczenie woli).” Zatem oświadczenie woli od skutecznej czynności prawnej odróżnia właśnie zaistnienie skutku prawnego – oświadczenie woli bowiem wyraża jedynie intencję, a nie zaś rzeczywisty skutek.

Doktryna prawa cywilnego, jak wyżej wskazano, uznaje zgodę osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC – co jest bezsporne – za oświadczenie woli¹³⁷. Spór, z uwagi na powyższą rozbieżność pojęciową, dotyczy natomiast tego, czy zgoda osoby trzeciej stanowi odrębną i samodzielny czynność prawną, czy też stanowi jeden z elementów czynności prawnej, na dokonanie której jest wymagana. Kolejne rozdziały przedstawiają poglądy doktryny w tym zakresie i stanowią próbę rozstrzygnięcia zaistniałego sporu.

1.5.2 Zgoda osoby trzeciej jako element czynności prawnej, której dotyczy

Zdaniem części przedstawicieli doktryny, zgoda osoby trzeciej stanowi jedynie element jednej czynności prawnej, na dokonanie której jest wymagana¹³⁸ i – co za tym idzie - nie stanowi ona odrębnej czynności prawnej.

Biorąc zatem pod uwagę, że polski system prawny odróżnia czynność prawną od składających się na nią oświadczeń woli, zdaniem Z. Radwańskiego, nie widać przeszkód, konstrukcyjnych dla uznania, że oświadczenie woli wyrażające zgodę osoby trzeciej jest elementem jednej czynności prawnej. Przedstawiciele tego poglądu stwierdzają, iż w strukturze czynności prawnej zgoda osoby trzeciej pełni jedynie funkcję wtórną, aczkolwiek zarazem

¹³⁷ Na marginesie warto wskazać, że instytucja zgody jest uregulowana nie tylko w prawie cywilnym, ale również w innych gałęziach prawa. Nie sposób ustalić jednej ogólnej reguły, która określałaby charakter prawny zgody we wszystkich przypadkach jej występowania. Przykładowo zgoda uregulowana w art. 63 KC ma charakter oświadczenia woli. Z kolei zgoda pacjenta na dokonanie zabiegu operacyjnego, wyrażana na podstawie art. 34 ust. 1 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry, została w orzecznictwie zakwalifikowana jako oświadczenie jedynie podobne do oświadczenia woli (zob. wyrok SN z 11.04.2006 r., I CSK 191/05, OSNC 2007, nr 1, poz. 18, LEX nr 182908) – tak J. Grykiel [w:] *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz do art. 1–352*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 60, nb 56; por. również: wyrok SA w Warszawie z 19.02.2019 r., V ACa 119/18, LEX nr 2631472.

¹³⁸ Tak np. Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 391; S. Rudnicki [w:] *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 63, nb 2; A. Wypiórkiewicz [w:] *Kodeks cywilny. T. I. art. 1-352. Praktyczny komentarz z orzecznictwem*, red. H. Ciepła, Warszawa 2005; s. 164; R. Majda [w:] *Kodeks...*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 18; M. Świerczyński [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 1; M. Safjan [w:] *Kodeks cywilny. T. I. Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2015, Legalis, art. 63, nb 2; A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 63, nb 7; P. Nazaruk [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. J. Ciszewski, LEX/el. 2023, art. 63, nb 1; M. Smyk, *Pełnomocnictwo według kodeksu cywilnego*, Warszawa 2010, s. 294; T. Mróz, *Zgoda...*, s. 170-171.

niezbędną¹³⁹. Polega ona bowiem na tym, że wyłącznie same strony decydują o dokonaniu oraz treści czynności prawnej, a zgoda osoby trzeciej stanowi jedynie przesłankę skuteczności tej czynności, chociaż przesłanką o charakterze (statusie) oświadczenia woli i to składanego stronom (stronie) czynności prawnej. Za przyjęciem takiej koncepcji miałyby przemawiać również to, iż to wyłącznie strony tej czynności mają następnie prawo, już bez udziału osoby trzeciej, do zakończenia stosunku prawnego lub do uchylenia się od skutków prawnych. Oczywiście, analogiczne uprawnienie w postaci uchylenia się od skutków wyrażenia oświadczenia woli przysługuje również osobie trzeciej, ale wyłącznie w odniesieniu do jej oświadczenia woli¹⁴⁰, a nie w zakresie dokonanej przez strony czynności prawnej. Nadto podkreśla się, iż uznanie zgody za odrębną czynność prawną prowadziłoby do istotnego rozluźnienia węzła łączącego strony (stronę) czynności i osobę wyrażającą zgodę¹⁴¹. W literaturze podkreśla się również, że oświadczenie o wyrażeniu zgody na dokonanie czynności prawnej nie ma statusu samodzielnej czynności prawnej, lecz jest oświadczeniem woli ściśle związanym z czynnością prawną, do której się odnosi, w oderwaniu od której nie ma żadnego znaczenia prawnego¹⁴².

Jak podkreśla M. Gutowski, w przypadku, gdy czynność prawna została dokonana bez wymaganej zgody, a możliwe jest jej potwierdzenie przez osobę trzecią, to do momentu wyrażenia zgody przez osobę trzecią, czynność ta w zasadzie nie wywołuje skutków prawnych. Jednak ewentualne zaistnienie skutków prawnych z chwilą udzielenia zgody nie jest efektem zgody jako samodzielnej czynności prawnej, lecz swoistym efektem „dodania brakującego fragmentu kompetencji” do czynności prawnej treściowo już ukształtowanej wcześniej¹⁴³. Dlatego też, zdaniem autora, traktowanie zgody jako samodzielnej czynności prawnej należałoby raczej uznać za błąd, gdyż zgoda ta jest po prostu jednym z oświadczeń woli, które wspólnie z oświadczeniami stron tej czynności konstytuują czynność prawną. O trafności tego stanowiska świadczyć miałyby również sama treść art. 63 § 2 KC, z którego wynika, że jeżeli do ważności czynności prawnej wymagana jest forma szczególna, oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej powinno być złożone w tej samej formie. W przepisie tym mowa więc o konstrukcji pochodnej formy oświadczenia woli, w której rodzaj formy pochodnej wyznacza

¹³⁹ Z. Radwański [w:] *System Prawa Cywilnego, Tom I...*, (wyd. 1985), s. 583.

¹⁴⁰ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 391.

¹⁴¹ R. Majda [w:] *Kodeks...*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 18.

¹⁴² Tak np. A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 63, nb 7; S. Rudnicki [w:] *Komentarz...*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 63, nb 2; A. Doliwa, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2004, s. 211.

¹⁴³ M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 202.

unormowanie formy podstawowej właśnie z tego powodu, że zgoda stanowi element bardziej złożonej całości¹⁴⁴.

1.5.3 Zgoda osoby trzeciej jako odrębna czynność prawna

Drugi reprezentowany w doktrynie pogląd zakłada natomiast, że zgoda osoby trzeciej to nie tylko oświadczenie woli stanowiące przesłankę skuteczności czynności prawnej, ale również zupełnie odrębna czynność prawna – czynność prawna jednostronna¹⁴⁵. Zdaniem przedstawicieli tej koncepcji za przyjęciem przedmiotowego poglądu za słuszny przemawia treść samego art. 60 KC, zgodnie z którym oświadczenie woli jest składane przez „osobę dokonującą czynności prawnej”, a więc stroną tej czynności. Tymczasem jednak osoba trzecia, nawet w przypadku wyrażenia zgody na czynność prawną, nie staje się stroną tej czynności. Przy przyjęciu takiego założenia za słuszne, oświadczenie woli osoby trzeciej nie może być uznane za składnik czynności prawnej, do dokonania której jest wymagane, a zgoda osoby trzeciej powinna zostać uznana za odrębną czynność prawną.

Zdaniem przedstawicieli tego poglądu przyjęte rozwiązanie koresponduje również z zasadą, że składnikami danej czynności prawnej mogą być wyłącznie takie elementy, których dokonanie uzależnione jest od stron danej czynności prawnej¹⁴⁶, a zgoda osoby trzeciej jest od stron niezależna. Przy takim zaś założeniu należałoby zakwalifikować zgodę osoby trzeciej jako jednostronną czynność prawną¹⁴⁷.

W doktrynie niemieckiej przyjęto pogląd, że zgoda osoby trzeciej stanowi odrębną i niezależną jednostronną czynność prawną, która stanowi uzupełnienie innej czynności

¹⁴⁴ *Ibidem*.

¹⁴⁵ Tak np. S. Szer, *Prawo cywilne część ogólna*, Warszawa 1967, s. 339; K. Górską [w:] *Podstawy prawa cywilnego*, red. E. Gniewek, Warszawa 2011, s. 167; P. Sobolewski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 15; R. Majda [w:] *Kodeks...*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 17; B. Lackoroński, *Skutki czynności prawnych w czasie*, Warszawa 2019, s. 213; K. Piasecki [w:] *Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna. Komentarz*, Kraków 2003, LEX, art. 63, nb 2; M. Bączyk, *Skutki prawne nieujawnienia pełnomocnictwa*, *PiP* 1975, z. 7, s. 110; K. Górską [w:] *Podstawy prawa cywilnego*, red. E. Gniewek, Warszawa 2011, s. 167; tak również w odniesieniu do zgody małżonka: M. Sychowicz [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, Warszawa 2011, LEX, art. 37 nb 31; G. Jędrejek, *Zarząd...*, s. 110; T. Mróz, *Zgoda...*, s. 182; stanowisko, jakoby zgoda osoby trzeciej stanowiła odrębną czynność prawną można znaleźć również w wyroku SN z 26.11.1996 r., II CRN 55/96, LEX nr 28762, w którym SN stwierdził, że „wymagana art. 77 k.r.o. zgoda matki na uznanie jej dziecka jest z punktu widzenia jurydycznego jednostronną czynnością prawną, dokonywaną przez złożenie oświadczenia, które jest oświadczeniem woli z elementem oświadczenia wiedzy.”

¹⁴⁶ Tak np. J. Grykiel, *Czynność prawna a skutki prawne* [w:] *Prawo wobec wyzwań współczesności, t. 5, Materiały sesji naukowej*, red. B. Guzik, Poznań 2008, s. 135-143.

¹⁴⁷ Tak też J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 142.

prawnej (np. umowy)¹⁴⁸. Znamienym jest jednakże, że koncepcja nauki niemieckiej o odrębnej czynności prawnej łagodzona jest zarazem zastrzeżeniami wskazującymi na istotne powiązania zachodzące pomiędzy zgodą a czynnością, na którą zgoda jest wyrażana¹⁴⁹. W literaturze wskazuje się bowiem, że zgoda osoby trzeciej jest jednostronną czynnością prawną, ale jednocześnie wymogiem skuteczności czynności prawnej, której dotyczy¹⁵⁰.

Podsumowując powyższe, w opinii autorki rozprawy zgodę osoby trzeciej należy traktować jako oświadczenie woli stanowiące element (składnik) jednej czynności prawnej, której zgoda dotyczy, a nie odrębną czynność prawną. Przemawia za tym, prócz wyżej wskazanych poglądów doktryny (zob. rozdział 1.5.1), kilka dodatkowych względów. A mianowicie, już samo brzmienie art. 63 KC przemawia za uznaniem, że zgoda osoby trzeciej stanowi element czynności prawnej konieczny do jej dokonania. W treści art. 63 § 1 KC wskazano bowiem, że „Jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej (...)”. Można więc stwierdzić, że zgoda stanowi konstytutywny element konstrukcyjny czynności prawnej, którego brak – w braku regulacji art. 63 KC – prowadziłyby do nieważności czynności prawnej jako sprzecznej z ustawą.

Przyjmując nadto za doktryną, że czynność prawna jest instrumentem, za pomocą którego podmioty prawa cywilnego mogą kształtować (tworzyć, znosić i zmieniać) wiążące je stosunki prawne, czyli przyjmować na siebie obowiązki prawne i zyskiwać uprawnienia¹⁵¹, to nie sposób za odrębną czynność prawną byłoby uznać oświadczenie woli, którego jedynym celem jest wywołanie skutków przez inną czynność prawną. To bowiem same strony podejmują decyzję o dokonaniu oraz treści czynności prawnej, a zgoda osoby trzeciej jest jedynie przesłanką skuteczności tej czynności prawnej, ponadto osoba trzecia nie staje się też stroną takiej czynności. Oświadczenie woli o zgodzie uzyskuje bowiem prawną doniosłość wyłącznie

¹⁴⁸ H.-P. Mansel [w:] *Jauernig Bürgerliches Gesetzbuch*, red. H.-P. Mansel, Beck-online 2023, § 182, nb 3; F. Bayreuther [w:] *Münchener Kommentar...*, München 2021, Beck-online, § 182, nb 1; H. Dörner [w:] *Bürgerliches Gesetzbuch...*, 2023, Beck-online, uwagi wstępne do § 182-185, nb 3. W. Flume, *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts. Zweiter Band. Das Rechtsgeschäft*, Berlin-Heidelberg-New York 1965, s. 890; K. Larenz, M. Wolf, *Allgemeiner Teil...*, München 1997, s. 969; H. Hübner, *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuches*, Berlin-New York 1996, s. 553-554; B. Frensch [w:] *BGB Kommentar*, red. H. Prütting, G. Wegen, G. Weinreich, Köln 2011, s. 273.

¹⁴⁹ Podkreśla to również Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 391.

¹⁵⁰ H. Dörner [w:] *Bürgerliches Gesetzbuch...*, 2023, Beck-online, uwagi wstępne do § 182-185, nb 3; H. Hübner, *Allgemeiner Teil...*, s. 553-554 – autor wskazuje, że zgoda osoby trzeciej jest oświadczeniem woli, jednakże nie stanowi ona części głównej czynności prawnej, ale stanowi warunek jej skuteczności. Autor kwalifikuje zgodę osoby trzeciej jako czynność prawną uzupełniającą, którą należy dodać do innej czynności prawnej, aby ta uzyskała pełną skuteczność.

¹⁵¹ P. Machnikowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2023, Legalis, art. 56, nb 3; tak również: M. Świerczyński [w:] *Kodeks...*, red. M. Załucki, Warszawa 2023, Legalis, art. 56, nb 4.

wtedy, gdy oświadczenia woli złożą strony, które mają dokonać czynności prawnej wymagającej zgody osoby trzeciej. Jeśli oświadczenia te nie zostaną złożone, zgoda osoby trzeciej pozostanie niejako w próżni i nie wywoła żadnych skutków prawnych. Kwalifikacja zgody osoby trzeciej jako czynności prawnej byłaby uzasadniona w sytuacji, w której w momencie jej wyrażenia powstawałyby autonomiczne (tj. niezależne od czynności podstawowej) skutki prawne. Wreszcie przekonywająca wydaje się być również wykładnia historyczna, gdyż już na gruncie projektu części ogólnej prawa cywilnego z 1947 r. podkreślano, że regulacja ta dotyczy sytuacji, gdy do składników czynności prawnej należy zgoda osoby trzeciej¹⁵². Wskazywano również, że zgoda jest oświadczeniem woli potrzebnym do uzupełnienia stanu faktycznego czynności prawnej, by czynność ta stała się skuteczna¹⁵³.

Instytucją, która w sposób bezpośredni realizuje zasadę autonomii woli, jest wyłącznie czynność prawna - żadna bowiem inna instytucja prawa cywilnego nie umożliwi podmiotom tego prawa kształtowania według ich woli, wiążących ich stosunków cywilnoprawnych¹⁵⁴. Elementami zaś autonomii woli, choć w nauce prawa nie ma pełnej zgodności poglądów co do wykazu tych elementów, jest zasada swobody kształtowania treści czynności prawnych i swoboda dokonywania czynności prawnej w szerokim znaczeniu (na co składa się przede wszystkim swoboda zawiązywania/zmiany stosunku cywilnoprawnego, swoboda jego zakończenia, ale również swoboda wyboru strony)¹⁵⁵. Mając na względzie powyższe, tym bardziej nie należałoby uznawać oświadczenia składanego przez osobę trzecią za odrębną czynność prawną. Osoba trzecia bowiem nie ma swobody w zakresie wyboru strony, swobody wyboru treści czynności prawnej czy swobody zakończenia stosunku prawnego. Osoba trzecia składa jedynie oświadczenie woli, które to oświadczenie doprowadzi (lub nie) do skuteczności innej czynności prawnej.

Należałoby zwrócić również uwagę, że B. Gawlik traktuje uprawnienie do potwierdzenia czynności prawnej jako uprawnienie kształtujące, wskazując, że o kwalifikacji tego rodzaju świadczyć ma możliwość jednostronnego spowodowania ważności lub nieważności umowy¹⁵⁶. Taka kwalifikacja mogłaby poniekąd zbliżać zgodę następczą (potwierdzenie) do czynności prawnej, lecz ostatecznie nie wydaje się ona przekonująca. Oświadczenie osoby trzeciej ma bowiem tylko takie znaczenie, że uchyla brak kompetencji do dokonania czynności i służy raczej „skompletowaniu” przesłanek jej dokonania, nie stanowiąc samodzielnego uprawnienia

¹⁵² J. Wasilkowski, A. Wolter, *Projekt kodeksu cywilnego. Część ogólna*, DDP 1948, nr 1, s. 16.

¹⁵³ M. Lisiewski, *Projekt części ogólnej prawa cywilnego (III)*, Przegląd Notarialny 1948 (t. I), z. VI, s. 496.

¹⁵⁴ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 14.

¹⁵⁵ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 18.

¹⁵⁶ B. Gawlik [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...*, (wyd. 1985), s. 765.

do doprowadzenia swoim własnym wyłącznie działaniem do ustania lub zmiany stosunku prawnego, ewentualnie powstania innego stosunku¹⁵⁷. W odróżnieniu od uprawnień kształtujących¹⁵⁸ możliwość potwierdzenia umowy nie istnieje w ramach stosunku prawnego, a zatem trudno tu mówić o postaci prawa podmiotowego¹⁵⁹. Zważywszy, że czynność prawna to oparta na oświadczeniu woli czynność konwencjonalna, za pomocą której podmioty cywilnoprawne, w sposób i przy spełnieniu przesłanek prawem przewidzianych, wywołują skutki w sferze prawa cywilnego, trudno byłoby przyjąć, że zgoda ma charakter takiej czynności. Oświadczenie wyrażające zgodę nie wywołuje bowiem żadnych skutków w oderwaniu od czynności prawnej, do której się odnosi.

Niezależnie natomiast od sporu w zakresie kwalifikacji zgody osoby trzeciej w kategorii odrębnej czynności prawnej czy jedynie elementu jednej czynności prawnej, należy uznać, że zgoda osoby trzeciej stanowi konieczną przesłankę skuteczności czynności prawnej, do dokonania której jest wymagana¹⁶⁰. Zdaniem S. Rudnickiego, treścią oświadczenia woli osoby trzeciej jest wyrażenie zgody, która to zgoda konstytuuje stosunek prawny, dla skuteczności którego jest wymagana, a to poprzez usunięcie braku jednej z jego koniecznych przesłanek¹⁶¹. W doktrynie niemieckiej także podkreśla się, że zgoda osoby trzeciej stanowi przesłankę/warunek skuteczności¹⁶² czynności, której dotyczy i z tego względu jest uznawana za tzw. czynność uzupełniającą, pomocniczą (*Hilfsgeschäft*)¹⁶³. Wskazuje się też, że skutkiem czynności osoby trzeciej jest wyłącznie ważność czynności prawnej, której

¹⁵⁷ Tak również M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 212.

¹⁵⁸ W odniesieniu do kwestii definicji prawa kształtującego należy zauważyć, że w doktrynie nie jest ona jednolita. S. Grzybowski wskazuje, że „Koncepcja praw kształtujących zakłada, że stosowne uprawnienia istnieją bez żadnych odpowiadających im obowiązków, polegają zaś na możliwości doprowadzenia swoim własnym wyłącznie działaniem do powstania, ustania lub zmiany stosunku prawnego” – zob. S. Grzybowski [w:] *System Prawa Cywilnego, Tom I...* (wyd. 1985), s. 230-231; podobnie również A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1998, s. 135. Nieco odmiennie definiuje prawo kształtujące Z. Radwański, uznając za cechę wyróżniającą prawa kształtującego istnienie po stronie uprawnionego kompetencji do zmiany lub ustania istniejącego stosunku prawnego przez jednostronną czynność prawną, nie zaś do jego ustanowienia – zob. Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2009, s. 90. Jeszcze węższa definicja funkcjonowała w dawnej cywilistyce, ograniczająca prawa kształtujące jedynie do możliwości dokonania zmian w istniejącym stosunku prawnym – zob. S. Szer, *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 1962, s. 83.

¹⁵⁹ Więcej o pojęciu prawa podmiotowego – zob. S. Wronkowska, *Analiza pojęcia prawa podmiotowego*, Poznań 1973, s. 47-67.

¹⁶⁰ Tak np. M. Świerczyński [w:] *Kodeks...*, red. M. Załucki, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 1; S. Rudnicki [w:] *Komentarz...*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 63, nb 2; S. Szer, *Prawo cywilne część ogólna*, Warszawa 1967, s. 339 – autor wskazuje, że zgoda osoby trzeciej jest przesłanką ważności czynności prawnej, czasem przesłanką skuteczności względem osoby trzeciej, a niekiedy brak zgody – prócz nieważności i bezskuteczności – powoduje też inne skutki.

¹⁶¹ S. Rudnicki [w:] *Komentarz...*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 63, nb 2.

¹⁶² H. Dörner [w:] *Bürgerliches Gesetzbuch...*, 2023, Beck-online, uwagi wstępne do § 182-185, nb 3; H. Hübner, *Allgemeiner Teil...*, s. 554.

¹⁶³ F. Bayreuther [w:] *Münchener Kommentar...*, München 2021, Beck-online, § 182, nb 1; B. Frensch [w:] *BGB Kommentar*, red. H. Prütting, G. Wegen, G. Weinreich, Köln 2011, s. 273.

zgoda ta dotyczy oraz, że nie dzieli ona natury tej czynności prawnej, np. zgoda dotycząca czynności prawnej zobowiązującej, nie jest czynnością prawną zobowiązującą¹⁶⁴.

1.5.4 Charakter prawny odmowy wyrażenia zgody przez osobę trzecią

Istotna na gruncie niniejszych rozważań jest również odpowiedź na pytanie o charakter prawny odmowy wyrażenia zgody przez osobę trzecią. O odmowie wyrażenia zgody można mówić w dwóch sytuacjach. Po pierwsze, gdy osoba trzecia zgody wprost i wyraźnie odmówiła. Po drugie, gdy brak jest jakiegokolwiek oświadczenia osoby trzeciej w terminie wyznaczonym na zajęcie stanowiska przez strony czynności prawnej, której zgoda dotyczy. Bezskuteczny bowiem upływ terminu na wyrażenie zgody jest równoznaczny z odmową jej wyrażenia (zob. np. art. 18 § 3 KC, 103 § 3 KC, 520 KC, czy art. 37 § 3 KRO).

W sytuacji, gdy osoba trzecia wprost odmawia wyrażenia zgody, tj. gdy wprost sprzeciwia się dokonaniu czynności prawnej, oświadczenie osoby trzeciej należy traktować jako oświadczenie woli. Skoro bowiem odmowa taka wywołuje skutek prawny w postaci uniemożliwienia powstania skutków prawnych czynności, do której zgoda była wymagana, należy konsekwentnie uznać ją za oświadczenie woli¹⁶⁵. Analogiczny pogląd przedstawia się również na gruncie prawa niemieckiego, gdzie odmowę zgody stawia się w ramach kwalifikacji prawnej na równi ze zgodą¹⁶⁶. Autorka również stoi na stanowisku, że wyraźną odmowę zgody również należy traktować jako oświadczenie woli.

Przeciwny pogląd w zakresie kwalifikacji charakteru prawnego odmowy zgody wyraził P. Sobolewski, zdaniem którego odmowa wyrażenia zgody nie jest w ogóle oświadczeniem

¹⁶⁴ W. Flume, *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts...*, s. 890, K. Larenz, M. Wolf, *Allgemeiner Teil...*, München 1997, s. 969.

¹⁶⁵ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 396; J. Grykiel [w:] *Czynności prawne. Komentarz do art. 56-81 KC*, red. J. Grykiel, M. Lemkowski, Warszawa 2010, Legalis, art. 63, nb 40; M. Gutowski [w:] *Kodeks cywilny. Tom I...*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 22 – zgodnie z twierdzeniem autora, wyraźne oświadczenie o odmowie wyrażenia zgody wydaje się spełniać wymagania pozwalające na jego kwalifikację w ramach pojęcia oświadczenia woli. Autor wskazuje, że „Zbyt kategoryczny wydaje się natomiast pogląd, że odmowa wyrażenia zgody nie jest oświadczeniem woli.” Tak również, w stosunku do zgody przewidzianej w art. 37 KRO, J. Słyk [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2019, Legalis, art. 37, nb 22.

¹⁶⁶ F. Bayreuther [w:] *Münchener Kommentar...*, München 2021, Beck-online, § 182, nb 27 – autor wskazuje, że co do zasady odmowa i udzielenie podlegają tym samym przepisom.

woli¹⁶⁷. Autor jednak nie argumentuje swojego stanowiska w tym zakresie. Nie sposób jednak przyjąć je za słuszne i zasadne. Nie sposób bowiem kwalifikować odmowę udzielenia zgody przez osobę trzecią wyłącznie jako swoistego rodzaju informację czy zapowiedź, gdyż przy takim założeniu osoba trzecia zawsze mogłaby zmienić zdanie i skutecznie zgodę wyrazić, co nie wpływałoby pozytywnie na stabilizację stosunków między stronami i bezpieczeństwo obrotu¹⁶⁸. Nie zmienia to faktu, że nie wyklucza się w niektórych przypadkach możliwości zmiany stanowiska przez osobę trzecią w zakresie wyrażenia lub odmowy wyrażenia zgody¹⁶⁹.

Bardziej problematyczny kwalifikacyjnie wydaje się brak zgody, z którym mamy do czynienia z uwagi na bierność osoby trzeciej – tzn. gdy brak jest jakiegokolwiek oświadczenia osoby trzeciej w terminie wyznaczonym przez strony czynności prawnej. Pojawia się pytanie, czy taki brak zgody jest oświadczeniem woli. Zgodnie z przyjętą definicją oświadczenia woli (jako zewnętrznego przejawu wewnętrznej decyzji wywołania określonych skutków prawnych) braku zgody z uwagi na bierność osoby trzeciej nie sposób uznać za przejaw takiej woli. Należy uznać ją bowiem raczej za przejaw woli niewywoływania skutków prawnych. Rezultatem powyższego powinno być przyjęcie, że odmowa zgody poprzez milczenie osoby trzeciej nie jest oświadczeniem woli, więc nie powinno się dokonywać jego wykładni¹⁷⁰. Odmowę zgody poprzez bierność osoby trzeciej należałoby uznać jednak uznać za swoiste zdarzenie prawne¹⁷¹, z którym ustawa wiąże skutki prawne w postaci braku skuteczności czynności prawnej. Skutek ustawowy, drogą fikcji prawnej, nastąpi zaś niezależnie od świadomości i woli podmiotu milczącego¹⁷². Konsekwencją powyższego poglądu powinna być niemożliwość powoływania się przez osobę trzecią na wady

¹⁶⁷ P. Sobolewski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2024, Legalis, art. 63, nb 20; takie stanowisko znaleźć można również w poprzednich wydaniach SPP pod redakcją Z. Radwańskiego, gdzie stwierdzono, że „nie jest ono oświadczeniem woli i dlatego nie wymaga zachowania formy szczególnej” – por. Z. Radwański [w:] *System Prawa Prywatnego Tom 2...*, Warszawa 2008, s. 302. W kolejnych jednak wydaniach SPP, odmowa jest już uznawana za oświadczenie woli – por. Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 396.

¹⁶⁸ Tak również Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 396.

¹⁶⁹ Więcej na ten temat możliwości zmiany stanowiska przez osobę trzecią znajduje się w rozdziale 6.3.5. pracy.

¹⁷⁰ Jak słusznie wskazuje M. Gutowski: „Brak jednak wymagań formalnych nie wynika w takowym przypadku z niemożności zakwalifikowania odmowy wyrażenia zgody przez osobę trzecią jako oświadczenia woli, lecz z braku elementu współkonstytuującego czynność prawną.” – zob. M. Gutowski [w:] *Kodeks cywilny. Tom 1...*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 22.

¹⁷¹ Tak również, na gruncie art. 103 KC, J. Strzebinczyk, *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2014, Legalis, art. 103, nb 7.

¹⁷² J. M. Kondek, *Czy milczenie oznacza zgodę?...*, s. 88-89 – autor podkreśla, że „Uznanie milczenia (w drodze wykładni) za oświadczenie o przeciwnej treści niż wynika to z fikcji ustawowej jest niedopuszczalne.” Zob. więcej w zakresie „milczącego” oświadczenia woli – Z. Radwański, *Wykładnia oświadczeń woli składanych indywidualnym adresatom*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1992, s. 177-191.

oświadczenia woli¹⁷³, skoro oświadczenie woli formalnie nie zostało złożone. Niemniej w piśmiennictwie zwrócono uwagę, że taka interpretacja jest nie do pogodzenia z celami przepisów o wadach oświadczeń woli, wskazując, że osoba milcząca może zostać do tego skłoniona np. przymusem czy podstępem i zasługuje wtedy na ochronę. Postuluje się w takich wypadkach - zdaniem autorki słusznie - odpowiednie stosowanie przepisów o wadach oświadczeń woli¹⁷⁴.

1.6 Podsumowanie

Podsumowując rozważania dokonane w rozdziale pierwszym, należałoby skonstatować, że zgoda nie jest pojęciem jednolitym i stanowi nieodłączny element wielu instytucji prawa cywilnego i - co za tym idzie - spełniać może w prawie cywilnym różnorodne funkcje. Wymóg uzyskania zgody nie ogranicza się zatem wyłącznie do uzyskania zgody osoby trzeciej wskazanej w art. 63 KC, niemniej jednak problematyka zgody rozpatrywana jest często właśnie z punktu widzenia tego przepisu i konstrukcji prawnych przewidzianych dla czynności podstawowych.

Zgoda osoby trzeciej pełni w prawie cywilnym różnorodne i doniosłe funkcje. Zgoda, w zależności od przewidującej ją regulacji, pełni funkcję ochronną w zakresie interesów strony czynności prawnej, do dokonania której jest wymagana lub samej osoby trzeciej. Obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej jest bowiem przewidziany w przypadkach, w których pojawia się zagrożenie interesów zasługujących na ochronę, np. ochrona interesów dłużnika, wierzyciela, rzekomego mocodawcy, współwłaściciela, współspadkobiercy, ochrona słabszych uczestników obrotu czy – w szerszym ujęciu – ochrona dobra rodziny. Dlatego też zaproponowano podział zgód wyrażanych przez osoby trzecie na zgody o charakterze upoważniającym, kontrolnym, a także upoważniająco-kontrolnym. W zakresie rozważań o funkcjach zgody osoby trzeciej należy wskazać, że kwestie związane z celem wprowadzenia wymogu uzyskania zgody osoby trzeciej przez ustawodawcę do danej instytucji prawa

¹⁷³ M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny. T. I. Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 103, nb 13 – autor wskazuje, że brak potwierdzenia w wyznaczonym terminie (milczenie rzekomego mocodawcy) zasadniczo nie oznacza dorozumianej odmowy potwierdzenia, nie ma zatem cech oświadczenia woli. Autor zatem za niedopuszczalne uznaje powołanie się rzekomego mocodawcy na błąd co do znaczenia prawnego braku potwierdzenia - por. również: B. Gawlik [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...*, (wyd. 1985), s. 765. Niemniej M. Pazdan wskazuje, że nie powinno się jednak z góry wykluczać możliwości powołania się na groźbę w razie wymuszenia milczenia zachowaniem spełniającym przesłanki określone w art. 87 KC.

¹⁷⁴ J. M. Kondek, *Czy milczenie oznacza zgodę? ...*, s. 90-91. Zdaniem nadto S. Grzybowskiego, do takich sytuacji należy stosować przepisy w zakresie wad oświadczenia woli, jednakże należy to czynić „ostrożnie i odpowiednio.” – zob. S. Grzybowski [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...*, (wyd. 1974), s. 541.

cywilnego będą miały istotne znaczenie w zakresie rozstrzygnięcia wielu sporów doktrynalnych powstałych na gruncie stosowania art. 63 KC oraz instytucji z nim powiązanych. Z uwagi na powyższe, omówienie funkcji i celów wprowadzenia obowiązku uzyskania zgody w danej regulacji autorka uznała za niezbędne z punktu widzenia prowadzenia i pogłębienia dalszych rozważań w niniejszej rozprawie.

W odniesieniu do charakteru prawnego zgody osoby trzeciej autorka stoi na stanowisku, że zgoda ta nie stanowi odrębnej czynności prawnej w stosunku do czynności, której dotyczy, a jest jedynie jej elementem, oczywiście elementem niezbędnym. Oświadczenie osoby trzeciej jest zatem jedynie oświadczeniem woli o treści akceptującej (lub nie) to, co zostało już przez strony czynności prawnej określone w jej treści. Analogicznie za oświadczenie woli należy też uznać odmowę wyrażenia zgody. Należy zatem stosować do tych oświadczeń osoby trzeciej przepisy kodeksu cywilnego o oświadczeniach woli. W szczególności zastosowanie mają przepisy o chwili dotarcia oświadczenia woli do adresata i jego odwołaniu (art. 61 KC), wadach oświadczenia woli (art. 82-88 KC) itp. Wyjątkiem jest odmowa zgody w postaci bierności osoby trzeciej w terminie jej wyznaczonym, gdyż nie jest ona oświadczeniem woli i należy ją traktować jako swoiste zdarzenie prawne, z którym ustawa wiąże określone skutki. Niemniej w takim przypadku również należy przyjąć możliwość odpowiedniego stosowania przepisów o wadach oświadczeń woli.

Pomimo różnorodności przepisów przewidujących wymóg uzyskania zgody, jak i różnorodnych funkcji, które zgoda ta ma w danym przypadku pełnić, charakter prawny zgody w każdym z przypadków należy uznać za tożsamy – tj. oświadczenie woli (pogląd bezsporny). Powyższe powoduje, iż możliwa jest zmiana konstrukcji ogólnej przewidzianej w art. 63 KC ze skutkiem dla wszystkich przepisów wymagających wyrażenia zgody przez osobę trzecią. Wychodząc zaś z założenia różnorodnych funkcji zgody osoby trzeciej oraz tożsamego charakteru prawnego oświadczenia osoby trzeciej, w kolejnych rozdziałach przeprowadzono analizę tego, co należałoby, zdaniem autorki pracy, ocenić pozytywnie w regulacji ogólnej dotyczącej zgody osoby trzeciej, a co należałoby w zakresie art. 63 KC zmienić czy doprecyzować, aby regulacja ta była bardziej funkcjonalna i opowiadała na potrzeby obrotu. Powyższa analiza bowiem pozwala przyjąć, że jednolity charakter prawny oświadczenia osoby trzeciej umożliwia dokonanie tego rodzaju modyfikacji ze skutkiem do wszystkich zgód przewidzianych w czynnościach podstawowych.

Rozdział 2. Rys historyczny ogólnej regulacji dotyczącej zgody osoby trzeciej

2.1 Wprowadzenie

Skoro głównym celem pracy jest opracowanie ogólnej regulacji modelowej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej, za niezbędne należałoby uznać przyjrzenie się historii ogólnego przepisu odnoszącego się do zgody osoby trzeciej, w szczególności w odniesieniu do uprzednio obowiązujących ustaw, ale również w odniesieniu do regulacji projektowanych w toku prac legislacyjnych, które to regulacje ostatecznie nie weszły w życie. Omówienie historii regulacji jest również niezbędne do dokonania rzetelnej analizy aktualnie obowiązującego art. 63 KC, gdyż ogólna konstrukcja w zakresie zgody osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej nie stanowiła - w momencie uchwalenia obecnego kodeksu cywilnego – *novum* w odniesieniu do uprzednio obowiązujących przepisów.

Rozważania w zakresie rysu historycznego i ewolucji koncepcji ogólnej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej należy uznać za pomocne dla podjęcia próby rozwiania ewentualnych wątpliwości interpretacyjnych powstałych w doktrynie i orzecznictwie na gruncie stosowania art. 63 KC, o których będzie mowa w dalszej części pracy. Analiza bowiem dokonywanych przez legislatorów zmian, w tym dodawania lub usuwania pewnych fragmentów regulacji, może mieć istotne znaczenie przy wykładni prawa, ale może również stanowić inspirację w zakresie opracowania ogólnej regulacji modelowej.

Pomocne dla podjęcia próby rozwiania niektórych wątpliwości interpretacyjnych należy uznać zatem sięgnięcie do projektów aktów prawnych, które były przygotowywane w ramach ujednoczenia prawa cywilnego mającego miejsce po II wojnie światowej, a także sięgnięcie do uzasadnień tych projektów, jak również poglądów doktryny wyrażonych w toku prac legislacyjnych. Pokróćce należałoby również omówić kwestię zgody osoby trzeciej w przepisach międzywojennych.

2.2 Okres przed II wojną światową

Rozważania w zakresie rysu historycznego warto rozpocząć od czasów dwudziestolecia międzywojennego. Odzyskanie przez Polskę niepodległości i scalenie narodowe

zobowiązywały polskie środowisko prawnicze do szybkiej unifikacji i kodyfikacji prawa. Działania te miały na celu możliwie szybką eliminację pozostałości praw państw zaborczych - prawo cywilne w odrodzonej Polsce było bowiem nadal regulowane przez pięć obcych systemów prawnych, tj.: prawo niemieckie, prawo tzw. francusko – polskie, prawo austriackie, prawo rosyjskie oraz wybrane przepisy prawa węgierskiego¹⁷⁵. Jako rzecz oczywistą przyjęto, iż żaden z systemów zaborczych nie zostanie uznany jako prawo obowiązujące na całym terytorium państwa polskiego¹⁷⁶, przystąpiono więc do prac nad całkowicie nowym kodeksem cywilnym. Mając jednakże na względzie, iż długoletnie obowiązywanie na polskich ziemiach różnych systemów prawa spowodowało głębokie różnice w świadomości prawnej obywateli, zrezygnowano z pierwotnego planu przygotowania pełnego projektu kodeksu cywilnego i podjęto równoległe prace nad wszystkimi działami wchodzącymi w skład kodeksu¹⁷⁷. Z uwagi na fakt, iż prace komisji i podkomisji przebiegały w różnym tempie, prace nad niektórymi działami wyprzedziły pozostałe. Mając zaś na względzie potrzebę gospodarczego jednoczenia i ekonomicznego odrodzenia kraju, zdecydowano wówczas o wyłączeniu prawa zobowiązań z całości prawa cywilnego i jego samoistnym opracowaniu w postaci odrębnego kodeksu¹⁷⁸. Z uwagi natomiast na fakt, iż prace nad kodeksem zobowiązań wyprzedziły opracowanie części ogólnej kodeksu cywilnego, kodeks ten musiał przejąć szereg materii należących niewątpliwie do części ogólnej (np. teorię oświadczeń woli i umów, przedstawicielstwo, obliczanie terminów, przedawnienie)¹⁷⁹. Międzywojenny ustawodawca nie przewidział jednak w uchwalonym Kodeksie zobowiązań z 1933 roku odpowiednika normy wynikającej z aktualnego art. 63 KC. KZ nie regulował więc w swej treści ogólnych zasad odnoszących się do zgody osoby trzeciej, a jedynie wprowadzał obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej w ramach przepisów odnoszących się do czynności podstawowych i to w tych przepisach właśnie regulowane były kwestie z tą zgodą związane. Jako przykład warto wskazać m.in. art. 53 KZ odnoszący się do zgody przedstawiciela ustawowego, zgodnie z pierwotnym brzmieniem którego: „Nie można powoływać się na brak lub ograniczenie zdolności do działań prawnych osoby, z którą umowę się zawarło. Kto taką umowę zawarł, może wyznaczyć przedstawicielowi ustawowemu niezdolnego odpowiedni termin do jej potwierdzenia; staje się

¹⁷⁵ S. Grodziski, *Prace nad kodyfikacją i unifikacją polskiego prawa prywatnego (1919 – 1947)*, KPP, rok I: 1992, z. 1-4, s. 9-10.

¹⁷⁶ Tak S. Grodziski, *Prace...*, KPP, rok I: 1992, z. 1-4, s. 10.

¹⁷⁷ *Ibidem*, s. 13.

¹⁷⁸ Argumentami, które przemawiały za wyłączeniem tej materii były m.in. łatwość w ewentualnym późniejszym dołączeniu kodeksu zobowiązań do kodeksu cywilnego oraz charakter zobowiązań, które w swej istocie wykazywały niezależność od innych działów wchodzących w skład prawa cywilnego i mogły zostać przedmiotem odrębnej regulacji.

¹⁷⁹ J. Wasilkowski, *Zagadnienia ogólne nowego prawa cywilnego*, DPP 1946, nr 9-10, s. 18.

wolnym po bezskutecznym upływie tego terminu.” czy art. 101 KZ odnoszący się do potwierdzenia umowy przez *falsus procurator*: „§ 1 Jeżeli zawierający umowę w cudzem imieniu nie ma pełnomocnictwa, albo pełnomocnictwo przekroczy, skuteczność umowy zależy od potwierdzenia jej przez osobę, w której imieniu umowa została zawarta. § 2 Druga strona może wyznaczyć osobę, w której imieniu umowa była zawarta, odpowiedni termin do potwierdzenia umowy; staje się wolna po bezskutecznym upływie tego terminu.” Jak widać, przepisy te przewidywały w swej treści możliwość potwierdzenia czynności prawnej zawartej pomimo braku zgody. W zakresie przepisów szczególnych odnoszących się do zgody osoby trzeciej warto również wskazać na przepisy KZ dotyczące zmiany dłużnika (art. 182-188 KZ). Zgodnie bowiem z brzmieniem art. 184 KZ: „Jeżeli wierzyciel zgadza się na zmianę dłużnika na skutek umowy, zawartej między dotychczasowym dłużnikiem a nowym, wstępującym na jego miejsce, dotychczasowy dłużnik zostaje zwolniony, chyba że nowy dłużnik był niewypłacalny w chwili dokonania zmiany, a wierzyciel o tem nie wiedział.”¹⁸⁰

W tym miejscu należy wspomnieć, iż zgodnie z przyjętymi założeniami komisja kodyfikacyjna zamierzała opracować projekt części ogólnej kodeksu cywilnego dopiero po zakończeniu prac nad projektami innych działów kodeksu, jednakże ten zamiar nie został urzeczywistniony i to KZ objął szereg materii, które niewątpliwie należały do części ogólnej. Unormowanie tych kwestii w ramach stosunków obligacyjnych wywoływało istotne trudności w innych dziedzinach prawa cywilnego i uzasadniało postulat rychłej kodyfikacji¹⁸¹. Niemniej jednak z uwagi na wybuch II wojny światowej opracowanie całości kodeksu cywilnego, w tym przepisów ogólnych, nie zostało ukończone. Niemniej wskazać należy, iż w 1928 roku ukazał się drukiem projekt przepisów ogólnych, tj. księgi pierwszej kodeksu cywilnego¹⁸². W projekcie tym jednak nie znalazły się przepisy ogólne dotyczące zgody osoby trzeciej. Przewidziano jedynie – jak w przypadku KZ – przepisy szczególne w zakresie m.in. zgody „zastępcy ustawowego” (art. 32 projektu)¹⁸³.

¹⁸⁰ Zgoda wierzyciela, jako osoby trzeciej, nie miała jednak wpływu na skuteczność umowy, a miała jedynie ten skutek, że do czasu wyrażenia takiej zgody dotychczasowy dłużnik nie zostawał zwolniony. Potwierdzono to również w orzecznictwie - zob. np.: orzeczenie SN z 25.10.1949 r., C 1264/49, OSN 1950, nr 2, poz. 29, LEX nr 159816.

¹⁸¹ J. Wasilkowski, *Zagadnienia...*, DPP 1946, nr 9-10, s. 18

¹⁸² Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej, *Kodeks cywilny Rzeczypospolitej Polskiej. Księga pierwsza. Przepisy Ogólne*, t. I, z. 3a, oprac. I. Łyskowski, Warszawa 1928.

¹⁸³ *Ibidem*, s. 5.

2.3 Okres po II wojnie światowej (lata 1945-1955)

Po II wojnie światowej w zakresie podjętych działań legislacyjnych Rada Ministrów podjęła uchwałę o całkowitej unifikacji prawa cywilnego, która miała się dokonać najpóźniej do 1 kwietnia 1946 r.¹⁸⁴ Zakreślony termin nie został jednak zachowany, niemniej ostatecznie w terminie 17 miesięcy wydano 16 dekretów, które objęły wraz z przepisami wprowadzającymi w zasadzie całość prawa cywilnego. Do przepisów ogólnych prawa cywilnego odnosił się Dekret z 1946¹⁸⁵. Jednakże nie przewidywał on w swej treści jakiegokolwiek ogólnej regulacji w zakresie zgody osoby trzeciej.

Następnie działalność swą rozpoczęła Komisja do opracowania jednolitego polskiego kodeksu cywilnego¹⁸⁶. Zgodnie z wytycznymi określonymi przy rozpoczęciu prac kodyfikacyjnych, zakres prac Komisji miał być ograniczony do technicznego udoskonalenia przepisów zawartych w poszczególnych aktach unifikacyjnych (dekretach) i do ich prawidłowego scalenia w spójny system. Pomimo tego rodzaju wskazania i ograniczenia, zakres prac Komisji był jednak dość szeroki. Zostały bowiem podjęte działania, które miały na celu usunięcie „usterek” merytorycznych obowiązującego prawa, w szczególności poprzez sprostowanie wadliwych konstrukcji, wypełnienie luk oraz rozwinięcie zasad, które dotychczas nie były wyrażone dość wyczerpująco¹⁸⁷. Jak wskazywano, najwięcej zmian w przepisach odnosić miało się do części ogólnej przyszłego kodeksu, gdyż chodzi tu: „o dział z punktu widzenia systematyki obecnego prawodawstwa zupełnie nowy, który obejmuje przepisy wyrwane z dotychczasowego układu (...). Większość przepisów wyłączonych do części ogólnej, mianowicie przepisy o oświadczeniach woli i przedawnieniu, mieści się obecnie w prawie obligacyjnym i ma na względzie głównie problematykę tego działu prawa; samo uogólnienie treści tych przepisów wymaga istotnej zmiany ich ujęcia”¹⁸⁸.

Wydaje się, że jedną z wyżej wspomnianych luk był brak ogólnej regulacji dotyczącej zgody osoby trzeciej. Analiza przygotowanego projektu części ogólnej prawa cywilnego z 19 listopada 1947 r. (projekt uchwalony w I czytaniu)¹⁸⁹ pozwala stwierdzić, iż w Tytule

¹⁸⁴ Wskazuje na to H. Świątkowski, *Spoleczna myśl prawnicza w Polsce dawniej i dziś (szkic historyczno-prawny)*, DDP 1945, nr 1, s. 11.

¹⁸⁵ Dekret z dnia 12 listopada 1946 r. Przepisy ogólne prawa cywilnego, Dz. U. Nr 67, poz. 369 z późn. zm.

¹⁸⁶ Komisja ta została powołana do życia Zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.02.1947 r. AAN, 285 MS, sygn. 2390, k. 4; zob. również: *Projekt części ogólnej kodeksu cywilnego*, DPP 1947, nr 12, s. 19.

¹⁸⁷ J. Wasilkowski, A. Wolter, *Projekt kodeksu cywilnego. Część ogólna*, DPP 1948, nr 1, s. 10.

¹⁸⁸ *Ibidem*.

¹⁸⁹ *Projekt części ogólnej kodeksu cywilnego*, DPP 1947, nr 12, s. 19-24.

II („Czynności prawne”) Działu IV („Potwierdzenie”) projektu zostały zawarte art. 77 i 78, które miały następujące brzmienie:

„Art. 77. Jeżeli do dokonania czynności prawnej jest potrzebna zgoda osoby trzeciej, potwierdzenie czynności przez osobę trzecią zastępuje tę zgodę. Potwierdzenie winno nastąpić w formie przewidzianej dla samej czynności.

Art. 78. Jeżeli przepisy szczególne inaczej nie stanowią, potwierdzenie ma moc wsteczną od chwili dokonania czynności prawnej, której dotyczy. Przepis ten nie narusza przepisów o ochronie dobrej wiary.”¹⁹⁰

Pierwsza zatem regulacja w prawie polskim odnosząca się w sposób ogólny do zgody osoby trzeciej została przewidziana w projekcie części ogólnej kodeksu cywilnego z 1947 roku¹⁹¹. W doktrynie wskazywano ówczas, że powyższa regulacja stanowiła swoistego rodzaju *novum* w odniesieniu do Kodeksu zobowiązań z 1933 r.¹⁹², gdzie – jak wyżej wspomniano – zgoda osoby trzeciej nie była uregulowana w sposób ogólny. Ponadto w doktrynie wskazywano, że art. 77 ustanawiał trzy zasady, tj.: „(1) że w przypadkach, gdy zgoda osoby trzeciej stanowi składnik czynności prawnej, to może być wyrażona *ex post*, (2) że dla potwierdzenia wymagana jest forma przewidziana dla czynności prawnej, której zgoda ta dotyczy, (3) że potwierdzenie ma moc wsteczną od chwili dokonania czynności prawnej, co jednak nie stanowi naruszenia przepisów o zachowaniu dobrej wiary.”¹⁹³ Autorzy komentujący projekt podkreślali nadto, że projekt ten pozostawił wykładni tychże przepisów kwestię ich zastosowania w przypadkach potwierdzeń, które nie są objęte treścią art. 77. Jako przykład autorzy wskazali art. 84 § 2¹⁹⁴ oraz art. 97¹⁹⁵ projektu¹⁹⁶. Jak widać, przyjmowano wówczas, że sytuacja potwierdzenia umowy przez osobę ograniczoną w zdolności do działań prawnych po uzyskaniu przez nią pełnej zdolności do działań prawnych oraz sytuacja potwierdzenia umowy zawartej przez rzekomego pełnomocnika, nie są objęte przepisami

¹⁹⁰ Treść ta ukazała się w: *Projekt części ogólnej kodeksu cywilnego*, DPP 1947, nr 12, s. 22 oraz *Projekt części ogólnej kodeksu cywilnego*, Przegląd Notarialny 1948, t. I, s. 230.

¹⁹¹ Treść projektowanej regulacji będzie miała znaczenie w zakresie rozważań poczynionych w rozdz. 5 oraz 7.2.4. pracy.

¹⁹² Tak J. Wasilkowski, A. Wolter, *Projekt...*, s. 16.

¹⁹³ *Ibidem*.

¹⁹⁴ O treści: „Osoba ograniczona w zdolności do działań prawnych może sama potwierdzić umowę po uzyskaniu pełnej zdolności do działań prawnych.”

¹⁹⁵ O treści: „§1. Jeżeli zawierający umowę w cudzym imieniu nie ma pełnomocnictwa albo je przekroczy, skuteczność umowy zależy od potwierdzenia jej przez osobę, w której imieniu umowa została zawarta. § 2. Druga strona może wyznaczyć osobie, w której imieniu umowa była zawarta, odpowiedni termin do potwierdzenia umowy; staje się wolna po bezskutecznym upływie tego terminu. § 3. Dobrowolne wykonanie przez tę osobę umowy w całości lub w części jest równoznaczne z potwierdzeniem.”

¹⁹⁶ Tak. J. Wasilkowski, A. Wolter, *Projekt...*, s. 16.

w zakresie zgody osoby trzeciej, o których była mowa w art. 77 projektu z 1947 roku. Zgodnie z ówczesnym poglądem przyjmowano zatem, że zgody te nie stanowią zgody osoby trzeciej w rozumieniu projektowanej regulacji.

Omawiany wyżej wstępny projekt części ogólnej prawa cywilnego z 1947 r. stanowił podstawę¹⁹⁷ opracowania ustawy - Przepisy ogólne prawa cywilnego z 18 lipca 1950 r.¹⁹⁸, która została uchwalona wraz z ustawą – Przepisy wprowadzające przepisy ogólne prawa cywilnego¹⁹⁹. W treści POPC również zawarto regulację ogólną dotyczącą zgody osoby trzeciej. Zgodnie z treścią art. 46 POPC:

„Art. 46 Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych oświadczenie, obejmujące zgodę osoby trzeciej, potrzebną do dokonania czynności prawnej, może być złożone także po dokonaniu czynności. Oświadczenie to ma moc wsteczną od chwili dokonania czynności. Nie wymaga ono szczególnej formy, przewidzianej dla danej czynności.”

Choć, jak wyżej wspomniano, wstępny projekt części ogólnej prawa cywilnego z 1947 r. stanowił podstawę dla POPC z 1950 r., to powyższa treść uchwalonych przepisów różni się od regulacji projektowanego uprzednio art. 77 i 78. Pokazuje to, że ówczesny ustawodawca, akurat w przypadku regulacji związanej ze zgodą osoby trzeciej, odstąpił - choć bez szerszego uzasadnienia - od wprowadzenia do polskiego porządku prawnego treści uprzednio projektowanych regulacji. W szczególności zaś zaobserwować można zmianę w zakresie formy zgody osoby trzeciej, gdzie radykalnie zmieniono podejście z formy pochodnej na formę dowolną. Usunięto też regulację dotyczącą ochronę dobrej wiary. Jak wskazuje W. Czachórski, większość zmian w POPC zostało zaproponowanych przez Departament Ustawodawczy Ministerstwa Sprawiedliwości i stanowiło „niewielkie ulepszenia”²⁰⁰. Trudno jednak tego rodzaju zmiany w zakresie jako ulepszenie regulacji ogólnej dotyczącej zgody osoby trzeciej.

Dalsze losy prac nad projektem Kodeksu cywilnego były dość skomplikowane i bardzo burzliwe²⁰¹. 27 września 1950 r. (2 miesiące po uchwaleniu POPC) Prezydium Rządu uznało za sprawę priorytetową przygotowanie m.in. nowego kodeksu cywilnego i opracowanie

¹⁹⁷ Tak: Komisja Kodyfikacyjna przy Ministrze Sprawiedliwości, *Projekt kodeksu cywilnego*, Warszawa 1961, s. 180.

¹⁹⁸ Ustawa z dnia 18 lipca 1950 r. Przepisy ogólne prawa cywilnego, Dz. U. 1950, Nr 34, poz. 311. z późn. zm.

¹⁹⁹ Ustawa z dnia 18 lipca 1950 r. Przepisy wprowadzające przepisy ogólne prawa cywilnego, Dz. U. Nr 34, poz. 312.

²⁰⁰ W. Czachórski, *Przebieg prac nad kodyfikacją prawa cywilnego PRL*, SP 1970, z. 26-27, s. 10.

²⁰¹ Szczegółowo w tym zakresie W. Czachórski, *Przebieg prac nad kodyfikacją prawa cywilnego PRL*, SP 1970, z. 26-27, s. 5-22.

projektu zleciło Ministerstwu Sprawiedliwości. Projekt miał być opracowany do 1 września 1951 roku, jednakże z uwagi na prace nad Konstytucją PRL termin ten nie został dochowany. Projekt kodeksu cywilnego wraz z uzasadnieniem Ministerstwo Sprawiedliwości ogłosiło dopiero w 1954 r.²⁰² Ogólne przepisy w zakresie zgody osoby trzeciej zostały uregulowane w art. 55, a ich treść była następująca:

- „§ 1. Jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej, wyrażenie zgody może nastąpić także przed złożeniem oświadczenia przez osoby dokonywające czynności albo po jego złożeniu. Zgoda wyrażona po złożeniu oświadczenia ma moc wsteczną od jego daty.
- §2. Oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej nie wymaga szczególnej formy, której zachowanie było potrzebne dla samej czynności.”²⁰³

Projekt z 1954 roku obejmował przepisy ogólne, własność i inne prawa rzeczowe, zobowiązania oraz prawo spadkowe. Proponowane w projekcie rozwiązania zostały jednak poddane gruntownej krytyce. Zarzucano im zbytnią zwięzłość, małą precyzję w redagowaniu poszczególnych artykułów oraz wadliwą i niekonsekwentną terminologię, a także niewłaściwe ujęcie obrotu socjalistycznego²⁰⁴. W konsekwencji powyższego, Ministerstwo Sprawiedliwości opublikowało w 1955 r. nową wersję projektu zgodną z wynikiem dyskusji ogólnokrajowej, jednak projekt ten niewiele różnił się od swojego poprzednika z 1954 r.²⁰⁵ W stosunku do regulacji w zakresie zgody osoby trzeciej był to art. 62 projektu i przewidywał modyfikację w postaci dodania § 3:

- „§ 1. Jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jego zgoda osoby trzeciej, wyrażenie tej zgody może nastąpić także przed złożeniem oświadczenia przez osoby dokonywające czynności albo po jego złożeniu. Zgoda wyrażona po złożeniu oświadczenia ma moc wsteczną od jego daty.
- §2. Oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej nie wymaga szczególnej formy, której zachowanie było potrzebne dla samej czynności.

²⁰² *Projekt kodeksu cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, red. techniczny S. Orłowski, Warszawa 1954.

²⁰³ *Ibidem*, s. 12; w uzasadnieniu ogólnym projektu nie odniesiono się w ogóle do propozycji tej regulacji, wskazując, że: „Przepisy części pierwszej są na ogół przejęte z ustawy z dnia 18 lipca 1950 r. zawierającej przepisy ogólne prawa cywilnego. Wynikła jednak potrzeba wprowadzenia do nich zmian i uzupełnień.” – *Ibidem*, s. 143.

²⁰⁴ J. Skąpski, *Kodeks cywilny z 1964 r. Blaski i cienie kodyfikacji oraz jej perspektywy*, KPP, rok I: 1992, z. 1-4, s. 69.

²⁰⁵ Tak: J. Skąpski, *Kodeks...*, KPP, rok I: 1992, z. 1-4, s. 70 – wskazując, że „Nawet uzasadnienie zostało przejęte z pierwszego projektu.”

§3. Przepisy powyższe nie uchybiają przepisom szczególnym.”²⁰⁶

2.4 Prace Komisji Kodyfikacyjnej przy Ministrze Sprawiedliwości (lata 1956-1964)

Pomimo publikacji projektu ustawy cywilnej ponownie została powołana w dniu 23 sierpnia 1956 r. Komisja Kodyfikacyjna przy Ministrze Sprawiedliwości²⁰⁷. Komisja ta została powołana do opracowania kodeksów z dziedziny prawa cywilnego, karnego i procesowego oraz, w miarę potrzeby, innych aktów ustawodawczych. Za podstawę prac, w odniesieniu do projektu kodeksu cywilnego, służył Komisji projekt z 1955 r.²⁰⁸. Projekt kodeksu był przedmiotem Prac Komisji od stycznia 1957 r. do września 1961 roku. W lutym 1960 r., po ukończeniu pierwszego czytania, projekt został ogłoszony drukiem i przedstawiony do dyskusji publicznej²⁰⁹. W projekcie tym ogólna regulacja dotycząca zgody osoby trzeciej była przedmiotem art. 53, który zawierał przepisy opierające się na treści art. 62 projektu z 1955 roku (z drobnymi redakcyjnymi zmianami). Brzmienie art. 53 projektu z 1960 r. było następujące:

„§ 1. Jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jego zgoda osoby trzeciej, osoba ta może wyrazić zgodę także przed złożeniem oświadczenia przez osoby dokonywające czynności albo po jego złożeniu. Zgoda wyrażona po złożeniu oświadczenia ma moc wsteczna od jego daty.

§2. Oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej nie wymaga szczególnej formy potrzebnej dla samej czynności.

§ 3. Przepisy powyższe nie uchybiają przepisom szczególnym.”²¹⁰

²⁰⁶ Ministerstwo Sprawiedliwości, *Projekt kodeksu cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej: tekst ustalony w wyniku dyskusji ogólnokrajowej*, Warszawa 1955, s. 13.

²⁰⁷ Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z 23 sierpnia 1956 r., *Monitor Polski* z 1956 r. Nr 70, poz. 856.

²⁰⁸ por. Komisja Kodyfikacyjna przy Ministrze Sprawiedliwości, *Projekt kodeksu cywilnego*, Warszawa 1961, s. 180-181 – w uzasadnieniu projektu Kodeksu cywilnego wskazano, że niepowodzenia wcześniejszych prac kodyfikacyjnych związane były w głównej mierze z przeobrażeniami stosunków politycznych oraz gospodarczych, a także opracowywanie kolejnych projektów w nielicznych zespołach, w których szersza dyskusja nad projektami nie została należycie zorganizowana. W konsekwencji projekty - jako dzieła wąskiego grona specjalistów – nie mogły uniknąć poważnych błędów, wynikających z nie dość pogłębionej analizy i oceny stosunków społecznych.

²⁰⁹ *Projekt kodeksu cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, red. techniczny W. Pętkowski, Warszawa 1960.

²¹⁰ *Ibidem*, s. 14.

W kolejnym projekcie z 1961 r., zgodnie osoby trzeciej został poświęcony art. 63, który odpowiadał brzmieniu powyższego art. 53 poprzedniego projektu z taką modyfikacją, że wykreślono § 3. W uzasadnieniu do projektu stwierdzono, że punktem wyjściowym opracowania części ogólnej Kodeksu były POPC z 1950 r.²¹¹ Ostatecznie zaś przyjęto jeszcze inne niż w POPC rozwiązanie - pozostawiono bowiem bez zmian § 1 projektu z 1960 r., natomiast inne brzmienie nadano § 2. Po tych modyfikacjach art. 63 w projekcie z 1961 r. otrzymał następujące brzmienie:

- „§ 1. Jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej, osoba ta może wyrazić zgodę także przed złożeniem oświadczenia przez osoby dokonywające czynności albo po jego złożeniu. Zgoda wyrażona po złożeniu oświadczenia ma moc wsteczną od jego daty.
- § 2. Jeżeli do ważności czynności prawnej wymagana jest forma szczególna, oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej powinno być złożone w tej samej formie.”²¹²

Zauważyć należy, że wyżej wzmiankowany przepis przewidywał istotnie różnice w stosunku do regulacji zawartej w art. 46 POPC z 1950 r. w zakresie formy, która jest wymagana dla zgody osoby trzeciej. Ustawodawca zastrzegł bowiem konieczność złożenia oświadczenia obejmującego zgodę osoby trzeciej w formie szczególnej, jeśli zachowanie tej formy jest wymagane do ważności czynności prawnej. Art. 46 POPC zawierał z kolei regulację odwrotną, tj. że zgoda osoby trzeciej nie wymaga szczególnej formy przewidzianej dla danej czynności. Rozwiązanie, które przyjęto w POPC, należy ocenić z pewnością jako bardziej elastyczne, jednakże mniej bezpieczne dla obrotu²¹³.

Kolejny projekt kodeksu cywilnego opublikowany w 1962 roku²¹⁴, przewidywał z kolei odmienną regulację w zakresie formy zgody osoby trzeciej, gdyż powrócono w tej kwestii

²¹¹ *Ibidem*, s.194.

²¹² Komisja Kodyfikacyjna przy Ministrze Sprawiedliwości, *Projekt kodeksu cywilnego*, Warszawa 1961, s. 12.

²¹³ Tak również M. Bławat, P. Machnikowski [w:] *Zobowiązania...*, red. P. Machnikowski, Warszawa 2022, Legalis, art. 63, nb 4 – autorzy wskazują nadto, że struktura aktualnie obowiązującego przepisu art. 63 KC jest też bogatsza o inne postanowienia, m.in. w zakresie skutków *ex tunc* zgody wyrażonej po dokonaniu czynności prawnej. W pozostałym zakresie kwestie dotyczące zgody osoby trzeciej uregulowano w art. 63 KC podobnie jak w art. 46 POPC.

²¹⁴ Komisja Kodyfikacyjna przy Ministrze Sprawiedliwości, *Projekt Kodeksu cywilnego oraz przepisów wprowadzających kodeks cywilny*, red. techniczny W. Pętkowski, Warszawa 1962.

do uregulowania analogicznego jak w POPC²¹⁵. Przepisy w zakresie zgody osoby trzeciej znalazły się w art. 64 projektu, który otrzymał następujące brzmienie:

- „§ 1. Jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej, osoba ta może wyrazić zgodę także przed złożeniem oświadczenia przez osoby dokonywające czynności albo po jego złożeniu. Zgoda wyrażona po złożeniu oświadczenia ma moc wsteczną od jego daty.
- § 2. Oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej nie wymaga zachowania szczególnej formy potrzebnej do samej czynności.”²¹⁶

W uzasadnieniu Projektu z 1962 roku brak jest jednak jakiegokolwiek wzmianki w zakresie wprowadzonej zmiany co do formy zgody osoby trzeciej²¹⁷.

Wreszcie, w ogłoszonym kodeksie cywilnym z dnia 23 kwietnia 1964 roku, który (z nielicznymi wyjątkami) wszedł w życie 1 stycznia 1965 roku, powrócono jednak do projektowanych w 1961 roku regulacji²¹⁸ w zakresie formy zgody osoby i art. 63 KC, odnoszący się do zgody osoby trzeciej, otrzymał następujące brzmienie:

- „§ 1. Jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej, osoba ta może wyrazić zgodę także przed złożeniem oświadczenia przez osoby dokonywające czynności albo po jego złożeniu. Zgoda wyrażona po złożeniu oświadczenia ma moc wsteczną od jego daty.
- § 2. Jeżeli do ważności czynności prawnej wymagana jest forma szczególna, oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej powinno być złożone w tej samej formie.”

Omawiając art. 63 KC w piśmiennictwie, wskazano, że przepis ten został zredagowany bardziej poprawnie niż art. 46 POPC oraz podkreślono istotne znaczenie § 2 regulującego formę zgody (odmiennie od art. 46 POPC), która to zmiana - jak wyraźnie zaznaczano - miała na celu wzmożenie bezpieczeństwa obrotu²¹⁹.

²¹⁵ W treści projektu wskazano również, iż punktem wyjścia przy opracowaniu księgi ogólnej były POPC – Komisja Kodyfikacyjna przy Ministrze Sprawiedliwości, *Projekt Kodeksu cywilnego oraz przepisów wprowadzających kodeks cywilny*, red. techniczny W. Pętkowski, Warszawa 1962, s. 200.

²¹⁶ *Ibidem*, s. 12.

²¹⁷ *Ibidem*, s. 185-216.

²¹⁸ Treść przepisów jest identyczna.

²¹⁹ M. Piekarski, *Przepisy ogólne o czynnościach prawnych*, NP 1965, nr 3, s. 256.

2.5 Podsumowanie

Z powyższej analizy można wyciągnąć wniosek, iż polski ustawodawca każdorazowo przewidywał w zakresie ogólnych przepisów o zgodzie osoby trzeciej, regulację stosunkowo lakoniczną, odnoszącą się w przeważającej większości projektowanych regulacji do formy zgody, momentu jej wyrażenia oraz skutku wstecznego zgody. Największy brak konsekwencji i zdecydowania legislatora uwidocznił się natomiast w zakresie formy zgody osoby trzeciej. Rozważania w zakresie formy zgody osoby trzeciej będą przedmiotem pogłębionych rozważań w rozdziale 5. niniejszej rozprawy.

Art. 63 KC w uchwalonej treści pozostaje niezmieniony, pomimo prawie sześćdziesięciu lat jego obowiązywania²²⁰. Jednocześnie jednak ani wcześniejsze akty prawne, ani projekty, ani sam art. 63 KC nie rozstrzygają wielu problemów odnoszących się do konstrukcji zgody osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej, pozostawiając ich rozstrzygnięcie nauce i orzecznictwu. Zauważyć chociażby należy, że sam artykuł 63 KC nie porusza istotnych z punktu widzenia praktyki obrotu kwestii związanych, np. z ewentualną zmianą stanowiska osoby trzeciej czy kwestii związanej z tym, komu zgoda powinna zostać zakomunikowana, a także innych istotnych zagadnień, o których będzie mowa w dalszych rozważaniach.

Już na tym etapie należałoby przynajmniej ogólnikowo wskazać, iż projektowane przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego zmiany KC w Projekcie z 2015 r.²²¹ w sposób bardziej szczegółowy i funkcjonalny odnoszą się do ogólnych przepisów dotyczących zgody osoby trzeciej, w szczególności w miejscach, które aktualnie obowiązujący KC pozostawia otwarte. Omówienie, analiza i ocena projektowanych zmian zostanie dokonana w dalszej części pracy. Już zatem sama KKPC spostrzegła, że obecna regulacja ogólna dotycząca zgody osoby trzeciej jest zbyt lakoniczna i należy uzupełnić ją o dodatkowe przepisy, w szczególności w tym zakresie, które budzą wątpliwości doktrynalne.

Po uchwaleniu obecnego KC wskazywano nadto, o czym była już mowa we wcześniej części rozprawy, że układ kodeksu, jak i jego rozwiązania konstrukcyjne oparte zostały na wzorach kodeksu cywilnego niemieckiego, a to prawdopodobnie dlatego, że był on względnie nowy i pod względem techniki ustawodawczej stał na wysokim poziomie²²². Mając na względzie powyższe, zdaniem autorki, analiza prawno-porównawcza prawa

²²⁰ W tym miejscu należy podkreślić, iż już od wielu lat diskutowana jest kwestia rekodyfikacji całego kodeksu cywilnego – zob. więcej S. Szostek, *Quo vadis? Pięćdziesiąt lat kodeksu cywilnego [w:] 50 lat kodeksu cywilnego. Perspektywa rekodyfikacji*, red. P. Stec, M. Załucki, Warszawa 2015, s. 15-22.

²²¹ Projekt z 2015 r., s. 93-94.

²²² A. Stelmachowski, *Polemika... z projektem kodeksu cywilnego*, PiP 1962, nr 12, s. 1068.

niemieckiego stanowić powinna zatem istotny element dalszych rozważań. Zestawienie niemieckiego porządku prawnego z prawem polskim, w szczególności zaś ukazanie różnic w zakresie zastosowanych regulacji i poglądów doktryny, stanowić może istotny wkład w analizę omawianych konstrukcji oraz zaproponowanie stosownych wniosków *de lege ferenda*.

Rozdział 3. Pojęcie osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC

3.1 Wprowadzenie

Prowadząc rozważania na gruncie regulacji ogólnej art. 63 KC, należałoby określić, kogo należy uznać za osobę trzecią w rozumieniu tego przepisu. Odpowiednie określenie tego zakresu jest o tyle doniosłe, że – jak już wcześniej wspomniano – częstokroć spory w doktrynie w zakresie możliwości stosowania do danej instytucji regulacji przewidzianej w art. 63 KC opierają się na rozbieżności w traktowaniu poszczególnej kategorii podmiotów właśnie jako „osób trzecich”. Powyższe prowadzi do wniosku, że pojęcie osoby trzeciej - tak w doktrynie, jak i w orzecznictwie - nie jest ujmowane jednolicie. Zasadnicze znaczenie ma zatem rozstrzygnięcie, jaki dokładnie zakres znaczeniowy ma pojęcie „osoba trzecia”. Celem określenia odpowiedniego zakresu znaczeniowego należałoby, po pierwsze, określić, co oznacza - w rozumieniu art. 63 KC - pojęcie „osoba”. Po drugie natomiast należałoby określić, co oznacza w omawianym zakresie pojęcie „trzecia”.

W ramach niniejszego rozdziału autorka będzie próbowała również odpowiedzieć na pytanie, jaki wpływ na możliwość wyrażenia zgody ma ustanie bytu prawnego osoby trzeciej – tj. czy uprawnienie do wyrażenia zgody jest uprawnieniem dziedzicznym. Rozważania tego rodzaju należy uznać za doniosłe z perspektywy stron czynności prawnej, jak i pewności obrotu.

3.2 Znaczenie pojęcia „osoba”

Zgodnie z przyjętym poglądem doktryny osobą trzecią - w rozumieniu art. 63 KC - jest podmiot prawa cywilnego²²³. Dla prawidłowej wykładni pojęcia „osoba” należy odwołać się w pierwszej kolejności do art. 1 KC, zgodnie z brzmieniem którego - kodeks cywilny reguluje stosunki cywilnoprawne między osobami fizycznymi i osobami prawnymi. Za podmioty stosunków cywilnoprawnych należy uznać osoby fizyczne oraz osoby prawne. Jednakże należy

²²³ Tak spośród wielu: Z. Radwański [w:] *System Prawa Cywilnego, Tom I...*, (wyd. 1985), s. 582; Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 389; P. Machnikowski, [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 1; M. Świerczyński [w:] *Kodeks...*, red. M. Załucki, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 2; A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 63, nb 5.

też uwzględnić, iż po wejściu w życie nowelizacji kodeksu cywilnego w 2003 roku²²⁴, za podmioty stosunków cywilnoprawnych należy uznać także podmioty określone w art. 33¹ KC, tzn. niebędące osobami prawnymi jednostki organizacyjne, którym ustawa przyznaje zdolność prawną²²⁵. Do jednostek tych stosuje się przepisy o osobach prawnych, ale jedynie odpowiednio, dlatego też jednostki te nazywane są częstokroć ułomnymi osobami prawnymi²²⁶. Na marginesie warto wskazać, iż w doktrynie - choć rzadko - można spotkać także inne określenia, takie jak np. niepełne osoby prawne²²⁷ czy osoby ustawowe²²⁸. Zdaniem P. Machnikowskiego, powszechnie przyjmowane, a wprowadzone przez A. Woltera (dla nieco innego desygnatu) sformułowanie „ułomne osoba prawne” nie wydaje się odpowiednie, jeżeli weźmie się pod uwagę fakt, że ani nie są to osoby prawne, ani nie są „ułomne” w tym sensie, by ich podmiotowość była ograniczona²²⁹. W opinii autorki natomiast, powszechne stosowanie w języku prawniczym określenia „ułomne osoby prawne” i jego wieloletnie zakorzenienie się w doktrynie, pozwalają na swobodne stosowanie tego określenia w praktyce.

Zgodnie z zapatrywaniem doktryny treść art. 1 KC w sposób błędny sugeruje, że kodeks cywilny znajduje zastosowanie do stosunków cywilnoprawnych wyłącznie pomiędzy osobami fizycznymi i osobami prawnymi. Ten dychotomiczny podział uległ bowiem swoistego rodzaju modyfikacji właśnie na skutek wprowadzenia do KC jeszcze jednej kategorii podmiotów – tj. jednostek, o których mowa w art. 33¹ KC. Wydaje się więc, iż właściwe byłoby wprowadzenie przez ustawodawcę zmiany kodeksu cywilnego i wyraźnego wymienienia tych jednostek w treści art. 1 KC²³⁰. Niemniej należy wskazać, że w Projekcie z 2015 r. zrezygnowano z podziału podmiotów prawa cywilnego niebędących osobami fizycznymi na osoby prawne oraz jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 33¹ KC²³¹. Zgodnie

²²⁴ Ustawa z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2003 r. Nr 49, poz. 48.

²²⁵ To w szczególności osobowe spółki prawa handlowego (spółka jawna, partnerska, komandytowa i komandytowo-akcyjna), spółki kapitałowe w organizacji, stowarzyszenia zwykłe oraz wspólnoty mieszkaniowe – tak np. A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2020, s. 278.

²²⁶ Szeroko na temat „ułomnych osób prawnych” i poglądów doktryny w zakresie stosowania tego pojęcia: A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2020, s. 133, 276-280.

²²⁷ Np. J. Frąckowiak, *Instytucje prawa handlowego w kodeksie cywilnym*, Rejent 2003, nr 6, s. 29.

²²⁸ Np. A. Kidyba, *Niektóre skutki dla obrotu handlowego wprowadzenia trzeciej kategorii podmiotowej*, PPH 2004, nr 12, s. 12; 297; J. Frąckowiak, *Jednostka organizacyjna jako substrat osoby prawnej i ustawowej* [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa profesora Maksymiliana Pazdana*, red. L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2005, s. 912.

²²⁹ P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 1, nb 10; krytycznie co do tego określenia – zob. również: J. Frąckowiak, *Trzecia kategoria osób w prawie spółek – zbędna mistyfikacja czy krok w dobrym kierunku* [w:] *Instytucje prawa handlowego w przyszłym kodeksie cywilnym*, red. T. Mróz, M. Stec, Warszawa 2012, s. 519-520.

²³⁰ Zwraca na to również uwagę m. in.: R. Szczepaniak [w:] *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz do art. 1–352*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 1, nb 4.

²³¹ Projekt z 2015 r. – jak wskazano w treści projektu: „Zmiana koncepcji osoby prawnej spowodowała, że w projektowanych przepisach zabrakło odpowiednika art. 33¹ k.c.”

z uzasadnieniem Projektu brak jednolitości podmiotów prawa niebędących osobami fizycznymi musi być uznany za stan przejściowy i powinien zostać w nowym kodeksie cywilnym wyeliminowany, dlatego też jednostki te zostały uznane za osoby prawne²³². W sytuacji zatem, w której z kodeksu cywilnego zostanie usunięta kategoria jednostek, o których mowa w art. 33¹ KC, zmiana art. 1 KC nie będzie konieczna.

Podsumowując powyższe – pomimo tego, że art. 33¹ KC odsyła w swej treści do przepisów o osobach prawnych, jednostki wskazane w tym artykule uznać można, zapewne do chwili zmiany KC, za trzeci rodzaj podmiotów prawa cywilnego, więc - wbrew sformułowaniu art. 1 KC - w prawie cywilnym mamy do czynienia nie z dwoma, lecz trzema rodzajami podmiotów²³³. Skoro zatem w art. 1 KC posłużono się pojęciem „osoba”, to takie samo znaczenie należy nadać temu pojęciu na gruncie art. 63 KC. W konsekwencji za zgodę osoby trzeciej w rozumieniu tego przepisu, należałoby uważać zgodę wyrażaną przez podmiot prawa cywilnego. Przyjęcie powyższego za słuszne wynika również z założenia, że zgoda osoby trzeciej stanowi oświadczenie woli (zob. rozdział 1.5.1.). W literaturze zaś przyjmuje się, że oświadczenie woli może być złożone tylko przez podmiot prawa cywilnego - osobę fizyczną, osobę prawną i tzw. „ułamną” osobę prawną, o której mowa w art. 33¹ KC²³⁴.

Biorąc pod uwagę powyższe argumenty, nie sposób za oświadczenia woli uznać zatem orzeczenia wydawane przez sądy czy też decyzje administracyjne wydawane przez organy administracji. W związku z czym, w doktrynie słusznie przyjmuje się (choć nie są to poglądy bezsporne), że art. 63 KC nie dotyczy przypadków, w których dla dokonania czynności prawnej niezbędna jest zgoda/zezwolenie:

²³² *Ibidem* – zgodnie z treścią projektowanego art. 31: „Osobami prawnymi są Skarb Państwa i jednostki organizacyjne, którym ustawa przyznaje zdolność prawną.” Zdaniem autorów komentarza do projektu takie rozwiązanie pozwala na uznanie za osobę prawną także tych wszystkich jednostek organizacyjnych, którym ustawa, nie określając ich wprost pojęciem „osoba prawna”, przyznaje wyraźnie możliwość nabywania we własnym imieniu praw i zaciągania zobowiązań (jak np. art. 8 KSH). Krytycznie w zakresie proponowanej regulacji (na gruncie Projektu z 2008 r. przewidującego analogiczną zmianę) – zob. J. Frąckowiak, A. Górski, I. Gromska-Szuster, *Osoby w projekcie kodeksu cywilnego*, PS 2010, nr 3, s. 5-31.

²³³ Tak również Z. Radwański, *Podmioty prawa cywilnego w świetle zmian kodeksu cywilnego przeprowadzonych ustawą z dnia 14 lutego 2003 r.*, PS 2003, nr 7–8, s. 11 i n., a także J. Frąckowiak, *Trzecia kategoria osób w prawie spółek – zbędna mistyfikacja czy krok w dobrym kierunku* [w:] *Instytucje prawa handlowego w przyszłym kodeksie cywilnym*, red. T. Mróz, M. Stec, Warszawa 2012, s. 519.

²³⁴ Tak np. P. Sobolewski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2023, Legalis, art. 63, nb 2.

- 1) organu administracji publicznej (rządowej czy samorządowej)²³⁵,
- 2) sądu²³⁶,
- 3) sędziego komisarza²³⁷ lub rady wierzycieli²³⁸.

Powyższe potwierdzono również w judykaturze, bowiem - jak słusznie wskazał SA we Wrocławiu²³⁹ - zgoda, o której mowa w art. 53 ustawy o grach hazardowych²⁴⁰, nie może być rozpatrywana na gruncie art. 63 KC. Zgodnie z treścią wyroku przez „osobę trzecią”, o jakiej mowa w tym przepisie, należy rozumieć wyłącznie podmiot prawa cywilnego występujący w takiej roli. Dlatego art. 63 KC nie ma zastosowania do tych czynności prawnych, do dokonania których z mocy przepisów szczególnych wymagana jest zgoda (zezwoenie) np. sądu, organu administracji, rady wierzycieli, nadzorcy sądowego²⁴¹. W takich przypadkach brak wymaganej zgody nie podlega ocenie na podstawie art. 63 KC, lecz na podstawie art. 58 KC (bezwzględna nieważność czynności prawnej).

Trafnie zwrócił też uwagę, choć jeszcze na podstawie POPC, Sąd Najwyższy w uchwale z 1961 roku²⁴², stwierdzając, że „sądu jako władzy opiekuńczej nie można traktować jako osoby trzeciej w znaczeniu cywilistycznym. Sąd jest organem państwowym powołanym do spełnienia

²³⁵ Tak np. Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 389; M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 193; M. Bławat, P. Machnikowski [w:] *Zobowiązania...*, red. P. Machnikowski, Warszawa 2022, Legalis, art. 63, nb 2; P. Sobolewski [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2023, Legalis, art. 63 nb 3; W. Gonet, *Reprezentacja stron umów w obrocie nieruchomościami*, Warszawa 2014, s. 96. Odmienne A. Szumański [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do art. 1-150 KSH. Tom I*, red. S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, Warszawa 2012, Legalis, art. 17, nb 7 – autor wskazuje, że zgoda organu administracji rządowej czy samorządowej jest zgodą osoby trzeciej. Analogicznie również na gruncie prawa niemieckiego podkreśla się, że za zgodę osoby trzeciej można uznać wyłącznie oświadczenie woli prawa prywatnego, nie wyklucza się jednak w pewnych przypadkach stosowania analogii – zob. K.-H. Gursky [w:] *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Allgemeiner Teil (§§ 164-240)*, red. N. Habermann, Berlin 2001, s. 228.

²³⁶ Tak np. Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 389; M. Safjan [w:] *Kodeks cywilny. T. I. Komentarz. Art. 1-449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 2; A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 63, nb 5; K. Piasecki [w:] *Kodeks cywilny...*, red. K. Piasecki, Kraków 2003, LEX, art. 63 nb 4; R. Majda [w:] *Kodeks...*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 7; M. Bławat, P. Machnikowski [w:] *Zobowiązania...*, red. P. Machnikowski, Warszawa 2022, Legalis, art. 63, nb 2; M. Maciejewska-Szałas [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, LEX/el. 2024, art. 63, nb 2. Analogicznie również w doktrynie niemieckiej – zob. np. H. Hübner, *Allgemeiner Teil...*, s. 552.

²³⁷ Tak np. S. Rudnicki, R. Trzaskowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Księga pierwsza. Część Ogólna*, red. J. Gudowski, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 7; A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 63, nb 5; R. Majda [w:] *Kodeks...*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 7.

²³⁸ Tak np. P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 1; A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 63, nb 5; R. Majda [w:] *Kodeks...*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 7.

²³⁹ Wyrok SA we Wrocławiu z 11.06.2014 r., I ACa 519/14, Legalis nr 1169111.

²⁴⁰ Ustawa z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych, Dz. U. z 2023 r. poz. 227.

²⁴¹ Odmienne wyrok SA w Poznaniu z 25.06.2014 r., I ACa 386/14, LEX nr 1504439, zgodnie z treścią którego zgoda nadzorcy sądowego ma charakter zgody osoby trzeciej, o której mowa w art. 63 KC.

²⁴² Uchwała SN (PSIC) z 24.06.1961 r., 1 CO 16/61, OSNCP 1963, nr 9, poz. 187, LEX nr 105905.

wyznaczonych mu zadań, przy czym przedmiotem ich jest wymiar sprawiedliwości, a nie czynności prawne powodujące powstanie, zmianę lub wygaśnięcie stosunku prawnego.” Sądu nie należy zatem traktować jako osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC. Pogląd ten został podtrzymany także po wejściu w życie KC - w uchwale SN z 30 kwietnia 1977 roku²⁴³, w uzasadnieniu której wskazano wprost, iż uprzednia uchwała z 1961 r. *mutatis articulis* zachowała swą aktualność pod rządami obecnie obowiązującego prawa.

Za przyjęciem powyższej koncepcji przemawia również fakt, iż jedną z zasad prawa cywilnego w Polsce jest obarczenie sankcją bezwzględnej nieważności czynności prawnej, która jest sprzeczna z ustawą. Art. 63 KC natomiast wydaje się być od tej zasady wyjątkiem²⁴⁴, gdyż czynność prawna, która w momencie jej dokonywania nie spełnia wymogów przewidzianych ustawą, zyskuje od ustawodawcy „szansę” na uzyskanie pełnej skuteczności – właśnie przez uzyskanie zgody osoby trzeciej. I tak – o ile można znaleźć uzasadnienie dla odstępstwa od zasady bezwzględnej nieważności czynności prawnych sprzecznych z ustawą, gdy czynność ta jest dotknięta brakiem tego rodzaju, że inny podmiot prawa cywilnego nie wyraził na nią zgody - o tyle w sytuacji, gdy brak jest zezwolenia sądu czy organu administracyjnego, uzasadnienie dla niestosowania takiej sankcji odpada²⁴⁵. W takiej sytuacji, w przypadku braku wymaganego orzeczenia sądu czy decyzji administracyjnej, czynność prawna uznawana winna być za nieważną (art. 58 KC). Nie sposób w tym miejscu nie wspomnieć jednak, że w Projekcie z 2015 r. w art. 73²⁴⁶ uregulowano przepisy dotyczące czynności prawnej dokonanej bez zgody organu władzy publicznej. Projektowana regulacja odbiega od dotychczasowego stanowiska orzecznictwa i doktryny przyjętego na gruncie art. 58 KC. Przyjęto bowiem, że w przypadku sprzeczności czynności prawnej z prawem polegającej na jej dokonaniu bez wymaganej przez ustawę, uprzedniej zgody organu władzy publicznej, zastosowanie sankcji nieważności byłoby przedwczesne i z tego względu

²⁴³ Uchwała SN (PSIC) z 30.04.1977 r., III CZP 73/76, OSNCP 1978, nr 2, poz. 19, LEX nr 2153.

²⁴⁴ Tak R. Pabis, *Skutki wadliwości czynności prawnych w świetle art. 17 § 1 i 1 k.s.h.*, PPH 2001, nr 6, s. 22 – zgodnie z twierdzeniami autora, sankcja nieważności czynności prawnej, przewidziana w art. 58 KC będąca zasadą generalną w polskim prawie cywilnym doznaje wyjątków, gdy ustawa przewiduje sankcję bezskuteczności zawieszanej.

²⁴⁵ M. Kozik, *Zgoda... (cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s. 69.

²⁴⁶ Zgodnie z treścią tego przepisu: „§ 1. Jeżeli z treści lub celu ustawy nie wynika nic innego, ważność czynności prawnej dokonanej bez wymaganej przez ustawę zgody organu władzy publicznej zależy od udzielenia zgody. W razie udzielenia zgody po dokonaniu czynności prawnej jest ona ważna od chwili udzielenia zgody. § 2. Strona czynności prawnej, która nie może zwrócić się do właściwego organu o udzielenie zgody, może oświadczyć pozostałym stronom, że stanie się wolna, jeżeli zgoda nie zostanie udzielona w wyznaczonym przez nią rozsądnym terminie. § 3. Strona, która w chwili dokonania czynności nie wiedziała o konieczności uzyskania zgody, może bez wyznaczenia terminu oświadczyć, że czynność jej nie wiąże, jeżeli z powodu upływu czasu osiągnięcie skutków czynności nie miałyby już dla niej znaczenia.” – zob. Projekt z 2015 r., s. 112. Przepis w tej materii, choć o nieco innej treści, przewidywał również art. 100 Projektu z 2008 r. – zob. Projekt z 2008 r., s. 108.

nieproporcjonalne. Przyjęto zatem konstrukcję zbliżoną do bezskuteczności zawieszony, z tym, że skutki prawne czynności powstają z mocą *ex nunc*²⁴⁷.

W odniesieniu natomiast do sędziego komisarza, jak i rady wierzycieli (gdy organy te wydają zgodę na dokonanie określonej czynności prawnej przez syndyka lub dłużnika art. 206 w zw. z art. 213 Prawa upadłościowego, art. 39 Prawa restrukturyzacyjnego), to zgody wyrażane przez te podmioty nie mogą być traktowane jako zgody osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC, ponieważ – *in concreto* – mowa tu o działaniu dwóch publicznych organów postępowania upadłościowego (nie zaś działanie prywatnych podmiotów prawa cywilnego), odnoszące się przy tym do majątku nienależącego do żadnego z tych organów²⁴⁸. Niemniej nie jest to pogląd bezsporny, gdyż niektórzy przedstawiciele doktryny niesłusznie poczytują tę zgodę jako zgodę osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC²⁴⁹.

Należy też na marginesie podkreślić, że judykatura - z uwagi na brak stosownych regulacji w ramach danej ustawy czy konstrukcji prawnej - ucieka się czasem do stosowania art. 63 KC *per analogiam*. Warto przywołać chociażby wyrok SN z 1 grudnia 1998 roku²⁵⁰, w którym uznano, że zgoda zakładowej organizacji związkowej na wypowiedzenie (rozwiązanie) nie jest w ścisłym tego słowa znaczeniu oświadczeniem woli, ale wywiera wpływ i w ten sposób staje się niejako elementem treści czynności prawnej rozwiązującej stosunek pracy. Zgoda zatem zakładowej organizacji związkowej, zdaniem SN, wykazuje więc daleko idące podobieństwo do zgody osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej (art. 63 § 1 KC

²⁴⁷ Jak wskazano w uzasadnieniu Projektu, koreluje to „z istotą udzielanej zgody: zazwyczaj bowiem organ władzy publicznej bada zgodność tej czynności z interesami chronionymi normą według stanu z chwili dokonywania oceny, a nie według stanu z chwili dokonania czynności”. Wskazano również, że zastosowanie sankcji bezskuteczności zawieszony nie wchodzi w rachubę, jeżeli wyraźna regulacja ustawowa przewiduje inny skutek, jak również wtedy, gdy co innego wynika z celu naruszonej normy prawnej. Przeciwno zastosowaniu sankcji bezskuteczności mogą w szczególności przemawiać względy prewencyjne: tak będzie wtedy, gdy utrzymanie w mocy oświadczeń woli, nawet przy maksymalnym ograniczeniu ich skutków, zwiększa – w stosunku do sankcji nieważności – prawdopodobieństwo podejmowania działań godzących w interesy chronione normą – zob. Projekt z 2015 r., s. 113-114.

²⁴⁸ Tak również: P. Kuglarz [w:] *Komentarz do wybranych przepisów Prawa upadłościowego [w:] Ustawa o księgach wieczystych i hipotece oraz przepisy związane. Komentarz*, red. I. Heropolitańska, A. Tułodziecka, K. Hryćków-Mycka, P. Kuglarz, Warszawa 2021, Legalis, art. 206, nb 3; S. Gurgul, *Prawo upadłościowe [w:] Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, red. S. Gurgul, Warszawa 2020, Legalis, art. 206, nb 2; L. Zieliński [w:] *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, red. A. J. Witosz, A. Witosz, Warszawa 2014, LEX, art. 206, nb 4; P. Filipiak [w:] *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, red. A. Hrycaj, LEX/el. 2023, art. 39, nb 2.

²⁴⁹ Tak np. F. Zedler [w:] *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, red. A. Jakubecki, F. Zedler, Warszawa 2011, LEX, art. 206, nb 1 – autor wskazuje, że należy stosować art. 63 KC bez 63 § 2 KC dotyczącego formy zgody; P. Zimmerman, *Prawo restrukturyzacyjne [w:] Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, red. P. Zimmerman, Warszawa 2022, Legalis, art. 39, nb 3; W. Gwald [w:] *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, red. A. Torbus, A. J. Witosz, A. Witosz, Warszawa 2016, art. 39, nb 3.

²⁵⁰ Wyrok SN z 01.12.1998 r., I PKN 473/98, OSNP 2000, nr 2, poz. 56, LEX nr 36767.

w związku z art. 300 KP). Z uwagi na powyższe, należy do niej stosować odpowiednio zasady dotyczące składania i odwołania oświadczeń woli (art. 61 KC w związku z art. 300 KP).

Podsumowując, pomimo pojawiających się w literaturze i orzecznictwie sporadycznych poglądów uznających za osoby trzecie w rozumieniu art. 63 KC - oprócz podmiotów prawa cywilnego - również np. organy administracji publicznej, czy sędziego komisarza, to w opinii autorki jednakże zgody wyrażane przez te podmioty nie są zgodami osób trzecich w rozumieniu art. 63 KC. Jak już wyżej wspomniano, zgodnie z poglądem większości przedstawicieli doktryny, w art. 63 KC mowa o zgodzie wyrażanej przez podmiot prawa cywilnego. Trudno natomiast za podmiot prawa cywilnego uznać powyższe podmioty, które – wydając orzeczenia czy decyzje administracyjne – nie występują w roli podmiotów cywilnoprawnych. Osobą trzecią nie jest zatem podmiot wykonujący władzę publiczną (*imperium*)²⁵¹. Uzyskanie aprobaty władzy publicznej nie pozostaje bowiem w wyłącznej gestii stron, tym bardziej że często można mówić o pewnym marginesie uznaniowości organu administracji²⁵². Przyjmując nadto, że osoba trzecia składa oświadczenia woli, oczywistym jest, że podmioty wykonujące władzę publiczną oświadczeń woli w rozumieniu KC nie składają, a zatem nie mogą być traktowane jako osoby trzecie²⁵³.

Mając na względzie jedynie powyższe rozważania, można byłoby stwierdzić, że organu administracji publicznej nie można uznać za osobą trzecią w rozumieniu art. 63 KC. Niemniej jednak pogląd ten doznaje pewnych wyjątków. W tym miejscu warto wskazać na przypadek, w którym organ administracji, wyrażając zgodę na dokonanie czynności prawnej, porusza się w sferze prawa cywilnego i - składając oświadczenie woli - stosuje przy tym mechanizmy cywilistyczne. Mowa o sytuacjach, w których organ władzy publicznej występuje w roli przedstawiciela interesów cywilnoprawnych, np. Skarbu Państwa czy gminy, tj. w przypadkach, gdy podmioty te nie działają w sferze tzw. *imperium*, a *dominium*²⁵⁴. W takiej sytuacji, istnieje - zdaje się - podstawy, aby uznać, iż mamy do czynienia ze zgodą

²⁵¹ P. Sobolewski [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 3.

²⁵² M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 193.

²⁵³ Z. Radwański [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2. Prawo cywilne - część ogólna*, Warszawa 2002, s. 443-444; tak również M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 194.

²⁵⁴ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 389; por. uchwała SN z 26.03.2002 r., III CZP 15/02, OSNC 2003, nr 1, poz. 6, LEX nr 51707; wyrok SN z 21.11.2007 roku, II CSK 311/07, LEX nr 492171; zob. również Z. Radwański, *Glosa do uchwały SN z dnia 26 marca 2002 r., III CZP 15/02*, OSP 2003, nr 2, poz. 18, s. 79-81.

osoby trzeciej w myśl art.63 KC²⁵⁵. Poniżej omówiono kilka kazuistycznych przypadków zgód tego rodzaju.

Przed nowelizacją KC z 25 września 2003 roku²⁵⁶ duże kontrowersje wzbudzał charakter prawny zgody wyrażanej przez starostę na zrzeczenie się prawa własności nieruchomości, która to zgoda była przewidziana w art. 179 KC. Zgodnie z ówczesnym brzmieniem tego przepisu: „Właściciel może wyzbyć się własności nieruchomości przez to, że się jej zrzeknie. Zrzeczenie się wymaga formy aktu notarialnego. Do zrzeczenia się własności nieruchomości potrzebna jest zgoda starosty wykonującego to zadanie jako zadanie z zakresu administracji rządowej.” W czasie obowiązywania tego przepisu w powyższym brzmieniu dominujący był pogląd, zgodnie z którym zgoda starosty jest oświadczeniem woli, do którego ma zastosowanie art. 63 KC, w związku z czym zgoda ta nie powinna przyjmować formy decyzji administracyjnej²⁵⁷. Przeciwnie stanowisko wyraził natomiast Naczelny Sąd Administracyjny, uznając, że zgoda starosty winna przyjąć postać takiej decyzji²⁵⁸. Przyjęcie założenia, że do zgody starosty stosuje się art. 63 KC powodowało, że - z uwagi na brak przepisów szczególnych w tym przedmiocie - zgoda mogła zostać udzielona przed, w trakcie, a także po zrzeczeniu się własności nieruchomości przez właściciela. Wyżej wzmiankowaną nowelizacją kodeksu cywilnego z 2003 roku dokonano zmiany art. 179 KC. Po zmianie przepisu, dla zrzeczenia się własności nieruchomości przez dotychczasowego właściciela nie wymagano już zgody starosty czy też innego organu administracji. Na marginesie wskazać należy, iż Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z 2005 roku²⁵⁹ uznał znowelizowany art. 179 KC za niezgodny z art. 2 i art. 165 Konstytucji RP²⁶⁰. W uzasadnieniu wyroku TK wskazano, że przed nowelizacją art. 179 KC stanowił, że własność nieruchomości, której zrzekł się właściciel, przechodziła na Skarb Państwa, o ile wyraził on na to zgodę. Nowelizacja spowodowała zmianę podmiotu, na który przechodziła własność ze Skarbu Państwa na gminę, a jednocześnie pozbawiła gminę prawa nieprzyjęcia takiej nieruchomości. Według Trybunału

²⁵⁵ Tak również: Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 389; M. Kozik, *Zgoda... (cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s. 70. Zob. więcej w zakresie zgody organu administracji publicznej i jej kwalifikacji B. Lackoroński, *Zgoda organu administracji publicznej w obrocie nieruchomościami* [w:] *Zgoda jako wyraz autonomii woli*, red. Grażyna Bałtruszajtys, Studia Iuridica, t. 49, Warszawa 2008, s. 125-140.

²⁵⁶ Ustawa z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2003 r. Nr 49, poz. 48.

²⁵⁷ Tak np. S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga druga: Własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa 2001, s. 210; zob. też: wyrok SN z 31.01.2002 r., IV CKN 1235/00, LEX nr 1634788.

²⁵⁸ Orzeczenie NSA z 23.03.1988 roku, II SA 151/87, ONSA 1988 z. 1 poz. 43, s. 230-233 – w którym NSA uznał, że „wyrażenie zgody lub – odpowiednio – odmowa wyrażenia zgody przez organ administracji państwowej na zrzeczenie się nieruchomości przez właściciel (art. 179 k.c.) następuje w formie decyzji administracyjnej (art. 104 k.p.a.), która podlega kontroli Naczelnego Sądu Administracyjnego.”

²⁵⁹ Wyrok TK z 15.03.2005 r., K 9/04, LEX nr 149926.

²⁶⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483 z późn. zm.

Konstytucyjnego ustawodawca zlekceważył w ten sposób podmiotowość prawną gmin, jak i ich samodzielność. Ustawodawca potraktował gminę jak organ administracyjny, podczas gdy - na tle stanów faktycznych objętych tym przepisem - występuje ona jako osoba prawna będąca podmiotem praw majątkowych, w tym - prawa własności. Gdy własność miał przejmować Skarb Państwa, ustawodawca dostrzegał prawo tego podmiotu do decydowania o przejęciu nieruchomości. Pomiął je natomiast, gdy własność miały obejmować gminy. W ten sposób doszło do naruszenia samodzielności gmin, gwarantowanej w art. 165 ust. 2 Konstytucji. Naruszona została zasada równości podmiotów wobec prawa oraz zasada swobody woli, która z jednej strony gwarantuje każdemu podmiotowi prawo do decydowania o sobie, a jednocześnie z drugiej uniemożliwia jednostronnego kształtowania sytuacji innego podmiotu. Art. 179 KC utracił moc obowiązującą dnia 15 lipca 2006 r. Ponadto TK wskazał w uzasadnieniu wyroku, że: „(...) zgoda organu nie musi przybierać formy decyzji administracyjnej; może być ukształtowana jako wyraz woli podmiotu, który ma nabyć własność niechcianej nieruchomości. Trybunał Konstytucyjny podkreśla, że na tle regulacji prawnej obowiązującej do września 2003 r. zgoda organu administracji rządowej (art. 179 § 1 k.c.), po pewnych wahaniach doktrynalnych, ostatecznie nie była kwalifikowana jako czynność z zakresu imperium, lecz właśnie jako czynność cywilnoprawna (...). Oświadczenie woli zawierające zgodę na zrzeczenie się niewątpliwie służyło ochronie Skarbu Państwa. Wydaje się, że ochrona interesu podmiotu, wskazanego jako potencjalny właściciel, mimo że jest on podmiotem publicznym, nie koniecznie musi z góry ustępować wobec interesu dotychczasowego właściciela, który chce się wyzbyć nieruchomości.” Z uwagi na powyższe należy przyjąć, iż zgodą osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC będzie również zgoda wyrażana w sytuacji, gdy organ władzy publicznej występuje w roli Skarbu Państwa czy jednostki samorządu terytorialnego – w sferze cywilistycznej jako podmiot prawa cywilnego²⁶¹ działający w sferze *dominium*. Za powyższym przemawia niewątpliwie również fakt, że tak Skarb Państwa, jak i jednostki samorządu terytorialnego, posiadają osobowość prawną²⁶².

W odniesieniu do zgód administracyjnych kontrowersyjna w doktrynie jest również kwestia związana z oceną - na gruncie cywilnoprawnym - skutków, gdy brak jest kontrasygnaty wymaganej w odniesieniu do określonych czynności prawnych w przypadku składania

²⁶¹ Tak np. Z. Radwański [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2008, s. 297; J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 139; na możliwość składania oświadczeń woli przez organy administracji zwrócił również SN – zob. wyrok SN z 09.06.1999 r., III RN 9/99, OSNP 2000, nr 9, poz. 340, LEX nr 37286.

²⁶² Zob. również monografię P. Steca i szerokie rozważania autora w zakresie łączenia się obszarów prawa cywilnego i prawa administracyjnego – tenże, *Umowy w administracji. Studium cywilnoprawne*, Warszawa 2013.

oświadczeń woli przez podmiot publicznoprawny. W art. 46 ustawy o samorządzie gminnym²⁶³ przewidziano bowiem, że oświadczenie woli w imieniu gminy w zakresie zarządu mieniem składa jednoosobowo wójt albo działający na podstawie jego upoważnienia zastępca wójta samodzielnie albo wraz z inną osobą upoważnioną przez wójta (art. 46 ust. 1 USG). W sytuacji jednak, gdy dana czynność prawna może spowodować powstanie zobowiązań pieniężnych, do jej skuteczności potrzebna jest dodatkowo kontrasygnata skarbnika gminy (głównego księgowego budżetu) lub osoby przez niego upoważnionej (art. 46 ust. 2 USG). Co istotne, skarbnik gminy, który odmówił kontrasygnaty, dokonuje jej na pisemne polecenie zwierzchnika, powiadamiając o tym radę gminy i regionalną izbę obrachunkową (art. 46 ust. 3 USG). W orzecznictwie przyjmuje się, że powyższa kontrasygnata skarbnika gminy nie stanowi oświadczenia woli, gdyż takie oświadczenie w imieniu gminy składa jednoosobowo wójt lub upoważnione przez niego osoby²⁶⁴. Ponadto, jak wskazuje się w doktrynie, kontrasygnata skarbnika gminy nie jest samodzielnym (odrębnym) cywilnoprawnym oświadczeniem woli osoby trzeciej, ponieważ skarbnik gminy nie jest osobą trzecią wobec gminy jako strony czynności prawnej²⁶⁵. Kontrasygnata stanowi bowiem oświadczenie wiedzy skarbnika co do stanu planu finansowego gminy i jest narzędziem dyscypliny budżetowej²⁶⁶. W wyroku SN z 6 listopada 2014 r.²⁶⁷ wskazano również, że skutkiem braku kontrasygnaty skarbnika nie jest stan bezskuteczności zawieszony²⁶⁸, o jakim mowa w art. 63 KC. Przeciwnie takiej kwalifikacji przemawia również to, że wójt może wymusić złożenie kontrasygnaty przez skarbnika (art. 46 ust. 3 USG), składając pisemne polecenie jako zwierzchnik. Brak kontrasygnaty zatem nie powoduje też nieważności oświadczenia woli, chyba że ustawa taką sankcję wyraźnie przewiduje²⁶⁹, ale jedynie jej

²⁶³ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz. U. z 2023 r. poz. 40 z późn. zm.

²⁶⁴ Wyrok SN z 16.02.2005 r., IV CK 526/04, LEX nr 177281. Tak również wyrok SN z 12.10.2018 r., V CSK 469/17, LEX nr 2577358.

²⁶⁵ A. Oleszko, *Wnioski o dokonanie wpisu prawa w księdze wieczystej zawarte w aktach notarialnych*, Rejent 1993, nr 10/30, s. 22; S. Czarnow, *Kontrasygnata – martwa instytucja?*, *Finanse Komunalne* 2010, nr 11, s. 18; K. Bandarzewski [w:] *Ustawa o samorządzie gminnym*, red. P. Chmielnicki, Warszawa 2022, LEX, art. 46, nb 18.

²⁶⁶ Zob. również wyrok SN z 15.03.2013 r., V CSK 180/12, LEX nr 1353294.

²⁶⁷ Wyrok SN z 06.11.2014 r., II CSK 28/14, LEX nr 1567463.

²⁶⁸ Odmienne, na gruncie wyroku SN z 27.03.2000 r., III CKN 608/98, OSNC 2000, nr 9, poz. 172, LEX nr 40495, M. Pyziak-Szafnicka, *Glosa do wyroku SN z dnia 27 marca 2000 r., III CKN 608/98*, OSP 2001, nr 1, s. 4; odmiennie także S. Prutis, *Zasady reprezentacji komunalnych osób prawnych w obrocie cywilnym*, Samorząd Terytorialny 1991, nr 1–2, s. 64 – autor stwierdza wprost, że oświadczenie woli wyrażone w imieniu gminy bez kontrasygnaty jest ważne, lecz nie wywołuje skutków prawnych, a czynność prawna obciążona jest wówczas wadliwością, którą należy zaliczyć do kategorii bezskuteczności zawieszony.

²⁶⁹ Przykładem takiej regulacji jest art. 262 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, Dz. U. z 2023 r. poz. 1270 z późn. zm., zgodnie z którym dla ważności czynności prawnych polegających na zaciąganiu kredytów i pożyczek oraz udzielaniu pożyczek, poręczeń i gwarancji, a także emisji papierów wartościowych, konieczna jest kontrasygnata skarbnika jednostki samorządu terytorialnego.

nieskuteczność²⁷⁰. Potwierdzono to również w judykaturze²⁷¹. W doktrynie przeważa zatem słuszny, zdaniem autorki, pogląd, iż do kontrasygnaty skarbnika art. 63 KC nie ma zastosowania. Niemniej niektórzy autorzy niesłusznie dopuszczają nadto stosowanie art. 63 KC do kontrasygnaty skarbnika *per analogiam*²⁷².

Podsumowując powyższe, należy wskazać, że „osobą” w rozumieniu art. 63 KC jest podmiot prawa cywilnego składający oświadczenie woli. Nie jest zatem osobą trzecią sąd, sędzia komisarz czy rada wierzycieli, a także organ administracji publicznej, gdy działa w ramach przysługującego mu *imperium*. Natomiast, gdy - działając w sferze *dominium* - organ administracji publicznej składa oświadczenia woli, to art. 63 KC powinien mieć zastosowanie²⁷³.

3.3 Znaczenie pojęcia „trzecia”

Istotne z punktu widzenia niniejszych rozważań jest również określenie zakresu znaczeniowego pojęcia „trzecia”. Zgodnie z definicją zaproponowaną przez A. Woltera osobą trzecią jest „osoba, która danej czynności prawnej nie dokonuje”²⁷⁴. Osoba trzecia definiowana jest również jako „osoba niebędąca stroną danej czynności prawnej, a w konsekwencji – stroną powstałego stosunku prawnego”²⁷⁵. Powyższe pozwala stwierdzić, że chodzi o podmiot zewnętrzny, który nie jest stroną stosunku prawnego. Niemniej jednak w doktrynie przyjmuje się, że jakkolwiek podmiotami uprawnionymi do potwierdzenia czynności prawnej są - co do zasady - osoby trzecie, tj. osoby nieuczestniczące w dokonaniu czynności prawnej, to jednak do konstytutywnych elementów nie należy to, aby potwierdzającym czynność prawną była

²⁷⁰ M. Gutowski [w:] *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz do art. 1–352*, red. M. Gutowski, Warszawa 2018, Legalis, art. 63, nb 7.

²⁷¹ Zob. np. wyrok SA w Łodzi z 6.12.2017 r., I ACa 1156/17, LEX nr 2461411 – w którym wskazano, że brak kontrasygnaty (podpisu) skarbnika gminy na porozumieniu nie przesądza o nieważności tego porozumienia, a jedynie skutkować może jego bezskutecznością. Sąd stwierdził także, że skutkiem braku kontrasygnaty skarbnika nie jest zatem stan bezskuteczności zawieszona, o jakiej mowa w art. 63 KC. Można tu mówić jedynie o analogii do sytuacji prawnej charakteryzującej bezskuteczność zawieszoną, a więc o bezskuteczności *sui generis*.

²⁷² Tak np. A. Szewc [w:] *Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz*, red. G. Jyż, Z. Pławecki, A. Szewc, Warszawa 2012, LEX, art. 46, nb 7– autorka wskazuje, że „To, że kontrasygnata nie może być potraktowana jako zgoda osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 k.c. nie wyklucza stosowania do niej *per analogiam* przepisu art. 63 § 1 k.c.”.

²⁷³ Zob. również pogląd wyrażony przez P. Steca o ewentualnym wprowadzeniu do prawa cywilnego przepisów odnoszących się do osób prawnych prawa publicznego. Jako uzasadnienie poglądu autor słusznie wskazuje na odrębność w tworzeniu, funkcjonowaniu, reprezentacji i zakresie autonomii woli tych podmiotów - tenże, *Umowy w administracji...*, s. 152-153. Zob. również tenże, *Skarb Państwa, państwowe i samorządowe osoby prawne jako podmioty prawa cywilnego* [w:] *Podstawy prawa cywilnego z umowami w administracji*, red. P. Stec, M. Załucki, Warszawa 2010, s. 68-75.

²⁷⁴ A. Wolter, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1970, s. 273.

²⁷⁵ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 388; Z. Radwański [w:] *System Prawa Cywilnego, Tom I...*, (wyd. 1985), s. 582.

koniecznie osoba trzecia²⁷⁶. Pogląd ten potwierdza chociażby fakt, że status osoby trzeciej może uzyskać również sama strona czynności prawnej, której zgoda dotyczy. Jako przykład można wskazać przypadek uregulowany w art. 18 § 2 KC, w którym osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych zawarła umowę, która wymaga zgody jej przedstawiciela ustawowego, a następnie - po uzyskaniu pełnej zdolności do czynności prawnych - sama potwierdziła tę czynność prawną z uwagi na brak wcześniejszego potwierdzenia przez przedstawiciela²⁷⁷. W tej sytuacji to sama strona dokona potwierdzenia czynności prawnej, a nie osoba trzecia w wyżej omawianym rozumieniu. Mówiąc zatem „osoba trzecia”, należy mieć zatem na myśli nie tylko „trzeci” podmiot prawa cywilnego, lecz także niekiedy organ osoby prawnej lub jedną ze stron *negotium claudicans* po uzyskaniu przez nią pełnego zakresu kompetencji, tj. w zakresie wystarczającym do samodzielnego dokonywania czynności prawnych danego rodzaju²⁷⁸.

Przyjmując za trafny przywołany wyżej pogląd A. Woltera, zgodnie z którym osobą trzecią, w świetle art. 63 KC, jest podmiot, który czynności prawnej nie dokonuje, stosownego pochylenia się i rozważenia wymaga kwestia, czy można uznać za osobę trzecią - w myśl art. 63 KC - podmiot, który co prawda nie dokonuje czynności prawnej, ale którego wprost dotyczą skutki dokonania tej czynności. Zgodnie bowiem z poglądem utrwalonym w doktrynie uznać należy, że art. 63 KC znajdzie również zastosowanie do przypadków, w których dana osoba nie uczestniczy w dokonywaniu czynności prawnej, ale czynność ta ma bezpośredni wpływ na sferę praw i obowiązków tej osoby, tzn. osobę tę dotyczą materialnoprawne skutki tej czynności²⁷⁹. Zgodnie zatem z regułą interpretacyjną *lege non distinguente* brak jest podstaw do przyjęcia, że osobą trzecią jest wyłącznie podmiot niezwiązany ze stosunkiem prawnym.

Dlatego też z uwagi na powyższe, art. 63 KC znajduje zastosowanie m.in. do zgody współmałżonka na dokonanie czynności prawnej przez drugiego współmałżonka (art. 37 KRO), do zgody pozostałych współwłaścicieli na rozporządzenie przez jednego z nich rzeczą wspólną (art. 199 KC), do zgody pozostałych spadkobierców na rozporządzenie przez jednego ze spadkobierców udziałem w przedmiocie należącym do spadku (art. 1036 KC)

²⁷⁶ Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne - część ogólna*, Warszawa 2011, s. 349; tak również: M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 197.

²⁷⁷ Tak np. S. Grzybowski, *Prawo cywilne zarys części ogólnej*, Warszawa 1985, s. 282; Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 389; S. Rudnicki [w:] *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe*, red. G. Rudnicki, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 18, nb 9; J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 139.

²⁷⁸ Tak również M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 264.

²⁷⁹ Tak np. M. Świerczyński [w:] *Kodeks...*, red. M. Załucki, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 2; A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, art. 63, nb 6; B. Jelonek-Jarco, *Artykuł 63 k.c....*, s. 123; M. Kozik, *Zgoda... (cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s.

czy do zgody, o której mowa w art. 103 KC, wymaganej od strony umowy zawartej przez rzekomego pełnomocnika²⁸⁰. Niemniej klasyfikacja niektórych z powyższych zgód, jako zgód, do których art. 63 powinien znaleźć zastosowanie, nie jest jednak w nauce prawa cywilnego jednolita, o czym będzie mowa w dalszych rozważaniach.

W doktrynie nie budzi wątpliwości, że zgoda małżonka wyrażana na podstawie art. 37 KRO jest zgodą osoby trzeciej, o której mowa w art. 63 KC. Małżonek ten nie jest i - co istotne - nie staje się stroną czynności prawnej, na której dokonanie wyraża zgodę²⁸¹, a z całą pewnością można stwierdzić, że małżonka tego dotyczą materialnoprawne skutki tej czynności prawnej. Trudno byłoby więc uznać, aby z tego względu małżonek nie był osobą „trzecią” w rozumieniu art. 63 KC²⁸².

Jako przykład zastosowania art. 63 KC w omawianym kontekście warto wskazać również potwierdzenie umowy zawartej przez rzekomego pełnomocnika (art. 103 KC). W takim układzie podmiotowym za osobę trzecią uznawany jest podmiot, w imieniu którego działa rzekomy pełnomocnik (mocodawca), tj. podmiot, który – po ewentualnym potwierdzeniu umowy – będzie tą umową bezpośrednio związany. W tym miejscu należy wskazać jednak, że pogląd w zakresie możliwości stosowania art. 63 KC do zgody rzekomego mocodawcy nie jest w doktrynie jednolity. Spór dotyczy właśnie tego, czy rzekomego mocodawcę należy uznać za osobę „trzecią” w stosunku do potwierdzanej przez niego czynności, czy za stronę tej czynności. Niemniej jednak, z uwagi na fakt, że spór ten w głównej mierze uwidoczniał się na gruncie wątpliwości w zakresie formy potwierdzenia umowy przez mocodawcę, kwestie te zostaną omówione szczegółowo w rozdziale 5.4.4. rozprawy.

Należy również zwrócić uwagę na przepisy odnoszące się do braku umocowania lub przekroczenia jego zakresu przez organ osoby prawnej (art. 39 KC). Obecne brzmienie komentowanego przepisu jest rezultatem nowelizacji wprowadzonej na mocy ustawy z 2018 r.²⁸³, która weszła w życie 1 stycznia 2019 roku, będącej owocem wieloletniej dyskusji toczonej w doktrynie i orzecznictwie. Do jej wejścia w życie skutki dokonania czynności prawnej przez osoby fizyczne działające w charakterze organu osoby prawnej bez umocowania albo z przekroczeniem umocowania (tzw. rzekomy organ) były sporne. W orzecznictwie coraz

²⁸⁰ Tak również A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, art. 63, nb 6.

²⁸¹ Tak m. in.: A. Szpunar, *O zarządzie majątkiem wspólnym małżonków*, NP 1989, nr 10-12, s. 67; G Jędrejek, *Zarząd...*, s. 105; tak również wyrok SN z 08.10.1999 r., II CKN 490/98, LEX nr 527175.

²⁸² Można spotkać również odosobnione stanowisko, zgodnie z którym, zgoda małżonka ma inny charakter prawny niż zgoda osoby trzeciej, o której mowa w art. 63 KC - zob D. Przewłocka, *Czynności prawne małżonków rozporządzające majątkiem wspólnym a ochrona wierzyciela przed czynnościami fraudacyjnymi*, Warszawa 2020, s. 108-121.

²⁸³ Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu wprowadzenia uproszczeń dla przedsiębiorców w prawie podatkowym i gospodarczym, Dz. U. z 2018 r. poz. 2244.

częściej wskazywano, że zawierane przez rzekomy organ umowy są dotknięte sankcją bezskuteczności zawieszanej, co było rezultatem stosowania do nich w drodze analogii art. 103 § 1 KC. Część doktryny aprobowala ten pogląd, inna część uznawala jednak te umowy za bezwzględnie nieważne, sankcją taką wyprowadzając z literalnego brzmienia art. 39 KC sprzed wspomnianej nowelizacji. Znowelizowany art. 39 KC rozstrzygnął ten spór. Obecnie przesądza on wprost, że skutecznosc umowy zawartej przez rzekomy organ zależy od jej potwierdzenia przez osobę prawną, w której imieniu umowa była zawierana. W uzasadnieniu ustawy nowelizującej wskazano, że w aktualnych realiach społeczno-gospodarczych charakteryzujących się znaczącym udziałem w obrocie osób prawnych požądane jest utworzenie możliwości utrzymania w mocy czynności prawnych wadliwych wskutek działania osób nieumocowanych do reprezentowania osób prawnych. Podkreślono również, że konstrukcja bezskuteczności zawieszanej zapewnia stosowną ochronę tak osobie prawnej, jak i kontrahentowi, zatem funkcjonalnie brak jest uzasadnienia dla zróżnicowania konsekwencji działania fałszywego pełnomocnika, jak i fałszywego organu, ponieważ obie te instytucje pełnią bardzo podobną funkcję. Stwierdzono również, że obecna konstrukcja przewidziana w art. 39 KC wzorowana jest na rozwiązaniu wynikającym z art. 103 KC²⁸⁴. Celem zachowania pełnej spójności, analogicznie jak w art. 103 KC, uregulowana została kwestia dokonania jednostronnej czynności prawnej przez osobę działającą jako organ bez umocowania lub z przekroczeniem jego zakresu²⁸⁵.

Na mocy znowelizowanego art. 39 KC część doktryny uważa, że do potwierdzenia tego należy stosować art. 63 KC, co oznacza, że potwierdzenie umowy przez organ osoby prawnej uprawniony do reprezentacji ma moc wsteczną od daty zawarcia umowy przez rzekomy organ oraz, że jeżeli dla ważności umowy wymagana jest forma szczególna, oświadczenie woli o jej potwierdzeniu powinno być złożone w tej samej formie (por. 63 § 2 KC)²⁸⁶. W opinii autorki twierdzenia te należy uznać za słuszne, gdyż potwierdzenie umowy zawartej, czy to przez

²⁸⁴ Dlatego też w literaturze podkreśla się, że nowelizacja art. 39 KC powoduje, że odtąd art. 103 KC nie będzie już stanowił podstawy do analogii mającej na celu zapelnienie luki prawnej, bowiem art. 39 KC wprowadza wyczerpującą regulację tego zagadnienia. Niemniej, daleko idące podobieństwa skutków prawnych w przypadku obu regulacji, czynią zasadne korzystanie na gruncie znowelizowanego art. 39 KC z dorobku doktryny i orzecznictwa dotyczącego skutków działania rzekomego pełnomocnika – zob. A. Sylwestrzak [w:] *Pełnomocnictwo. Komentarz*, red. M. Balwicka-Szczyrba, M. Glicz, A. Sylwestrzak, Warszawa 2020, s. 101.

²⁸⁵ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu wprowadzenia uproszczeń dla przedsiębiorców w prawie podatkowym i gospodarczym, druk sejmowy nr 2862. Źródło: <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2862> [dostęp 25.05.2024].

²⁸⁶ R. Strugała [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2023, Legalis, art. 39, nb 2; M. Dziurda [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna, cz. 1 (art. 1–55(4))*, red. J. Gudowski, Warszawa 2021, art. 39, nb 13; A. Herbet [w:] *Zobowiązania. Przepisy ogólne i powiązane przepisy Księgi I KC. Tom I. Komentarz*, red. P. Machnikowski, Warszawa 2022, Legalis, art. 39, nb 19; M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny. T. I...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 39, nb 9.

rzekomy organ, czy to rzekomego pełnomocnika, jest zgodą osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC, ponieważ osoby te stanowią osoby „trzecie” w stosunku do podmiotów faktycznie dokonywających czynności prawnej. Pojęcie zatem osoby trzeciej w omawianych konstrukcjach oznacza osobę, która nie uczestniczyła w dokonaniu czynności prawnej, natomiast nie jest konieczne, aby musiała ona pozostawać poza kreowanym stosunkiem prawnym, nie będąc w ostatecznym rozrachunku jego stroną. W takim znaczeniu mowa jest bardziej o „operacyjnym” znaczeniu pojęcia osoby trzeciej jako pierwotnie niedziałającej, aniżeli „konstrukcyjnym” jako osoby trzeciej, zupełnie odrębnej od stron dokonywających czynności prawnej.

W odniesieniu natomiast do zgody współwłaściciela wyrażanej na podstawie art. 199 KC uwidaczniają się dwa, a nawet trzy poglądy w zakresie stosowania do tej zgody regulacji art. 63 KC. Zgodnie z jednym z nich art. 63 KC znajduje bezpośrednie zastosowanie do zgody pozostałych współwłaścicieli²⁸⁷. Pogląd ten odnosi się oczywiście wyłącznie do tych czynności zarządu rzeczą wspólną, które mają charakter czynności prawnych. Zdaniem przedstawicieli tego poglądu nie ma podstaw, aby kwestionować kwalifikacje zgód pozostałych współwłaścicieli jako zgód udzielanych w trybie art. 63 KC²⁸⁸. W przypadku bowiem, gdy tylko jeden ze współwłaścicieli, który dokonuje czynności, jest stroną umowy, to w takiej sytuacji pozostali współwłaściciele są osobami trzecimi. Zgodnie natomiast z drugim poglądem wyrażonym w doktrynie uznaje się, że zgoda wyrażana na podstawie art. 199 KC nie jest zgodą osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC i przepis ten nie będzie miał zastosowania²⁸⁹.

²⁸⁷ Tak np.: Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 392; J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 139; M. Kozik, *Zgoda...(cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s. 73; A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, art. 63, nb 6; M. Podrecka, *Rękojmia za wady prawne rzeczy sprzedanej*, Warszawa 2011, s. 435; R. Majda [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2009, s. 661.

²⁸⁸ Podkreśla to wyraźnie M. Kozik, *Zgoda...(cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s. 73.

²⁸⁹ Tak np. J. Ignatowicz [w:] *Kodeks cywilny – komentarz, t. I*, red. Z. Resich, Warszawa 1972, s. 513 – jak wskazuje autor – jeden ze współwłaścicieli nie jest w stosunku do innego osobą trzecią w rozumieniu art. 63 KC, a oświadczenie współwłaściciela jest częścią składową oświadczenia woli jednej ze stron. W rezultacie autor utożsamia zgodę w rozumieniu art. 199 KC z wolą dokonania czynności prawnej w charakterze jej uczestnika (strony). W takim ujęciu nie dziwi, że współwłaściciel nie jest traktowany jako osoba trzecia. Taki też pogląd dominuje w doktrynie niemieckiej na gruncie § 747 zd. 2 BGB – zob. np. K. Schmidt [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 5, Schuldrecht, Besonderer Teil III*, red. P. Ulmer, K. Rebmann, München 2004, s. 755. Podobnie również: K. Krziskowska [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom II. Własność i inne prawa*

Przedstawiciele tego poglądu podnoszą, że skoro czynność zarządu rzeczą wspólną bezpośrednio dotyczy wszystkich współwłaścicieli i stanowi przejaw wykonywania wspólnego dla nich prawa własności, zgody współwłaściciela nie można traktować jako zgody osoby trzeciej. Skutkiem tego poglądu jest przyjęcie, że brak zgody nie może być konwalidowany przez późniejsze jej wyrażenie, nie zachodzi tu bowiem *negotium claudicans*, a bezwzględna nieważność²⁹⁰. Niemniej jednak warto wspomnieć, że w orzecznictwie coraz częściej podkreśla się, że art. 58 KC dotyczy wyłącznie treści i celu czynności prawnej²⁹¹, a o sankcjach, w przypadku niespełnienia innych przesłanek czynności prawnej, jest mowa poza art. 58 KC²⁹².

Zdaniem autorki natomiast kwestia ta wymaga szerszego omówienia, uwzględniając rodzaj czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu. Kwalifikacja zgody danego współwłaściciela jako zgody osoby trzeciej powinna być bowiem zależna od rodzaju czynności, na które wyraża on zgodę. W sytuacji bowiem, gdy zgoda dotyczy czynności zobowiązującej, a dany współwłaściciel nie bierze udziału w dokonywaniu tej czynności, to w takiej sytuacji jest on osobą „trzecią” w stosunku do tej czynności i art. 63 KC powinien znaleźć zastosowanie w drodze analogii²⁹³. W takiej sytuacji zgoda może zatem poprzedzać dokonanie takiej czynności albo być wyrażona po jej dokonaniu. W odniesieniu natomiast do czynności rozporządzającej, skoro jej celem i skutkiem jest przeniesienie, obciążenie lub zniesienie prawa majątkowego (własności rzeczy), czynność ta powinna być dokonana przez wszystkich współwłaścicieli. Jeżeli zatem jeden ze współwłaścicieli rozporządza rzeczą wspólną, a pozostali wyrażają zgodę, to osoby te nie są osobami „trzecimi”, gdyż oświadczenia współwłaścicieli wchodzi w skład czynności rozporządzającej jako oświadczenia strony. W związku z tym, zgoda taka powinna zostać wyrażona przed dokonaniem czynności,

rzeczowe (art. 126-352), red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2018, LEX, art. 199, nb 17; T. A. Filipiak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom II. Własność i inne prawa rzeczowe*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 199, nb 6; K. Górka [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2023, Legalis, art. 199, nb 6; P. Książak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2024, Legalis, art. 199, nb 16 – autor wskazuje, że „Nie chodzi tu bowiem o zgodę osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC, lecz o akt wewnętrzny”; A. Borowicz, *Zgoda współwłaściciela na dokonanie czynności zarządu rzeczą wspólną (art. 199 i 201 kodeksu cywilnego)*, PS 2015, nr 11-12, s. 115-127; Zob. też wyrok SA w Poznaniu z 15.12.2005 r., I ACa 611/05, LEX nr 186133; wyrok SA w Poznaniu z 07.02.2006 r., I ACa 829/05, OSA 2006, nr 12, poz. 40, LEX nr 203647; wyrok SA w Warszawie z 04.06.2019 r., V ACa 408/18, LEX nr 2697340; postanowienie SO w Gdańsku z 29.04.2011 r., III Ca 1677/10, LEX nr 1713748.

²⁹⁰ E. Gniewek [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 3. Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2020, s. 444.

²⁹¹ Zob. np.: wyrok SN z 12.05.2000 r., V CKN 1029/00, OSNC 2001, nr 6, poz. 83, LEX nr 47029; wyrok SN z 28.03.2007 r., II CSK 530/06, LEX nr 315395; wyrok SN z 25.11.2009 r., II CSK 262/09, LEX nr 599836.

²⁹² Co dotyczy miałyby np. sankcji w przypadku braku zgody małżonka (art. 37 KRO) – zob. uchwała SN z 12.10.2001 r., III CZP 55/01, OSNC 2002, nr 7-8, poz. 87, LEX nr 49101.

²⁹³ Zgoda ta nie jest bowiem wymagana do - „dokonania czynności”, lecz do rozciągnięcia skutków tej czynności na współwłaściciela. Na możliwość stosowania art. 63 KC *per analogiam* w tych sytuacjach wskazują również: E. Drozd [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom IV. Prawo spadkowe*, red. J. S. Piątkowski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1986, s. 433 oraz R. Trzaskowski, *Skuteczność czynności prawnej dokonanej bez wymaganej ustawy zgody współwłaściciela (art. 199 i 201 K.C.)*, Palestra 2010, nr 11-12, s. 172.

w przeciwnym razie czynność powinna zostać uznana za nieważną. W odniesieniu natomiast do czynności zobowiązująco-rozporządzających - czynności te powinny być dokonane przez wszystkich współwłaścicieli również działających jako jedna strona czynności, więc powinny obowiązywać analogiczne zasady, jak w przypadku czynności rozporządzających²⁹⁴.

W odniesieniu natomiast do zgody udzielanej przez pozostałych spadkobierców na rozporządzenie udziałem w przedmiocie należącym do spadku, której wymóg został ustanowiony w art. 1036 KC, stanowisko doktryny jest raczej zgodne i przyjmuje się, że art. 63 KC ma w tym przypadku zastosowanie²⁹⁵.

Na gruncie rozważań o zakresie podmiotowym stosowania art. 63 KC należy zwrócić jeszcze uwagę na kwestię kwalifikacji zgody innego organu danej jednostki organizacyjnej (art. 17 KSH). Skoro wyżej opisano, że mowa o zgodzie udzielanej przez osobę, a więc podmiot prawa cywilnego występujący w takiej roli, to nie podlegają zatem regulacji art. 63 KC przypadki, gdy skuteczność czynności prawnej uzależniona jest od zezwolenia organu osoby prawnej dokonującej tej czynności (np. zgromadzenia wspólników spółki kapitałowej na podstawie art. 17 KSH)²⁹⁶. Ponadto, w omawianym przypadku zgody nie udziela osoba „trzecia” w stosunku do osoby prawnej, ale właśnie ta osoba prawna – tyle tylko, że działająca przez swój organ²⁹⁷. To właśnie osoba prawna jest przecież stroną czynności, której zgoda dotyczy²⁹⁸. Dominująca część przedstawicieli doktryny uważa, że konstrukcja art. 17 § 2 KSH również – jak art. 63 KC - wprowadza sankcję w postaci bezskuteczności zawieszony²⁹⁹. Niemniej, bezskuteczność zawieszona, w rozumieniu art. 63 § 1 KC, opiera się na konieczności uzyskania zgody osoby trzeciej, podczas gdy art. 17 § 1 KSH odwołuje się do zgody organu spółki kapitałowej, którego nie można traktować jak podmiotu odrębnego od tej spółki. Z uwagi

²⁹⁴ Podobnie również G. Karaszewski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Bałwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2022, s. 429.

²⁹⁵ Tak np. Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 392; L. Stecki [w:] *Kodeks cywilny z komentarzem*, red. J. Winiarz, Warszawa 1980, s. 897; M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny. T. II. Komentarz. Art. 450-1088*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 1036, nb 5-7; M. Kłos [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 10. Prawo spadkowe*, red. B. Kordasiewicz, 2015, s. 819, nb 33; E. Skowrońska-Bocian, *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga czwarta. Spadki*, Warszawa 2011, LEX, art. 1036, nb 2; M. Kozik, *Zgoda... (cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s. 73.

²⁹⁶ Przyjęcie odmiennego stanowiska byłoby sprzeczne z art. 38 KC, gdyż organ jest tylko elementem struktury osoby prawnej i nie może być samodzielnym podmiotem stosunków cywilnoprawnych – zob. J. Frąckowiak [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 1. Prawo cywilne. Część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2007, s. 1033.

²⁹⁷ Tak również: S. Włodyka, *Zgoda organu spółki kapitałowej na jej czynności prawne* [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa profesora Maksymiliana Pazdana*, red. L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2005, s. 1479; K. Rudnicki, *Uzależnienie działania zarządu spółki kapitałowej od decyzji innych organów spółki*, MoP 2000, nr 7, s. 433.

²⁹⁸ Zob. również: M. Tarkowski, *Charakter cywilnoprawny umownego postanowienia uzależniającego skuteczność umowy od zgody organu spółki kapitałowej, będącej jej stroną*, MoP 2014, nr 2, s. 102-104.

²⁹⁹ Tak np. Z. Radwański [w:] *System Prawa Prywatnego, Tom 2...*, Warszawa 2008, s. 454; R. Pabis, *Skutki wadliwości czynności prawnych w świetle art. 17 § 1 i 2 k.s.h.*, PPH 2001, nr 6, s. 20-24.

na powyższe, w doktrynie podnosi się słusznie, że zgoda wyrażana w ramach art. 17 KSH nie jest zgodą osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC³⁰⁰, a bezskuteczność zawieszona opisana w art. 17 KSH jest innym (niż opisany w art. 63 KC) przypadkiem tej sankcji. Niektórzy przedstawiciele doktryny słusznie podkreślają też, że nie jest to przepis szczególny względem art. 63 KC, dotyczy on bowiem zupełnie innej konstrukcji prawnej niż zgoda osoby trzeciej³⁰¹.

W odniesieniu natomiast do zgody spółki na zbycie udziałów udzielanej na podstawie art. 182 KSH (czy akcji na podstawie art. 337 KSH)³⁰², pomimo że spółka jest zainteresowana transakcją zbycia jej udziałów, ponieważ na skutek takiej transakcji zmienia się stosunki członkostwa w spółce, to jednak technicznie rzecz ujmując, spółka pozostaje w takim układzie osoba „trzecią”, gdyż umowa zawierana jest między współnikiem a nabywcą udziałów³⁰³.

3.4 Skutki ustania bytu prawnego osoby trzeciej

Na gruncie rozważań niniejszego rozdziału należy również poruszyć kwestię skutków ustania bytu prawnego osoby trzeciej. Uznanie bowiem, że osobą trzecią jest podmiot prawa cywilnego, powoduje, że uzasadnione wątpliwości budzi kwestia, czy następcy prawni osoby trzeciej uprawnionej do potwierdzenia czynności prawnej wstępują w jej sytuację prawną, czy może uprawnienie to wygasa z chwilą utraty przez osobę trzecią zdolności prawnej. Wiele kontrowersji budzi bowiem przypisanie prawu osoby trzeciej do wyrażenia zgody (potwierdzenia) charakteru majątkowego lub ściśle osobistego oraz ewentualne określenie

³⁰⁰ P. Machnikowski [w:] *Kodeks ...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 2; P. Sobolewski [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2023, Legalis; art. 63, nb 1; Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 392; M. Świerczyński [w:] *Kodeks...*, Warszawa 2023, Legalis, art. 63, nb 3; R. Majda [w:] *Kodeks...*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 7; J. P. Naworski, *Skutki przekroczenia przez zarządy spółek kapitałowych ograniczeń do dokonywania czynności prawnych*, PPH 2001, nr 1, s. 41-55; R. Pabis, *Skutki...*, PPH 2001, nr 6, s. 22 – autor wskazuje co prawda, że inny organ osoby prawnej nie jest osobą trzecią, niemniej zauważa równocześnie, że różne organy tej samej osoby prawnej mają „namiastki odrębności”. W rezultacie autor opowiada się za sankcją bezskuteczności zawieszanej dla czynności dokonanej przez zarząd spółki kapitałowej bez uzyskanej zgody rady nadzorczej czy zgromadzenia współników.

³⁰¹ J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 140; P. Piniór, *Nadzór współników w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2013, s. 198-199; M. Litwińska-Werner, *Handlowa spółka osobowa jako archetyp relacji prawnej pomiędzy jednostką a grupą*, Warszawa 2014, s. 84; zob. również uchwała SN(7) z 14.09.2007 r., III CZP 31/07, OSNC 2008, nr 2, poz. 14, LEX nr 298667 z glosą: J. Grykiela – zob. tenże, *Skutki wadliwej reprezentacji w ramach organu osoby prawnej. Glosa do uchwały składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z 14 września 2007 r., sygn. akt: III CZP 31/07*, Prawo Spółek 2008, nr 11, s. 46-54 oraz glosą T. Szczurkowskiego – zob. tenże, *Przekroczenie kompetencji przez organ osoby prawnej. Glosa do uchwały SN z dnia 14 września 2007 r., III CZP 31/07*, Glosa 2008, nr 3, s. 69-81.

³⁰² Zob. szerzej w zakresie tych zgód – rozdz.4.3.1.1. pracy.

³⁰³ K. Osajda, *Zgoda na zbycie udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, Glosa 2010, nr 1, s. 6 – autor słusznie wskazał, że spółka nie jest osobą trzecią z ekonomicznego punktu widzenia, natomiast decydują tu kryteria prawne, a z prawnego punktu widzenia, spółka – nie będąc stroną umowy – jest osobą trzecią.

czasowej granicy tego prawa. Problematyka ta nie jest jednak z oczywistych względów rozpatrywana na gruncie art. 63 KC, lecz na gruncie konkretnych przepisów odnoszących się do czynności podstawowych, dlatego warto omówić kilka z nich celem wyciągnięcia odpowiednich wniosków.

W odniesieniu np. do potwierdzenia umowy dokonanej przez fałszywego pełnomocnika podnosi się w doktrynie, że potwierdzenie (ratyfikacja) umowy stanowi tzw. uprawnienie kształtujące, wykonywane w drodze jednostronnego oświadczenia woli³⁰⁴. W literaturze i orzecznictwie przyjmuje się, iż uprawnienie to jest niezbywalne, niemniej w przypadku śmierci uprawnionego przechodzi jednak na następców prawnych (spadkobierców), chyba że dotyczy czynności prawnej ściśle związanej z osobą zmarłego³⁰⁵.

W odniesieniu do potwierdzenia przez małżonka czynności prawnej dokonanej przez drugiego małżonka (art. 37 KRO) przedmiotem kontrowersji jest natomiast przypisanie prawu małżonka do wyrażenia zgody (potwierdzenia) majątkowego lub ściśle osobistego charakteru oraz określenie czasu trwania tego prawa. Problem ten był przedmiotem analizy Sądu Najwyższego w wyroku z 13 czerwca 2001 roku³⁰⁶. W wyroku tym wskazano, że uprawnienie do potwierdzenia umowy przez współmałżonka jest jego prawem osobistym, a zatem nie mogą z niego skorzystać spadkobiercy. W głosie krytycznej do wyroku SN, M. Nazar, aprobując tezę w zakresie istnienia prawa małżonka do potwierdzenia umowy również po ustaniu małżeństwa (rozwodzie czy też jego unieważnieniu)³⁰⁷, wyraził jednak dalej idący pogląd, zgodnie z którym uprawnienie to nie jest ściśle związane z osobą małżonka, ale ma charakter majątkowy i wchodzi do spadku po nim jak prawo podmiotowe kształtujące. O majątkowym charakterze omawianego prawa ma decydować bowiem jego uwarunkowanie interesem ekonomicznym uprawnionego. Brak jest też, zdaniem autora, jakichkolwiek podstaw, aby przyjąć, że prawo to

³⁰⁴ Zob. np. B. Gawlik [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...*, (wyd. 1985), s. 763; M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny. T. I...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 103, nb 3; A. Sylwestrzak [w:] *Pełnomocnictwo. Komentarz...*, Warszawa 2020, s. 103.

³⁰⁵ Tak P. Sobolewski [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2021, Legalis, 103, nb 9; A. Herbet [w:] *Zobowiązania...*, red. P. Machnikowski, Warszawa 2022, Legalis, art. 103, nb. 10; E. Niezbecka [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 103, nb 7; M. Pilich [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna, cz. 2 (art. 56–125)*, red. J. Gudowski, Warszawa 2021, LEX, art. 103, nb 15; S. Rudnicki [w:] *Komentarz...*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 103, nb 1; A. Sylwestrzak [w:] *Pełnomocnictwo. Komentarz...*, Warszawa 2020, s. 104-105; zob. także wyrok SN z 09.01.2008, II CSK 394/07, OSNC 2009, nr 2, poz. 35, LEX nr 369701.

³⁰⁶ Wyrok SN z 13.06.2001 r., II CKN 507/00, OSP 2002, nr 1, poz. 3, LEX nr 48928.

³⁰⁷ W judykaturze uznaje się, że potwierdzenie umowy przez drugiego małżonka może nastąpić również po rozwiązaniu małżeństwa przez rozwód. Co do bezterminowości prawa do potwierdzenia umowy zob. m.in.: wyrok SN z 25.04.1995 r., I CRN 48/95, OSNC 1995, nr 10, poz. 147, LEX nr 4244; uchwała SN z 05.03.1981 r., III CZP 1/81, OSNCP 1981, nr 8, poz. 145, LEX nr 2620; wyrok SN z 16.12.2014 r., III CSK 36/14, OSNC 2016, nr 1, poz. 5, LEX nr 1621345; postanowienie SN z 13.12.2022 r., II CSKP 771/22, LEX nr 3456216.

ma charakter osobisty³⁰⁸. W doktrynie można spotkać też odmienne stanowisko, jakoby dziedziczeniem nie było objęte potwierdzenie umowy, o którym mowa w art. 37 KRO, ponieważ prawo do wyrażenia zgody jest ściśle związane z osobą zmarłego, a stosownie do art. 922 KC, pojęcie spadku nie rozciąga się na prawa osobiste i rodzinne³⁰⁹.

Niemniej, zdaniem autorki, analiza w zakresie dziedziczenia prawa do potwierdzenia czynności prawnej przez osobę trzecią wymaga każdorazowo określenia charakteru tego prawa i nie sposób jednoznacznie opowiedzieć się za tym, czy prawo do potwierdzenia umowy jest dziedziczne, czy też nie. Do spadku należą prawa i obowiązki zmarłego, które jednocześnie spełniają cztery wymagania:

- 1) mają charakter cywilnoprawny;
- 2) mają charakter majątkowy;
- 3) nie są ściśle związane z osobą zmarłego;
- 4) nie przechodzą na inne osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami³¹⁰.

Dwa pierwsze kryteria są określone w sposób pozytywny, dwa kolejne zaś – w sposób negatywny³¹¹. Choć określenie i kwalifikacja, które z praw spełniają kryteria określone w punkcie 2) oraz 3) powyżej nie jest zadaniem prostym³¹², gdyż kryteria te nie są precyzyjne (nawiązują bowiem do pojęć nieostrych), to nie budzi wątpliwości, że w skład spadku wchodzi prawa kształtujące³¹³. Uznanie zaś prawa osoby trzeciej do potwierdzenia przez nią czynności prawnej za prawo kształtujące prowadzi do wniosku, że prawo to jest – co do zasady – dziedziczne. Pojawia się jednak pytanie, czy w każdej sytuacji, w której osoba trzecia ma możliwość potwierdzenia czynności prawnej, przysługuje jej właśnie prawo podmiotowe. Trafnie wskazał we wcześniej powołanej glosie M. Nazar, że przepis art. 37 § 1 KRO uznać można za źródło prawa podmiotowego, ponieważ przyznaje ono małżonkowi kompetencję do

³⁰⁸ M. Nazar, *Glosa do wyroku SN z 13.06.2001 r., II CKN 507/00*, OSP 2002, nr 1, poz. 3, s.13; tenże [w:] *System Prawa Prywatnego, Tom 11*... Warszawa 2014, s. 364; przeciwko dziedziczności prawa do potwierdzenia umowy opowiedzieli się m.in. M. Sychowicz [w:] *Kodeks rodzinny...*, red. K. Piasecki, Warszawa 2011, LEX, art. 37, nb 33; K. Pietrzykowski [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2015, s. 306, J. Zralek, *Zgoda jednego z małżonków na dokonanie czynności prawnej przez współmałżonka* [w:] *Rozprawy z prawa prywatnego, prawa o notariacie i prawa europejskiego ofiarowane Panu Rejentowi Romualdowi Szytkowi*, red. E. Drozd, A. Oleszko, M. Pazdan, Kluczbork 2007, s. 366.

³⁰⁹ T. Mróz, *Wymóg zgody małżonka do dokonania czynności prawnej* [w:] *Finis legis Christus. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Wojciechowi Góralskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin. T. 2*, red. J. Wroceński, J. Krajczyński, Warszawa 2009, s. 1213; Taż, *Zgoda...*, s. 168.

³¹⁰ Tak S. Piątoski, H. Witczak, A. Kawałko [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 10. Prawo spadkowe*, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2015, s. 72.

³¹¹ Tak np. *Ibidem*; W. Borysiak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2024, Legalis, art. 992, nb 95.

³¹² Por. propozycja J. Gwiazdomorskiego, *Prawo spadkowe w zarysie*, Warszawa 1990, s. 37-55.

³¹³ A. Kawałko, J. S. Piątoski, H. Witczak [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 10...*, Warszawa 2015, s. 128.

działania również we własnym interesie. Podobnie w kategorię uprawnienia kształtującego można ująć sytuację prawną osoby, w której imieniu *falsus procurator* zawarł umowę³¹⁴. Takie też stanowisko zajął SN w wyżej powołanym wyroku³¹⁵, stwierdzając, że: „Potwierdzenie lub odmowa potwierdzenia czynności prawnej przez osobę, w której imieniu dokonał jej rzekomy pełnomocnik, jest uprawnieniem kształtującym”.

Nie sposób jednak jako prawa podmiotowego traktować przypadków, gdy dana osoba działa wyłącznie w czyimś interesie (np. jako kurator czy opiekun)³¹⁶. Przyznane bowiem danej osobie przez ustawę uprawnienie nie ma na celu ochrony praw i interesów tej osoby, lecz osoby trzeciej. W związku z tym, uprawnienie przedstawiciela ustawowego do potwierdzenia czynności dokonanej przez osobę o ograniczonej zdolności do czynności prawnych nie jest prawem podmiotowym tego przedstawiciela ustawowego³¹⁷. W tych przypadkach zatem, w których osoba trzecia jest podmiotem sprawującym określoną funkcję, nie można mówić o dziedziczeniu prawa do potwierdzenia czynności prawnej. Za oczywiste należy bowiem uznać, iż w przypadku śmierci - np. przedstawiciela ustawowego - na jego spadkobierców nie przechodzi uprawnienie w zakresie potwierdzenia czynności dokonanej przez osobę o ograniczonej zdolności do czynności prawnych, nie jest to bowiem jego prawo podmiotowe. W przypadku opiekuna lub kuratora uprawnienie to wynika z pełnionej funkcji, więc, jeśli opiekun lub kurator tę funkcję traci, traci również to uprawnienie. Prawo to jednak nie wygasa, ale przysługiwać będzie innej osobie, która funkcję tę będzie pełnił. Jeśli uprawnienie do potwierdzenia czynności prawnej przez osobę trzecią wynika natomiast z faktu bycia stroną danego stosunku prawnego, to jeśli prawa wynikające z tego stosunku przechodzą na spadkobierców, to prawo do potwierdzenia także. Analogicznie, jeśli prawo potwierdzenia wynika z faktu bycia podmiotem jakiegoś prawa, np. bycia właścicielem, a prawo to podlega dziedziczeniu, to uprawnienie do potwierdzenia również. W sytuacjach, w których uprawnienie do potwierdzenia czynności prawnej jest uprawnieniem prawo kształtującym, a więc prawem podmiotowym osoby trzeciej, to co do zasady ma ono charakter majątkowy. Każdorazowo natomiast należy ocenić, czy prawo to jest ściśle związane z osobą zmarłego, bowiem pozytywna odpowiedź na to pytanie wyłącza jego dziedziczenie³¹⁸.

³¹⁴ B. Gawlik [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...*, (wyd. 1985), s. 763; M. Pazdan [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2008, s. 497; tak również: P. Drapała, *Odpowiedzialność...*, PPH 2002, nr 9, s. 37.

³¹⁵ Wyrok SN z 09.01.2008, II CSK 394/07, OSNC 2009, nr 2, poz. 35, LEX nr 369701.

³¹⁶ Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2004, s. 88.

³¹⁷ M. Nazar, *Glosa do wyroku SN z 13.06.2001 r., II CKN 507/00*, OSP 2002, nr 1, poz. 3, s. 13; M. Nazar [w:] *System Prawa Prywatnego, Tom II...*, Warszawa 2014, s. 363.

³¹⁸ Tak również: B. Jelonek-Jarco, *Artykuł 63 k.c....*, s. 138.

3.5 Podsumowanie

Podsumowując powyższe, należy wskazać, że „osobą” trzecią w rozumieniu art. 63 KC jest podmiot prawa cywilnego składający oświadczenie woli. Nie jest zatem osobą trzecią sąd, sędzia komisarz czy rada wierzycieli, a także organ administracji publicznej, gdy działa w ramach przysługującego mu *imperium*. Natomiast, gdy - działając w sferze *dominium* - organ administracji publicznej składa oświadczenia woli, to art. 63 KC powinien mieć zastosowanie. Osobą „trzecią” natomiast jest osoba, która danej czynności prawnej nie dokonuje, nawet w przypadku, gdy osobę tę dotyczą bezpośrednio skutki dokonania tej czynności. Pogląd przeciwny zakładający, że osobą trzecią mógłby być wyłącznie podmiot materialnoprawnie niezwiązany z czynnością prawną, na dokonanie której wyraża zgodę, nie znajdowałby bowiem uzasadnienia w praktyce obrotu i byłby bezzasadny z punktu widzenia celu wprowadzeniu wymogu zgody, jakim jest m.in. ochrona praw i interesów osób trzecich. Już z samego celu tych regulacji wywnioskować bowiem można, że czynność prawna, na dokonanie której osoba trzecia wyraża zgodę, będzie miała wpływ na sferę jej praw i obowiązków, skoro obowiązek wyrażenia zgody jest ustanowiony m.in. dla ochrony jej interesów. Podsumowując powyższe, wydaje się zatem, że *lege non distinguente*, brak jest podstaw, aby przyjąć za słuszne stanowisko, zgodnie z którym osobą trzecią jest wyłącznie podmiot niezwiązany materialnoprawnie ze stosunkiem prawnym. Wręcz przeciwnie, za osobę trzecią należy uznać podmiot nieuczestniczący w dokonywaniu danej czynności prawnej, przy czym może to być również podmiot, którego dotyczą materialnoprawne skutki takiej czynności prawnej, a nawet strona takiej czynności, o ile bezpośrednio nie uczestniczy w jej dokonaniu. Potwierdzenie bowiem umowy zawartej, czy to przez rzekomy organ, czy to rzekomego pełnomocnika, jest zgodą osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC, ponieważ osoby te stanowią osoby „trzedzie” w stosunku do podmiotów faktycznie dokonywających czynności prawnej. Pojęcie zatem „osoby trzeciej” w omawianych konstrukcjach oznacza osobę, która nie uczestniczyła w dokonaniu czynności prawnej, natomiast nie jest konieczne, aby musiała ona pozostawać poza kreowanym stosunkiem prawnym, nie będąc jego stroną. W takim znaczeniu mowa jest bardziej o „operacyjnym” znaczeniu pojęcia osoby trzeciej jako pierwotnie niedziałającej, aniżeli „konstrukcyjnym” jako osoby trzeciej, odrębnej od stron dokonywających czynności prawnej.

Rekapituluując natomiast rozważania w odniesieniu do ustania bytu prawnego osoby trzeciej, należałoby uznać, że to, czy prawo do potwierdzenia umowy podlega dziedziczeniu,

należałoby każdorazowo oceniać z perspektywy danego przypadku i danej czynności podstawowej – mając na względzie ocenę charakteru uprawnienia osoby trzeciej, a także okoliczność, czy prawo do potwierdzenia umowy nie było np. ściśle związane z osobą zmarłego. Należy zatem *a casu ad casum* określić, czy uprawnienie do potwierdzenia umowy wchodzi w skład spadku.

Rozdział 4. Źródło obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej

4.1 Wprowadzenie

Lektura art. 63 KC nie pozwala na jednoznaczne rozstrzygnięcie kwestii źródła obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej, tzn. nie daje odpowiedzi na pytanie, czy art. 63 KC znajdzie zastosowanie do wszystkich przypadków zastrzeżenia obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej, czy też może istnieją w tym zakresie jakieś ograniczenia. Ustawodawca nie rozstrzygnął bowiem, czy art. 63 KC należy stosować w każdym przypadku, w którym do dokonania czynności prawnej zgoda osoby trzeciej jest wymagana (tj. i ustawowym, i umownym), czy też przepis ten należy stosować wyłącznie w przypadku, w którym wymóg wyrażenia zgody przez osobę trzecią został zastrzeżony w przepisie ustawy.

W praktyce bowiem obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej wynikać może nie tylko z treści przepisów ustawowych, ale również z treści czynności prawnej, w której same strony wprowadzają obowiązek uzyskania zgody. Zdawkowa czy wręcz lapidarna treść art. 63 KC przynosi i w tym zakresie wiele problemów interpretacyjnych. Rozstrzygnięcie natomiast powyższej kwestii wydaje się być doniosłe nie tylko z punktu widzenia rozważań doktrynalnych, ale również z uwagi na względy praktyczne, w szczególności z perspektywy stron dokonujących czynności prawnej wymagającej zgody. Określenie źródła obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej ma bowiem istotne znaczenie z perspektywy tego, jakie przepisy prawa do takiej zgody powinny znaleźć zastosowanie.

Z gruncie rozważań tego rozdziału należałoby również ocenić możliwość warunkowego udzielenia zgody przez osobę trzecią. Wydaje się bowiem, że uznanie zgody za *conditio iuris* może budzić uzasadnione zastrzeżenia w zakresie możliwości jej warunkowego wyrażenia.

4.2 Obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej wynikający z ustawy

W pierwszej kolejności należy wskazać, iż w doktrynie, jak i w orzecznictwie nie budzi żadnych wątpliwości kwestia stosowania art. 63 KC do przypadków, gdy bezpośrednim

źródłem obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej jest przepis prawa³¹⁹. W takim przypadku art. 63 KC ma bowiem charakter bezwzględnie wiążący (*ius cogens*). Za *ius cogens* uważać należy też konkretne przepisy, które wprost ustanawiają wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej. Jako przykład można wskazać art. 37 KRO, gdyż małżonkowie nie mają uprawnienia do zawarcia umowy, w której pozbawią jedno z nich prawa do zarządu majątkiem wspólnym lub zmieniają przepisy regulujące zarząd poprzez np. wyłączenie prawa do wyrażenia zgody na dokonanie czynności wskazanych w art. 37 KRO³²⁰.

W związku z tym, strony danej czynności prawnej nie mają swobody w zakresie decyzji co do uzyskania zgody osoby trzeciej, gdyż nie mają prawa pozbawić osoby trzeciej uprawnienia do wyrażenia zgody czy też np. zmienić formy, w jakiej zgoda powinna być wyrażona. Objęcie dyspozycją art. 63 KC przypadków, w których wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej wynika z ustawy, nie budzi wątpliwości doktrynalnych, a stanowisko doktryny oraz orzecznictwo sądów jest w tym zakresie jednolite, więc wydaje się, iż nie ma potrzeby prowadzenia i pogłębienia rozważań w tym zakresie.

4.3 Obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej wynikający z czynności prawnej

Problematyczne i sporne pozostaje natomiast - jak już wyżej wskazano - jest rozstrzygnięcie, czy za zgodę osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC uznawać można zgodę, której obowiązek uzyskania ma źródło w czynności prawnej stron. Na tak zadane pytanie nie można udzielić jednoznacznej odpowiedzi, gdyż należałoby rozróżnić dwa przypadki, tj.:

- 1) gdy obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej strony wprowadzają do czynności prawnej na mocy wyraźnego upoważnienia ustawowego oraz
- 2) gdy strony czynności prawnej wprowadzają taki obowiązek bez wyraźnego upoważnienia ustawowego (tj. z własnej woli, na mocy zasady swobody umów).

W pierwszym z wyżej wskazanych przypadków, doktryna opowiada się raczej (choć z nielicznymi wyjątkami) za objęciem tego rodzaju zgód dyspozycją art. 63 KC wskazując, że w przypadku, gdy strony wprowadzają do czynności prawnej wymóg zgody na podstawie

³¹⁹ Tak wśród wielu: Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 391; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 1-2; A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 63, nb 4; M. Safjan [w:] *Kodeks cywilny. T. I...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis art. 63, nb 1; M. Świerczyński [w:] *Kodeks...*, red. M. Załucki, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 3; J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 137; A. Szlęzak, *Ograniczenia w rozporządzaniu akcjami/udziałami (zagadnienia wybrane)* [w:] *Prawo prywatne czasu przemian: Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu*, red. A. Nowicka, Poznań 2005, s. 553; tak również m.in. wyrok SN z 12.05.2004 r., III CK 512/02, LEX nr 483367.

³²⁰ Tak np. G. Jędrejek, *Zarząd...*, s. 84.

wyraźnego upoważnienia zawartego w ustawie, to jest to wymóg mający charakter powszechny, do którego należy stosować art. 63 KC. Upoważnienie to powoduje bowiem samoograniczenie autonomii podmiotu prawa cywilnego ze skutkiem wobec osób trzecich.

W odniesieniu natomiast do drugiego z przypadków, tj. gdy strony czynności prawnej wprowadzają taki obowiązek z własnej woli (tj. bez wyraźnego upoważnienia ustawowego), doktryna nie jest jednomyślna w zakresie możliwości stosowania do tych przypadków art. 63 KC. Niektórzy przedstawiciele traktują bowiem taką zgodę jako zgodę osoby trzeciej w myśl art. 63 KC, a niektórzy jako warunek w myśl art. 89 i n. KC, a jeszcze inni przewidują możliwość stosowania przepisów o warunku oraz art. 63 KC (z pierwszeństwem przepisów o warunku w przypadku zbiegu). Poniżej należy omówić oba wyżej wskazane przypadki wraz z prezentowanymi przez doktrynę poglądami.

4.3.1 Obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej wynikający z czynności prawnej, zastrzeżony na podstawie upoważnienia ustawowego

Należałoby rozpocząć od omówienia pierwszego z wyżej wzmiankowanych przypadków. Doktryna większościowo opowiada się za poglądem, że art. 63 KC winien mieć zastosowanie w każdym przypadku, gdy obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej będzie miał charakter powszechny (tj. *erga omnes*, a nie *inter partes*), co oznacza stosowanie art. 63 KC również do sytuacji, w których obowiązek ten został - co prawda - ustanowiony przez strony w treści czynności prawnej, ale na podstawie wyraźnego upoważnienia zawartego w ustawie³²¹.

Jako przykłady przepisów ustawowych, na podstawie których zgoda osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej może być ustanowiona przez strony tej czynności na podstawie szczególnego upoważnienia ustawowego, należy wskazać:

1. art. 509 § 1 *in fine*, 514 KC - zgoda dłużnika na przelew wierzytelności,

³²¹ Tak np. Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 393; J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 137-138; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 1; A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 63, nb 4; M. Świerczyński [w:] *Kodeks...*, red. M. Załucki, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 3; M. Kozik, *Zgoda...(cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s. 78; przeciwnie, opowiadając się za wąskim ujmowaniem źródła zgody osoby trzeciej jako źródła wynikającego wyłącznie z ustawy, np.: A. Szlęzak, *Ograniczenia w rozporządzaniu...*, red. A. Nowicka, Poznań 2005, s. 553-554.

2. art. 10 KSH - zgoda spółki na zbycie ogółu praw i obowiązków w spółce osobowej³²²,
3. art. 182 KSH – zgoda spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na zbycie udziałów,
4. art. 337 KSH - zgoda spółki akcyjnej na rozporządzanie akcjami.

W powyższych przypadkach można mówić o przepisach, które tylko w sposób pośredni określają wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej. Można powiedzieć, że wymóg uzyskania zgody jest wtedy doprecyzowywany przez ustawowo do tego upoważnioną stronę³²³. Przepisy te dają bowiem określonym podmiotom szczególną kompetencję do ustanowienia takiego wymagania w drodze czynności prawnej. Wskazane powyżej upoważnienie ustawowe stanowi nadto uzasadnienie dla poglądu, że w omawianych przypadkach mamy do czynienia z samoograniczeniem autonomii prywatnej danego podmiotu – i to ze skutkami w stosunku do osób, które dokonują z tym podmiotem czynności prawnej³²⁴. Należy również wskazać, iż takie upoważnienie przyznane przez ustawodawcę stanowić powinno dla osób dokonywających czynności prawnej swoistego rodzaju ostrzeżenie, które winno skłaniać te osoby do podjęcia odpowiednich czynności celem zbadania, czy przypadkiem podmiot zawierający z nimi umowę nie ograniczył skuteczności rozporządzania swoim prawem od zgody osoby trzeciej³²⁵.

Pogląd ten znalazł również potwierdzenie w judykaturze. Warto wskazać chociażby na wyrok SA we Wrocławiu³²⁶, w którym zaakcentowano, że przepis art. 63 KC ma być stosowany tylko do przypadków, w których potrzeba zgody osoby trzeciej ma swe źródło w ustawie. Sąd Apelacyjny wskazał jednak, że w przypadkach, w których wymóg zgody osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej nie wynika bezpośrednio z ustawy, ale ustawa

³²² Niektórzy autorzy negują traktowanie zgody współników wyrażanej na podstawie art. 10 KSH, jako zgody osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC – tak np. G. Kozieł, *Przeniesienie...*, Warszawa 2006, s. 187-188; wydaje się, że również G. Gorczyński, *Kilka uwag o tzw. zbyciu członkostwa...*, s. 14. Inni autorzy zaś akceptują zastosowanie do art. 10 KSH koncepcji bezskuteczności zawieszony – ale sankcja ta wynika ich zdaniem z zastosowania przepisów o pełnomocnictwie (art. 103 KC), a nie art. 63 KC - tak np. A. Kidyba [w:] *Komentarz aktualizowany do art. 1-300 Kodeksu spółek handlowych*, red. M. Dumkiewicz, A. Kidyba, LEX/el. 2024, art. 10, nb 3. Jeszcze inni, traktując zgodę współników jako zgodę osoby trzeciej, zezwalając na zastosowanie art. 63 KC - tak np. S. Sołtysiński [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do art. 1-150 KSH. Tom I*, red. S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, Warszawa 2012, Legalis, art. 10, nb 6; J. P. Naworski [w:] *Komentarz do kodeksu spółek handlowych. Spółki osobowe*, red. R. Potrzeszcz, T. Siemiątkowski, K. Strzelczyk, J. P. Naworski, Warszawa 2001, LEX, art. 10, nb 18; tak również, choć bez szerszego omówienia, M. Bielecki, *Przeniesienie ogółu praw i obowiązków w handlowej spółce osobowej*, MoP 2005, nr 5, s. 247. Autorka przychyliła się do ostatniego stanowiska i możliwości stosowania art. 63 KC do art. 10 KSH.

³²³ Tak M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 198.

³²⁴ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 393; tak również A. Janiak [w:] *Kodeks...*, Warszawa 2012, LEX, art. 63, nb 4; M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 199.

³²⁵ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 393.

³²⁶ Wyrok SA we Wrocławiu z 16.01.2015 r., I ACa 1460/14, LEX nr 2099962.

upoważnia strony do wprowadzenia takiego wymogu, również mamy do czynienia z czynnością prawną, do której dokonania jest wymagana zgoda osoby trzeciej „na podstawie przepisu prawnego”. Podobne stanowisko znaleźć można w wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie³²⁷, zgodnie z którym „sprzedaż nieruchomości przez kościelną osobę prawną osobie świeckiej, bez wymaganego w prawie kanonicznym zezwolenia właściwej władzy kościelnej, stanowi czynność prawną niepełną (art. 63 KC). W przypadkach, w których wymóg zgody osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej nie wynika bezpośrednio z ustawy, ale ustawa upoważnia strony do wprowadzenia takiego wymogu, również mamy do czynienia z czynnością prawną, do której dokonania jest wymagana zgoda osoby trzeciej „na podstawie przepisu prawnego”, albowiem upoważnienie ustawodawcy zawarte w przepisach szczególnych uzasadnia pogląd, że dochodzi tu do samoograniczenia autonomii prywatnej podmiotu i to ze skutkami wobec osób trzecich, które z tym podmiotem dokonują czynności prawnej.” Analogiczna koncepcja prezentuje się na gruncie zbliżonych do polskich uregulowań prawa niemieckiego³²⁸

W toku dalszych rozważań należy pochylić się nad konstrukcjami prawnymi przewidzianymi w art. 182 KSH oraz art. 514 KC w zw. z art. 509 § 1 *in fine* KC, celem zobrazowania poglądów doktryny w zakresie ich kwalifikacji prawnej oraz możliwości (i wirtualnego zakresu) stosowania do nich art. 63 KC.

4.3.1.1 Zgoda spółki udzielana w trybie art. 182 KSH

Jako jeden z wyżej wzmiankowanych przykładów wymogu uzyskania zgody osoby trzeciej wprowadzonego na mocy czynności prawnej na podstawie upoważnienia ustawowego, wskazano art. 182 KSH, który przewiduje w swej treści m.in., że umowa spółki może uzależnić

³²⁷ Wyrok SA w Warszawie z 30.10.2013 r., VI ACa 523/13, LEX nr 1430893; podobnie również wyrok SA w Poznaniu z 26.05.2012 r., I ACa 356/11, LEX nr 898644; zob. również uchwała SN z 19.12.2008 r., III CZP 122/08, OSP 2010, nr 2, poz. 18, LEX nr 469163, w którym SN, sięgając do zasad wyrażania zgody w prawie kanonicznym, stwierdził, że sprzedaż nieruchomości przez kościelną osobę prawną osobie świeckiej, bez wymaganego w prawie kanonicznym zezwolenia właściwej władzy kościelnej, jest uznawana za czynność prawną niepełną, przyjmując, że zawarte w przepisach ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego oraz w postanowieniach konkordatu odesłanie do prawa kanonicznego - stanowi wystarczające upoważnienie ustawowe do uzależnienia skuteczności alienacji dóbr kościelnych, będących własnością kościelnej osoby prawnej, od zezwolenia właściwej władzy kościelnej. Z uwagi na fakt, iż w powszechnie obowiązujących przepisach nie została uregulowana ani organizacja, ani sposób działania kościelnych osób prawnych, to brak jest przepisów ustawowych, w zaufaniu do których mógłby działać kontrahent takich osób. Zgodnie ze stanowiskiem SN, osoba taka musi więc liczyć się z tym, że sposób działania kościelnej osoby prawnej może być w różnym trybie uregulowany w jej statucie.

³²⁸ Zob. np. W. Flume, *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts...*, s. 890

zbycie udziału (jego części lub ułamkowej części udziału) oraz zastawienie udziału od zgody spółki.

W myśl reguły zawartej w kodeksie spółek handlowych, w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością możliwe jest nieskrępowane rozporządzanie udziałami. Udział należy bowiem do kategorii prawa majątkowego wspólnika spółki, do którego zastosowanie znajduje ogólna zasada prawa cywilnego polegająca na swobodnej zbywalności udziału³²⁹. Przepis art. 182 KSH daje jednak możliwość zastosowania ograniczeń w kwestii zbywania udziału poprzez wprowadzenie odpowiednich postanowień do umowy spółki. Jednym z takich ograniczeń może być właśnie uzależnienie zbycia udziału od zgody spółki. Możliwość ograniczenia jest wskazana wprost i bezpośrednio przez samą ustawę – mamy więc do czynienia w tym zakresie ze szczególnym upoważnieniem ustawowym.

Jeśli w umowie spółki znajdują się zatem postanowienia przewidujące konieczność uzyskania zgody spółki na zbycie udziału, to na gruncie rozważań doktryny, jak i orzecznictwa pojawia się pytanie, czy w takiej sytuacji należy stosować art. 63 KC, przepisy o warunku (art. 89 KC), czy może zastrzeżenie to jest jedynie wewnętrznym zobowiązaniem wspólnika względem spółki, którego naruszenie w ogóle nie wpływa na skuteczność umowy zbycia udziału.

Zagadnienie to zostało kilkakrotnie poddane rozstrzygnięciu SN. Sąd Najwyższy zaś, dochodząc do przekonania, że umowa zbycia udziałów zawarta bez zezwolenia spółki jest czynnością prawną bezskuteczną i to zarówno wobec spółki, jak i w stosunkach między stronami, opowiedział się za stosowaniem do tego przypadku art. 63 KC³³⁰. W wyroku SN z 1993 r.³³¹ wskazano, że art. 63 KC dotyczy nie tylko sytuacji, gdy obowiązek uzyskania zgody wynika z ustawy, ale także sytuacji, gdy wynika on z umowy spółki. Doktryna również opowiedziała się za stosowaniem w zakresie zezwolenia spółki na zbycie udziału konstrukcji

³²⁹ Tak np. M. Stanik [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. Z. Jara, Warszawa 2020, Legalis, art. 182, nb 1; R. Pabis [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, Warszawa 2020, Legalis, art. 182, nb 1; A. Herbet, *Obrót udziałami w sp. z o.o.*, Warszawa 2004, s. 142.

³³⁰ Wyrok SN z 07.09.1993 r., II CRN 60/93, OSNCP 1994, nr 7-8, poz. 159, LEX nr 4033; wyrok SN z 31.05.1994 r., II CRN 56/94, LEX nr 293247; wyrok SN z 12.05.2004 r., III CK 512/02, OSG 2005, nr 4, poz. 51, LEX nr 4033; wyrok SN z 29.08.2013 r., I CSK 713/12, LEX nr 1391108.

³³¹ Wyrok SN z 07.09.1993 r., II CRN 60/93, OSNCP 1994, nr 7-8, poz. 159, LEX nr 4033.

zawartej w art. 63 KC³³², choć nie jest to pogląd jednolity. Niektórzy autorzy nie przychylni się bowiem do zaprezentowanego poglądu, kwestionując możliwość stosowania art. 63 KC do sytuacji, gdy wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej wynika ze źródła innego niż ustawa³³³. Oponenti próbują wykazać, że do zastrzeżonego w umowie spółki wymogu zgody spółki na zbycie udziału, należy stosować przepisy o warunku (art. 89 KC)³³⁴. Nie sposób jednak zgodzić się z takim stanowiskiem. W pierwszej kolejności warto bowiem zwrócić uwagę na fakt, że - choć art. 89 KC nie przewiduje tego *expressis verbis* – nie budzi wątpliwości, że o zakwalifikowaniu danego zastrzeżenia umownego jako warunku decyduje podmiotowa tożsamość stron ten warunek ustanawiających i stron dokonujących czynność prawną³³⁵. Mając na względzie powyższe należy zauważyć, iż umowa zbycia udziałów jest czynnością prawną dokonywaną pomiędzy dotychczasowym wspólnikiem spółki (zbywcą) a nabywcą, a tymczasem wymóg uzyskania zgody spółki jest określony w treści innej czynności prawnej, tj. w umowie spółki, którą to umową nabywca udziałów nie jest związany (chyba że jest już wspólnikiem spółki, której udziały nabywa). W takiej sytuacji, aby wymóg uzyskania zgody mógł być traktowany jako warunek, musiałby zostać umieszczony w treści umowy zbycia udziałów, a nie w treści umowy spółki. Nie ma też podstawy do tego, aby pojęciu „warunek” nadawać inne znaczenie niż przyjęte dotychczasowo, a przede wszystkim, by za warunek uznawać zastrzeżenia poczynione w innym miejscu niż treść czynności prawnej, której skuteczność uzależniono od zdarzenia przyszłego i niepewnego.

Z uwagi na wyżej wzmiankowane argumenty i okoliczności nie sposób zatem uznać również zasadności konstrukcji „praw o rozszerzonej skuteczności” w wersji prezentowanej przez A. Szlęzaka. Konstrukcja ta zakłada, że umowa spółki może stanowić źródło praw

³³² Zob. np. J. P. Naworski, *Skutki przekroczenia...*, PPH 2001, nr 1, s. 47; M. Stanik [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. Z. Jara, Warszawa 2024, Legalis, art. 182, nb 9; A. Kidyba [w:] *Komentarz aktualizowany do art. 1-300 Kodeksu spółek handlowych*, red. M. Dumkiewicz, A. Kidyba, 2024, LEX/el. 2024, art. 182, nb 3; zob. również K. Osajda, *Zgoda na zbycie udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, Glosa 2010, nr 1, s. 5-13; A. Szlęzak, *Kilka uwag o ograniczeniach w rozporządzaniu udziałami/akcjami*, PS 2011, nr 10, s. 45; W. Pyziół [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. K. Kruczałak, Warszawa 2001, s. 338; R. Potrzeńcz, T. Siemiątkowski [w:] *Komentarz do Kodeksu spółek handlowych. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, red. J. P. Naworski, K. Strzelczyk, R. Potrzeńcz, T. Siemiątkowski, Warszawa 2001, LEX, art. 182, nb 7 – autorzy wskazują że „Niewątpliwie zgoda spółki jest zgodą osoby trzeciej (niezależnie od tego, że jest ona drugą stroną stosunku prawnego, w którym po jednej ze stron - za zgodą spółki - ma nastąpić zmiana podmiotu).”

³³³ Zob. powołany już wcześniej pogląd A. Szlęzaka – zob. tenże, *Ograniczenia w rozporządzaniu...*, red. A. Nowicka, Poznań 2005, s. 553. Zob. również R. Pabis [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, Warszawa 2024, Legalis, art. 182, nb 10 – autor uznaje, że zgoda, o której mowa w art. 182 § 3 KSH, nie stanowi zgody osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC. Dopuszcza on jednak, że przepis ten można stosować *per analogiam* dla określenia momentu, w którym zezwolenie spółki może być udzielone

³³⁴ Tak np. S. Rudnicki [w:] *Komentarz...*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 63, nb 2.

³³⁵ J. Strzebinczyk [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2014, Legalis, art. 89, nb 1; M. Kozik, *Zgoda...(cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s. 76-77.

względnych o rozszerzonej skuteczności – tzn., że umowa spółki może oddziaływać nie tylko na relacje wspólnik-spółka, ale w sposób bezpośredni również kształtuje sytuację prawną osób trzecich, tj. - w omawianej sytuacji - nabywcy udziału³³⁶. W myśl przedstawionego poglądu, uzyskanie zgody spółki na zbycie udziału, należałoby traktować jako warunek zawieszający skuteczność zbycia udziału w spółce.

Podsumowując – z uwagi na fakt, iż art. 182 KSH zawiera szczegółowe upoważnienie ustawowe, które uprawnia do tego, aby w umowie spółki zawrzeć obowiązek uzyskania zgody spółki na zbycie udziału, uwzględniając nadto, iż art. 63 KC winien być stosowany we wszystkich przypadkach, gdy wymóg ten jest skuteczny *erga omnes*³³⁷ - należy przyjąć, iż wymóg zgody spółki na zbycie udziałów jest objęty hipotezą art. 63 KC³³⁸.

4.3.1.2 Zgoda dłużnika na dokonanie przelewu wierzytelności w trybie art. 514 KC w zw. z art. 509 § 1 *in fine* KC

Podobne rozważania, jak w zakresie art. 182 KSH, można poczynić również w odniesieniu do przypadku, gdy strony ustaliły obowiązek uzyskania zgody dłużnika na przelew wierzytelności na podstawie art. 514 KC w zw. z art. 509 § 1 *in fine* KC. W tym przypadku postanowienia umowne także są skuteczne wobec podmiotu, który nie jest stroną tej umowy, czyli wobec nabywcy wierzytelności (analogicznie – jak w przypadku art. 182 KSH – nabywcy udziału). Omawiane przepisy przyznają bowiem stronom kompetencję do wprowadzenia ograniczeń w zakresie dokonywania cesji wierzytelności. Za jedno z takich ograniczeń kodeks cywilny uznaje właśnie wymóg uzyskania zgody dłużnika. Możliwość wprowadzenia takiego ograniczenia również zostało wskazane bezpośrednio w przepisach kodeksu cywilnego – w tym przypadku także mamy więc do czynienia ze szczególnym upoważnieniem ustawowym.

Ograniczenie to również jest skuteczne *erga omnes* i wyłącza w tym zakresie regułę określoną w art. 57 § 1 KC, zgodnie z którą nie jest możliwe, aby przez czynność prawną wyłączyć czy też ograniczyć uprawnienia do przeniesienia, obciążenia, zmiany lub zniesienia

³³⁶ A. Szlęzak, *Ograniczenia w rozporządzaniu...*, red. A. Nowicka, Poznań 2005, s. 557-558.

³³⁷ Zgodnie bowiem z brzmieniem art. 63 § 1 zd. 1 KC wskazano, że przepis ten ma zastosowanie do sytuacji, gdy zgoda „jest potrzebna do dokonania czynności prawnej”. Należy zatem przyjąć, iż zgoda osoby trzeciej jest „potrzebna” właśnie wtedy, gdy konieczność jej uzyskania ma charakter powszechny – tzn. dotyczy wszystkich uczestników obrotu. O potrzebie zaś uzyskania zgody może stanowić ustawa, ale nie tylko, gdyż skuteczny wobec wszystkich podmiotów obowiązek uzyskania zgody może wynikać również z zastrzeżenia dokonanego w treści czynności prawnej, na mocy szczególnego upoważnienia zawartego w ustawie.

³³⁸ Podkreślają to również: Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 393; M. Kozik, *Zgoda... (cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s. 79.

prawa, jeżeli według ustawy prawo to jest zbywalne³³⁹. W konsekwencji przyjąć należy, że uzależnienie skuteczności przelewu wierzytelności od zgody dłużnika (*pactum de non cedendo*), może doprowadzić do przejścia wierzytelności na cesjonariusza tylko w przypadku udzielenia zgody przez dłużnika. Artykuł 509 § 1 *in fine* oraz art. 514 KC uznać zatem trzeba za *lex specialis* w odniesieniu do art. 57 § 1 KC. Z mocy więc tych przepisów, umowne wyłączenie lub ograniczenie zbywalności wierzytelności jest dopuszczalne i wywiera skutek nie tylko *inter partes*, ale również wobec osób trzecich (*erga omnes*)³⁴⁰.

Mając na względzie powyższe, należałoby podsumować, że art. 63 KC powinien mieć zastosowanie do sytuacji, w której obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej wynika co prawda z czynności prawnej, ale został wprowadzony na mocy wyraźnego zastrzeżenia ustawowego. W takiej sytuacji bowiem umowne postanowienie o zgodzie ma charakter wyłącznie wykonawczy względem przepisów prawa³⁴¹. Potwierdzono to również w judykaturze, gdyż zgodnie z wyrokiem SA w Warszawie³⁴² zgoda osoby trzeciej jest potrzebna do dokonania w pełni skutecznej czynności prawnej wtedy, gdy wymaganie takie wynika z przepisu ustawowego, a nie z umowy stron, chyba że ustawa przewiduje możliwość wprowadzenia przez strony do umowy zastrzeżenia zgody.

4.3.2 Obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej wynikający z czynności prawnej, zastrzeżony bez upoważnienia ustawowego

Jak już była o tym mowa we wcześniejszych rozważaniach, w praktyce obrotu może dojść do sytuacji, w której to same strony - bez wyraźnego upoważnienia w przepisach ustawy - zastrzegą w czynności prawnej, do dokonania której przystępują, iż do skuteczności tej czynności wymagana jest zgoda osoby trzeciej. Strony czynności prawnej w granicach przysługującej im autonomii mogą uzależnić jej skutki od zgody osoby trzeciej. W doktrynie istnieje spór co do możliwości stosowania w takiej sytuacji art. 63 KC.

Zgodnie z dominującym poglądem w doktrynie prawa cywilnego, w sytuacji, w której obowiązek uzyskania zgody wynika z treści czynności prawnej (umowy), na której dokonanie zgoda ma być wyrażana, to do zgody osoby trzeciej zastosowanie mają przepisy o warunku

³³⁹ K. Zagrobelny [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 514, nb 1; zob. też wyrok SA w Katowicach z 21.09.2000 r., I ACa 457/00, OSA 2001, nr 5, poz. 30, LEX nr 47641.

³⁴⁰ J. Mojak [w:] *Kodeks cywilny. T II. Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 514, nb 3.

³⁴¹ K. Osajda, *Zgoda na zbycie udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, Glosa 2010, nr 1, s. 12.

³⁴² Wyrok SA w Warszawie z 10.03.2016 r., VI ACa 238/15, LEX nr 2050825.

(art. 89 i n. KC)³⁴³, gdyż przypadki takie nie mieszczą się w hipotezie art. 63 KC. Pogląd ten poparł również w wyroku Sąd Najwyższy³⁴⁴, zgodnie z tezą którego: „Przepis art. 63 § 1 k.c. ma zastosowanie, jeżeli wymóg zgody osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej wynika z przepisu ustawowego, a nie z umowy stron. Uzależnienie przez strony skuteczności czynności prawnej od zgody na jej dokonanie w sytuacji, gdy ustawa nie przewiduje takiego wymagania, należy ocenić jako zastrzeżenie warunku (art. 89 k.c.) niemieszczące się w hipotezie art. 63 k.c.” Późniejsze orzecznictwo sądów również potwierdziło zasadność tego poglądu³⁴⁵.

Jako jeden z argumentów uzasadniających powyższy pogląd podaje się m.in. fakt, że - wprawdzie art. 63 KC *expressis verbis* nie ogranicza swojego zastosowania wyłącznie do przypadków, w których przepis ustawy uzależnia skuteczność czynności prawnej od zgody osoby trzeciej, ale ograniczenie takie wynika w niewątpliwy sposób z tego, że przepisy działu I tytułu IV KC dotyczą właśnie ustawowych przesłanek czynności prawnych i konsekwencji ich braku. W związku z tym, ograniczenie winno wynikać z ustawy, a nie czynności prawnej³⁴⁶. Ponadto, jak podkreśla Z. Radwański, za niedopuszczalne należałoby uznać nadawanie zgodzie osoby trzeciej cech zdarzenia prawnego, które by wpływało lub tylko potencjalnie mogło wpływać na sytuację prawną osób trzecich, niebędącymi podmiotami lub stronami czynności prawnej, której zgoda dotyczy.

Nie wszyscy jednak przedstawiciele doktryny przychylają się do powyższego poglądu. Niektórzy z nich widzą bowiem uzasadnienie dla stosowania art. 63 KC również do sytuacji, w której wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej - pomimo braku wyraźnego upoważnienia ustawowego - wynika z czynności prawnej stron³⁴⁷. Na uzasadnienie tego poglądu przywołuje się m.in. argumenty natury językowej (tj. brak wyłączenia w treści przepisu umowy jako podstawy obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej) oraz argumenty natury systemowej (tj. brak podstaw do przyjęcia za słuszne twierdzenia, że przesłanki wadliwości czynności

³⁴³ Tak np. Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 394; S. Rudnicki, R. Trzaskowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Księga pierwsza...*, red. J. Gudowski, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 2; S. Rudnicki [w:] *Komentarz...*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 63, nb 2; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 1; A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 63, nb 4; M. Kozik, *Zgoda... (cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s. 74-75.

³⁴⁴ Wyrok SN z 12.05.2004 r., III CK 512/02, LEX nr 483367.

³⁴⁵ M.in. wyrok SN z 12.10.2011 r., II CSK 29/11, OSP 2012, nr 12, poz. 122, LEX nr 1043996; wyrok SA we Wrocławiu z 16.01.2015 r., I ACa 1460/14, LEX nr 2099962 – w wyrokach tych wskazano wprost, że art. 63 KC nie ma zastosowania wówczas, gdy wymóg zgody osoby trzeciej zastrzegły same strony czynności prawnej bez szczególnego upoważnienia w ustawie.

³⁴⁶ Tak S. Rudnicki [w:] *Komentarz...*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 63, nb 2.

³⁴⁷ Tak np. P. Sobolewski [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 7-11; M. Safjan [w:] *Kodeks cywilny. T. I...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 1; M. Gutowski [w:] *Kodeks cywilny. Tom I...*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 12-14; tenże, *Bezskuteczność...*, Warszawa 2017, s. 201.

prawnych muszą być określone systemowo), wskazując równocześnie na zasadę swobody umów, wynikającą z art. 353¹ KC. Kategoryczność tego poglądu łagodzi m.in. P. Sobolewski twierdząc, że w takich przypadkach należy stosować i przepisy dotyczące warunku, i przepisy dotyczące zgody osoby trzeciej³⁴⁸. Autor wskazuje, że stanowisko uznające umowne zastrzeżenie obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej za warunek w rozumieniu art. 89 KC, nie powoduje niemożliwości zastosowania do tej zgody art. 63 KC, a to z uwagi na fakt, że przepis ten nie stanowi o charakterze zgody osoby trzeciej, ale o czasie i formie jej wyrażenia. Z uwagi na powyższe, w przypadku zastrzeżenia obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej, zastosowanie znajdują obie konstrukcje – tj. przepisy o warunku (art. 89 i n. KC) oraz – równolegle - przepis art. 63 KC. Autor wskazał jednakże na pierwszeństwo stosowania przepisów o warunku, tzn., że w zakresie, w jakim przepisy o warunku i zgodzie osoby trzeciej pozostają w zbiegu (np. według art. 63 KC zgoda osoby trzeciej ma skutek wsteczny, natomiast zgodnie z art. 90 KC ziszczenie się warunku nie ma mocy wstecznej, chyba że z treści czynności prawnej wynika co innego), pierwszeństwo mają przepisy o warunku. Jeśli obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej wynika z czynności prawnej, to w takiej sytuacji art. 63 KC ma charakter względnie wiążący, a więc strony czynności prawnej mogą samodzielnie określić, w jakim czasie i w jakiej formie wyrażona ma być zgoda³⁴⁹.

Podobnie stwierdził też M. Gutowski, zgodnie ze stanowiskiem którego, art. 63 KC można stosować również do zgody wynikającej z czynności prawnej³⁵⁰. Zdaniem autora literalna wykładnia art. 63 KC nie ogranicza jego zastosowania do ustawowo wymaganej zgody, stanowiąc jedynie o samym wymogu uzyskania zgody osoby trzeciej. W opinii autora, inne dyrektywy wykładni również nie przemawiają za słusznością stanowiska przyjętego przez judykaturę i większość przedstawicieli doktryny, bowiem na mocy art. 353¹ KC strony władne są umownie konstruować rozmaite uprawnienia, o ile nie naruszają one ograniczeń swobody kontraktowania. W związku z tym autor podkreślił, iż również sama sankcja bezskuteczności zawieszony może być zatem związana z naruszeniem umownie przewidzianej zgody³⁵¹. Z uwagi na ustawową podstawę umownej regulacji stosunku obligacyjnego wadliwość

³⁴⁸ P. Sobolewski [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 9.

³⁴⁹ *Ibidem*, art. 63, nb 8.

³⁵⁰ M. Gutowski [w:] *Kodeks cywilny. Tom I...*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 12-14; tenże, *Bezskuteczność...*, Warszawa 2017, s. 201.

³⁵¹ Bliżej na ten temat por. M. Gutowski, *Naruszenie umowy jako przyczyna bezskuteczności czynności prawnej* [w:] *Problemy polskiego i europejskiego prawa prywatnego, Księga pamiątkowa Profesora Mariana Kępińskiego*, red. K. Klafkowska-Waśniowska, M. Mataczyński, R. Sikorski, M. Sokołowski, Warszawa 2012, s. 47-61.

czynności prawnej może nastąpić niezależnie od tego, czy mają one normatywny, czy umowny charakter. W każdym bowiem przypadku czynność niezgodna z tymi regułami dotknięta będzie sankcją, w pierwszym przypadku będzie to zwykle nieważność, w drugim – najczęściej bezskuteczność. Zdaniem autora, podobnie zresztą jak P. Sobolewskiego, koncepcji stosowania do zgody zastrzeżonej w czynności prawnej art. 63 KC nie podważa ewentualna kwalifikacja zgody osoby trzeciej zastrzeżonej w czynności prawnej jako warunku. W takiej sytuacji jednak skutki prawne czynności (na skutek wyrażenia zgody – jako ziszczenia się warunku zawieszającego) mogłyby powstać bowiem dopiero w przypadku spełnienia tego wymogu. Zaś do chwili udzielenia zgody istniałby swoisty stan niepewności stron co do skuteczności umowy, nieróżniący się specjalnie - zdaniem M. Gutowskiego - od bezskuteczności zawieszanej (natomiast przy odpowiednim zastrzeżeniu umownym co do mocy wstecznej warunku – na podstawie art. 90 KC – z praktycznego punktu widzenia autor uważa, że różnicy nie ma w ogóle). W przypadku bowiem braku zgody osoby trzeciej czynność i tak stawałaby się bezskuteczna z uwagi na nieziszczenie się warunku. Autor w związku z tym nie widzi przeszkód, by w razie dokonania czynności z pominięciem obowiązku uzyskania zgody, w przewidzianej art. 63 KC sytuacji, dopuścić możliwość potwierdzenia umowy *ex post*. Jego zdaniem kwalifikacja zgody jako warunku nie wyklucza stosowania art. 63 KC i niesłuszne jest traktowanie tych instytucji w kategoriach alternatywy rozłącznej, dlatego też, zdaniem autora art. 63 KC należy stosować zarówno wtedy, gdy konieczność uzyskania zgody osoby trzeciej na dokonanie czynności wynika z ustawy, jak i wtedy, gdy obowiązek jej uzyskania ustanowiony został w treści czynności prawnej³⁵².

Zgodnie natomiast ze stanowiskiem doktryny niemieckiej ważność czynności prawnej można całkowicie uzależnić od zgody osoby trzeciej tylko wówczas, gdy wyraźnie wymaga tego przepis prawa. Istnieje bowiem *numerus clausus* wymogów dotyczących zgody, co wyklucza tworzenie nowych wymogów dotyczących zgody poprzez czynności prawne i należy uznać to za niedopuszczalne³⁵³. Tego rodzaju wymogi zgody stanowią ograniczenie możliwości zaciągania zobowiązań i rozporządzania rzeczami, na co nie pozwala obowiązujące

³⁵² M. Gutowski, *Bezskuteczność...* s. 201; tak również M. Safjan [w:] *Kodeks cywilny. T. I...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 1.

³⁵³ F. Bayreuther [w:] *Münchener Kommentar...*, München 2021, Beck-online, uwaga wstępna przed § 182, nb 21 - niemniej autor podkreśla się, że *numerus clausus* przepisów wymagających zgody nie wyklucza rozszerzenia tego katalogu w drodze dalszego rozwoju prawa, gdy potrzeby życia spowodują konieczność uznania nowego rodzaju czynności prawnych za te, które wymagają zgody osoby trzeciej.

prawo (por. § 137 BGB)³⁵⁴. Podkreśla się również, że bezskuteczność zawieszona dotyczy tych przypadków, gdy brakujący element jest wymagany przez ustawę, a nie przez czynność prawną stron. W ostatnim przypadku uzupełnienie brakującego elementu kwalifikowane jest bowiem, w ramach instytucji warunku³⁵⁵. Przy zawieraniu czynności prawnej strony mają zatem możliwość powiązania skuteczności tej czynności ze zgodą osoby trzeciej właśnie na podstawie przepisów o warunku (§ 158 BGB). W takiej sytuacji, zdaniem przedstawicieli doktryny niemieckiej, do udzielenia takiej zgody przepisy dotyczące zgody osoby trzeciej (§ 182 i nast. BGB) można stosować odpowiednio aczkolwiek z dwoma istotnymi wyjątkami: odwołalność zgody udzielonej z wyprzedzeniem musi być wyraźnie uzgodniona, ponadto bezwzględny (tj. skuteczny również w stosunku do osób trzecich) skutek wsteczny zgody nie jest możliwy, nawet jeśli zostało to uzgodnione między stronami (por. § 159 BGB)³⁵⁶. Wyklucza się zatem analogiczne zastosowanie w takim przypadku §184 BGB stanowiącego o wstecznym skutku zgody³⁵⁷.

Podsumowując powyższe, w opinii autorki, zgoda osoby trzeciej zastrzeżona w czynności prawnej przez strony stanowi warunek w rozumieniu art. 89 i n. KC. Jeżeli strony zatem same uzależnią skuteczność czynności prawnej od zgody osoby trzeciej to - *a maiori ad minus* - mogą one zastrzec według własnego uznania (o ile nie istnieją ustawowe uregulowania w tej kwestii) nie tylko konieczność, ale także wskazać formę oraz konsekwencje jej wyrażenia, a także skutki jej braku. Niemniej, w przypadku, gdy strony takiej czynności prawnej nie określiły formy zgody, czasu, w którym jej wyrażenie albo odmowa wyrażenia jest prawnie doniosła czy też skutków ziszczenia się takiego warunku w czasie, to przy ustalaniu tych cech zgody nie sposób pomijać art. 63 KC. Zatem cechy zgody osoby trzeciej będącej warunkiem w rozumieniu art. 89 KC oraz skutki jej wyrażenia mogą być ustalane przede wszystkim z uwzględnieniem przepisów o warunku, w tym w szczególności art. 90 KC, a jedynie w pozostałym zakresie na podstawie art. 63 KC³⁵⁸. Przyjęcie tego poglądu za słuszny

³⁵⁴ Tak np.: P. Bub [w:] *Beck'sche Online-Kommentare...*, Beck-online, § 182, nb 4; W. Thiele, *Die Zustimmung in der Lehre vom Rechtsgeschäft*, Köln 1966, s.186 i n.; zob. również wyrok BGH z 29.06.1989 r., VII ZR 211/88, NJW 1990, nr 109 (dostęp Beck-online) - zgodnie z treścią którego wymogi z § 182 i n. BGB dotyczą jedynie zgody wynikającej z przepisów prawa, a nie tych, które opierają się na czynnościach prawnych.

³⁵⁵ D. Medicus, *Allgemeiner Teil des BGB*, Heidelberg 2002, s. 194; H. Köhler, *BGB Allgemeiner Teil*, München 2004, s. 266; F. Bayreuther [w:] *Münchener Kommentar...*, München 2021, Beck-online, uwaga wstępna przed § 182, nb 22.

³⁵⁶ P. Bub [w:] *Beck'sche Online-Kommentare...*, Beck-online, § 182, nb 4.

³⁵⁷ F. Bayreuther [w:] *Münchener Kommentar...*, München 2021, Beck-online, uwaga wstępna przed § 182, nb 22.

³⁵⁸ Tak również B. Lackoroński [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2024, Legalis, art. 89, nb 41; por. również w odniesieniu do skutków w czasie wyrażenia zgody osoby trzeciej będącej warunkiem w rozumieniu art. 89 KC: tenże, *Skutki czynności prawnych w czasie*, Warszawa 2019, s. 246.

sprowadza się do rozstrzygnięcia, czy zgoda osoby trzeciej ma mieć moc wsteczną, czy też nie. Zgodnie bowiem z art. 90 KC, ziszczenie się warunku nie ma mocy wstecznej, chyba że inaczej zastrzeżono. W związku z tym, warunek nie ma mocy wstecznej, jeśli strony czynności prawnej nie zastrzegły tego w czynności prawnej, gdyż nie ma zastosowania w tym zakresie art. 63 § 1 KC. Niemniej nie zmienia to faktu, że ewentualna regulacja modelowa dotycząca zgody osoby trzeciej w bardziej funkcjonalnej odsłonie mogłaby być do tego typu przypadków stosowana *per analogiam* w zakresie, w jakim nie regulują tego inaczej przepisy dotyczące warunku.

Na gruncie rozważań niniejszego rozdziału warto wskazać jeszcze na inny przypadek, a mianowicie – gdy obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej został ustanowiony w treści innej czynności prawnej, niż ta, na dokonanie której zgoda ma być wyrażona. Jeżeli bowiem jedna ze stron czynności prawnej zobowiązała się uprzednio wobec osoby trzeciej, że nie będzie dokonywać danej czynności prawnej bez uzyskania jej zgody, to zobowiązanie takie - mając charakter osobisty - nie ma w ogóle wpływu na skuteczność czynności prawnej i powodować może tylko osobistą odpowiedzialność strony, która zaciągnęła takie zobowiązanie względem osoby trzeciej. Nie jest bowiem możliwe, aby postanowienie umowne ustalone pomiędzy osobami X i Y uzależniało skuteczności czynności prawnej dokonywanej pomiędzy stronami Y i Z i - co za tym idzie - mogło zostać uznane np. za warunek. Tylko bowiem strony danej czynności mogą uzależnić powstanie lub ustanie skutków tej czynności od zdarzenia przyszłego i niepewnego. W związku z tym, umieszczenie obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej niejako „na zewnątrz” czynności prawnej, której zgoda ta miałyby dotyczyć, nie sposób kwalifikować jako warunku w myśl art. 89 KC³⁵⁹. W takiej sytuacji nie mamy bowiem do czynienia ani ze zgodą osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC, ani z warunkiem w myśl art. 89 KC i w takim przypadku ustanowienie wymogu uzyskania zgody osoby trzeciej nie jest skuteczne *erga omnes*, a ewentualne niedotrzymanie takiego wymogu należy oceniać jedynie z perspektywy potencjalnej odpowiedzialności odszkodowawczej strony takiej czynności prawnej wobec osoby trzeciej³⁶⁰. Odmienne orzekł SN w wyroku z 2011 roku³⁶¹, stwierdzając, że „zastrzeżenie umowne, uzależniające zgodę jednej ze stron umowy na dokonanie czynności prawnej z osobą trzecią bez upoważnienia ustawowego należy traktować wyłącznie jako zastrzeżenie warunku w rozumieniu art. 89 k.c. Warunek taki osoby trzeciej nie wiąże, nie ma

³⁵⁹ Tak również M. Kozik, *Zgoda... (cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s. 77.

³⁶⁰ Tak J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 138; M. Kozik, *Zgoda... (cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s. 80; zob. również wyrok SN z 12.05.2004 r., III CK 512/02, LEX nr 483367.

³⁶¹ Wyrok SN z 12.10.2011 r., II CSK 29/11, OSP 2012, nr 12, poz. 122, LEX nr 1043996.

mowy zatem o konsekwencji w postaci bezskuteczności tej czynności prawnej.” Sąd Najwyższy w uzasadnieniu do wyroku podkreślił przy tym, że warunek taki osoby trzeciej nie wiąże, nie ma zatem mowy o konsekwencji w postaci bezskuteczności czynności prawnej. Zgodnie z art. 89 KC istotą warunku jest uzależnienie powstania lub ustania skutków czynności prawnej od zdarzenia przyszłego i niepewnego. Zawarte jednak w umowie zastrzeżenie, zgodnie z którym jedna ze stron tej umowy musi wyrazić zgodę na dokonanie innej czynności prawnej, nie powinno być kwalifikowane jako zastrzeżenie warunku, od którego uzależnione jest powstanie lub ustanie skutków czynności prawnej, w której takiej zastrzeżenie się znalazło. Niezależnie bowiem od tego, czy zainteresowana strona zdecyduje się na dokonanie czynności prawnej, do której odnosi się wspomniane zastrzeżenie, jak również niezależnie od tego, czy uzyska ona wymaganą zgodę, nie będzie miało to wpływu na skuteczność umowy, w której analizowane zastrzeżenie się znalazło. Zastrzeżenie to nie będzie stanowić również warunku w stosunku do czynności prawnej, na dokonanie której strona umowy, w której wspomniane zastrzeżenie się znalazło, powinna wyrazić zgodę. Jak to podkreślił SN w uzasadnieniu wyżej wskazanego wyroku, wspomniane zastrzeżenie nie wpływa bowiem w żaden sposób na skuteczność czynności prawnej, do której się ono odnosi. Poza tym, aby potraktować je jako zastrzeżenie warunku, powinno wynikać ono ze zgodnych oświadczeń woli stron tej czynności prawnej, do której wspomniane zastrzeżenie się odnosi. Zastrzeżenie umowne, uzależniające dokonanie czynności prawnej przez jedną ze stron umowy z osobą trzecią od zgody drugiej ze stron takiej umowy, należałoby potraktować raczej jako swoistego rodzaju zobowiązanie, zgodnie z którym zainteresowana strona umowy zapewnia, że wystąpi do drugiej strony umowy o udzielenie stosownej zgody na dokonanie czynności prawnej z osobą trzecią. Strona umowy, na której spoczywa obowiązek uzyskania zgody drugiej strony, może w sposób skuteczny dokonać czynności prawnej z osobą trzecią, nawet pomimo braku uzyskania takiej zgody. Jeżeli jednak strona umowy dokona czynności prawnej z osobą trzecią mimo braku zgody drugiej strony umowy, to może ponosić odpowiedzialność wobec tej drugiej strony umowy za szkodę, którą ona w związku z tym poniosła³⁶².

³⁶² Tak również M. Borkowski, *Glosa do wyroku SN z dnia 12 października 2011 r., II CSK 29/11*, LEX/el. 2012.

4.4 Zgoda osoby trzeciej jako *conditio iuris*. Warunkowe udzielenie zgody.

Czynność prawna, której skutek jest uzależniony wyłącznie od zdarzenia określonego przez ustawę, nie ma warunkowego charakteru, chociażby zdarzenie to było przyszłe i niepewne. Zdarzenia przyszłe i niepewne zaś, od których z mocy ustawy uzależnione są skutki czynności prawnych, określane są mianem warunków prawnych (*condicionum iuris*)³⁶³. Zdaniem Z. Radwańskiego przez *conditio iuris* należy rozumieć „ustanowione normami prawnymi przesłanki skuteczności czynności prawnej.”³⁶⁴ Zgoda osoby trzeciej w tym ujęciu zastrzeżona bezpośrednio w treści przepisu ustawy stanowi zatem właśnie *conditio iuris*³⁶⁵. Jak wskazuje R. Trzaskowski, „ze względu na to, że złożenie oświadczeń woli przez osoby dokonywające czynności prawnej może wywoływać pewne skutki jeszcze przed udzieleniem zgody, należy uznać, iż chodzi tu o zewnętrzną względem czynności prawnej przesłankę warunkującą jej skuteczność (tzw. *conditio iuris*).”³⁶⁶

Należałoby rozstrzygnąć także, czy możliwe jest warunkowe udzielenie zgody przez osobę trzecią. Przyjęcie koncepcji, jakoby zgoda osoby trzeciej stanowiła odrębną czynność prawną, powodowałoby konieczność rozważenia możliwości zastosowania do zgody przepisów dotyczących warunku (art. 89 KC). W literaturze można znaleźć też stanowisko, że na gruncie koncepcji ujmującej zgodę osoby trzeciej jako składnik czynności prawnej, a nie jako jednostronną czynność prawną, przepisy dotyczące warunku i tak należałoby stosować, z tym, że w drodze analogii³⁶⁷. Przyjmując takie założenie za słuszne, należy pochylić się nad tym zagadnieniem z punktu widzenia konstrukcji zgody osoby trzeciej, przede wszystkim mając na względzie funkcje zgody i cel jej wprowadzenia do porządku prawnego. Należałoby wziąć pod uwagę i ocenić dwa przypadki, tj. warunkowe udzielenie zgody przed dokonaniem czynności prawnej oraz warunkowe potwierdzenie, tj. warunkowe udzielenie zgody po dokonaniu czynności prawnej.

³⁶³ Tak wśród wielu: B. Lackoroński [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2024, Legalis, art. 89, nb 43; A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 89, nb 6; B. Swaczyna, *Warunkowe czynności prawne*, Warszawa 2012, s. 50–51.

³⁶⁴ Zob. Z. Radwański [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, red. Z. Radwański, Warszawa 2002, s. 269. Szerokie omówienie poglądów w zakresie warunku prawnego w prawie polskim – zob. np. J. Zawadzka, *Warunek w prawie cywilnym*, Warszawa 2012, s. 333-390.

³⁶⁵ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 397; K. Piasecki [w:] *Kodeks cywilny...*, Kraków 2003, LEX, art. 63, nb 1; A. Janiak [w:] *Kodeks cywilny...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, art. 63, nb 2; A. Janas [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna (art. 1-125)*, red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2018, art. 63, nb 1; P. Drapała, *Odpowiedzialność...*, PPH 2002, nr 9, s. 37.

³⁶⁶ R. Trzaskowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom 1...*, red. J. Gudowski, Warszawa 2021, LEX, art. 63, nb 10.

³⁶⁷ B. Swaczyna, *Warunkowe...*, s. 103, przyp. 20.

Odnosząc się do zgody uprzedniej, można byłoby hipotetycznie założyć dopuszczalność zastrzeżenia warunku, gdyż wtedy to same strony czynności podstawowej, mając świadomość zastrzeżenia warunkowej zgody osoby trzeciej, podejmowałyby decyzję, czy daną czynność prawną dokonać, czy też nie. Niemniej istotna i doniosła jest tu właśnie owa świadomość i wiedza stron o warunkowym charakterze zgody. W sytuacji np. zawarcia umowy, w związku z tym, że zgoda może zostać wyrażona wobec jednej tylko strony czynności, druga strona mogłaby dokonywać czynności w nieświadomości co do warunkowego charakteru zgody. W takiej sytuacji strona umowy znalazłaby się w sytuacji nacechowanej niepewnością. Celem uniknięcia naruszenia interesów stron należałoby przyjąć, że w takiej sytuacji koniecznym byłoby raczej zakomunikowanie warunkowej zgody wszystkim stronom czynności przez jej dokonaniem³⁶⁸.

Przyjęcie natomiast możliwości warunkowego potwierdzenia czynności przez osobę trzecią (tj. wyrażenia zgody następczej już po dokonaniu czynności prawnej) należałoby uznać za sprzeczne z dążeniem ustawodawcy do umożliwienia stronom skorzystania z mechanizmu uchylecia niepewności co do skuteczności czynności prawnej dokonanej bez zgody (bezskutecznie zawieszanej). W związku z tym warunkowe potwierdzenie czynności należałoby uznać za sprzeczne z właściwością tego oświadczenia woli (art. 89 KC)³⁶⁹.

Powyższe za słuszne przyjmuje doktryna niemiecka, uznając, że zgoda osoby trzeciej powinna być bezwarunkowa w sytuacji, gdy zgoda osoby trzeciej jest wyrażana po dokonaniu czynności prawnej, gdyż ma na celu usunięcie stanu niepewności w zakresie skuteczności prawnej³⁷⁰. Dopuszcza się natomiast możliwość zastrzeżenia warunku w zgodzie uprzedniej (wyrażanej przed dokonaniem danej czynności)³⁷¹. Stanowisko to uzasadnia się podnosząc, że same strony czynności prawnej decydują, czy chcą pomimo warunkowej zgody uprzedniej

³⁶⁸ Np. za możliwe należałoby uznać udzielenie zgody przez wierzyciela na przejęcie długu w trybie umowy zawieranej przez dłużnika i przejemcę długu pod warunkiem zawieszającym – np. pod warunkiem udzielenia przez zabezpieczycieli (poręczycieli, zastawców) zgody na utrzymanie w mocy ustanowionych przez nich praw (art. 525 KC) – tak również P. Drapała [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 6. Prawo zobowiązań – część ogólna. Suplement*, red. A. Olejniczak, Warszawa 2010, s. 239.

³⁶⁹ W literaturze można jednak znaleźć pogląd (zdaniem autorki niesłuszny), zgodnie z którym, zagrożenie interesów strony związane z warunkowym charakterem zgody jednak nie występuje, jeżeli warunek obejmowałby zachowanie się strony, które mogłaby ona samodzielnie podjąć. Wówczas strona mogłaby z własnej inicjatywy uchylić stan niepewności co do skuteczności czynności prawnej. Niektórzy autorzy przyjmują, że taki warunek nie jest sprzeczny z właściwościami zgody i w konsekwencji jest dopuszczalny. W przypadku czynności prawnych wielostronnych warunek musiałby jednak zostać tak skonstruowany, aby każda ze stron mogła samodzielnie doprowadzić do jego ziszczenia się – zob. B. Swaczyna, *Warunkowe...*, s. 103.

³⁷⁰ Tak np. H. Dörner [w:] *Bürgerliches Gesetzbuch...*, 2024, Beck-online, uwagi wstępne do § 182-185, nb 4 – autor wskazuje, że wymaga tego bezpieczeństwo obrotu i pewność/jasność prawna.

³⁷¹ *Ibidem*.

dokonać tej czynności³⁷². Podstawą tego poglądu jest zapewne przekonanie, że skoro strony czynności prawnej godzą się na powstanie w ich relacjach stanu niepewności w związku z warunkowym charakterem zgody, to nie wiąże się z tym zagrożenie dla ich interesów.

Wydaje się jednak, że z uwagi na funkcje zgody osoby trzeciej, jakie w danym przypadku zgoda ta pełni, biorąc również pod uwagę pewność obrotu i ochronę interesów stron czynności podstawowej, w tym transparentność w zakresie skuteczności tej czynności, zgoda (czy to wyrażana przed czy po dokonaniu czynności) powinna być wyrażana, co do zasady, bezwarunkowo. W opinii autorki właściwość czynności prawnej wymagającej zgody osoby trzeciej wyklucza, co do zasady, możliwość zastrzeżenia warunku (art. 89 KC) w stosunku do zgody osoby trzeciej. Ponadto, jak wyżej wskazano, sama w sobie zgoda stanowi *conditio iuris* i - zdaniem autorki - nie powinna być dodatkowo zastrzegana pod warunkiem. Ewentualne odstępstwa od tej zasady mogą być brane pod uwagę jedynie wyjątkowo i odnosić się wyłącznie do konkretnych czynności podstawowych³⁷³. Oczywiście, powyższe nie wyklucza możliwości zastrzeżenia warunku w czynności podstawowej przez same strony tej czynności.

Na marginesie należy wskazać, że w doktrynie podkreśla się, że pojęcia *conditio iuris* nie należy utożsamiać z warunkiem w rozumieniu art. 89 KC, z uwagi na fakt, że: „z istoty warunku prawnego wynika (...), że nie stanowi on umownego zastrzeżenia powstania lub ustania skutków czynności prawnej od przyszłego i niepewnego zdarzenia, lecz tylko uzależnia jej ważność lub skuteczność od wystąpienia przesłanki określonej w przepisie prawa.”³⁷⁴ Ponadto, przy *conditiones iuris* powstanie skutków prawnych jest uzależnione od treści normy prawnej, która może wymagania ustawy powtarzać lub nie, lecz jest to dla skuteczności czynności prawnej bez znaczenia. Do postanowień tych nie można bowiem stosować przepisów dotyczących warunku³⁷⁵.

³⁷² Zob. H.P. Westermann [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band I. Allgemeiner Teil*, red. F. J. Säcker, München 2006, § 158, nb. 28 – niemniej autor używa pojęcia *Zustimmung*, która w niemieckim języku prawnym (i prawniczym) oznacza zarówno zgodę uprzednią, jak i następczą. Więcej o terminologii BGB w zakresie zgody osoby trzeciej – zob. rozdz. 6.3.1.

³⁷³ Zob. np. P. Drapała, *Zwalniające...*, Warszawa 2002, s. 89-90 – autor dopuszcza, w odniesieniu do zgody na translatywne przejęcie długu, udzielenie zgody pod warunkiem zawieszającym lub ze wskazaniem terminu początkowego, a zastrzeżenie warunku rozwiązującego oraz terminu końcowego uznaje za dopuszczalne jedynie w odniesieniu do zgody w postaci zezwolenia. Zob. więcej rozważań w zakresie dopuszczalności warunkowego wyrażenia zgody przez osobę trzecią - B. Swaczyna, *Warunkowe...*, s. 102-107.

³⁷⁴ S. Rudnicki [w:] *Komentarz...*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 89, nb 1; odmiennie niesłusznie A. Chłopecki, *Warunki w rozumieniu art. 89 k.c. a warunki prawne (conditiones iuris)*, PPH 2001, nr 7, s. 23-29 – uznając, że „w razie gdy dane zdarzenie jest przyszłe i niepewne i zarazem stanowi *conditio iuris* (np. zgoda organu administracji, zgoda walnego zgromadzenia w przypadku wskazanym w przepisach prawa) jest ono również warunkiem w rozumieniu art. 89 k.c.”

³⁷⁵ Zob. Z. Radwański [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2002, s. 270; podobnie również wyrok SA w Katowicach z 14.10.2004 r., I ACa 714/04, LEX nr 151724.

4.5 Podsumowanie

Podsumowując poczynione w niniejszym rozdziale rozważania należałoby wskazać, że art. 63 KC będzie miał zastosowanie w przypadku, gdy wymóg zgody osoby trzeciej wynika z ustawy lub z czynności prawnej, ale tylko w przypadku, gdy został on wprowadzony do treści czynności prawnej na mocy wyraźnego zastrzeżenia ustawowego. W sytuacji natomiast, gdy wymóg zgody osoby trzeciej wynika z czynności prawnej i został dodany przez strony bez wyraźnego upoważnienia zawartego w ustawie, wymóg ten należy traktować jako warunek w rozumieniu art. 89 KC. Niemniej, w przypadku, gdy strony takiej czynności prawnej nie określiły formy zgody, czasu, w którym ma nastąpić jej wyrażenie albo odmowa wyrażenia, czy też skutków ziszczenia się takiego warunku w czasie, przy ustalaniu tych cech zgody nie sposób pomijać treści art. 63 KC. Zatem ewentualna regulacja modelowa dotycząca zgody osoby trzeciej mogłaby być do tego typu przypadków stosowana *per analogiam* w zakresie, w jakim nie regulują tego inaczej przepisy dotyczące warunku.

W ramach poczynionych rozważań wskazano też, że zgodę osoby trzeciej, jako zewnętrzną względem czynności prawnej ustawową przesłankę warunkującą jej skuteczność, należy traktować jako *conditio iuris*. Podkreślono też, że z uwagi na funkcje zgody osoby trzeciej, jakie w danym przypadku zgoda ta pełni, biorąc również pod uwagę pewność obrotu i ochronę interesów stron czynności podstawowej, w tym transparentność w zakresie skuteczności tej czynności, zgoda (czy to wyrażana przed, czy po dokonaniu czynności) powinna być wyrażana, co do zasady, bezwarunkowo. W opinii autorki właściwość czynności prawnej wymagającej zgody osoby trzeciej powinna wykluczać możliwość zastrzeżenia warunku (art. 89 KC) w stosunku do zgody osoby trzeciej. Ewentualne odstępstwa od tej zasady mogą być brane pod uwagę wyjątkowo i odnosić się jedynie do konkretnych czynności podstawowych (np. przejęcia długu).

Rozdział 5. Forma zgody osoby trzeciej

5.1 Wprowadzenie

W niniejszym rozdziale należy pochylić się nad zagadnieniem formy zgody osoby trzeciej, jak i odmowy jej wyrażenia. Należy dokonać również omówienia pojawiających się w doktrynie wątpliwości w zakresie formy na gruncie stosowania regulacji zawartych w przepisach dotyczących czynności podstawowych.

Na wstępie należałoby wskazać na ujęcie historyczne w zakresie formy zgody osoby trzeciej, tj. ujęcie formy na gruncie przepisów prawnych obowiązujących przed uchwaleniem obecnego KC. Kodeks zobowiązań z 1933 roku nie zawierał odpowiednika normy wynikającej z art. 63 KC, w związku z czym nie zawierał on uregulowań w zakresie formy zgody³⁷⁶. Zgodnie natomiast z art. 46 *in fine* POPC, oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej nie wymagało szczególnej formy, przewidzianej dla danej czynności. Oświadczenie woli osoby trzeciej mogło być zatem wyrażone przez jakiegokolwiek zachowanie się ujawniające w sposób dostateczny zgodę, niezależnie od tego, czy dla czynności, którą zgoda obejmuje, przewidziano formę szczególną czy też nie³⁷⁷. W toku prac legislacyjnych koncepcja co do formy zgody kilkakrotnie ulegała zmianie (zob. rozdział 2). Nawet ostatni projekt, bezpośrednio poprzedzający uchwalenie KC, przewidywał dowolność formy zgody niezależnie od zastrzeżonego rygoru³⁷⁸. Na gruncie jednak uchwalonej treści art. 63 KC przyjęto, że jeżeli do ważności czynności prawnej wymagana jest forma szczególna, oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej powinno być złożone w tej samej formie. W doktrynie wskazywano, że zmiana (zaostrożenie) w zakresie wymagania co do formy zgody osoby trzeciej w aktualnym

³⁷⁶ Niemniej wskazać należy, że art. 29 KZ dzielił oświadczenia woli na wyraźne i konkludentne. Zgodnie bowiem z treścią tego przepisu: „Wolę oświadczyć można nie tylko słowami i powszechnie przyjętymi znakami, lecz i takim zachowaniem się, które w danych okolicznościach nie budzi wątpliwości co do treści oświadczenia.” W treści KC ustawodawca zrezygnował z wyżej wskazanego podziału, niemniej jest on wciąż uznawany w doktrynie – zob. np. Z. Radwański [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom.2...*, Warszawa 2008, s. 93-96; J. Grykiel [w:] *Kodeks cywilny. Tom I...*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 60, nb 18.

³⁷⁷ Tak również SN w uchwale z 4.09.1956 r., I CO 21/56, OSNCK 1957, nr 3, poz. 82, LEX nr 118683 – zgodnie z tezą której, zezwolenie małżonka na zbycie przez współmałżonka należącej do niego nieruchomości, nie wymaga zachowania szczególnej formy i może być wyrażone przez jakiegokolwiek zachowanie się ujawniające w sposób dostateczny jego zgodę na takie zbycie.

³⁷⁸ Komisja Kodyfikacyjna przy Ministrze Sprawiedliwości, *Projekt Kodeksu cywilnego oraz przepisów wprowadzających kodeks cywilny*, red. techniczny W. Pętkowski, Warszawa 1962, s. 12.

KC, w odniesieniu do POPC z 1950 r., była podyktowana dążeniem do wzmocnienia bezpieczeństwa obrotu³⁷⁹.

Na bazie aktualnie obowiązującego KC można przyjąć, że obowiązuje zasada dowolności formy oświadczenia woli osoby trzeciej o wyrażeniu zgody. Wyrażenie zgody przez osobę trzecią wymaga zatem od podmiotu uprawnionego do jej wyrażenia, działania uzewnętrzniającego wolę akceptacji czynności prawnej, na dokonanie której zgoda ta jest wymagana, chyba że dla ważności czynności prawnej wymagana jest forma szczególna. W takiej sytuacji oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej powinno być złożone w tej samej formie (art. 63 § 2 KC).

5.2 Forma zgody osoby trzeciej niezastrzeżona *ad solemnitatem*

Zgoda na dokonanie czynności prawnej - traktowana jako oświadczenie woli - podlega zasadom ogólnym dotyczącym oświadczeń woli i może być w związku z tym wyrażona - o ile nie zastrzeżono dla niej żadnej formy szczególnej *ad solemnitatem* (art. 63 §2 KC) - przez każde zachowanie się danej osoby, które w sposób dostateczny ujawnia wolę udzielenia przyzwolenia na tę czynność prawną (art. 60 KC)³⁸⁰. Przyjmuje się zatem, iż zgoda może być wyrażona wprost - w sposób wyraźny, ale także w sposób dorozumiany (*per facta concludentia*)³⁸¹. Przede wszystkim więc da się wyinterpretować wyrażenie zgody z takich zachowań osoby trzeciej, w których osoba trzecia czynnie korzysta ze skutków czynności, na którą miała wyrazić zgodę³⁸² lub np. poprzez regulowanie przez osobę trzecią faktur VAT/rachunków wystawionych na podstawie umowy, na zawarcie której zgoda była wymagana³⁸³.

W tym miejscu należy także wskazać, iż przepis art. 63 § 2 KC, zastrzegający formę *ad solemnitatem*, nie odnosi się w swej treści do przypadków, gdy dla czynności głównej przewidziano formę *ad probationem* albo *ad eventum*³⁸⁴. Wniosek taki wynika z zastosowania

³⁷⁹ M. Piekarski, *Przepisy ogólne o czynnościach prawnych*, NP 1965, nr 3, s. 256; tenże [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz, t. 1*, red. J. Ignatowicz, 1972, s. 182 – autor wprost wskazuje na słuszność przedmiotowej zmiany; tak również: R. Trzaskowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom 1...*, Warszawa 2021, LEX, art. 63 nb 4.

³⁸⁰ Tak np. Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 396; S. Szer, *Prawo cywilne część ogólna*, Warszawa 1967, s. 341; M. Safjan [w:] *Kodeks cywilny. T. 1...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis art. 63, nb 9.

³⁸¹ Tak m.in. K. Piasecki [w:] *Kodeks cywilny...*, Kraków 2003, LEX, art. 63, nb 4; P. Sobolewski [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2023, Legalis, art. 63 nb 19; M. Świerczyński [w:] *Kodeks...*, red. M. Załucki, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 7; M. Pyziak-Szafnicka, *Glosa do wyroku SN z 13 czerwca 2001 r., sygn. akt: II CKN 507/00*, OSP 2002, nr 11, poz. 140 – autorka glosy zwraca uwagę na istnienie wielu możliwych zachowań, które mogą być traktowane jako udzielenie zgody na dokonanie czynności prawnej.

³⁸² R. Majda [w:] *Kodeks...*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 6; Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 395.

³⁸³ orzeczenie GKA z 19.12.1966 r., BO-7801/66, OSPiKA 1968, nr 2, poz. 40, s. 91-94.

³⁸⁴ J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 144.

argumentum a contrario na tle art. 63 § 2 KC³⁸⁵. W związku z powyższym, w przypadku, gdy czynność prawna ma być dokonana w formie szczególnej, wymaganej wyłącznie dla celów dowodowych lub dla wywołania określonych skutków prawnych, zgoda na takową czynność wyrażona może być w dowolnej formie³⁸⁶. Zasadą jest jednak, że zgoda osoby trzeciej nie może być wyrażona poprzez milczenie tej osoby³⁸⁷.

Niemniej jednak, zdaniem autorki, celem zapewnienia bezpieczeństwa i pewności obrotu strony winny skłaniać się ku należytemu udokumentowaniu zgody osoby trzeciej na dokonaną czynność prawną³⁸⁸. Mogłoby się to odbywać chociażby w formie dokumentowej lub poprzez złożenie oświadczenia przez osobę trzecią przy świadkach.

5.3 Forma zgody osoby trzeciej zastrzeżona *ad solemnitatem*

Czasem jednakże zgoda osoby trzeciej musi być wyrażona w formie szczególnej. Z treści art. 63 § 2 KC wynika, że jeżeli do ważności czynności prawnej wymagana jest forma szczególna, oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej powinno być złożone w tej samej formie. Zgoda osoby trzeciej jest bowiem elementem stanu faktycznego konstytuującego czynność prawną³⁸⁹. Zgoda powinna zostać więc wyrażona w formie, którą zastrzeżono dla danej czynności prawnej, na którą zgoda jest wyrażana, jeśli formę tę zastrzeżono pod rygorem nieważności – *ad solemnitatem*. Przykładowo - jeśli dla ważności przeniesienia własności nieruchomości wymagana jest forma aktu notarialnego (art. 158 KC), oświadczenie zawierające zgodę na dokonanie takiej czynności także musi zostać złożone w formie aktu notarialnego³⁹⁰.

Jeśli zatem forma czynności zastrzeżona jest *ad solemnitatem*, zgoda osoby trzeciej również powinna być wyrażona w tej samej formie i to także pod rygorem nieważności. Brak wymaganej formy *ad solemnitatem* przewidzianej dla zgody osoby trzeciej będzie skutkował

³⁸⁵ Tak również M. Safjan [w:] *Kodeks cywilny. T. I...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 9.

³⁸⁶ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 395.

³⁸⁷ M. Świerczyński [w:] *Kodeks...*, red. M. Załucki, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 7; szerokie rozważania w zakresie cywilistycznego znaczenia milczenia poczynił J. M. Kondek – zob. więcej tenże, *Czy milczenie oznacza zgodę?...*, s. 80-95.

³⁸⁸ Tak również M. Barczak, *Konsekwencje czynności prawnych dokonywanych przez rzekomego pełnomocnika (art. 103–104 k.c.)*, Prawo Spółek 2006, nr 12, s. 42 – w odniesieniu do potwierdzenia umowy zawartej z fałszywym pełnomocnikiem.

³⁸⁹ M. Gutowski [w:] *Kodeks cywilny. Tom I...*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 19.

³⁹⁰ Postanowienie SN z 19.01.1999 r., II CKN 156/98, LEX nr 749977; zob. również uchwała SN z 05.03.1981 r., III CZP 1/81, OSNCP 1981, nr 8, poz. 145, LEX nr 2620, zgodnie z którą potwierdzenie przez jedno z małżonków zawartej przez drugie z nich umowy darowizny nieruchomości objętej wspólnością ustawową wymaga formy aktu notarialnego.

jej nieważnością, w zasadzie pociągając za sobą bezskuteczność czynności, której zgoda dotyczyła - nie można bowiem wykluczyć możliwości ponownego wyrażenia zgody albo potwierdzenia (tym razem już we właściwej formie), zwłaszcza w sytuacji, w której nie upłynął jeszcze czas, w którym osoba trzecia miała możliwość tę zgodę wyrazić³⁹¹. Więcej rozważań w zakresie wadliwości zgody osoby trzeciej i skutków tej wadliwości dla czynności prawnej, której zgoda dotyczy, będzie przedmiotem dalszej części pracy (zob. rozdział 7).

Zdaniem przedstawicieli doktryny, dla wyznaczenia pola zastosowania form szczególnych, doniosłość mają właśnie przepisy nakładające wymagania w zakresie zachowania formy dla czynności prawnych z uwagi na ich związek z inną czynnością, dla której ustanowiona została określona forma. Przepis art. 63 § 2 KC ustanawia więc wymaganie formalne, tzw. pochodnej formy oświadczenia woli³⁹², w której rodzaj formy wyznacza unormowanie w zakresie formy podstawowej³⁹³.

Niektórzy przedstawiciele doktryny wyrażają również pogląd, iż obowiązek zachowania formy szczególnej dla ważności czynności prawnej, której dotyczy zgoda osoby trzeciej, może wynikać - oprócz przepisu ustawy - również z zamieszczonego przez strony w treści czynności prawnej zastrzeżenia umownego, w myśl art. 76 KC – tzw. *pactum de forma*³⁹⁴. W opinii autorki pogląd ten należy uznać za słuszny. Jako potwierdzenie można przywołać już uprzednio wyrażony w rozdziale 4.3.2. pogląd, w myśl którego w sytuacji, w której strony same uzależnią skuteczność czynności prawnej od zgody osoby trzeciej (warunek), to mogą one zastrzec nie tylko konieczność uzyskania samej zgody, konsekwencje jej wyrażenia, skutki jej braku, ale także wskazać formę, w jakiej ma być wyrażona.

Warto również wskazać, że analogiczną - jaką uprzednio przyjął polski ustawodawca w POPC - koncepcję przyjął również aktualnie ustawodawca niemiecki, nie wymagając dla

³⁹¹ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 395-396.

³⁹² W doktrynie wskazuje się, że bardziej korzystnie posługiwać jest się zwrotem „forma oświadczenia woli” aniżeli kodeksowym sformułowaniem „forma czynności prawnej”, gdyż w rzeczywistości, jedynie istotny element każdej czynności prawnej, jakim jest oświadczenie woli, może być ujęty w określonej formie – por. Z. Radwański [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I*, (wyd. 1985-, s. 620; tak również M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 195; E. Wyrozumska, *Elektroniczne oświadczenie woli w ustawie o podpisie elektronicznym i po nowelizacji kodeksu cywilnego*, PPH 2003, nr 8, s. 45; w tym miejscu wskazać należy, iż analogiczne formę pochodną przewidują także przepisy w zakresie pełnomocnictwa – zgodnie bowiem z art. 99 § 1 KC „Jeżeli do ważności czynności prawnej potrzebna jest szczególna forma, pełnomocnictwo do dokonania tej czynności powinno być udzielone w tej samej formie”.

³⁹³ Tak np.: Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 235-236; M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 195; J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 144.

³⁹⁴ Tak np. P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2023, Legalis, art. 63, nb 6; M. Gutowski [w:] *Kodeks cywilny. Tom I...*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, Legalis art. 63, nb 20; P. Sobolewski [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2023, Legalis, art. 63 nb 16; A. Janas [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I...*, red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2018, LEX, art. 63 nb 5.

zgody osoby trzeciej w żadnym przypadku zachowania formy zastrzeżonej dla czynności prawnej, której zgoda ta dotyczy (§ 182 ust. 2 BGB). Niemiecki kodeks cywilny zakłada zatem - co do zasady - całkowitą dowolność i swobodę w zakresie formy wyrażania zgody przez osobę trzecią, nawet w przypadku, gdy dla samej czynności prawnej przewidziana jest forma szczególna. Zgodnie z przeważającym poglądem w doktrynie niemieckiej zasada określona w § 182 ust. 2 BGB nie doznaje wyjątku, nawet w sytuacji, w której skutki prawne transakcji dotyczą samej osoby wyrażającej zgodę, a wymóg co do formy pełni również funkcję ostrzegawczą³⁹⁵ (tzw. *Warnfunktion*). Analogicznie kwestia ma się do formy pełnomocnictwa, gdzie zgodnie z § 167 ust. 2 KC niem. oświadczenie o udzieleniu pełnomocnictwa nie wymaga formy przeznaczonej dla czynności prawnej, której pełnomocnictwo dotyczy. Możliwość wyrażenia zgody w sposób dorozumiany jest krytykowana na bazie poszczególnych przepisów wymagających zgody - np. w zakresie zgody przedstawiciela ustawowego wskazuje się, że wydaje się to wątpliwe w świetle konieczności zachowania formalnych wymogów ochrony małoletnich³⁹⁶.

Przewidzianą przez ustawodawcę niemiecką swobodę w zakresie formy zgody w każdym przypadku, nawet jeśli forma czynności podstawowej zastrzeżona jest pod rygorem nieważności, należy ocenić negatywnie, przede wszystkim mając na względzie cel i funkcje zgody, a także pewność obrotu. Jednakże, gdyby wziąć pod uwagę samą tylko doniosłość funkcji i celów zgody osoby trzeciej, zgoda ta powinna podlegać tej samej formie, co dana czynność prawna, na którą zgoda ta jest udzielana, niezależnie od przewidzianego rygoru. Przewidywał taką regulację zresztą jeden z projektów części ogólnej prawa cywilnego przywołany w rozdziale 2. pracy, a mianowicie projekt z 19 listopada 1947 r.³⁹⁷, który zakładał w art. 77 *in fine*, że „Potwierdzenie winno nastąpić w formie przewidzianej dla samej czynności.” Analogiczne uregulowanie przewidywał też pierwotnie KRO w odniesieniu do zgody małżonka³⁹⁸. Przyjęcie takiego poglądu wydawałoby się również odpowiadać koncepcji zgody traktowanej jako element czynności prawnej, której dotyczy. Skoro bowiem zgoda osoby trzeciej jest elementem czynności prawnej, forma – niezależnie od rygoru – powinna „rozciągać się” na wszystkie elementy tej czynności. Przyjęcie takiego założenia

³⁹⁵ P. Bub [w:] *Beck'sche Online-Kommentare...*, Beck-online, § 182, nb 20; w odniesieniu do funkcji ostrzegawczej formy czynności prawnej w prawie niemieckim – jest to forma mająca na celu uzmysłowienie podmiotowi dokonującemu czynności powagi dokonywanej czynności.

³⁹⁶ A. Spickhoff [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 1, Allgemeiner Teil (§§1-240)*, red. C. Schubert, München 2021, Beck-online, § 107 nb 21.

³⁹⁷ *Projekt części ogólnej kodeksu cywilnego*, DPP 1947, nr 12, s. 19-24.

³⁹⁸ Art. 36 § 2 KRO w pierwotnym brzmieniu stanowił, że: „Każdy z małżonków może wykonywać samodzielnie zarząd majątkiem wspólnym. Do dokonania czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu potrzebna jest zgoda drugiego małżonka wyrażona w formie wymaganej dla danej czynności prawnej”.

wydawałoby się jednak zbyt rygorystyczne z perspektywy obrotu i interesów stron czynności prawnej.

Można zaobserwować, że regulacje (które weszły w życie, jak i projektowane przed uchwaleniem KC) przewidywały zamiennie dwie skrajności, tj. zupełną dowolność w zakresie formy zgody lub - wyżej wspomnianą regulację, że potwierdzenie winno nastąpić w formie przewidzianej dla samej czynności. W opinii autorki rozwiązanie przyjęte przez polskiego ustawodawcę, mieszczące się poniekąd pośrodku wyżej wzmiankowanych regulacji skrajnych, należy uznać za odpowiednie i słuszne, gdyż wyważa ono w sposób racjonalny wymogi i rygory zachowania poszczególnych form zgody oraz odpowiada na potrzeby obrotu.

Co prawda, zasadą jest, że zgoda może być wyrażona w dowolnej formie. Niemniej w przypadkach, w których dla czynności podstawowej przewidziana jest forma szczególna pod rygorem nieważności, zgoda musi przybrać taką samą formę. Forma zastrzeżona *ad solemnitatem* podyktowana jest bowiem różnymi motywami legislacyjnymi, jak np. stworzenie trwałego dowodu czy zmuszenie stron do dojrzałego namysłu, a przy formie aktu notarialnego – również zapewnienie prewencyjnej kontroli zgodności czynności z prawem³⁹⁹. Skoro zatem w sytuacji, gdy dla czynności podstawowej przewidziana jest forma zastrzeżona *ad solemnitatem*, która to forma winna zmusić strony do rozważnego podjęcia decyzji, tym bardziej wydaje się słuszne zastrzeżenie tej samej formy dla zgody osoby trzeciej, w szczególności biorąc pod uwagę doniosłe cele i funkcje zgody. Z uwagi na powyższe, jakkolwiek zmianę w zakresie formy zgody osoby trzeciej należy uznać za zbędną i treść art. 63 § 2 KC może być zastosowana również w ogólnej regulacji modelowej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej.

Na marginesie należałoby wskazać, że Projekt z 2015 r. zakłada rezygnację z sankcji *ad probationem*⁴⁰⁰. Dlatego też, regulując wymóg formy zgody osoby trzeciej w projekcie, zrezygnowano z przesłanki „do ważności”, którą zawiera obecny art. 63 § 2 KC. W uzasadnieniu stwierdzono, że jest to niepotrzebne ze względu na ujednoczenie sankcji dotyczących niedochowania formy oraz przyjęcie, że zgoda co do zasady powinna podlegać temu samemu reżimowi, co czynność, w stosunku do której zgoda jest udzielana⁴⁰¹. Niemniej modyfikacja ta jest podyktowana zmianami o bardzo szerokim charakterze w całej części

³⁹⁹ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2020, s. 378 – autorzy podkreślają nadto, że walor uregulowań ogólnych w zakresie formy *ad solemnitatem* mają przepisy takie właśnie jak art. 63 § 2 KC, art. 99§ 1 KC, czy § 593 § 2 i art. 597 § 2 KC.

⁴⁰⁰ Projekt z 2015 r., s. 94. Analogicznie brak sankcji *ad probationem* zakładał Projekt z 2008 r., co wzbudziło wątpliwości w środowisku prawniczym – zob. np. *Projekt Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Sprawozdanie z dyskusji przeprowadzonej w Izbie Cywilnej Sądu Najwyższego*, PS 2010, nr 2, 117.

⁴⁰¹ Projekt z 2015 r., s. 94.

ogólnej prawa cywilnego, dlatego też przy opracowaniu treści ewentualnej regulacji modelowej w niniejszej pracy nie może zostać uwzględniona, gdyż proponowane przez autorkę pracy zmiany funkcjonalne dotyczą wyłącznie regulacji ogólnej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej. Niemniej, przy założeniu wprowadzenia zmian, które zakłada Projekt z 2015 r., w szczególności w zakresie ujednoczenia sankcji dotyczących niedochowania formy czynności prawnych, mając na względzie cel i funkcje zgody osoby trzeciej, zmianę taką należałoby ocenić pozytywnie i wprowadzić w brzmieniu proponowanym w Projekcie z 2015 r.

5.4 Aspekty szczegółowe dotyczące formy w zakresie czynności podstawowych

Prowadząc rozważania w zakresie formy zgody osoby trzeciej, nie sposób nie pochylić się nad aspektami szczegółowymi odnoszącymi się do niektórych z czynności podstawowych. Czasem bowiem przepisy szczególne przewidują w aspekcie formy zgody osoby trzeciej inne niż art. 63 KC rozwiązania. W pewnych przypadkach bowiem ustawodawca - na mocy przepisów szczególnych - wyłączył wymóg dochowania pochodnej formy czynności prawnej, o której mowa w art. 63 § 2 KC. Pośród tych przypadków najczęściej wymienia się art. 519 w zw. z art. 522 KC (w zakresie formy umowy na przejęcie długu oraz formy zgody wierzyciela/dłużnika na przejęcie długu) oraz art. 182, 337 KSH (w zakresie regulującym formę zgody spółki na zbycie udziałów/rozporządzenie akcjami). Prowadząc rozważania w zakresie formy zgody osoby trzeciej, należałoby również omówić formę zgody dłużnika na wstąpienie innego podmiotu w prawa wierzyciela oraz sporną w doktrynie kwestię, jaką jest forma potwierdzenia czynności dokonanej przez fałszywego pełnomocnika (art. 103 KC).

5.4.1 Forma zgody dłużnika na przejęcie długu w trybie umowy pomiędzy wierzycielem a osobą trzecią

Najwięcej wątpliwości w zakresie formy wyrażenia zgody przez osobę trzecią powstało, jak się wydaje, na gruncie przepisów o przejęciu długu (art. 519 i n. KC). Wątpliwości budziła bowiem forma udzielenia zgody przez dłużnika na przejęcie długu, który to dług miałby zostać przejęty w trybie umowy pomiędzy wierzycielem a osobą trzecią (w trybie art. 519 § 2 pkt 1 KC).

Zgodnie bowiem z brzmieniem art. 522 KC umowa o przejęcie długu powinna być pod nieważnością zawarta na piśmie. To samo dotyczy zgody wierzyciela na przejęcie długu. Artykuł ten przewiduje zatem, iż w formie pisemnej – *ad solemnitatem* – winna być zawarta

umowa przejęcia długu oraz zgoda wierzyciela na przejęcie długu. Przepisy w przedmiocie przejęcia długu nie wspominają w swej treści natomiast o formie wyrażenia zgody przez dłużnika na przejęcie długu na podstawie umowy pomiędzy wierzycielem a osobą trzecią. W przypadku zastosowania w tym przypadku formy pochodnej, którą przewiduje art. 63 § 2 KC, to - mając na względzie, że umowa przejęcia długu wymaga formy pisemnej pod rygorem nieważności - należałoby uznać, iż zgoda dłużnika także musi być wyrażona w formie pisemnej *ad solemnitatem*. Dłużnik bowiem jest osobą trzecią w odniesieniu do umowy zawieranej przez wierzyciela z osobą, która dług przejmuje.

Milczenie ustawodawcy w tej kwestii lub też celowe pominięcie formy zgody dłużnika, wydaje się jednakże wymowne i może prowadzić do wniosku, że nie jest wymagana żadna szczególna forma dla oświadczenia dłużnika w przedmiocie zgody na przejęcie długu. Wydaje się, że interpretacja, zgodnie z którą zgoda dłużnika powinna przyjąć formę pisemną *ad solemnitatem* miałyby wynikać z normy ogólnej art. 63 § 2 KC, zupełnie wypaczałaby sens wprowadzenia normy szczególnej o zawężonym zakresie przedmiotowym⁴⁰². Ponadto, gdyby celem ustawodawcy było objęcie zgody dłużnika i zgody wierzyciela formą pochodną wynikającą z art. 63 § 2 KC, to art. 522 zd. 2 KC byłby zupełnie niepotrzebny, zbędny. W przypadku braku tego uregulowania obie zgody objęte zostałyby formą wynikającą z art. 63 § 2 KC.

Kwestia ta została ostatecznie rozstrzygnięta przez SN w wyroku z dnia 26 czerwca 1998 r.⁴⁰³, w którym Sąd Najwyższy orzekł wbrew - jak na ówczesne czasy - większości poglądów, które ukazały się w tym przedmiocie w doktrynie⁴⁰⁴. W uzasadnieniu tego wyroku SN wskazał, że zawarte w przepisie szczególnym - tj. art. 522 zd. 2 KC - zastrzeżenie formy pisemnej *ad solemnitatem* odnosi się wyłącznie do zgody wierzyciela na przejęcie długu, a zakres regulacji co do formy udzielenia zgody na przejęcie długu został zawężony przez ustawodawcę tylko do zgody wierzyciela w sposób celowy. W związku z powyższym,

⁴⁰² Tak słusznie P. Drapała, *Zwalniające...*, Warszawa 2002, s. 131.

⁴⁰³ Wyrok SN z 26.06.1998 r., II CKN 825/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 18, LEX nr 34228. Zob. również P. Drapała, *Zgoda dłużnika na przejęcie długu przez osobę trzecią na podstawie umowy z wierzycielem może być wyrażona w dowolny sposób. Glosa do wyroku SN z dnia 26 czerwca 1998 r., II CKN 825/97*, PPH 1999, nr 6, s. 45-47.

⁴⁰⁴ Zob. np. E. Łętowska [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom III. Część 1...*, (wyd. 1981), s. 927 (autorka opowiedziała się za formą pisemną zgody dłużnika *ad probationem*); L. Stecki [w:] *Kodeks cywilny komentarzem*, red. J. Winiarz, Warszawa 1989, s. 531; B. Łubkowski [w:] *Kodeks cywilny – komentarz, t. II.*, red. Z. Resich, Warszawa 1972, s. 1235. Za dopuszczalnością oświadczenia przez dłużnika zgody na przejęcie długu w dowolnej formie opowiadał się wtedy Z. Radwański – zob. Z. Radwański, *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 1998, s. 295, tak również SN w uzasadnieniu uchwały z 17.10.1979 r., III CZP 68/79, OSNC 1980, nr 4, poz. 67, LEX nr 2437, w którym stwierdził „(...) zmiana dłużnika może nastąpić przez umowę między wierzycielem a osobą trzecią za zgodą dotychczasowego dłużnika, którego oświadczenie obejmujące zgodę może być złożone w każdej formie, i to przez którąkolwiek ze stron umowy o przejęcie długu (art. 519 § 2 pkt. 1 k.c.).”

interpretacja wskazująca, że również zgoda dłużnika wymaga pod rygorem nieważności formy pisemnej na podstawie przepisu ogólnego art. 63 § 2 KC, jest nie do pogodzenia z założeniem racjonalnego prawodawcy⁴⁰⁵. Zgodnie z uzasadnieniem SN do powyższego wyroku przedstawione różnicowanie regulacji w zakresie formy zgody wierzyciela i zgody dłużnika ma przełożenie na niejednakową doniosłość w przedmiocie wymogu zgody każdego z nich. Mając bowiem na względzie ryzyko, jakie niesie ze sobą dla wierzyciela przejęcie długu, jego zgoda powinna być skutkiem dojrzałego namysłu i nie budzić wątpliwości. Osiągnięciu wyżej wskazanych celów ma sprzyjać właśnie forma pisemna pod rygorem nieważności. W odniesieniu natomiast do zgody dłużnika racje te odpadają z uwagi na fakt, iż przejęcie długu leży zasadniczo w jego interesie⁴⁰⁶. Brak jest zatem w tym przypadku - zdaniem SN - uzasadnienia dla formy szczególnej. Zatem celowe pominięcie formy zgody dłużnika w art. 522 KC (wspomniany przepis, jako norma szczególna, nie powinien być poddawany wykładni rozszerzającej - *exceptiones non sunt extentendae*) oznacza powrót do reguły ustanowionej w art. 60 KC - dłużnik może zatem wyrazić zgodę w dowolny sposób⁴⁰⁷. Od wydania powyższego wyroku orzecznictwo – uwzględniając tezę wyroku SN - wydaje się być jednolite⁴⁰⁸.

Nie sposób nie przywołać w tym miejscu interesujących - z punktu widzenia niniejszych rozważań - argumentów przemawiających za ewentualnym nieprzyjęciem stanowiska SN, które przedstawił G. Wolak, twierdząc, iż pogląd ten można byłoby uznać *prima facie* za dyskusyjny, w szczególności zważając na fakt, iż normę z art. 522 KC uważa się za swoiste *superfluum* ustawowe względem przepisu art. 63 § 2 KC⁴⁰⁹. Autor zwrócił bowiem uwagę, iż w piśmiennictwie wskazuje się, że przepis art. 522 KC jest zbędny i został zachowany w kodeksie cywilnym jedynie przez przeoczenie – a to z uwagi na fakt, że obowiązek zachowania formy pisemnej nie tylko dla zgody wierzyciela, lecz także dłużnika (gdy umowa

⁴⁰⁵ Tak również M. Kozik, *Zgoda... (cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 75.

⁴⁰⁶ Różnicowanie regulacji w zakresie formy zgody dłużnika i wierzyciela odpowiada rozkładowi ryzyka, jakie dla obu podmiotów niesie ze sobą przejęcie długu. Zmiana dłużnika naruszyć może przede wszystkim interesy wierzyciela, zwłaszcza w sytuacji, gdy obowiązki dłużnika przejmie podmiot w mniejszym stopniu wypłacalny. Zastrzeżona więc forma zgody wierzyciela ma skłonić wierzyciela do namysłu i skrupulatnego zbadania sytuacji majątkowej podmiotu przejmującego dług – tak również P. Drapała, *Zwalniające...*, Warszawa 2002, s. 131.

⁴⁰⁷ S. Rudnicki [w:] *Komentarz...*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 63, nb 4; P. Drapała, *Zwalniające...*, Warszawa 2002, s. 130-131 – zdaniem autora, zgodnie z zasadą *lex specialis derogat legi generali*, ogólny przepis z art. 63 zostaje wyłączony przez normę szczególną z art. 522 zd. 2 KC. Jego zdaniem zakres regulacji szczególnej został celowo zawężony jedynie do oświadczenia wierzyciela. Dlatego też autor uważa, że reguła wynikająca z art. 63 KC nie znajduje zastosowania w odniesieniu do formy zgody dłużnika na przejęcie długu.

⁴⁰⁸ Zob. np. wyrok SN z 29.11.2005 r., III CK 302/05, LEX nr 466009; wyrok SA w Warszawie z 08.07.2014 r., VI ACa 1644/13, LEX nr 1496532, wyrok SA w Łodzi z 15.06.2018 r., I ACa 1298/17, LEX nr 2578781; wyrok SA w Warszawie z 15.09.2020 r., V ACa 144/20, LEX nr 3102190.

⁴⁰⁹ G. Wolak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2020, Legalis, art. 522, nb 3.

o przejęcie długu została zawarta między wierzycielem a osobą trzecią - art. 519 § 2 pkt 1 KC), wynikać miałyby już z art. 63 § 2 KC. Wzmiankowane przeoczenie miało wynikać z tego powodu, że w pierwotnym projekcie kodeksu cywilnego nie było przepisu art. 63 § 2 KC, a po jego dodaniu zapomniano wykreślić art. 522 zd. 2 KC⁴¹⁰. G. Wolak ostatecznie jednak uznał, iż stanowisko SN w tym przedmiocie należy zaakceptować, gdyż: „kierując się w procesie wykładni założeniem o racjonalności prawodawcy, biorąc pod uwagę, jak liczne były nowelizacje KC, a mimo to pozostało to bez wpływu na stan prawny w omawianej materii oraz przez wzgląd na argument wykładni systemowej należy uznać, że współistnienie norm z art. 63 § 2 i art. 522 zd. 2 KC uprawnia do zajęcia stanowiska o braku wymogu formy szczególnej dla zgody dłużnika na zawarcie umowy o przejęcie długu”⁴¹¹.

Po wydaniu przez Sąd Najwyższy wyżej wzmiankowanych wyroków uznających, iż zgoda dłużnika na przejęcie długu przez osobę trzecią na podstawie umowy z wierzycielem może być wyrażona w dowolny sposób, większość przedstawicieli doktryny przyjęła ten pogląd za słuszny⁴¹². Zgody dłużnika można się więc doszukiwać w czynnościach konkludentnych podejmowanych wobec wierzyciela lub przejemcy długu, np. w wydaniu nowemu dłużnikowi dokumentacji związanej z przejętym długiem, w udzieleniu informacji o okolicznościach faktycznych związanych z długiem czy też podniesieniu przez dotychczasowego dłużnika wobec wierzyciela zarzutu procesowego w postaci braku legitymacji procesowej biernej⁴¹³.

Niemniej, mając na względzie powstałe na gruncie tego przepisu spory, wydaje się, iż warto byłoby, aby ustawodawca wprowadził stosowną zmianę art. 522 KC, nie pozostawiając w tym zakresie żadnych wątpliwości i sporów doktrynalnych. Choć, z drugiej strony, możliwe byłoby jeszcze bardziej radykalne rozwiązanie, tj. całkowite usunięcie wymogu zgody dłużnika – o czym niżej.

Z uwagi na doniosłość zgody wierzyciela zastrzeżona została dla tej zgody analogiczna forma, jak w przypadku umowy na przejęcie długu – tj. forma pisemna pod rygorem nieważności (art. 522 KC). Kwalifikowana forma zgody wskazana w ustawie ma służyć

⁴¹⁰ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2020, s. 379.

⁴¹¹ G. Wolak [w:] *Kodeks...*, Legalis 2020, art. 522, nb 3.

⁴¹² Tak np. K. Zagrobelny [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 522, nb 3; B. Lackoroński [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Legalis 2021, art. 522, nb V; G. Sikorski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, Warszawa 2021, LEX, art. 522, nb 4; W. Kurowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna (art. 353-534)*, red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2018, LEX, art. 522, nb 4; odmienny pogląd w tym zakresie prezentuje np. H. Ciepla [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna*, red. J. Gudowski, Warszawa 2018, LEX, art. 522, nb 1 - twierdząc, że zgoda dłużnika na przejęcie długu powinna być wyrażona w formie pisemnej dla celów dowodowych (art. 74 KC), tak także T. Domińczyk [w:] *Kodeks cywilny. T. II. art. 353-1088. Praktyczny komentarz z orzecznictwem*, red. H. Ciepla, Warszawa 2005, s. 263.

⁴¹³ Tak również P. Drapała, *Zwalniające...*, Warszawa 2002, s. 131.

ochronie wierzyciela przed zbyt pochopnym przyzwoleniem na zmianę podmiotów w zobowiązaniu. Pozwala ona też jednoznacznie stwierdzić, czy przesłanka uzyskania zgody wierzyciela została w ogóle spełniona⁴¹⁴. Mając bowiem na względzie ryzyko, jakie niesie ze sobą dla wierzyciela przejęcie długu, jego zgoda powinna być skutkiem dojrzałego namysłu i nie budzić wątpliwości. Osiągnięciu wyżej wskazanych celów ma sprzyjać właśnie forma pisemna pod rygorem nieważności. W odniesieniu natomiast do zgody dłużnika racje te odpadają z uwagi na fakt, iż przejęcie długu leży zasadniczo, jak już wspomniano, w jego interesie. Zgoda dłużnika zaś, m.in. z uwagi na jej mniejszą doniosłość i „wagę” skutków dla dłużnika, może być wyrażona w dowolnej formie, więc nawet w sposób konkludentny.

Przejęcie długu w prawie niemieckim także występuje w dwóch konfiguracjach podmiotowych. W § 414 KC niem. przewidziano zmianę dłużnika na podstawie umowy wierzyciela z podmiotem przejmującym dług. Podkreślić należy, iż zgoda dotychczasowego dłużnika nie jest w tej konfiguracji przesłanką skuteczności zwalniającego przejęcia długu⁴¹⁵. Podejście ustawodawcy niemieckiego wydaje się słuszne, gdyż funkcje zgody osoby trzeciej, wydają się tu nie mieć nadto doniosłego charakteru, o czym była również mowa w rozdz. 1.4.1. pracy.

W powyższej perspektywie pojawia się zatem ogólne pytanie o zasadność zgody dłużnika w przypadku, gdy dług jest przejmowany przez nowy podmiot. Kwestia ta jest przedmiotem sporów głównie ze względu na nietypowość obowiązującego rozwiązania, gdyż w zdecydowanej większości obcych ustawodawstw, jak np. w prawie niemieckim, zgoda dłużnika nie jest bowiem w takiej sytuacji potrzebna⁴¹⁶. Nie przewidywał też obowiązku uzyskania zgody dłużnika KZ, o czym była mowa w rozdziale 2. pracy. Propagatorem zastosowania zabiegu legislacyjnego w postaci konieczności zgody dłużnika był przede wszystkim J. Gwiazdomorski⁴¹⁷, którego praca silnie zaciążyła na przyszłej dyskusji w tym zakresie w literaturze polskiej i prawdopodobnie wywarła wpływ na polskiego ustawodawcę powojennego, pomimo pojawienia się opracowania w wielu aspektach polemicznego⁴¹⁸. W tym ujęciu przekonywająca jest szeroka argumentacja M. Wilejczyk uzasadniająca konieczność rezygnacji z wymogu zgody dłużnika jako przesłanki skuteczności przejęcia długu, gdyż

⁴¹⁴ P. Drapała, *Przejęcie długu...*, Warszawa 2016, s. 96.

⁴¹⁵ M. Rohe [w:] *Beck'sche Online-Kommentare...*, München 2023, Beck-online, § 414, nb 5; H. Kaduk [w:] *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Recht der Schuldverhältnisse (§§ 398-432)*, red. M. Löwisch, Berlin 1994, s. 952.

⁴¹⁶ P. Drapała [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 6. Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. A. Olejniczak, Warszawa 2014, s. 1416 – autor wskazuje, iż obowiązku uzyskania zgody dłużnika nie statuuje prawo niemieckie, austriackie i francuskie.

⁴¹⁷ J. Gwiazdomorski, *Przejęcie długu*, Kraków 1927, *passim*.

⁴¹⁸ Z. K. Nowakowski, *Przejęcie długu według kodeksu zobowiązań*, Poznań 1937, *passim*.

decydująca, zdaniem autorki, powinna być ochrona interesów wierzyciela⁴¹⁹. Skoro bowiem osoba trzecia chce polepszyć sytuację wierzyciela przez przejęcie długu i zwolnienie w ten sposób dłużnika z zobowiązania, należy jej to umożliwić bez uzależniania tego od zgody dłużnika (podobnie jak w przypadku poręczenia i kumulatywnego przejęcia długu). Nie ma powodów, aby dłużnik, który sam nie spełnia świadczenia, miał zakłócać i blokować w takich przypadkach poczynania stron, a w szczególności miał stać na przeszkodzie realizacji interesów wierzyciela⁴²⁰.

Z uwagi na powyższe należałoby wysunąć postulat *de lege ferenda* w zakresie usunięcia zgody dłużnika jako przesłanki skuteczności umowy przejęcia długu pomiędzy wierzycielem a przejemcą długu.

5.4.2 Forma zgody dłużnika na wstąpienie innego podmiotu w prawa wierzyciela

Jedną z okoliczności wskazanych w art. 518 KC, której wystąpienie prowadzić będzie do wstąpienia osoby trzeciej w prawa zaspokojonego wierzyciela, jest zapłata długu przez osobę trzecią działającą dla osiągnięcia tego celu za zgodą dłużnika. Przepis art. 518 § 1 pkt 3 KC uzależnia wstąpienie osoby trzeciej w prawa wierzyciela od zgody dłużnika. Niemniej w omawianej konfiguracji to właśnie dłużnika należy uznać za osobę trzecią w stosunku do stron czynności prawnej, w rozumieniu art. 63 KC. Zgoda dłużnika powinna zostać *ad solemnitatem* udzielona w formie pisemnej. Powszechnie mówi się wtedy o tzw. konwersji długu⁴²¹. Wydaje się jednak, że za bardziej „naturalny” środek przeniesienia wierzytelności na osobę trzecią niż konwersja długu, należałoby uznać przelew wierzytelności. Pojawia się zatem pytanie o celowość konstrukcji wskazanej w art. 518 § 1 pkt 3 KC. Cesja wierzytelności jest możliwa w zasadzie wyłącznie na podstawie umowy między dotychczasowym wierzycielem (cedentem) a cesjonariuszem – musi więc pozostawać w zgodzie z jego wolą. Tymczasem zaś konwersja długu nie wymaga akceptacji ze strony wierzyciela, a jedynie zgody dłużnika. Trafnie wskazuje się więc, że konwersja długu jest

⁴¹⁹ M. Wilejczyk, *Interwencja osoby trzeciej w stosunek zobowiązaniowy a problem zgody dłużnika*, SPP 2016, nr 1, s. 26.

⁴²⁰ Zob. M. Wilejczyk, *Interwencja...*, s. 27. Odmienne P. Drapała, będący zwolennikiem obowiązującego *de lege lata* rozwiązania i uznający, że wymóg zgody dłużnika na przejęcie długu ma zapobiec zbyt daleko idącej ingerencji osoby trzeciej w pozycję prawną dotychczasowego dłużnika – zob. tenże, *Zwalniające...*, Warszawa 2002, s. 126-127; tenże [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 6...*, Warszawa 2014, s. 1416.

⁴²¹ Zob. P. Mądry, *Konwersja długu jako instrument prawny obrotu wierzytelnościami*, Rejent 2003, nr 4, s. 65-84 – autor wskazuje również, że wypadki wstąpienia w prawa zaspokojonego wierzyciela są określane w literaturze mianem subrogacji bądź *cessio legis* (*Ibidem*, s. 66); zob. również: K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 6. Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. A. Olejniczak, Warszawa 2023, s. 1659; J. Mojak, *Przelew a inne wypadki singularnej sukcesji w wierzytelność*, SP 1991, z. 2, s. 41.

instrumentem pozwalającym na wymuszenie przejścia wierzytelności z wierzyciela na osobę trzecią⁴²². Jednakże wymuszenie to nie powoduje naruszenia w żaden sposób interesów wierzyciela (a przynajmniej jego godnych ochrony interesów majątkowych), gdyż nie tylko zostaje on zaspokojony, ale również zaspokojenie to następuje zwykle szybciej, niż gdyby świadczenie spełnić miał sam dłużnik⁴²³. Dłużnik zaś dzięki zmianie wierzyciela ma sposobność uzyskania korzystniejszych dla siebie warunków wykonania zobowiązania⁴²⁴. Konwersja długu służy zatem głównie interesom dłużnika, który wyrazi zgodę na konwersję długu zapewne wyłącznie wówczas, kiedy będzie miał w tym interes polegający np. na rozłożeniu płatności na raty czy umorzeniu części odsetek⁴²⁵. Jak wskazuje K. Mularski, powyższe skłania do wyrażenia opinii, że wymóg formy pisemnej zastrzeżonej *ad solemnitatem* dla zgody dłużnika wydaje się *de lege ferenda* zbyt daleko idący⁴²⁶. Można więc przyjąć, że zastrzeżona zgoda dłużnika służy w największej mierze polepszeniu jego położenia względem wierzyciela. Może być ona udzielona przed, w trakcie, jak i po dokonaniu spłaty przez osobę trzecią, gdyż takie rozwiązanie dopuszcza art. 63 KC⁴²⁷. Podkreśla się jednak, że dłużnik, wyrażając zgodę na wstąpienie w formie pisemnej, powinien dokładnie i precyzyjnie dokonać określenia wierzytelności, którą osoba trzecia spłaciła (lub ma spłacić), czego skutkiem będzie wstąpienie w prawa wierzyciela⁴²⁸.

Niemniej, tak na gruncie rozważań w rozdziale dotyczącym formy zgody dłużnika na przejęcie długu, tak również i w omawianym zakresie pojawia się pytanie o samą zasadność zgody dłużnika wprowadzonej w konstrukcji konwersji długu. Jak słusznie spostrzegła M. Wilejczyk, w omawianych konstrukcjach doszło „do całkowitego pomieszania ról, zadań

⁴²² A. Szpunar, *Wstąpienie w prawa zaspokojonego wierzyciela*, Kraków 2000, s. 123; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2016; s. 399.

⁴²³ K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 6...*, Warszawa 2023, s. 1660.

⁴²⁴ K. Zagrobelny [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2023, Legalis, art. 518, nb 14; W. Kurowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna (art. 353-534)*, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2018, LEX, art. 518, nb 13.

⁴²⁵ J. Mojak, *Przelew a inne wypadki singularnej sukcesji w wierzytelność*, SP 1991, 2, s. 41; A. Szpunar, *Wstąpienie w prawa zaspokojonego wierzyciela*, Kraków 2000, s. 123 i n.; T. Sójka, J. Stranz [w:] *Kodeks cywilny. Tom II...*, red. M. Gutowski, Warszawa 2022, Legalis, art. 518, nb 8; Z. Radwański, A. Olejniczak, J. Grykiel, *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2022, s. 410. Niekiedy konwersja może zostać dokonana w wyłącznym niemal interesie osoby trzeciej - zob. B. Ziemianin, E. Kitłowski, *Prawo zobowiązań – część ogólna*, Warszawa 2013, s. 313. Polepszenie sytuacji dłużnika za cechę definicyjną konwersji uznał również A. Ohanowicz, *Wstąpienie osoby trzeciej w prawa zaspokojonego wierzyciela* [w:] *Alfred Ohanowicz. Wybór prac*, wstęp Z. Radwański, oprac. A. Gulczyński, Warszawa 2007, s. 650.

⁴²⁶ K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 6...*, Warszawa 2023, s. 1660.

⁴²⁷ Tak m.in. P. Mądry, *Konwersja długu...*, Rejent 2003, nr 4, s. 70.

⁴²⁸ *Ibidem*, s. 80 – autor wskazuje nadto, iż tego rodzaju zgoda wyrażona przez dłużnika stanowić może w niektórych przypadkach uznanie długu, jednakże nie można postawić tutaj znaku równości. Zarówno bowiem dłużnik, jak i osoba trzecia może spełnić przecież roszczenie już przedawnione, co nie przeszkadza w podniesieniu w stosunku do nowego wierzyciela zarzutu przedawnienia przez dłużnika.

i uprawnień podmiotów stosunku zobowiązaniowego.”⁴²⁹ Według kodeksu cywilnego nie tylko jest potrzebna zgoda wierzyciela na zmianę dłużnika, ale i zgoda dłużnika na zmianę wierzyciela, co w istotny sposób ogranicza podmiot uprawniony w dysponowaniu jego prawem podmiotowym (i to w sposób sprzeczny z regulacją przyjętą przy przelewie). Zdaniem M. Wileczyk, tendencja KC do uprzywilejowania roli dłużnika w stosunku zobowiązaniowym jest nietrafna, ponieważ nie może podmiot zobowiązany blokować podmiotowi uprawnionemu możliwości dysponowania jego prawem podmiotowym⁴³⁰.

Wydaje się zatem, że ustawodawca powinien przy zmianie KC winien pochylić się również nad kwestią zgody dłużnika wymaganą w ramach zmian podmiotowych w stosunku zobowiązaniowym. Analogicznie zatem jak w przypadku zgody dłużnika na przejęcie długu, również w przypadku konwersji długu, zgoda dłużnika nie powinna stanowić przesłanki skuteczności czynności prawnej.

5.4.3 Forma zgody spółki z o.o. na zbycie udziałów

Zgodnie z art. 180 § 1 KSH, zbycie udziału, jego części lub ułamkowej części udziału oraz jego zastawienie powinno być dokonane w formie pisemnej z podpisami notarialnie poświadczonymi. Zgodnie z art. 73 § 2 KC w zw. z art. 2 KSH, jeżeli ustawa zastrzega dla czynności prawnej inną formę szczególną, czynność dokonana bez zachowania tej formy jest nieważna. Tym samym, forma pisemna z podpisami notarialnie poświadczonymi, o której mowa art. 180 § 1 KSH, została zastrzeżona pod rygorem nieważności. Niedochowanie przedmiotowej formy zastrzeżonej *ad solemnitatem* skutkować będzie zatem nieważnością czynności prawnej.

W myśl art. 182 § 3 zd. 1 KSH, w przypadku, gdy umowa spółki uzależni zbycie udziału od zgody spółki, to zgody tej udziela zarząd, chyba że umowa spółki stanowi inaczej. Oświadczenie woli spółki w przedmiocie udzielenia zgody, zarówno gdy stanowi to kompetencję zarządu, jak i wspólników jako organu bądź rady nadzorczej, powinno być

⁴²⁹ M. Wileczyk, *Interwencja...*, s. 25.

⁴³⁰ *Ibidem* – jak wskazuje autorka „To nie wierzyciel powinien bowiem dostosowywać się do zachcianek dłużnika, lecz odwrotnie, to dłużnik, jako podmiot, na którym ciąży dług, musi pogodzić się z wszelkimi takimi zmianami stosunku zobowiązaniowego, które nie powodują pogorszenia jego sytuacji majątkowej w tym stosunku.”

wyrażone w formie pisemnej (art. 182 § 3 zd. 1) - formę tę należy postrzegać jako zastrzeżoną *ad probationem*⁴³¹.

Przepis art. 182 § 3 zd. 1 KSH należy postrzegać jako *lex specialis* wobec art. 180 § 1 KSH w zw. z art. 63 § 2 KC, w związku z tym, że wyłącza on nakaz zachowania tej samej formy szczególnej dla zgody osoby trzeciej przewidzianej dla czynności prawnej objętej wymaganiem zgody⁴³². Zgodnie nadto z tezą wyroku SN z 2013 roku⁴³³ w zakresie formy zgody na zbycie udziałów wyróżnić można trzy możliwe warianty. W pierwszym, zgodnie z art. 182 § 3 KSH, czyli regulacją kodeksową, zgoda udziela spółka, reprezentowana przez zarząd, w formie pisemnej, co wyłącza stosowanie art. 63 § 2 KC w związku z art. 180 KSH. W drugim wariantcie do wyrażenia zgody umowa upoważnia zgromadzenie wspólników lub radę nadzorczą, w trzecim wymagana jest zgoda innego podmiotu (np. wojewody czy organu samorządu terytorialnego). Nie ulega wątpliwości, że w tej ostatniej sytuacji, zgoda innego podmiotu powinna być udzielona na piśmie z podpisem notarialnie poświadczonym (art. 63 § 2 KC w związku z art. 180 KSH). Natomiast zgoda zgromadzenia wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na zbycie udziałów (art. 182 § 1 KSH) może być wyrażona w drodze pisemnej uchwały podjętej przez wspólników w sposób określony w art. 227 § 2 KSH.

Przepis art. 182 § 3 zd. 1 nie obejmuje jednak udzielenia zgody na ustanowienie zastawu. Zgoda spółki na zastawienie udziału wymaga w tym przypadku dochowania formy pisemnej z podpisem notarialnie poświadczonym (art. 63 § 2 KC w zw. z art. 329 § 1 KC oraz art. 180 § 1 KSH), zaś w przypadku zastawu rejestrowego – formy właściwej dla umowy o ustanowienie zastawu rejestrowego na udziałach spółki z o.o., to jest w formie pisemnej pod rygorem nieważności⁴³⁴ (art. 63 § 2 KC w zw. z art. 3 ust. 1 ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów⁴³⁵).

⁴³¹Tak np. A. Kidyba [w:] M. Dumkiewicz, A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany do art. 1-300 Kodeksu spółek handlowych*, LEX/el. 2024, art. 182, nb 3; R. Pabis [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, Warszawa 2024, Legalis, art. 182, nb 8; tak również: wyrok SA we Wrocławiu z 06.03.2015 r., I ACa 6/15, Legalis nr 1504965.

⁴³² Tak np. A. Opalski [w:] *Kodeks spółek handlowych. Tom IIA. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz. Art. 151–226*, red. A. Opalski, Warszawa 2018, Legalis, art. 182, nb 24.

⁴³³ Wyrok SN z 29.08.2013 r., I CSK 713/12, OSNC-ZD 2014, nr 4, poz. 65, LEX nr 1391108.

⁴³⁴ Uchwała SN z 21.01.2009 r., III CZP 130/08, OSNC 2009, nr 12, poz. 159, LEX nr 470707 - w której wskazano, że „zgoda spółki na ustanowienie zastawu rejestrowego na udziałach spółki powinna być wyrażona w formie właściwej dla umowy o ustanowienie zastawu rejestrowego na udziałach spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, to jest w formie pisemnej (...)”

⁴³⁵ Ustawa z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, Dz. U. z 2018 r. poz. 2017 z późn. zm.

Analogicznie uregulowanie, jak w przypadku spółki z o.o., przewiduje art. 337 KSH w zakresie zgody spółki akcyjnej na rozporządzanie akcjami. Zgody udziela zarząd w formie pisemnej pod rygorem nieważności, jeżeli statut nie stanowi inaczej (art. 337 § 2 KSH). Statut może zatem przyznać powyższe uprawnienie walnemu zgromadzeniu lub radzie nadzorczej⁴³⁶. Forma pisemna pod rygorem nieważności jest jednak niezależna od tego, czy zgoda jest udzielana przez zarząd spółki, czy też inny jej organ. Art. 63 KC znajduje zastosowanie zarówno wtedy, gdy wymaganie zgody spółki na dokonanie czynności prawnej wynika z ustawy, jak i wtedy, gdy możliwość wprowadzenia takiego wymagania wynika ze szczególnego upoważnienia ustawowego - upoważnienie takie jest sformułowane natomiast w art. 337 § 2 KSH⁴³⁷.

5.4.4 Forma potwierdzenia czynności dokonanej przez fałszywego pełnomocnika

Przechodząc dalej, należałoby się pochylić nad kwestią formy potwierdzenia czynności dokonanej przez fałszywego pełnomocnika. W literaturze wskazuje się bowiem, że - co do zasady - potwierdzenie czynności dokonanej przez *falsus procurator* może zasadniczo nastąpić w dowolnej formie⁴³⁸. W doktrynie prawa cywilnego istnieje jednak spór co do formy potwierdzenia umowy zawartej przez fałszywego pełnomocnika, w sytuacji zastrzeżenia dla ważności tej czynności formy szczególnej. Wiąże się on ze wspomnianym w rozdziale 3. rozprawy sporem w zakresie oceny, czy rzekomy mocodawca jest osobą trzecią w rozumieniu art. 63 KC. Według jednego z poglądów (pogląd dominujący) zgoda rzekomego pełnomocnika jest zgodą osoby trzeciej, dlatego w omawianym zakresie znajdzie zastosowanie

⁴³⁶ R. Pabis [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. Z. Jara, Warszawa 2024, Legalis, art. 337, nb 13; tak również wyrok SA w Łodzi z 24.05.2018 r., I AGa 126/18, LEX nr 2578790, zgodnie z tezą którego: „Co do zasady zgody na rozporządzenie akcjami imiennymi w imieniu spółki może udzielić zarząd w formie uchwały. Przyjmuje się, że statut może także przenieść kompetencję do wyrażania zgody na inny organ spółki (radę nadzorczą, walne zgromadzenie), bądź przewidywać łączną kompetencję organów.”

⁴³⁷ Tak A. Opalski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 17B. Prawo spółek kapitałowych*, red. S. Sołtysiński, Warszawa 2016, s. 487.

⁴³⁸ Należy przy tym zgodzić się z poglądem B. Gawlika, który nakazuje ostrożność przy ustalaniu, że do potwierdzenia umowy doszło w drodze czynności konkludentnych. Taka ocena - zdaniem autora - może mieć miejsce tylko wtedy, gdy rzekomy mocodawca ma świadomość, że doszło do zawarcia umowy w jego imieniu i zdaje sobie sprawę z tego, że jego zachowanie stanowi jej wykonanie - zob. tenże [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...* (wyd. 1985), s. 764; w zakresie dorozumianej zgody zob. wyrok SA w Łodzi z 04.09.2013 r., III AUa 1759/12, LEX nr 1409147, w którym Sąd orzekł, że „Dorozumiane potwierdzenie może się więc wyrażać w przystąpieniu przez rzekomego mocodawcę do wykonania umowy, o ile ten wiedział o jej zawarciu w jego imieniu przez rzekomego pełnomocnika (...).” Zob. również wyrok SA w Białymstoku z 03.10.2019 r., I AGa 95/18, Legalis nr 2259599.

art. 63 KC⁴³⁹. W związku z czym, jeśli do ważności umowy zawartej przez *falsus procurator*, która wymaga potwierdzenia, zastrzeżona jest forma szczególna, to do ważności potwierdzenia również wymagana będzie taka forma (art. 63 § 2 KC).

Należy również zwrócić uwagę na drugi z poglądów (pogląd mniejszościowy), zgodnie z którym zgoda mocodawcy nie jest zgodą osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC⁴⁴⁰. W związku z czym, przepis art. 63 § 2 KC nie znajduje zastosowania na gruncie art. 103 KC i potwierdzenie umowy jest skuteczne niezależnie od formy jego dokonania. Zdaniem P. Sobolewskiego, do potwierdzenia czynności fałszywego pełnomocnika przez mocodawcę nie znajduje zastosowania art. 63 § 2 KC, gdyż mocodawca nie jest osobą trzecią wyrażającą zgodę na dokonanie czynności prawnej, ale stroną tej czynności⁴⁴¹. Przyjęcie tego poglądu za słuszny powoduje, że żaden przepis KC nie zastrzega dla oświadczenia woli mocodawcy o potwierdzeniu czynności fałszywego pełnomocnika wymogu zachowania określonej formy, potwierdzenie to może być dokonane w dowolnej formie dowolnej nawet, jeśli potwierdzana czynność wymaga zachowania formy szczególnej. L. Moskwa i P. Moskwa twierdzą⁴⁴², że - co prawda - względy bezpieczeństwa i pewności obrotu przemawiają za tym, by skuteczność potwierdzenia była uzależniona od dochowania formy tożsamej z formą wymaganą dla ważnego zawarcia samej umowy, niemniej istotne argumenty uzasadniają pogląd mniejszościowy. Autorzy zwrócili uwagę, że po pierwsze, sam art. 103 KC nie wprowadza wymogu zachowania formy szczególnej, a więc zgodnie z regułą życzliwej wykładni należy przyjąć, że wola mocodawcy wyrażona w dowolny sposób i w dowolnej formie – o ile mocodawca bezspornie potwierdza, że chce pozostać związany oświadczeniem woli fałszywego pełnomocnika – powinna być respektowana. Po drugie, takowych ustaleń nie

⁴³⁹ Tak np. S. Grzybowski [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...*, (wyd. 1974), s. 527; . Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 392; M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny. T. I...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 103, nb 7; J. Strzebinczyk [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2016, Legalis, art. 103, nb 4; K. Kopaczyńska-Pieczniak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, art. 103, nb 7; P. Piniór [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna* (art. 1-125), red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2018, art. 103, nb 3; S. Rudnicki [w:] *Komentarz...*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 63, nb 3; B. Gawlik [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...* (wyd. 1985), s. 764; M. Smyk, *Pełnomocnictwo według kodeksu cywilnego*, Warszawa 2010, s. 296; R. Strugała [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 103, nb 3; P. Drapała, *Odpowiedzialność...*, PPH 2002, nr 9, s. 37; W. Kubala, *Falsus procurator*, Radca prawny 1998, nr 6, s. 33.

⁴⁴⁰ Tak P. Sobolewski, D. Wybrańczyk [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2023, Legalis, art. 103, nb 7; L. Moskwa, P. Moskwa [w:] *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz do art. 1–352*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 103, nb 11; R. Majda [w:] *Kodeks...*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 10.

⁴⁴¹ P. Sobolewski, D. Wybrańczyk [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2023, Legalis, art. 103, nb 7.

⁴⁴² L. Moskwa, P. Moskwa [w:] *Kodeks cywilny. Tom I...*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 103, nb 11.

podważa art. 63 § 2 KC, skoro traktuje on o zgodzie osoby trzeciej, a za taką nie można uznać rzekomego mocodawcy - jest on bowiem stroną umowy⁴⁴³.

W literaturze wyrażono także trzeci pogląd, podkreślając, że pogląd większościowy, konsekwentnie powtarzany w literaturze, choć bez głębszego uzasadnienia, może budzić uzasadnione wątpliwości⁴⁴⁴. Z samej treści i zestawienia art. 63 KC oraz art. 103 KC można byłoby wywnioskować, że przepisy te dotyczą dwóch zupełnie różnych sytuacji. Art. 103 KC dotyczy bowiem sytuacji działania rzekomego pełnomocnika, której nie można uznać za przypadek, gdy do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej. Za oczywiste bowiem należy uznać, że do zawarcia umowy przez pełnomocnika w imieniu mocodawcy nie jest konieczne wcześniejsze wyrażenie zgody przez mocodawcę – trudno za taką zgodę uznać bowiem pełnomocnictwo. Ponadto, jak wskazano we wcześniejszych rozważaniach (zob. rozdział 2. pracy) przepis, który stanowił pierwowzór dla art. 63 KC, został po raz pierwszy uregulowany w POPC z 1950 r. W uzasadnieniu projektu z 1947 roku, na którym bazowano przy uchwaleniu POPC, podkreślano, że projekt pozostawił wykładni kwestię zastosowania zasad o zgodzie osoby trzeciej w przypadkach nieobjętych ówczesnym art. 77 dotyczącym ogólnej regulacji w zakresie osoby trzeciej, a jako przykład wskazano m.in. art. 97 projektu regulujący właśnie przypadek działania rzekomego pełnomocnika⁴⁴⁵. Zdaniem B. Jelonek-Jarco, powyższe założenie nie powoduje, że art. 63 KC nie powinien znaleźć w ogóle zastosowania do sytuacji objętych art. 103 KC, nie można bowiem wykluczyć jego zastosowania *per analogiam*. Zastosowanie to dotyczyć powinno art. 63 § 2 KC w zakresie formy oraz § 1 w zakresie mocy wstecznej potwierdzenia. W istocie bowiem wyłącznie tych kwestii nie uregulowano w art. 103 KC i – jak się wydaje – można przyjąć zaistnienia w tym zakresie luki, która uzasadnia sięgnięcia do *analogii legis*⁴⁴⁶.

W opinii autorki pracy na uwzględnienie zasługuje jednak pierwszy z poglądów, za czym przemawia kilka względów. Po pierwsze, zgodnie z teorią reprezentacji, przyjmowaną w doktrynie prawa cywilnego, pełnomocnik sam dokonuje czynności prawnej, pomimo tego,

⁴⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴⁴ B. Jelonek-Jarco, *Artykuł 63 k.c.*, s. 124.

⁴⁴⁵ Zob. przyp. 195 i 196 powyżej.

⁴⁴⁶ B. Jelonek-Jarco, *Artykuł 63 k.c.*, s. 124.

że czyni to w imieniu i ze skutkami bezpośrednimi dla reprezentowanego⁴⁴⁷ - umowa jest zatem zawierana przez pełnomocnika, a nie przez reprezentowanego. Jak bowiem wskazano w rozdziale 3.3. pracy, pojęcie „osoby trzeciej” w omawianej konstrukcji oznacza osobę, która nie uczestniczyła w dokonaniu czynności prawnej, natomiast nie jest konieczne, aby musiała ona pozostawać poza kreowanym stosunkiem prawnym, nie będąc jego stroną. W takim znaczeniu mowa jest, jak już wcześniej wspomniano, bardziej o „operacyjnym” znaczeniu pojęcia osoby trzeciej jako pierwotnie niedziałającej, aniżeli „konstrukcyjnym” jako osoby trzeciej, odrębnej od stron dokonywających czynności prawnej.

Po wtóre, przyjęcie drugiego z powyższych poglądów mogłoby prowadzić do naruszenia przepisów o formie pełnomocnictwa. Jeżeli bowiem zawarcie umowy wymaga zachowania formy szczególnej (*ad solemnitatem*), to - zgodnie z art. 99 § 1 KC - pełnomocnictwo do dokonania tej czynności również powinno być udzielone w tej samej formie. Pełnomocnik może więc złożyć własne oświadczenie woli wyłącznie wtedy, gdy pełnomocnictwo zostało mu udzielone w formie pochodnej. Przykładowo zatem - w przypadku umowy sprzedaży nieruchomości wymagana jest forma aktu notarialnego (art. 158 KC). W formie tej umowa może zostać zawarta przez stronę, jak i jej pełnomocnika, upoważnionego na mocy pełnomocnictwa udzielonego również w formie aktu notarialnego (art. 99 § 1 KC). Pełnomocnictwo winno zostać udzielone w formie szczególnej celem ostrzeżenia mocodawcy o dużym znaczeniu gospodarczym planowanej czynności, a także celem zapewnienia bezpieczeństwa obrotu nieruchomościami⁴⁴⁸. Gdyby natomiast uznać, że czynność prawna dokonana przez fałszywego pełnomocnika w formie szczególnej może zostać następnie potwierdzona w formie dowolnej, wówczas wskazane wyżej funkcje nie mogłyby być realizowane. Za dopuszczalne należałoby bowiem uznać zawarcie umowy sprzedaży nieruchomości przez osobę nieumocowaną, a następnie jej potwierdzenie w formie dowolnej - nawet w sposób dorozumiany. Brak wymagania w zakresie formy powodowałby ryzyko

⁴⁴⁷ W XIX-wiecznej doktrynie niemieckiej toczono spór co do istoty przedstawicielstwa, a doktryna przedstawiała trzy teorie. Pierwsza z nich – teoria reprezentowanego (*Geschäftsherrentheorie*) - zakładała, że dokonującym czynności prawnej jest sam reprezentowany. W opozycji do tej teorii została sformułowana teoria reprezentacji (*Repräsentationstheorie*), zgodnie z którą, w przypadku dokonania czynności prawnej przez przedstawiciela, to on właśnie składa własne oświadczenie woli (dokonuje czynności prawnej) z tym zastrzeżeniem, że czyni to w imieniu i z bezpośrednimi skutkami dla reprezentowanego. Kompromisowa trzecia teoria, tzw. teoria pośrednia (*vermittelnde Theorie*), zakładała, że za działających przy dokonywaniu czynności należy uważać i reprezentowanego, i przedstawiciela. Zwyciężyła druga teoria, tj. teoria reprezentacji i jest ogólnie uznana w doktrynie wielu państw europejskich, w tym również w Polsce – por. W. Müller-Freienfels, *Die Vertretung beim Rechtsgeschäft*, Tübingen 1955, s. 13; M. Pazdan [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2008, s. 468.

⁴⁴⁸ Tak również J. Szewczyk, *Granice ochrony interesów osoby dokonującej czynności prawnej z pełnomocnikiem*, *Monitor Prawa Handlowego* 2016, nr 4, s. 31.

dopuszczalności obchodzenia przepisów o formie pełnomocnictwa, tj. wymogów określonych w art. 99 § 1 KC⁴⁴⁹. W praktyce nabywca nieruchomości, by stać się jej właścicielem, nie musiałby dokonywać jakiegokolwiek czynności w formie aktu notarialnego. W przypadku zwywcy dopuszczalne byłoby zbycie nieruchomości przez rzekomego pełnomocnika i potwierdzenie tej umowy przez zwywcę (mocodawcę) w sposób dorozumiany. Powyższe względy przemawiają za tym, aby dla ważności potwierdzenia umowy, dla której zawarcia wymagana jest forma szczególna (*ad solemnitatem*), wymagać zachowania tej samej formy. Na ryzyko obchodzenia przepisów o pełnomocnictwie w przypadku dopuszczalności swobody formy potwierdzenia umowy zawartej przez fałszywego pełnomocnika zwracał uwagę również M. Piekarski, wskazując, że: „(...) potwierdzenie musi czynić zadość przepisom o formie udzielania pełnomocnictwa, gdy zastępuje ono pełnomocnictwo (...)”⁴⁵⁰ Taką tezę należy jednak odrzucić, ponieważ nie chodzi tutaj o wsteczne umocowanie rzekomego pełnomocnika⁴⁵¹, lecz o działanie w celu związania strony zastępowanej przez fałszywego pełnomocnika skutkami już dokonanej czynności, czyli w pewnym sensie – o przystąpienie do umowy⁴⁵².

Powyższe spory wydają się jednak rozstrzygać projektowane przez KKPC istotne zmiany w odniesieniu do przepisów o fałszywym pełnomocniku. Mają ona na celu usunięcie swoistego rodzaju niedostatków obowiązującej regulacji (zob. art. 128 Projektu z 2015 r.)⁴⁵³. Projektowany przepis przesądza wprost o zastosowaniu do potwierdzenia przez osobę, w imieniu której czynność została dokonana, przepisów dotyczących zgody osoby trzeciej⁴⁵⁴. Zgodnie z Projektem oświadczenie o potwierdzeniu czynności prawnej przez mocodawcę wymaga zatem tej samej formy szczególnej, jaka wymagana jest dla czynności prawnej dokonanej przez rzekomego pełnomocnika (art. 67 § 6).

⁴⁴⁹ Tak również - choć na bazie art. 94 POPC - J. Fabian, *Pełnomocnictwo*, Warszawa 1963, s. 59-60. Tak także - choć na bazie KZ - orzeczenie SN z 04.01.1950 r., C1736/49 z glosą A. Szpunara, PiP 1951, nr 1, s. 127-136 (wskazane orzeczenie było o tyle istotne, że na gruncie KZ nie było odpowiednika art. 63 § 2 KC, co w konsekwencji prowadziło do przyjęcia, że potwierdzenie czynności dokonanej przez fałszywego pełnomocnika nie wymaga żadnej formy i może być nawet milczące, np. poprzez dobrowolne wykonanie umowy - art. 101 § 4 KZ). Wydaje się jednak, że z uwagi na wprowadzenie do polskiego porządku prawnego art. 63 § 2 KC, to dawne poglądy straciły swą aktualność – tak również: M. Smyk, *Pełnomocnictwo według kodeksu cywilnego*, Warszawa 2010, s. 296.

⁴⁵⁰ M. Piekarski [w:] *Kodeks cywilny – komentarz, t. I*, red. Z. Resich, Warszawa 1972, s. 247.

⁴⁵¹ Tak również M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny. T. I...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 103, nb 5.

⁴⁵² M. Pilich [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna, cz. 2 (art. 56–125)*, red. J. Gudowski, Warszawa 2021, LEX, art. 103, nb 12.

⁴⁵³ Zob. Projekt z 2015 r., s. 189-192.

⁴⁵⁴ Projektowany art. 128 ust. 1 brzmi: „§ 1. Jeżeli dokonujący czynności prawnej jako pełnomocnik nie miał umocowania albo przekroczył jego zakres, skuteczność czynności zależy od jej potwierdzenia przez osobę, w której imieniu umowa została zawarta [została dokonana czynność prawna]. Przepisy art. 67 [Zgoda osoby trzeciej] stosuje się; potwierdzenie powinno jednak być skierowane do drugiej strony czynności.”

Pomimo przeważającego w doktrynie poglądu o stosowaniu art. 63 KC do art. 103 KC w judykaturze można znaleźć orzeczenia ten pogląd negujące. Jako przykład wskazać można np. wyrok SA w Poznaniu z 2023 r., zgodnie z treścią którego wyrażenie przez mocodawcę oświadczenia, o jakim mowa w art. 103 KC, może nastąpić w dowolnej formie, także wówczas, gdy dla ważności samej czynności wymagana była forma szczególna. Zgodnie z treścią wyroku, udzielający pełnomocnictwa z natury rzeczy nie może być bowiem uznany za osobę trzecią w rozumieniu przepisu art. 63 KC⁴⁵⁵.

Z uwagi na powyższe, zmiana proponowana przez KKPC, przesądzająca wprost w treści przepisów o fałszywym pełnomocniku o bezpośrednim zastosowaniu regulacji ogólnej dotyczącej zgody osoby trzeciej do zgody rzekomego mocodawcy, w tym biorąc pod uwagę w szczególności przepisy dotyczące formy zgody, wydaje się być słuszna i uzasadniona. Z uwagi na powyższe argumenty, analogicznie powinien postąpić ustawodawca również w odniesieniu do art. 39 KC odnoszącego się do działania fałszywego organu.

5.5 Forma odmowy wyrażenia zgody

W ramach rozważań niniejszego rozdziału należy również omówić kwestię formy, jaką winna przybrać ewentualna odmowa wyrażenia zgody przez osobę trzecią. W art. 63 KC brak jest regulacji w zakresie odmowy wyrażenia zgody, gdyż wyraźnie wskazano, że forma pochodna dotyczy tylko „oświadczenia obejmującego zgodę osoby trzeciej”. Nie ma natomiast powodów, by to sformułowanie interpretować rozszerzająco również jako „oświadczenie obejmujące odmowę udzielenia zgody”⁴⁵⁶. W związku z tym przyjmuje się, iż odmowa wyrażenia zgody nie wymaga żadnej szczególnej formy, nawet w przypadku, gdy czynność prawna, której zgoda dotyczy, wymaga dla swej ważności formy szczególnej⁴⁵⁷.

Skoro wyraźna odmowa wyrażenia zgody, którą - jak już wskazano w ramach wcześniejszych rozważań - należy uznać za oświadczenie woli, nie wymaga żadnej szczególnej formy, to może być ona wyrażona w jakikolwiek sposób ujawniający brak akceptacji w zakresie czynności prawnej, dla której zgoda ta jest wymagana⁴⁵⁸. Odmowa wyrażenia zgody może być zakomunikowana stronom czynności prawnej w dowolny sposób. Może zostać zatem

⁴⁵⁵ Wyrok SA w Poznaniu z 29.09.2023 r., I ACa 693/22, LEX nr 3669558.

⁴⁵⁶ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 397.

⁴⁵⁷ A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 63, nb 12; P. Drapała, *Zwalniające przejęcie długów związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa*, MoP 2002, nr 10, s. 446.

⁴⁵⁸ J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 148.

oświadczona stronom wprost, czy - wyjątkowo - także poprzez milczenie osoby trzeciej w terminie określonym przez strony dla potwierdzenia czynności prawnej⁴⁵⁹, przyjmując, iż w przypadku bezskutecznego upływu terminu na potwierdzenie czynności prawnej można powoływać się na jej definitywną wadliwość⁴⁶⁰.

Na koniec rozważań w zakresie odmowy wyrażenia zgody przez osobę trzecią należy zwrócić uwagę na pogląd prezentowany przez część autorów w odniesieniu do odmowy wyrażenia zgody na zbycie udziałów. Jak wyżej wskazano, zgodnie z art. 182 § 3 zd. 1 KSH zgoda na zbycie udziału udziela zarząd (lub inny organ wskazany w umowie spółki) w formie pisemnej. Zdaniem części przedstawicieli doktryny forma pisemna jest również wymagana – *argumentum asimili* – w przypadku odmowy jej wyrażenia⁴⁶¹.

Jak już była mowa we wcześniejszych rozważaniach, w doktrynie niemieckiej przyjmuje się, że co do zasady odmowa i udzielenie podlegają tym samym przepisom. W związku z tym, że zgoda osoby trzeciej zgodnie z § 182 ust. 2 BGB nie wymaga formy określonej dla czynności podstawowej, odmowa zgody również nie podlega żadnej formie, której należy przestrzegać w przypadku głównej czynności prawnej, a zatem może być zadeklarowana w sposób dorozumiany⁴⁶².

5.6 Podsumowanie

Można przyjąć więc, że w polskim prawie cywilnym obowiązuje, co do zasady, zasada dowolności formy oświadczenia woli osoby trzeciej o wyrażeniu zgody. Wyrażenie zgody przez osobę trzecią wymaga zatem od podmiotu uprawnionego do jej wyrażenia,

⁴⁵⁹ M. Świerczyński [w:] *Kodeks...*, red. M. Załucki, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 7 - jak wskazuje autor: „Zasadą jest, że zgoda nie może być wyrażona przez milczenie osoby trzeciej. Wyjątkiem jest wyznaczenie terminu przez strony dla potwierdzenia dokonanej czynności prawnej. W takim przypadku milczenie zostanie uznane za odmowę udzielenia zgody.” W prawie cywilnym milczenia nie poczytuje się za potwierdzenie, chyba że co innego wynika z przepisu szczególnego – zob. np. 760³ KC, zgodnie z treścią którego: „W razie gdy agent zawierający umowę w imieniu dającego zlecenie nie ma umocowania albo przekroczy jego zakres, umowę uważa się za potwierdzoną, jeżeli dający zlecenie niezwłocznie po otrzymaniu wiadomości o zawarciu umowy nie oświadczy klientowi, że umowy nie potwierdza.”; zob. również wyrok SA w Poznaniu z 15.02.2007 r., I ACa 1141/06, LEX nr 298607, zgodnie z którym potwierdzenie umowy przez współmałżonka, w imieniu którego umowa została zawarta przez drugiego małżonka, może być dokonane w dowolnej formie (o ile dla czynności nie jest przewidziana forma szczególna art. 63 § 2 KC), to jednak za potwierdzenie takie nie może być poczytane samo milczenie. Tak również na gruncie prawa niemieckiego F. Bayreuther [w:] *Münchener Kommentar...*, München 2021, Beck-online, § 182, nb 16.

⁴⁶⁰ M. Kozik, *Zgoda...* (cz. II), Rejent 2007, nr 4, s. 74; A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 63 nb 12; zob. również wyrok SN z 07.11.1997 roku, II CKN 431/97, LEX nr 32958.

⁴⁶¹ Tak np. J. Strzępka, E. Zielińska [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. J. Strzępka, Warszawa 2015, art. 182, nb 10; A. Opalski [w:] *Kodeks spółek handlowych. Tom III. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz. Art. 151–226*, red. A. Opalski, Warszawa 2018, Legalis, art. 182, nb 24; W. Pyzioł [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. W. Pyzioł, Warszawa 2008, LEX, art. 182, nb 3.

⁴⁶² F. Bayreuther [w:] *Münchener Kommentar...*, München 2021, Beck-online, § 182, nb 27.

działania uzewnętrzniającego wolę akceptacji czynności prawnej, na dokonanie której zgoda ta jest wymagana, chyba że dla ważności czynności prawnej wymagana jest forma szczególna, W takiej sytuacji oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej powinno być złożone w tej samej formie (art. 63 § 2 KC).

Przyjętą z kolei przez ustawodawcę niemieckiego swobodę w zakresie formy zgody w każdym przypadku, niezależnie od zastrzeżonego rygoru, należy ocenić negatywnie, przede wszystkim z perspektywy celu i funkcji zgody, a także pewności obrotu. Gdyby wziąć pod uwagę samą tylko doniosłość funkcji i celów zgody osoby trzeciej, zgoda ta powinna byłaby podlegać tej samej formie co czynność prawna, na którą zgoda ta jest udzielana, niezależnie od przewidzianego rygoru. Przyjęcie takiego poglądu wydawałoby się również odpowiadać koncepcji zgody traktowanej jako element czynności prawnej, której dotyczy. Skoro bowiem zgoda osoby trzeciej jest elementem czynności prawnej, forma – niezależnie od rygoru – powinna „rozciągać się” na wszystkie elementy tej czynności. Przyjęcie takiego założenia wydawałoby się jednak zbyt rygorystyczne z perspektywy obrotu i interesów stron czynności prawnej. W opinii autorki zatem, rozwiązanie przyjęte przez polskiego ustawodawcę należy uznać za odpowiednie i słuszne, gdyż wyważa ono wyżej wzmiankowane kwestie i odpowiada na potrzeby obrotu. Z uwagi na powyższe, jakkolwiek zmianę w zakresie formy zgody osoby trzeciej należy uznać za zbędną i treść art. 63 § 2 KC może być częścią ogólnej regulacji modelowej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej.

Biorąc pod uwagę rozważania w zakresie odmowy wyrażenia zgody przez osobę trzecią, przyjęty w doktrynie pogląd, zgodnie z którym odmowa ta może być wyrażona w każdej formie, niezależnie od formy zgody zastrzeżonej dla czynności podstawowej, również - jak wymagania w zakresie formy zgody - powinien być oceniony pozytywnie. Zdaniem autorki zatem, ingerencja ustawodawcy w tym zakresie również nie jest konieczna. Niemniej, w związku z tym, że (prócz przypadków, gdzie forma czynności podstawowej jest zastrzeżona *ad solemnitatem*), oświadczenie woli o wyrażeniu lub odmowie wyrażenia zgody może być złożone w dowolnej formie, należałoby wskazać, że strony winny skłaniać się ku należytemu udokumentowaniu tego oświadczenia (w szczególności w zakresie wyrażenia zgody) na dokonaną czynność prawną.

W odniesieniu natomiast do poczynionych uwag o charakterze szczegółowym w odniesieniu do konkretnych czynności podstawowych wysunięto postulat o konieczności definitywnego usunięcia zgody dłużnika jako przesłanki skuteczności umowy przejęcia długu pomiędzy wierzycielem a przejemcą długu oraz zgody dłużnika na wstąpienie innego podmiotu w prawa wierzyciela. Zawnioskowano również, aby w treści przepisów dotyczących

potwierdzenia umowy dokonanej przez fałszywego pełnomocnika, czy fałszywy organ znalazła się wzmianka o bezpośrednim zastosowaniu regulacji ogólnej dotyczącej zgody osoby trzeciej do zgody podmiotu, w imieniu którego została zawarta umowa. Jest to istotne zwłaszcza z perspektywy przepisów dotyczących formy zgody.

Rozdział 6. Przedmiot zgody osoby trzeciej i sposób jej wyrażenia

6.1 Wprowadzenie

W niniejszym rozdziale poruszona zostanie kwestia przedmiotu zgody osoby trzeciej, a także szeroko ujęty sposób wyrażenia zgody, ze szczególnym uwzględnieniem terminu wyrażenia zgody, podmiotu komunikującego zgodę, ale również podmiotu, który jest odbiorcą oświadczenia osoby trzeciej. W rozdziale tym omówiono również kwestię możliwości zmiany stanowiska przez osobę trzecią, tj. sytuację, w której osoba trzecia złożyła oświadczenie woli o określonej treści, jednak postanowiła zmienić wcześniej podjętą decyzję. Biorąc pod uwagę składane przez osobę trzecią oświadczenie woli, powstaje również pytanie o swobodę w zakresie podejmowanej przez nią decyzji co do wyrażenia lub odmowy wyrażenia zgody. Na gruncie tych rozważań istotna będzie również analiza możliwości wyrażenia przez osobę trzecią zgody generalnej (blankietowej), rodzajowej czy też zgody częściowej.

Z perspektywy powyższych kwestii należy ocenić również, czy obecna regulacja ogólna dotycząca zgody osoby trzeciej jest wystarczająca czy może z uwagi na pojawiające się problemy związane z praktycznym zastosowaniem przepisów dotyczących czynności podstawowych, należałoby zawnieioskować o dokonanie stosownych zmian legislacyjnych. Wydaje się, że mając na uwadze przyjętą jednolitość charakteru prawnego oświadczenia osoby trzeciej (oświadczenie woli), dokonanie zmian w tym zakresie i stworzenie odpowiedniej regulacji modelowej należałoby uznać, po pierwsze, za możliwe do zrealizowania i, po drugie, za konieczne z uwagi na pojawiające się problemy związane z praktycznym zastosowaniem przepisów dotyczących czynności podstawowych, jak i samego art. 63 KC. Rozważania zawarte w niniejszym rozdziale uznać należy za szczególnie doniosłe, biorąc pod uwagę w szczególności praktykę obrotu, jak i sam cel niniejszej rozprawy.

6.2 Przedmiot zgody osoby trzeciej

Przyjmując za słuszną perspektywę, jakoby zgoda osoby trzeciej stanowiła jedynie element czynności prawnej, do dokonania której jest wymagana, jako złożonej całości, rozważyć należy też, co dokładnie jest przedmiotem zgody. Dokonując bowiem wykładni językowej art. 63 § 1 *in principio* KC, można dojść do wniosku, że przedmiotem zgody

udzielanej przez osobę trzecią jest „czynność prawna”. Jednakże taki wniosek mógłby prowadzić do wielu sprzeczności. W pierwszej kolejności zauważyć należy, że przedmiotem zgody – traktowanej jako element czynności prawnej, która składa się z niej samej i co najmniej jednego oświadczenia woli - z konieczności logicznej nie może być ta czynność prawna⁴⁶³, gdyż czynność ta jeszcze skutecznie nie zaistniała. Ponadto, jeśli treść danej czynności prawnej jest wyznaczana nie tylko przez treść oświadczenia woli, ale również poprzez inne czynniki (wskazane przez ustawodawcę w art. 56 KC), to koniecznym byłoby przyjąć, że osoba trzecia o tyle skutecznie wyraziła zgodę, o ile znałaby treść całej czynności prawnej wyznaczonej m.in. przez te wszystkie czynniki. Ustalanie zaś treści czynności prawnej, przede wszystkim określenie prawnych konsekwencji oświadczenia woli (skutków wynikających z „ustawy”), leży w kompetencji sądu, a nie stron czynności prawnej (art. 56 KC), czy osoby trzeciej. Z uwagi na powyższe, osoba trzecia nie będzie znała wszystkich skutków tej czynności prawnej. Mając na względzie powyższe argumenty należałoby więc przyjąć, że przedmiotem zgody osoby trzeciej są w praktyce oświadczenia woli stron (oświadczenie woli strony) tej czynności prawnej, a nie sama czynność prawna⁴⁶⁴. Upraszczając jednak, należy posługiwać się pojęciem zgody w zakresie czynności prawnej, a nie oświadczeń czy oświadczenia woli.

Z punktu widzenia przedmiotu zgody osoby trzeciej rozważyć należy również zagadnienie potencjalnej możliwości częściowego wyrażenia zgody przez osobę trzecią. Uściślając, należałoby odpowiedzieć na pytanie, czy osoba trzecia może wyrazić zgodę tylko na niektóre postanowienia, czy elementy treści czynności prawnej. Przy przyjęciu bowiem, że funkcją zgody osoby trzeciej jest ochrona jej własnych interesów lub interesów jednej ze stron czynności prawnej, osoba trzecia mogłaby w sposób wybiórczy wyrażać zgodę jedynie na te postanowienia, które są korzystne wyłącznie dla niej samej lub dla jednej ze stron czynności prawnej, co wydaje się niedopuszczalne, gdyż zaburzałoby równowagę interesów stron tej czynności lub prowadziłyby do uprzywilejowania osoby trzeciej. Podkreśla się nadto w literaturze, że osoba trzecia - poprzez uprawnienie do wyrażenia zgody - nie nabywa kompetencji do zmiany treści czynności prawnej, na dokonanie której zgoda jest wyrażana⁴⁶⁵. Oświadczenie wyrażające zgodę może więc na tę czynność prawną jedynie zezwolić lub ją potwierdzić albo – w razie odmowy potwierdzenia – doprowadzić do jej nieważności/bezskuteczności. Poprzez zgodę osoba trzecia nie może więc np. modyfikować treści umowy i zmieniać jej postanowień. Oczywiście nie jest niemożliwe wyrażenie obiekcji

⁴⁶³ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 388.

⁴⁶⁴ *Ibidem*, s. 388-389.

⁴⁶⁵ Tak np. M. Gutowski, *Nieważność...*, Warszawa 2012, s. 75.

przez osobę trzecią co do treści niektórych fragmentów/elementów czynności prawnej. Osoba trzecia może każdorazowo wskazać, że wyraziłaby zgodę, gdyby strony np. nie zawarły konkretnego postanowienia umownego. Patrząc z tej perspektywy, można byłoby wnioskować, że osoba trzecia ma poniekąd pośredni wpływ na to, jak strony ułożą dany stosunek prawny. Natomiast w takiej sytuacji, tj., gdy podmiot lub strony zgodziłyby się na wyrażenie jedynie częściowej zgody, należałoby uznać, że dokonano zupełnie nowej czynności prawnej (np. zawarta została nowa umowa), która winna zostać poddana odpowiedniej kwalifikacji, m.in. np. pod kątem spełnienia ewentualnych rygorów formalnych. Np. jeśli osoba trzecia nie była jedyną osobą trzecią wyrażającą zgodę na dokonanie danej czynności prawnej (np. w sytuacji, gdy zgodę wyrażają inni spadkobiercy na podstawie art. 1036 KC), to procedurę uzyskiwania zgód pozostałych osób trzecich (tj. pozostałych spadkobierców) należałoby rozpocząć od początku⁴⁶⁶.

Na gruncie potwierdzenia czynności przez rzekomego mocodawcę podkreśla się nadto, że – skoro jest to zgoda wyrażona *post factum*, to potwierdzenie może przybrać z natury rzeczy wyłącznie charakter aprobujący ustaloną już pod względem treści czynność prawną, a zatem nie jest możliwe wprowadzenie do niej zmian, ponieważ ustawa nie przewiduje możliwości jednostronnego kształtowania postanowień umowy przez rzekomego pełnomocnika. Zatem oświadczenie modyfikujące treść umowy nie wywoła skutku przewidzianego w art. 103, nawet gdyby zostało nazwane przez rzekomego mocodawcę potwierdzeniem, powinno być kwalifikowane jako odpowiedź negatywna⁴⁶⁷. Jednakże w zależności od okoliczności danego przypadku, mogłoby być to również potraktowane jako złożenie oferty lub zaproszenie do negocjacji⁴⁶⁸.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na pogląd wyrażony przez P. Drapałę w odniesieniu do zgody wyrażanej przez wierzyciela na translatywną zmianę dłużnika. Zgodnie z poglądem autora, wierzyciel jest uprawniony do ograniczenia zakresu swojej zgody poprzez wskazanie jedynie części długu lub niektórych obowiązków, które mogą być przedmiotem przejęcia, a odmowa zgody co do pozostałych części powinności dotychczasowego dłużnika wynikać może z milczenia wierzyciela (art. 520 KC)⁴⁶⁹. Hipotetycznie pogląd taki mógłby mieć

⁴⁶⁶ Więcej w zakresie zgody udzielanej przez kilka osób znajduje się w rozdziale 6.3.3.1.

⁴⁶⁷ Tak w odniesieniu do działania agenta – zob. T. Wiśniewski [w:] *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania. T.2*, red. G. Bieniek, Warszawa 2007, s. 468.

⁴⁶⁸ A. Sylwestrzak [w:] *Pełnomocnictwo. Komentarz...*, Warszawa 2020, s. 103.

⁴⁶⁹ P. Drapała, *Zwalniające...*, Warszawa 2002, s. 89 - autor zwraca również uwagę, aby z treści oświadczenia wierzyciela jednoznacznie wynikała wola i chęć zwolnienia dotychczasowego dłużnika z ciężących na nim powinności oraz zezwolenia na wstąpienie w obowiązki dłużnika przez przejemcę. Jest to istotne w szczególności w zakresie odróżnienia zgody wierzyciela na zwalniające przejęcie długu od ewentualnego przyzwolenia wierzyciela na kumulatywne przystąpienie do długu.

zastosowanie z uwagi na podzielność świadczenia, co dopuszcza się również w doktrynie niemieckiej, przyjmując, że zgoda może być udzielona częściowo, gdy świadczenie (czynność) jest podzielne i gdy częściowa ważność odpowiada interesom zainteresowanych⁴⁷⁰. W opinii autorki jednak, z uwagi na wyżej wzmiankowane argumenty, pogląd ten nie jest trafny. Ponadto należy mieć na względzie, że strony danej czynności mogłyby w ogóle nie być zainteresowane dokonaniem czynności prawnej z ograniczeniem do fragmentów czynności (np. części długu) akceptowanych przez osobę trzecią. Wydaje się zatem, że osobie trzeciej nie przysługuje kompetencja do częściowego jedynie wyrażenia zgody. Dojście do przeciwnego wniosku prowadziłyby bowiem do rażącego naruszania zasady autonomii woli podmiotów prawa cywilnego – stron czynności prawnej, które zostałyby dotknięte skutkami prawnymi, których wywołanie mogłoby okazać się sprzeczne z wolą tych podmiotów. Zazwyczaj bowiem „wyrwanie” z czynności prawnej tylko niektórych z jej postanowień powodować może zaburzenie równowagi interesów między stronami, a w skrajnych przypadkach prowadzić nawet do nieważności takiej „okrojonej” czynności (art. 58, 353¹ KC).

6.2.1 Zastosowanie art. 63 KC do jednostronnych czynności prawnych i umów

Należałoby również określić, czy art. 63 KC odnosi się wyłącznie do zgody wyrażanej na dokonanie czynności prawnych dwustronnych, czy może również na dokonanie czynności prawnych jednostronnych. Sam przepis nie reguluje tej kwestii wprost, a dokonanie wyłącznie wykładni językowej tego przepisu może przynieść wątpliwości w tym zakresie.

W treści art. 63 § 1 KC wskazano, że chodzi o zgodę na dokonanie „czynności prawnej”. Biorąc pod uwagę jedynie to sformułowanie należałoby uznać, iż brak jest podstaw, aby wywnioskować, iż hipoteza art. 63 KC ma zastosowanie wyłącznie do czynności prawnych dwustronnych – wręcz przeciwnie, pozwala to na stwierdzenie, że dotyczy to każdej czynności prawnej, tj. czynności prawnej jednostronnej, jak i dwustronnej. Niemniej jednak w dalszej części art. 63 § 1 KC wskazano, że osoba trzecia może wyrazić zgodę jeszcze przed złożeniem oświadczeń przez „osoby” dokonywające czynności. Użycie liczby mnogiej mogłoby sugerować zatem, iż niniejszy przepis znajdzie swe zastosowanie wyłącznie w odniesieniu do dwustronnych czynności prawnych⁴⁷¹. Prawdopodobnie wydaje się być jednak przyjęcie

⁴⁷⁰ Tak K. H. Schramm [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 1. Allgemeiner Teil*, red. F. J. Säcker, München 2003, s. 1835.

⁴⁷¹ Zwraca na to uwagę również m.in. M. Kozik, *Zgoda... (cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s. 66 oraz J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 137.

pierwszej z wyżej wzmiankowanych koncepcji zakładającej, że przepis art. 63 KC ma zastosowanie do dwustronnych, jak i jednostronnych czynności prawnych⁴⁷².

Konsekwencje uznania, że art. 63 KC nie ma zastosowania do jednostronnych czynności prawnych, byłyby bowiem nie do zaakceptowania. Przy takim założeniu nie miałyby bowiem zastosowania do czynności prawnych jednostronnych zasada określona w art. 63 § 2 KC, zgodnie z którą, jeżeli do ważności czynności prawnej wymagana jest forma szczególna, to oświadczenie obejmujące zgodę winno być wyrażone w takiej samej formie. Doszłoby zatem do sytuacji, w której zgoda na dokonanie jednostronnej czynności prawnej, dla której zastrzeżono np. formę aktu notarialnego, mogłaby zostać udzielona w dowolnej formie i w dowolny sposób. Tymczasem zaś do zawarcia umowy, dla której wymagana jest forma aktu notarialnego, zgoda musiałaby zostać udzielona w formie aktu notarialnego. Przyjmując, że polski ustawodawca podchodzi zazwyczaj w sposób bardziej rygorystyczny do dokonywania jednostronnych czynności prawnych, koncepcję, zgodnie z którą forma, jaka jest wymagana dla zgody na dokonanie czynności jednostronnej, byłaby bardziej „łagodna” niż forma zgody na zawarcie umowy, trudno byłoby obronić.

Konstatując powyższe, należy dojść do wniosku, że przepis art. 63 KC ma zastosowanie zarówno do jednostronnych, jak i dwustronnych czynności prawnych. Należy jednakże zwrócić uwagę na fakt, że stosowanie art. 63 KC do jednostronnych czynności prawnych podlega zwykle częściowemu ograniczeniu na podstawie przepisów szczególnych. Ustawodawca przewidział bowiem w treści art. 63 KC możliwość wyrażenia zgody zarówno przed, jak i po dokonaniu czynności prawnej. W przypadku jednak jednostronnych czynności prawnych, przepisy szczególne (np. art. 19 KC, art. 104 KC, art. 37 § 4 KC) statuują obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej wyłącznie przed dokonaniem tej czynności, a sankcją za brak uprzedniego uzyskania zgody w tym terminie jest nieważność jednostronnej czynności prawnej, co wynika z literalnego brzmienia wyżej wskazanych przepisów. Niemożliwe jest zatem potwierdzenie jednostronnej czynności prawnej przez osobę trzecią po dokonaniu tej czynności, wykluczono bowiem możliwość zastosowania wobec jednostronnych czynności prawnych skutku wstecznego zgody i sankcji w postaci bezskuteczności zawieszony⁴⁷³. Niemniej jednak w pozostałym zakresie należy do jednostronnych czynności prawnych stosować zasady wyrażone w art. 63 KC, w tym w szczególności przepisy o formie.

⁴⁷² Tak np. S. Szer, *Prawo cywilne część ogólna*, Warszawa 1967, s. 341; Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 394-395; M. Kozik, *Zgoda... (cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s. 66; M. Świerczyński [w:] *Kodeks...*, red. M. Załucki, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 3.

⁴⁷³ Budzi to zastrzeżenia autorki – o czym więcej w rozdz. 7.3. rozprawy.

Odnosząc się natomiast do prawa niemieckiego, należy wskazać, iż z treści § 182 ust. 1 *in principio* BGB wynika wprost, iż obejmuje on swym zakresem – obok umów – także jednostronne czynności prawne. Bezpośrednie wskazanie zastosowania regulacji ogólnej dotyczącej zgody osoby trzeciej do jednostronnych czynności prawnych i umów w samej treści ustawy należy ocenić pozytywnie. W opinii autorki, celem uniknięcia jakichkolwiek wątpliwości, regulacja modelowa powinna wskazywać wprost – na wzór prawa niemieckiego – że regulacja ta ma zastosowanie do umów oraz jednostronnych czynności prawnych.

Na marginesie rozważań należałoby dodać, że nie istnieje ogólna ustawowa definicja jednostronnej czynności prawnej. Jednostronne czynności prawne są bowiem wyróżniane w doktrynie jedynie w ramach ogólnej systematyzacji czynności prawnych. Jako podstawową ich cechę wskazuje się to, że dla wywołania skutków prawnych wystarcza oświadczenie tylko jednej strony. Niemniej, w omawianym przypadku mamy do czynienia z wyjątkiem, gdyż – w sytuacjach ściśle określonych przez ustawodawcę - do skutecznego dokonania jednostronnej czynności prawnej wymaga się dodatkowego oświadczenia woli, tj. zgody osoby trzeciej. W tym miejscu należałoby podkreślić, iż Projekt z 2008 r. przewidywał definicję jednostronnej czynności prawnej (art. 80)⁴⁷⁴. Natomiast Projekt z 2015 r. w art. 55 zawiera regulację mogącą pełnić funkcję definicyjną jednostronnej czynności prawnej i wyraża zasadę *numerus clausus* jednostronnych czynności prawnych wpływających na istnienie i treść praw podmiotowych⁴⁷⁵.

6.2.2 Zgoda generalna (blankietowa), zgoda rodzajowa

Treścią oświadczenia woli osoby trzeciej w postaci wyrażenia zgody na dokonanie tej czynności jest zatem akceptacja oświadczenia woli stron/strony lub - w przypadku odmowy wyrażenia zgody - brak tej akceptacji. Przyjmuje się, że treść czynności prawnej, której zgoda dotyczy, winna być - co do zasady - skonkretyzowana przynajmniej w zakresie istotnych elementów tej czynności prawnej (*essentialia negotii*). W przypadku, gdy wolą stron czynności prawnej elementy, które nie konstytuują danej czynności prawnej, zostały podniesione do rangi

⁴⁷⁴ Projekt z 2008 r., s. 95-98. Na potrzebę wyodrębnienia głównych typów czynności prawnej w postaci: umów, jednostronnych czynności prawnych oraz uchwał wskazano już w ramach Zielonej Księgi – zob. Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego działająca przy Ministrze Sprawiedliwości, *Zielona Księga. Optymalna wizja Kodeksu cywilnego w Rzeczypospolitej Polskiej*, red. Z. Radwański, Warszawa 2006, s. 50.

⁴⁷⁵ W Projekcie z 2015 r. zrezygnowano z definicji jednostronnej czynności prawnej, niemniej - jak wskazano - przepis art. 55 projektu „odczytywany łącznie ze swoim tytułem może pełnić też funkcję definicyjną.” Zgodnie z art. 55 Projektu „Czynność prawna obejmująca jedno oświadczenie woli, która ma doprowadzić do powstania, zmiany lub ustania prawa podmiotowego wywołuje skutki, gdy ustawa lub umowa tak stanowią.” – zob. Projekt z 2015 r., s. 78.

elementów istotnych (*accidentalia negotii*)⁴⁷⁶, należy przyjąć, iż konsekwentnie również one winny być objęte zgodą. W doktrynie podkreśla się, że za przyjęciem tego stanowiska przemawiają przede wszystkim cel i funkcje zgody⁴⁷⁷.

Z uwagi na powyższe przyjmuje się, że zgoda uprzednia powinna co do zasady odnosić się do konkretnej czynności prawnej o określonej treści, a w przypadku umowy koniecznym jest również określenie podmiotów, między którymi ma ona zostać zawarta. Podnosi się, że w przeciwnym razie instytucja ta nie mogłaby spełniać funkcji kontrolnej wobec strony czynności prawnej lub chroniącej interesy osoby trzeciej⁴⁷⁸. Dlatego też niektórzy przedstawiciele doktryny raczej sceptycznie odnoszą się do zgłaszanych w literaturze poglądów o dopuszczalności tzw. zgód blankietowych, które w sposób bardzo ogólny określają przyszłe czynności prawne, na które osoba trzecia udziela zgody z góry. Wydaje się jednak, że pogląd ten wydaje się zbyt radykalny, dlatego też autorka uznaje za konieczne przeanalizowanie tej kwestii i obranie własnego stanowiska.

W tym miejscu należy wskazać, że problematyka zgody generalnej dyskutowana jest zazwyczaj właśnie na gruncie zgody uprzedniej, a nie potwierdzenia już dokonanej czynności prawnej, ponieważ nie można - zdaniem niektórych autorów - blankietowo potwierdzić konkretnej czynności prawnej⁴⁷⁹. Niemniej jednak, pogląd ten nie jest do końca słuszny, gdyż wydaje się, że zgoda generalna może dotyczyć nie tylko czynności przyszłych, ale także już dokonanych. Jako przykład takiej sytuacji można wskazać np. wyrażenie przez osobę trzecią zgody, która potwierdzi wszelkie dokonane w określonym czasie czynności – bez wiedzy ile i jakie te czynności były⁴⁸⁰.

W doktrynie prawa cywilnego można spotkać się z rozważaniami dotyczącymi tego, czy zgoda winna odnosić się do ściśle i konkretnie oznaczonej czynności prawnej, czy jednak

⁴⁷⁶ Za *accidentalia negotii* uznać należy m.in. postanowienia dotyczące zastrzeżenia warunku, terminu, kary umownej.

⁴⁷⁷ Tak, na gruncie, art. 37 KRO, T. Mróz, *Zgoda...*, s. 164. Powyższe wydaje się szczególnie doniosłe z punktu widzenia właśnie zgody małżonka udzielającego zgody w trybie art. 37 KRO. Znajomość wszystkich istotnych elementów czynności prawnej przez małżonka udzielającego zgody jest szczególnie istotne z uwagi na przepis art. 41 KRO, zgodnie z którym - w przypadku, gdy małżonek zaciągnął zobowiązanie za zgodą drugiego małżonka - wierzyciel może żądać zaspokojenia także z majątku wspólnego małżonków. Powyższe oznacza, że w sytuacji, w której małżonek nie wiedział, iż wierzyciel, działając wraz z drugim małżonkiem, dokonali rozszerzenia odpowiedzialności za dany dług na cały majątek wspólny albo na określony składnik tego majątku, to należy przyjąć, że nie wyraził on zgody na zaciągnięcie takiego zobowiązania. W doktrynie podkreśla się, że takie rozszerzenie odpowiedzialności na cały majątek wspólny i zgoda współmałżonka na dokonanie takiej czynności prawnej stanowi *iunctim* – zob. T. Smoczyński [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 11...*, Warszawa 2014, s. 516.

⁴⁷⁸ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 394.

⁴⁷⁹ K. Zagrobelny [w:] *Kodeks...*, Warszawa 2021, Legalis, art. 521, nb 5; M. Kozik, *Zgoda...(cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 77; zdaje się również J. P. Naworski, *Skutki przekroczenia...*, PPH 2001, nr 1, s. 53.

⁴⁸⁰ Zwraca na to uwagę również J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 146.

możliwe jest wyrażenie jej w bardziej ogólny sposób – np. wyłącznie poprzez wskazanie rodzaju czynności prawnych czy nawet wszelkich czynności prawnych. W drugim przypadku mówić można o tzw. zgodzie generalnej czy inaczej – zgodzie blankietowej, zgodzie *in blanco*⁴⁸¹. W przypadku zgody blankietowej osoba trzecia składa oświadczenie, w którym wyraża zgodę na dokonywanie wszelkich czynności prawnych bez względu na rodzaj czynności, cenę czy nawet osobę kontrahenta itp.

W literaturze, w zakresie możliwości stosowania zgody generalnej, wyróżnić można dwa przeciwstawne stanowiska. Część przedstawicieli doktryny przyjmuje, iż zgoda *in blanco* nie spełnia wymogów zgody, które zostały przewidziane w art. 63 KC, ponieważ charakter prawny zgody osoby trzeciej wymaga, aby zgoda ta dotyczyła konkretnej czynności prawnej, która ma zostać skutecznie dokonana pomiędzy oznaczonymi podmiotami. Zdaniem przedstawicieli tego poglądu zgoda blankietowa – jako niespełniająca tych wymogów – powinna zostać uznana za nieskuteczną⁴⁸². Odmienny natomiast pogląd, który akceptuje w stosunku do niektórych czynności podstawowych możliwość wyrażenia przez osobę trzecią zgody blankietowej, opiera się na spostrzeżeniu, że przepisy prawa nie stawiają przeszkód w udzieleniu przez osobę trzecią generalnego zezwolenia na dokonanie czynności prawnej, np. w odniesieniu do stosowania zgody generalnej na zbycie członkostwa spółki osobowej przez wspólników spółki⁴⁸³. Zdaniem jednak niektórych autorów, przyzwolenie na stosowanie zgody generalnej na zbycie członkostwa spółki osobowej, należałoby uznać za kontrowersyjne⁴⁸⁴. Należałoby bowiem rozważyć, czy wyrażenie zgody przez wspólnika na zbycie członkostwa na rzecz jakiegokolwiek osoby, w każdym terminie, za jakąkolwiek cenę jest dopuszczalne z punktu widzenia natury prawnej spółek osobowych, gdyż taka postawa wspólnika oznaczałaby brak najmniejszego zainteresowania losem spółki i mogłaby być szkodliwa dla pozostałych wspólników. Niemniej należy zwrócić uwagę, iż sam ustawodawca dał wspólnikom spółek osobowych uprawnienie do wprowadzenia w umowie takich zapisów, które umożliwią zbycie członkostwa nawet bez zgody pozostałych wspólników – okoliczność

⁴⁸¹ Sformułowania „zgoda blankietowa” używa np. K. Zagrobelny [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 521, nb 5; „zgoda *in blanco*” – np. P. Drapała, *Zwalniające...*, Warszawa 2002, s. 105.

⁴⁸² Tak np. Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 394-395; w odniesieniu do zgody małżonka T. Mróz, *Zgoda...*, s. 165; w odniesieniu do zgody na przejecie długu P. Drapała, *Zwalniające...*, Warszawa 2002, s. 89, 110.

⁴⁸³ Tak np. G. Goczyński, *Kilka uwag o tzw. zbyciu członkostwa w handlowych spółkach osobowych (na tle art. 10 k.s.h.)*, Prawo Spółek 2001 nr 7/8 s. 14 – autor ten nie widzi przeszkód, aby zgoda na zbycie członkostwa w spółce osobowej przybrała postać zgody generalnej.

⁴⁸⁴ M. Kozik, *Zgoda...(cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 79 – autor nie wyklucza możliwości wyrażenia zgody generalnej, niemniej możliwość ta, zdaniem autora, może doznawać swoistego rodzaju ograniczeń, jeśli wynikałoby to z natury stosunku prawnego, którego zgoda dotyczy.

ta pozwala na obronę poglądu o możliwości stosowania przez współnika zgody blankietowej. Dodatkowym zabezpieczeniem ochrony praw pozostałych współników takiej spółki osobowej jest fakt, że oni sami mogą nie udzielić zgody na zbycie członkostwa osobie, której do spółki przyjąć nie chcą i tym samym „unieszkodliwić” czynności współnika, który w sposób lekkomyślny i bez żadnej refleksji wyraża zgodę na wszelkie czynności zbycia członkostwa. Ponadto, w przypadku wystąpienia współnika ze spółki i wstąpienia na jego miejsce nowej osoby współnik ten nadal odpowiada za zobowiązania tej spółki (art. 10 § 3 KSH), co stanowi dodatkową ochronę dla wierzycieli spółki, jak i reszty współników⁴⁸⁵.

W opinii autorki natomiast możliwość stosowania zgody blankietowej każdorazowo powinna być zależna od *ratio legis* wymogu uzyskania zgody osoby trzeciej oraz od natury stosunku prawnego, którego zgoda ta dotyczy. Punktem wyjścia przy ocenie możliwości stosowania zgody blankietowej jest zatem ustalenie funkcji zgody osoby trzeciej, jaką zgoda ta ma spełniać w konkretnym przypadku. Jak już wcześniej była mowa, obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej ustanawiany jest dla ochrony interesów tej właśnie osoby (zgoda upoważniająca) lub dla ochrony interesów osoby, która czynności prawnej wymagającej zezwolenia ma dokonać (zgoda kontrolna) lub dla ochrony szeroko pojętego dobra rodziny i interesów małżonka (zgoda upoważniająco-kontrolna)⁴⁸⁶. Skoro więc *ratio legis* wprowadzenia odpowiednich uregulowań i instytucji wprowadzających wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej jest różne, to nie sposób zająć jednolite stanowisko w zakresie dopuszczalności udzielenia zgody generalnej w odniesieniu do wszystkich przypadków zgód wyrażanych przez osobę trzecią. Tam bowiem, gdzie zgoda osoby trzeciej służy ochronie jej samej, nie ma przeszkód, by – co do zasady – dopuszczać możliwość udzielenia przez tę osobę zgody blankietowej, gdyż osoba ta ma prawo w sposób swobodny decydować o odpowiednim zabezpieczeniu swoich własnych interesów. Jednakże tam, gdzie wprowadzenie zgody osoby trzeciej służy ochronie interesów strony czynności, do której wymagana jest zgoda czy szerzej, np. dobra rodziny, należałoby opowiedzieć się przeciwko możliwości stosowania zgody blankietowej.

W tym miejscu należy wskazać, iż w przypadku, gdy zgoda ma chronić interesy strony czynności prawnej, do dokonania której zgoda jest wymaga, to strona ta uznawana jest z założenia za słabszego uczestnika obrotu (np. osoba o ograniczonej zdolności do czynności prawnych). W takim przypadku zatem zgoda blankietowa nie spełniałaby roli wyznaczonej jej przez prawodawcę. W sytuacji bowiem, gdy zgoda pełnić powinna funkcję kontrolną i ma

⁴⁸⁵ Tak również M. Kozik, *Zgoda... (cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 79-80.

⁴⁸⁶ Więcej w temacie funkcji zgody osoby trzeciej znajduje się w rozdziale 1.4. pracy.

służyć ochronie słabszego uczestnika obrotu, należałoby przyjąć, że zgoda taka musi być udzielona na dokonanie z góry określonej czynności prawnej zobowiązującej lub rozporządzającej i nie może mieć charakteru generalnego (blankietowego)⁴⁸⁷. Tego rodzaju zgodę należy zatem uznać za nieważną, a co za tym idzie, czynność prawna osoby o ograniczonej zdolności do czynności prawnych powinna być traktowana jak czynność prawna dokonana bez tej zgody. W przypadku zgody przedstawiciela ustawowego wykluczyć zatem należy możliwość udzielenia zgody blankietowej oraz zgody rodzajowej.

Warto dodać, że również na gruncie prawa niemieckiego przyjmuje się, że ogólna i nieograniczona zgoda na wszystkie czynności prawne małoletniego nie jest dopuszczalna⁴⁸⁸. Niemniej dopuszcza się możliwość wyrażenia zgody przez przedstawiciela ustawowego w zakresie grupy czynności dokonywanych przez małoletniego, których nie można jeszcze zindywidualizować (zgoda rodzajowa). W doktrynie niemieckiej podkreśla się, że możliwość wyrażenia zgody dla określonej grupy czynności odpowiada potrzebom czynności prawnych na przykład w sytuacji, gdy małoletni przebywa w obcym miejscu w celach edukacyjnych lub przy okazji podróży⁴⁸⁹. Trudno odmówić takim argumentom praktycznej słuszności. Niemniej, z uwagi na funkcje zgody przedstawiciela ustawowego, należałoby przyjąć, że wyrażenie zgody blankietowej czy rodzajowej byłoby sprzeczne z celem wprowadzenia tej zgody do porządku prawnego i jej doniosłymi funkcjami. Wyrażenie takiej zgody byłoby w takim przypadku równoznaczne z niedopuszczalnym zrzeczeniem się kompetencji kontrolnych przypisanych przez ustawę przedstawicielowi ustawowemu. Zgoda taka nie może być bowiem wyrażona bez odpowiedniego rozeznania i oceny skutków konkretnej czynności prawnej dla osoby o ograniczonej zdolności do czynności prawnych.

Należy w tym miejscu poruszyć również kwestię zgody blankietowej na przejęcie długu. Jak już wcześniej wskazano, w przypadku zgody wierzyciela wyrażanej na przejęcie długu pomiędzy dłużnikiem i przejemcą długu, zgoda ta ma na celu ochronę przysługującego wierzycielowi wobec dłużnika roszczenia, ponieważ prawdopodobieństwo odzyskania długu zależne jest od wypłacalności przejmującego dług. Zgoda ma w tym zakresie zatem funkcję

⁴⁸⁷ Zwraca na to uwagę P. Księżak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2023, Legalis, art. 17, nb 7 – autor wskazuje, że zgoda przedstawiciela ustawowego nie może dotyczyć wszystkich przyszłych czynności, czy też jakichś kategorii czynności - np. wszystkich czynności rozporządzających albo czynności zobowiązujących, których wartość nie przekracza 15 000 zł.

⁴⁸⁸ Tak np. A. Spickhoff [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 1, Allgemeiner Teil (§§1-240)*, red. C. Schubert, München 2021, Beck-online, § 107, nb 23 – autor podkreśla, że w takiej sytuacji przedstawiciel ustawowy uchylałby się od swoich obowiązków wynikających z opieki rodzicielskiej. Tak również A. Staudinger, B. Steinrötter, *Minderjährige im Zivilrecht*, JuS 2012, nr 97, s. 99.

⁴⁸⁹ A. Spickhoff [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch...*, Beck-online, § 107, nb 22 – autor stwierdza, że w takim wypadku cel ochrony prawnej małoletniego powinien zostać, przy zachowaniu pewnych granic, zachowany.

ochraniającą interes wierzyciela (osoby trzeciej), w związku z czym wskazuje się, że zgoda osoby trzeciej winna odnosić się do skonkretyzowanej czynności prawnej – tj. do czynności prawnej o określonej treści, łączącej indywidualnie oznaczone podmioty. W literaturze podkreśla się, że dopuszczalność ewentualnej zgody blankietowej w odniesieniu do zgody wierzyciela pozostawałaby w kolizji z funkcją ochronną wynikającą z przepisu art. 519 § 2 pkt 2 *in fine* KC⁴⁹⁰. W przypadku zaś zezwolenia blankietowego, wierzyciel nie ma możliwości uzyskania wiedzy o wypłacalności przejemcy, który w momencie udzielania zgody nie jest znany, a jego wybór może zostać dokonany w sposób swobodny przez aktualnego dłużnika. Ponadto, zgoda tego rodzaju zagraża - zdaniem P. Drapały - pewności obrotu, gdyż mogłaby służyć do „uwalniania się” przez dłużnika od wykonania niechcianego zobowiązania przez jego przeniesienie na dowolnie wybrany przez siebie podmiot trzeci, w tym także podmiot niewypłacalny⁴⁹¹. Niemniej, wydaje się jednak, że z uwagi na fakt, iż zgoda ma w tym zakresie funkcję chroniącą interesy osoby trzeciej (wierzyciela), należałoby przyjąć, że zgoda taka powinna być dopuszczalna, w szczególności, że zgoda blankietowa wierzyciela na przejęcie długu jest bezskuteczna, jeżeli przejemca, z którym dłużnik zawrze umowę o przejęcie długu, był niewypłacalny w chwili udzielania zgody (art. 519 § 2 pkt 2 KC). Bez znaczenia pozostaje to, czy wierzyciel w chwili udzielania zgody blankietowej miał wiedzę w zakresie stanu majątkowego osoby trzeciej, która następnie przejęła dług. Na stanowisku takim stanął również SN w wyroku z 8 listopada 2023 r., zgodnie z którym „Skoro zatem tego typu zgoda może odnosić się do czynności określonej tylko rodzajowo, a więc nieskonkretyzowanej pod względem przedmiotowym i podmiotowym, to z tej perspektywy nie ma przeszkód, aby wierzyciel wyraził zgodę na przejęcie długu przez przejemcę nieoznaczonego w ogóle albo oznaczonego tylko rodzajowo. Taka zgoda w połączeniu z przewidzianą w art. 519 § 2 pkt 2 k.c. ochroną wierzyciela przed niewypłacalnością przejemcy dostatecznie

⁴⁹⁰ P. Drapała, *Zwalniające...*, Warszawa 2002, s. 104 – autor podkreśla, że niemożliwość zgody blankietowej dotyczyć powinna także zgody dłużnika na przejęcie długu, pomimo tego, że w odniesieniu do zgody dłużnika tracą aktualność niektóre z argumentów przemawiających za wyłączeniem możliwości udzielenia tzw. zgody blankietowej. Jak wskazuje autor: „Wyrażona przez dłużnika zgoda na przejęcie długu przez dowolny podmiot nie zagraża interesom prawnym wierzyciela ani zasadzie pewności obrotu prawnego. Wierzyciel mógłby samodzielnie decydować o tym, jaki podmiot wstąpi w miejsce dotychczasowego dłużnika. Ponośliby tym samym ryzyko wyboru przejemcy, który ze względu na swoją sytuację majątkową lub nadmierne zadłużenie nie będzie dawał pewności uzyskania należnego świadczenia. Jak się jednak wydaje, z uwagi na charakter prawny oświadczenia dłużnika konstrukcja zgody blankietowej nie może być akceptowana. Zezwolenie na przejęcie długu (art. 519 § 2 pkt 1 KC) stanowi bowiem jedną z postaci zgody osoby trzeciej (art. 63 KC), która jest udzielana w odniesieniu do czynności prawnej dokonanej między określonymi podmiotami.”

⁴⁹¹ P. Drapała [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 6...*, Warszawa 2023, s. 1594.

chroni usprawiedliwione interesy wierzyciela.”⁴⁹² SN podkreślił również słusznie, że rozmiar ryzyka wierzyciela w przypadku udzielenia zgody blankietowej jest większy niż w przypadku wyrażania zgody na przejęcie długu przez znanego przejemcę. Nie ma jednakże przekonujących argumentów, które uzasadniałyby pozbawienie wierzyciela możliwości świadomego podjęcia tego rodzaju ryzyka. Należy bowiem pamiętać, że dla stosunków cywilnoprawnych właściwa jest zasada autonomii woli stron. Ograniczenie tej swobody powinno wynikać jednoznacznie z treści przepisów, a restrykcje na tym polu powinny znajdować istotne uzasadnienie aksjologiczne. Udzielenie zatem zgody blankietowej uznać należy w omawianym przypadku za dopuszczalne. Za takim stanowiskiem przemawiać może również przewidziana w art. 519 § 2 pkt 2 KC możliwość złożenia oświadczenia woli wierzyciela o udzieleniu zgody wyłącznie jednej ze stron umowy przejęcia długu. Zatem dla skuteczności zgody wierzyciela wymagane jest dotarcie tego oświadczenia woli jedynie do dłużnika. Nie jest więc potrzebne złożenie oświadczenia przejemcy, co wspiera stanowisko, że w chwili udzielania zgody tożsamość przejemcy może być nieznana.

Słusznie nadto wskazał SN w wyroku z 5 marca 2019 roku, uznając, że zgody osób trzecich nie mają jednolitego charakteru, w związku z czym - w przeciwieństwie do zgód kontrolnych - w przypadku zgód pełniących funkcję upoważniającą, a w każdym razie zgód mających wpływ na kształtowanie sytuacji prawnej osoby udzielającej zgodę, skoro mają one na celu ochronę takiej osoby, należy przyznać większą swobodę w określaniu treści zgody⁴⁹³. SN wskazał również, iż wypowiedane w doktrynie poglądy, że zgoda osoby trzeciej może odnosić się tylko do konkretnej czynności prawnej określonej pod względem podmiotowym i przedmiotowym, są właściwe w odniesieniu do zgód o funkcji kontrolnej.

Ciekawa koncepcja w zakresie zgody blankietowej i rodzajowej uwidacznia się również na gruncie zgody małżonka wyrażanej na podstawie art. 37 KRO. Przyjmuje się, że zgoda o charakterze blankietowym na dokonanie czynności określonego rodzaju lub

⁴⁹² Wyrok SN z 08.11.2023 r., II CSKP 313/23, LEX nr 3623668 – SN wskazał również słusznie, że w konsekwencji trzeba uznać, że zgoda blankietowa wierzyciela na przejęcie długu jest bezskuteczna, jeżeli przejemca, z którym dłużnik zawrze umowę o przejęcie długu, był niewypłacalny w chwili udzielenia zgody (art. 519 § 2 pkt 2 KC). Zdaniem SN, nie przekonuje zatem pogląd, że zgoda blankietowa zagraża pewności obrotu, ponieważ może służyć do „uwalniania się” przez dłużnika od wykonania zobowiązania przez jego przeniesienie na podmiot niewypłacalny.

⁴⁹³ Wyrok SN z 05.03.2019 r., II CSK 43/18, OSNC 2019, nr 12, poz. 124, LEX nr 2629838; podobnie również R. Trzaskowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I...*, red. J. Gudowski, Warszawa 2021, LEX, art. 63, nb 13 – autor wskazuje, że jeżeli zgoda ma charakter upoważniający, może być udzielona również w postaci rodzajowej. Skoro bowiem udzielający zgody może udzielić pełnomocnictwa rodzajowego, skutkiem czego stanie się stroną czynności prawnej, to - zdaniem autora - tym bardziej może udzielić zgody rodzajowej, która nie wywołuje tak daleko idących skutków.

wszystkich wymienionych w art. 37 § 1 KRO byłaby bezskuteczna⁴⁹⁴. Również w opinii autorki, z uwagi na fakt, iż zgoda małżonka nie ma na celu wyłącznie ochrony jego (jako osoby trzeciej) interesów własnych, ale również szeroko pojętego dobra rodziny, zgodę blankietową należałoby uznać za niedopuszczalną. Niemniej w doktrynie dopuszcza się objęcie zgodą kilku czynności skonkretyzowanych pod względem rodzaju i przedmiotu (zgoda rodzajowa)⁴⁹⁵. Ostatecznie to bowiem przede wszystkim od małżonka wyrażającego zgodę zależy, w jakim zakresie zaznajomi się on z czynnością prawną, na którą udziela zgody. Możliwość wyrażenia przez małżonka zgody o charakterze rodzajowym potwierdził również SN w wyroku z 2019 roku⁴⁹⁶, wskazując wprost, że zgoda na dokonanie czynności wskazanych w art. 37 § 1 pkt 1 KRO może mieć charakter rodzajowy, natomiast za niedopuszczalną SN uznał zgodę blankietową na dokonywanie przez drugiego małżonka wszelkich czynności określonych w art. 37 KRO. Z punktu widzenia funkcji ochronnych dobra rodziny stanowisko to należy uznać za słuszne.

Mając na uwadze powyższe, należałoby wskazać, że nie sposób zająć ogólnego i jednolitego stanowiska w zakresie dopuszczalności stosowania tzw. zgód blankietowych w zakresie wszystkich czynności podstawowych. Podsumowując jednak poczynione rozważania, autorka stoi na stanowisku, że możliwość zastosowania zgody blankietowej winna być oceniana *ad casu* i zależeć od funkcji, jaką zgoda osoby trzeciej w danym przypadku pełni i czyje interesy chroni. Za bezskuteczne należałoby uznać udzielone blankietowo zgody uprzednie o funkcji kontrolnej – tj. w przypadku zgody przedstawiciela ustawowego czy o funkcji upoważniająco-kontrolnej – tj. w przypadku zgody małżonka (choć w przypadku zgody małżonka należałoby dopuścić zgodę rodzajową). Natomiast w przypadku zgód o charakterze upoważniającym należałoby dopuścić możliwość wyrażenia zgody *in blanco*, mając na względzie autonomię woli osoby trzeciej i możliwość swobodnego decydowania o przysługującym jej uprawnieniu do wyrażenia zgody, w szczególności w zakresie ochrony jej interesów. Z uwagi na fakt, iż możliwość stosowania zgody blankietowej każdorazowo powinno być zależne od *ratio legis* wymogu uzyskania zgody osoby trzeciej oraz od natury

⁴⁹⁴ M. Nazar [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 11...*, Warszawa 2014, s. 362; T. Mróz, *Zgoda...*, Warszawa 2011, s. 165.

⁴⁹⁵ M. Nazar [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 11...*, Warszawa 2014, s. 362; T. Mróz, *Zgoda...*, Warszawa 2011, s. 165.

⁴⁹⁶ Wyrok SN z 05.03.2019 r., II CSK 43/18, OSNC 2019, nr 12, poz. 124, LEX nr 2629838. Przyjętą przez SN konstrukcję zgody rodzajowej aprobuje W. Górecki, *Dopuszczalność udzielenia zgody rodzajowej przez małżonka. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 5 marca 2019 r., II CSK 43/18, OSP 2022, nr 1, s. 13-20* – jak stwierdził autor, wnioski sformułowane przez SN mają jednak szersze znaczenie, ponieważ dotyczą zgody wymaganej do dokonania jakiegokolwiek czynności prawnej określonej w art. 37 § 1 KRO, a także – w pewnym zakresie – odnoszą się do zgody osoby trzeciej uregulowanej w innych przepisach, zwłaszcza wtedy, gdy jej udzielenie ma bezpośredni wpływ na kształtowanie sytuacji prawnej takiej osoby.

stosunku prawnego, którego zgoda ta dotyczy, nie sposób rozstrzygnąć tę kwestię w ramach ogólnej regulacji modelowej mającej dotyczyć wszystkich czynności podstawowych.

6.3 Sposób wyrażenia zgody przez osobę trzecią

Bardzo istotne znaczenie, przede wszystkim z praktycznego punktu widzenia, ma również ustalenie sposobu wyrażenia zgody przez osobę trzecią. Za konieczne należy zatem uznać znalezienie odpowiedzi na następujące pytania: kiedy zgoda może być wyrażona, komu winna być zakomunikowana, czy zgody zawsze musi udzielić sama osoba trzecia, jakie reguły winny być stosowane, gdy zgody musi udzielić więcej niż jeden podmiot oraz czy osoba trzecia może zmienić stanowisko w zakresie już raz podjętej decyzji co do odmowy lub wyrażenia zgody. Zasadne wydaje się również rozważenie, czy osoba trzecia, podejmując tę decyzję, może to uczynić wedle swojego swobodnego uznania, czy powinna się może jednak kierować jakimiś określonymi kryteriami.

6.3.1 Termin na wyrażenie zgody - zezwolenie a potwierdzenie. Uwagi terminologiczne.

Istotnym na gruncie rozważań o sposobie wyrażenia zgody przez osobę trzecią jest moment jej udzielenia. Wnioskując z literalnego brzmienia art. 63 § 1 KC, należy uznać, że zgoda osoby trzeciej może zostać udzielona przed lub po czynności, na dokonanie której jest udzielana. Zgoda osoby trzeciej może być wyrażona również w trakcie dokonywania czynności przez strony (pogląd bezsporny)⁴⁹⁷. Jednakże wyrażenie zgody przez osobę trzecią zgodnie z powyższymi regułami będzie możliwe jedynie wówczas, gdy przepisy szczególne, tj. przepisy dotyczące danej czynności podstawowej, nie będą stanowiły inaczej. Przepisy szczególne mogą bowiem przewidywać ograniczenia w odniesieniu do terminu udzielenia zgody przez osobę trzecią. W dużej mierze jest to powiązane z funkcjami zgody osoby trzeciej, jak i wartościami jakie zgoda osoby trzeciej ma ochraniać.

W odniesieniu do stosowanej terminologii należy wskazać, że - w literaturze i piśmiennictwie - zgoda wyrażana przed dokonaniem czynności prawnej (*ex ante*) nazywana

⁴⁹⁷ Tak wśród wielu: Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 394; P. Sobolewski [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 12; A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 63, nb 10. Wydaje się, że wskazuje na to również samo brzmienie KC, gdyż – zgodnie z art. 63 § 1 zd. 1 KC – „osoba ta może wyrazić zgodę także przed złożeniem oświadczenia przez osoby dokonywające czynności albo po jego złożeniu.”

jest „zezwoeniem”⁴⁹⁸. Natomiast zgoda wyrażana po dokonaniu czynności prawnej (*ex post*) nosi techniczno-prawną nazwę „potwierdzenia”⁴⁹⁹ lub (choć rzadziej) „zatwierdzenia”⁵⁰⁰. Należy w tym miejscu zaznaczyć, iż zgodnie z literalnym brzmieniem art. 63 § 1 zd. 2 KC w przypadku potwierdzenia, tj. zgody wyrażonej po dokonaniu czynności prawnej, skutki prawne czynności prawnej zostaną wywołane ze wsteczną mocą obowiązującą, tj. *ex tunc*.

Niemiecki język prawny, jak i prawniczy, posługuje się natomiast i rozróżnia w zakresie zgody osoby trzeciej trzy odrębne pojęcia. Zgoda w ogólności to *Zustimmung* (zob. § 182 BGB) i jest to po prostu oświadczenie o wyrażeniu zgody na czynność prawną dokonaną przez jedną lub więcej osób trzecich. Natomiast zgoda uprzednia⁵⁰¹, tj. udzielona przez osobę trzecią przed dokonaniem czynności to *Einwilligung* (zob. § 183 zd. 1 BGB), a zgoda następcza⁵⁰², tj. wyrażana po dokonaniu czynności to *Genehmigung* (§ 184 ust. 1 BGB). Termin *Zustimmung*, jako określenie ogólne, obejmuje swym zakresem oba pojęcia: *Einwilligung* oraz *Genehmigung*. Wszystkie trzy pojęcia są pojęciami kodeksowymi, umieszczonymi w treści BGB.

Na gruncie rozważań o terminie wyrażenia zgody i stosowanej w tym zakresie nomenklatury należałoby wskazać, że Projekt z 2015 r. przewidywał wskazanie, że zgoda wyrażona po dokonaniu czynności prawnej to „potwierdzenie”. Zgodnie bowiem z treścią projektowanego art. 67 § 1: „Jeżeli do skuteczności⁵⁰³ czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej, osoba ta może wyrazić zgodę także przed dokonaniem czynności albo po jej dokonaniu (potwierdzenie).”⁵⁰⁴ KKPC uznała zatem za słuszne dodanie do treści KC ustawowego określenia zgody wyrażonej po dokonaniu czynności prawnej. W uzasadnieniu Projektu z 2015 r. wskazano, że od strony techniczno-legislacyjnej przepis może jeszcze

⁴⁹⁸ Tak np. P. Drapała, *Zwalniające...*, Warszawa 2002, s. 128; P. Drapała, *Zwalniające...*, MoP 2002, nr 10, s. 446; J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 146; M. Kozik, *Zgoda...(cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s. 64.

⁴⁹⁹ Tak np. S. Szer, *Prawo cywilne część ogólna*, Warszawa 1967, s. 339; S. Grzybowski, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1985, s. 256; B. Lewaszewicz-Petrykowska [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...* (wyd. 1985), s. 721; Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 394.

⁵⁰⁰ Tak np. A. Janas [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I...*, red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2018, art. 63, nb 1.

⁵⁰¹ Inaczej *die vorherige Zustimmung*.

⁵⁰² Inaczej *die nachträgliche Zustimmung*.

⁵⁰³ KKPC w Projekcie z 2015 r. zmieniła również treść wyżej wskazanej regulacji w zakresie określenia wymogu uzyskania zgody, w ten sposób, że zmieniono sformułowanie „Jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej (...)”, na „Jeżeli do skuteczności czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej (...)”. Rozważania i ocena zasadności zmiany w powyższym zakresie znajdują się w rozdziale 7. niniejszej pracy.

⁵⁰⁴ Projekt z 2015 r., s. 93 – w kolejnych jednostkach redakcyjnych art. 67 Projektu, posłużono się już rozróżnieniem pojęciowym, stosując np. w § 2 stwierdzenie, że „Potwierdzenie ma moc wsteczną od daty dokonania czynności (...)”. Sformułowanie w obecnym KC: „zgoda wyrażona po złożeniu oświadczenia” zastąpiono zatem krótkim słowem „potwierdzenie”, co należy ocenić pozytywnie również z punktu widzenia czysto redakcyjnego.

wymagać dopracowania, aby było jasne, że umieszczone w § 1 w nawiasie słowo „potwierdzenie” odnosi się jedynie do zgody następczej, a nie do obu wypadków zgód.

Zdaniem autorki pracy, celem zachowania klarowności, należałoby dodać do treści KC również ustawowe określenie zgody wyrażonej przed dokonaniem czynności prawnej, określając taką zgodę poprzez umieszczenie w nawiasie słowa „zezwoleństwo”. Dodatkowo warto byłoby dodać, że zgoda może być wyrażona także w trakcie dokonywania czynności i - co za tym idzie - za zbędne uznać użycie w projektowanym przepisie słowa „także”. Ponadto, co należy podkreślić, przepisy dotyczące czynności podstawowych mogą odbiegać od zastosowanej w przepisie ogólnym regulacji w zakresie terminu wyrażenia zgody, uniemożliwiając w niektórych przypadkach wyrażenie zgody następczej. Niemniej kwestie te powinny być uregulowane przez ustawodawcę w ramach danej czynności podstawowej.

Przyjęcie powyższych uwag spowodowałoby, że polski kodeks cywilny, analogicznie jak kodeks niemiecki, rozróżniałby trzy sformułowania. Ogólnym pojęciem byłoby w takim wypadku określenie „zgoda osoby trzeciej”, która obejmowałaby swoim zakresem pojęciowym „zezwoleństwo” oraz „potwierdzenie”. Zgoda osoby trzeciej wyrażana w trakcie dokonywania czynności, byłaby po prostu „zgodą”. Zabieg taki należałoby ocenić pozytywnie, gdyż zastosowanie formy definicyjnej skraca istotnie treść formułowanych przepisów i pozwala na ich zwarte ujęcie. Nie pozostawiłoby to też wątpliwości w zakresie interpretacji przepisów, np. tego, czy w danym przypadku ustawodawca „miał na myśli” zgodę uprzednią, czy zgodę następczą, czy może oba rodzaje tej zgody. Niemniej należałoby postulować analogiczne używanie przyjętych pojęć również w innych częściach KC (czy innych ustaw), gdyż, np. w doktrynie niemieckiej zwraca się uwagę na niekonsekwencję używania przyjętych w BGB trzech sformułowań na określenie zgody i brak spójności w ich stosowaniu⁵⁰⁵. Z uwagi na fakt, że w języku potocznym sformułowania te są w dużej mierze synonimami, znaczenie ich w danym przypadku ustala się poprzez interpretację⁵⁰⁶.

Kończąc wywód odnoszący się do zastosowanej w kodeksie cywilnym terminologii, należałoby przejść do praktycznych kwestii związanych z terminem wyrażenia zgody. Mając na względzie samą treść art. 63 KC, mogłoby się wydawać, że zgoda osoby trzeciej może być udzielona w każdym czasie. Należy jednakże zwrócić uwagę, że w niektórych przypadkach, jak już wcześniej wspomniano, przepisy szczególne wyłączają możliwość udzielenia zgody po dokonaniu czynności prawnej, uzależniając jej skuteczność wyłącznie od zgody udzielonej

⁵⁰⁵ F. Bayreuther [w:] *Münchener Kommentar...*, München 2021, Beck-online, uwaga wstępna przed § 182, nb 2.

⁵⁰⁶ P. Bub [w:] *Beck'sche Online-Kommentare...*, Beck-online, § 182, nb 2; por. wyrok BGH z 24.06.2002 r., II ZR 266/01, NJW 2022, nr 2875 (dostęp Beck-online).

przed lub w chwili dokonywania tej czynności. Zazwyczaj dotyczy to przypadków, w której zgoda osoby trzeciej ma być udzielona na dokonanie jednostronnej czynności prawnej - np. przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych. Taka czynność prawna dokonana bez zgody przedstawiciela ustawowego uznawana jest, zgodnie z art. 19 KC, za nieważną. Z analogiczną sytuacją mamy do czynienia w przypadku dokonania jednostronnej czynności prawnej przez małżonka bez wymaganej zgody drugiego małżonka (art. 37 § 4 KRO) oraz w przypadku dokonania jednostronnej czynności prawnej w cudzym imieniu bez umocowania lub z przekroczeniem jego zakresu (art. 104 KC)⁵⁰⁷ – w takich sytuacjach jednostronna czynność prawna, dokonana bez zgody osoby trzeciej, również uznawana jest za nieważną. Przepisy szczególne przewidują więc możliwość potwierdzenia przez osobę trzecią umów, nie przewidując możliwości potwierdzenia jednostronnych czynności prawnych. W doktrynie zwraca się też uwagę, iż wymóg uzyskania zgody na jednostronną czynność prawną przed dokonaniem tej czynności stanowi element kontroli uprzedniej i ma charakter ściśle prewencyjny⁵⁰⁸.

W niektórych regulacjach z oczywistych względów nie będzie miało miejsca również zezwolenie na czynność prawną - np. w przypadku czynności prawnej dokonanej przez fałszywego pełnomocnika (czy fałszywego organu), która to konstrukcja prawna odnosi się wyłącznie do potwierdzenia czynności prawnej. Wydaje się to oczywiste, gdyż same przepisy art. 103 KC dotyczą wyłącznie zgody następczej i posługują się pojęciem „potwierdzenia umowy” zawartej przez fałszywego pełnomocnika. Nie sposób byłoby też udzielenie pełnomocnictwa uznawać za zezwolenie w myśl przepisów o zgodzie osoby trzeciej. Analogicznie w zakresie art. 39 KC i potwierdzenia czynności dokonanej przez fałszywy organ.

Choć zgodnie z przepisami, zakładając brak ograniczeń ustawowych, o których mowa powyżej, zgoda może być udzielona przed, w trakcie lub po dokonaniu czynności prawnej, to w niektórych przypadkach moment udzielenia zgody może okazać się - i dla stron czynności, i dla samej osoby trzeciej - znamienny. Jako przykład wskazać można np. art. 37 KRO. Pomimo przewidzianej możliwości potwierdzenia przez małżonka niedokonującego czynności prawnej umowy *ex post* wskazane jest, by małżonek, który zamierza zawrzeć umowę, uzyskał zgodę

⁵⁰⁷ Jednakże gdy ten, komu zostało złożone oświadczenie woli w cudzym imieniu, zgodził się na działanie bez umocowania, stosuje się odpowiednio przepisy o zawarciu umowy bez umocowania (art. 104 zd. 2 KC) – podkreśla się w literaturze, że w konsekwencji powyższego, czynność prawna zostanie dotknięta sankcją bezskuteczności zawieszony i będzie mogła zostać potwierdzona przez osobę, w imieniu której została dokonana – tak M. Smyk, *Pełnomocnictwo...*, s. 298.

⁵⁰⁸ Tak, na gruncie art. 37 KRO, T. Mróz, *Zgoda...*, s. 157 – autorka zauważa, iż zgoda uprzednia zapobiega wystąpieniu negatywnych skutków prawnych i ekonomicznych w majątku wspólnym, tym bardziej z uwagi na fakt, że jednostronna czynność prawna dochodzi do skutku bez udziału drugiej strony.

współmałżonka nie później niż w chwili jej zawierania - inaczej bowiem może się narazić na odpowiedzialność odszkodowawczą względem drugiej strony umowy, w przypadku niepotwierdzenia kontraktu⁵⁰⁹. Czasem zatem, mając na uwadze względy praktyczne, w szczególności potencjalną odpowiedzialność odszkodowawczą, pomimo ustawowej możliwości wyrażenia zgody przed i po dokonaniu czynności prawnej należałoby postulować uzyskanie zgody osoby trzeciej raczej przed dokonaniem czynności.

W tym miejscu należy również wskazać, że na gruncie przepisów szczególnych przewidujących wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej można zaobserwować spory doktrynalne w odniesieniu do terminu wyrażania zgody. Warto wskazać chociażby na spór w zakresie terminu wyrażenia zgody przez pozostałych wspólników spółki osobowej na zbycie przez jednego ze wspólników ogółu praw i obowiązków w tej spółce (art. 10 § 2 KSH). Spór ten jest powiązany m.in. z uznaniem zgody wspólników za zgodę osoby trzeciej. Niektórzy autorzy bowiem negują traktowanie zgody wspólników wyrażanej na podstawie art. 10 KSH, jako zgody osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC⁵¹⁰. Inni autorzy zaś akceptują zastosowanie do art. 10 KSH koncepcji bezskuteczności zawieszanej – ale sankcja ta wynika ich zdaniem z zastosowania przepisów o pełnomocnictwie (art. 103 KC), a nie art. 63 KC⁵¹¹. Jeszcze inni, traktując zgodę wspólników jako zgodę osoby trzeciej, zezwalają na zastosowanie art. 63 KC⁵¹². Przechodząc na grunt sporu w zakresie terminu na wyrażenie zgody, należy zwrócić uwagę na dwa poglądy. Pierwszy z poglądów zakłada, że zgoda pozostałych wspólników na przeniesienie ogółu praw i obowiązków wspólnika spółki osobowej na inną osobę może być wyrażona przed oraz po zawarciu umowy między zbywcą a nabywcą⁵¹³. Reprezentowany jest także drugi pogląd, zgodnie z którym zgoda ta musi być wyrażona przed zawarciem umowy między zbywcą a nabywcą, a brak uprzedniej zgody prowadzi

⁵⁰⁹ Tak np. K. Pietrzykowski [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2023, Legalis, art. 37, nb 3.

⁵¹⁰ Tak np. G. Kozieł, *Przeniesienie praw i obowiązków wspólników w handlowych spółkach osobowych. Uwagi na gruncie regulacji art. 10 ksh.*, Warszawa 2006, s. 187-188; wydaje się, że również G. Goczyński, *Kilka uwag o tzw. zbyciu członkostwa w handlowych spółkach osobowych (na tle art. 10 k.s.h.)*, Prawo Spółek 2001 nr 7/8, s. 14.

⁵¹¹ Tak np. A. Kidyba [w:] *Komentarz aktualizowany do art. 1-300 Kodeksu spółek handlowych*, red. M. Dumkiewicz, A. Kidyba, LEX/el. 2024, art. 10, nb 3.

⁵¹² Tak np. S. Sołtysiński [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 16. Prawo spółek osobowych*, red. A. Szajkowski, 2008, s. 801; tenże [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do art. 1-150 KSH. Tom I*, red. S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, Warszawa 2012, Legalis, art. 10, nb 6; J. P. Naworski [w:] *Komentarz do kodeksu spółek handlowych. Spółki osobowe*, red. R. Potrzebny, T. Siemiątkowski, K. Strzelczyk, J. P. Naworski, Warszawa 2001, LEX, art. 10, nb 18; tak również, choć bez szerszego omówienia, M. Bielecki, *Przeniesienie ogółu praw i obowiązków w handlowej spółce osobowej*, MoP 2005, nr 5, s. 247; M. Tarska, *Zakres swobody umów w spółkach handlowych*, Warszawa 2012, s. 249.

⁵¹³ M. Spyra [w:], *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, Warszawa 2024, Legalis, art. 10, nb 4.

do bezwzględnej nieważności (art. 58 KC) rozporządzenia⁵¹⁴. Zdaniem przedstawicieli pierwszego z poglądów za przyjęciem drugiego stanowiska nie przemawia ani potrzeba ochrony pozostałych wspólników, ani jakiegokolwiek interesy osób trzecich. Co więcej, reguły semantyczne języka polskiego nie prowadzą do wniosku, że sformułowanie „może być przeniesiony na inną osobę tylko po uzyskaniu pisemnej zgody” musi dotyczyć czasu dokonywania czynności między zbywcą a nabywcą. Na gruncie językowym za co najmniej równouprawnioną należy uznać interpretację odnoszącą to sformułowanie do rozporządzającego skutku czynności, która może być dokonana przez strony jeszcze przed uzyskaniem koniecznych zgód⁵¹⁵.

Zdaniem zaś autorki pracy, zgoda wspólników jest zgodą osoby trzeciej i – co za tym idzie - art. 63 KC powinien być stosowany do art. 10 KSH. W związku z tym, zgoda może być również wyrażona po dokonaniu czynności prawnej. Wprawdzie samo brzmienie i literalna wykładnia art. 10 KSH mogłoby wskazywać, że udzielenie zgody powinno poprzedzać przeniesienie ogółu praw i obowiązków wspólnika⁵¹⁶, to należałoby podkreślić, że wykładnia funkcjonalna tego przepisu przemawia za traktowaniem zgody jako wymogu skuteczności czynności prawnej, a nie nakazu uzyskania zgody przed dokonaniem czynności. Wydaje się, że przemawiają za tym analogiczne argumenty jak za możliwością zastosowania w tym zakresie zgody blankietowej (zob. rozdz. 6.2.2).

Mając powyższe na względzie, należy podsumować, że co do zasady zgoda osoby trzeciej może być wyrażona przed, w trakcie, jak i po dokonaniu czynności prawnej, chyba że przepisy odnoszące się do czynności podstawowych przewidują inny termin na udzielenie zgody, np. poprzez uniemożliwienie wyrażenia zgody następczej, co może być uzasadnione m.in. funkcjami, jakie dana zgoda pełni w porządku prawnym. Dlatego też

⁵¹⁴ G. Kozieł, *Przeniesienie praw i obowiązków wspólników w handlowych spółkach osobowych. Uwagi na gruncie regulacji art. 10 ksh.*, Warszawa 2006, s. 187-188 – zdaniem autora przeniesienie dokonane bez uprzedniej akceptacji jest bezwzględnie nieważne, z uwagi na sprzeczność z celem ustawy (art. 10 § 2 KSH). W innej publikacji autor wskazuje, że uprzedniość zgody ma znaczenie organizacyjno-strategiczne, z uwagi na możliwość wcześniejszej konsultacji w zakresie osoby, na którą ogół praw i obowiązków ma zostać przeniesiony oraz – co za tym idzie – osiągnięcie, stosownego szczególnie doniosłego w spółkach osobowych – „konsensusu personalnego” i stabilności więzi korporacyjnej – tak tenże, *Przesłanki przenaszalności praw i obowiązków wspólników w handlowych spółkach osobowych*, PPH 2003, nr 11, s. 40; tak również G. Gorczyński, *Kilka uwag o tzw. zbyciu członkostwa w handlowych spółkach osobowych (na tle art. 10 k.s.h.)*, Prawo Spółek 2001 nr 7/8, s. 14, uzasadniając to gramatyczną wykładnią art. 10 § 2 KSH, tj. wykładni sformułowania „po uzyskaniu zgody” – które wskazywałoby, że zgoda wspólników musi poprzedzać dokonanie czynności przeniesienia członkostwa. Na konieczność uzyskania zgody przed czynnością zbycia wskazuje również G. Janas, *Ogół praw i obowiązków wspólnika spółki jawnej jako przedmiot zastawu rejestrowego*, PPH 2006, nr 8, s. 49.

⁵¹⁵ M. Spyra [w:] *Kodeks...*, Warszawa 2024, Legalis, art. 10, nb 4.

⁵¹⁶ *Verbe legis*: „Ogół praw i obowiązków wspólnika spółki osobowej może być przeniesiony na inną osobę tylko po uzyskaniu pisemnej zgody wszystkich pozostałych wspólników (...).”

należałoby dodać w regulacji modelowej stosowny fragment, o tym, że zgoda może być udzielona w każdym czasie, tj. przed, w trakcie, jak i po dokonaniu czynności.

Istotnym z punktu widzenia rozważań w zakresie terminu wyrażenia zgody jest również omówienie sankcji w postaci bezskuteczności zawieszzonej, immanentnie związanej ze zgodą osoby trzeciej, niemniej kwestie te zostaną omówione w ramach rozdziału dotyczącego skutków oświadczenia osoby trzeciej i jej braku – zob. rozdz. 7.3. rozprawy.

6.3.2 Krąg podmiotów, którym komunikowane jest oświadczenie woli o wyrażeniu zgody

Zgoda osoby trzeciej, jako oświadczenie woli, wymaga złożenia tego oświadczenia innej osobie w rozumieniu art. 61 § 1 zd. 1 KC⁵¹⁷. Ponadto, jak już wskazano w rozdziale dotyczącym formy zgody osoby trzeciej, zgoda na dokonanie czynności prawnej, traktowana jako oświadczenie woli, podlega zasadom ogólnym dotyczącym oświadczeń woli i może być w związku z tym wyrażona - o ile nie zastrzeżono dla niej żadnej formy szczególnej *ad solemnitatem* (art. 63 §2 KC) - przez każde zachowanie się danej osoby, które w sposób dostateczny ujawnia wolę udzielenia przyzwolenia na tę czynność prawną (art. 60 KC). Przyjmuje się zatem, iż zgoda może być wyrażona wprost - w sposób wyraźny, ale także w sposób dorozumiany (*per facta concludentia*). Oznacza to, że zgoda może być każdorazowo wyrażona słowem „tak”, a jej odmowa słowem „nie” i nie są tu potrzebne żadne dodatkowe oświadczenia⁵¹⁸. Zgoda osoby trzeciej, jako prosta akceptacja postanowień zawartych w danej czynności prawnej, do której zgoda się odnosi⁵¹⁹, może być zatem wyrażona w sposób dowolny, ujawniający wolę zaakceptowania dokonania czynności prawnej, do której jest wymagana.

Artykuł 63 KC nie wskazuje natomiast, komu oświadczenie zawierające zgodę winno zostać złożone. Należy zatem znaleźć odpowiedź na pytanie, kto powinien być adresatem zgody osoby trzeciej. Według poglądu dominującego w doktrynie, dla skuteczności wyrażenia zgody przez osobę trzecią, wystarczające będzie złożenie oświadczenia woli którejkolwiek ze stron

⁵¹⁷ Tak np. S. Szer, *Prawo cywilne część ogólna*, Warszawa 1967, s. 340; S. Grzybowski, *Prawo cywilne zarys części ogólnej*, Warszawa 1985, s. 256; Z. Radwański [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...* (wyd. 1985), s. 582; Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 390; M. Kozik, *Zgoda... (cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 73; tak również wyrok SA w Warszawie z 30.10.2013 r., VI ACa 523/13, LEX nr 1430893.

⁵¹⁸ Tak również J. M. Kondek, *Czy milczenie oznacza zgodę?...*, s. 81.

⁵¹⁹ Z. Radwański [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...* (wyd. 1985), s. 582; Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 390.

danej czynności prawnej⁵²⁰. W przypadku bowiem, gdy przepis nie nakłada takiego obowiązku, należy wykluczyć obowiązek złożenia oświadczenia woli wszystkim stronom tej czynności prawnej, gdyż wymóg taki byłby zbyt rygorystyczny, a za wystarczające należy uznać zakomunikowanie zgody którejkolwiek ze stron czynności prawnej. Zgodnie ze stanowiskiem przedstawicieli tego poglądu – skoro strony chcą wywołać określone skutki prawne, a dla wystąpienia tych skutków niezbędna jest zgoda osoby trzeciej – nieracjonalnym byłoby utrudnianie wystąpienia tych skutków poprzez ustanawianie wymogu złożenia oświadczenia przez osobę trzecią obu stronom, skoro ustawodawca wprost takiego wymogu nie przewidział⁵²¹.

Zdaniem P. Machnikowskiego - choć przychyła się on do poglądu, że zgoda osoby trzeciej może być wyrażona którejkolwiek ze stron - nie można wykluczyć, że w pewnych wypadkach zasady współżycia społecznego będą wymagały złożenia oświadczenia określonej stronie czynności prawnej, jednak niespełnienie tej powinności przez osobę trzecią może – w opinii autora - skutkować wyłącznie odpowiedzialnością odszkodowawczą (art. 415 KC)⁵²². Zdaniem nadto A. Janas nie można wykluczać, że w okolicznościach danej sprawy to, komu należy złożyć oświadczenie, nie będzie pozbawione znaczenia, zwłaszcza gdy będą tego wymagać „względy racjonalności i zwykła przyzwoitość”⁵²³.

Odmienny pogląd wyraził zaś P. Sobolewski, zgodnie ze stanowiskiem którego: „zgoda osoby trzeciej zakomunikowana być powinna wszystkim stronom danej czynności prawnej”⁵²⁴. W tym miejscu należy zauważyć, iż autor na uzasadnienie swojego poglądu wskazał, iż zgodnie z treścią art. 61 § 1 KC, który znajduje zastosowanie także do wyrażania zgody przez osobę trzecią, oświadczenie woli będzie uważane za złożone, gdy doszło do adresata w taki sposób,

⁵²⁰ Tak np.: Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 395; S. Rudnicki [w:] *Komentarz...*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 63, nb 3; A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 63, nb 8.

⁵²¹ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 395.

⁵²² P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 4. Zob. również S. Grzybowski [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom 1...*, (wyd. 1974), s. 529 - zgodnie z poglądem autora: „Odrębnym zagadnieniem jest natomiast kwestia konsekwencji tego, że strona, której nie złożono odpowiedniego oświadczenia woli, pozostaje w nieświadomości, czy osoba trzecia udzieliła, czy też nie udzieliła swej zgody, co przecież przedstawia dla tej strony poważne znaczenie, jeżeli nie prawne, to w każdym razie faktyczne. Wydaje się zatem, że – przy powołaniu się na przepis art. 5 k.c., a nawet, z zastosowaniem dosyć swobodnej wykładni, art. 56 k.c. – można przyjąć istnienie, co najmniej w wielu sytuacjach, obowiązku zawiadomienia tej strony, której nie składa się oświadczenia, o udzieleniu lub odmowie zgody (również zgody w postaci potwierdzenia). Czy naruszenie tego obowiązku prowadziło do innych skutków, jak tylko dalszy obowiązek naprawienia szkody, jaka powstała z braku zawiadomienia, w to należy moim zdaniem wątpić.”

⁵²³ A. Janas [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom 1...*, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2018, LEX, art. 63, nb 6.

⁵²⁴ P. Sobolewski [w:] *Kodeks cywilny...*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 5; pogląd ten poparł też M. Safjan [w:] *Kodeks cywilny. T. 1...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 1.

że mógł on zapoznać się z jego treścią. Adresatem zaś zgody - zdaniem P. Sobolewskiego – są wszystkie strony czynności prawnej, a nie tylko jedna z nich. Idąc więc dalej, z perspektywy wyżej wzmiankowanego art. 61 § 1 KC nie można zatem uznać zgody za złożoną skutecznie, gdy oświadczenie woli o wyrażeniu zgody dotarło tylko do jednej ze stron czynności. Drugim argumentem przemawiającym za słusnością swojego twierdzenia autor uznaje fakt, że gdyby uznać za wystarczające zakomunikowanie zgody tylko jednej ze stron czynności, to oznaczałoby to, że druga ze stron dalej pozostawałaby w niepewności, czy dana czynność jest skuteczna i czy wywołała skutki prawne. Biorąc pod uwagę dyspozycję art. 63 § 1 zd. 2 KC, zgodnie z którym wyrażenie zgody ma moc wsteczną, to przyjęcie proponowanej wykładni przedmiotowego przepisu nie odroczy w czasie skutków czynności prawnej; jej wyrażenie wywoła bowiem skutki od tego samego momentu (tj. od momentu złożenia oświadczeń przez strony czynności prawnej, do dokonania której zgoda jest wymagana) zarówno przy przyjęciu, że zgoda wyrażona jest skutecznie po jej oświadczeniu tylko jednej ze stron czynności, jak i przy przyjęciu, że koniecznym jest jej oświadczenie wszystkim stronom. Powyższy pogląd nie oznacza jednakże, że osoba trzecia musi samodzielnie zawiadomić wszystkie strony czynności o wyrażonej zgodzie. Zdaniem autora oświadczenie o wyrażeniu zgody uznać bowiem należy za złożone także wtedy, gdy jedna ze stron czynności, która zostanie zawiadomiona przez osobę trzecią o wyrażeniu zgody, powiadomi o tym drugą stronę⁵²⁵.

Niektórzy przedstawiciele pierwszego z powyższych poglądów, zgodnie z którym zgoda może być zakomunikowana którejkolwiek ze stron czynności prawnej, uznają, że za przyjęciem powyższego stanowiska za słuszne przemawiają dyrektywy funkcjonalne oraz fakt, że skoro przepisy szczególne – tj. art. 519 § 2 KC czy art. 248 § 2 KC – przewidują w swej treści możliwość zakomunikowania zgody tylko jednej (więc, co do zasady, którejkolwiek) ze stron czynności prawnej, to należy traktować to rozszerzająco jako potwierdzenie trafności stanowiska o możliwości zakomunikowania zgody osoby trzeciej którejkolwiek ze stron w każdym z przypadków zastosowania art. 63 KC. Powyższe przepisy autorzy Ci uznają bowiem za wyraz bardziej ogólnej zasady, a nie wyjątki wymagające restrykcyjnej wykładni⁵²⁶. W opinii autorki natomiast wnioski te nie są słuszne, gdyż wykładnia tego rodzaju powinna przynieść wnioski zgoła przeciwnie - skoro bowiem w art. 519 § 2 KC oraz art. 248 § 2 KC ustawodawca przewidział wprost w treści przepisu możliwość zakomunikowania zgody tylko

⁵²⁵ P. Sobolewski [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 6.

⁵²⁶ Tak np. Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 395; M. Kozik, *Zgoda...(cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 73-74.

jednej ze stron – to należałoby przyjąć, iż w pozostałych przypadkach zgoda powinna być zakomunikowana wszystkim stronom czynności prawnej. Dlaczego bowiem ustawodawca w niektórych konstrukcjach prawnych miałby wskazywać, że zgoda może być wyrażona jednej ze stron, a w pozostałych kwestię tę kwestię pomijać? Nie sposób byłoby traktować te przypadki w analogiczny sposób. Ten argument należałoby zatem uznać za nietrafiony. Niemniej, zdaniem autorki, przyjęcie poglądu, jakoby zgoda osoby trzeciej musiała być zakomunikowana obu stronom czynności prawnej, należałoby uznać za zbyt rygorystyczne.

Czasem nadto może wydawać się konieczne złożenie oświadczenia woli osobie ściśle określonej. Może to dotyczyć przede wszystkim sytuacji, gdy zgodę wyraża osoba posiadająca status strony stosunku prawnego. W takim przypadku bowiem adresatem zgody winna być w szczególności strona tego stosunku prawnego, a nie zaś ta osoba spośród dokonujących czynności prawnej, w sferze której nie realizują się skutki tej czynności. Przykładem takiej sytuacji jest działanie fałszywego pełnomocnika – przy tej konstrukcji bowiem adresatem zgody wyrażonej przez mocodawcę powinien być przede wszystkim jego kontrahent, a nie zaś osoba działająca jako pełnomocnik. Choć fałszywy pełnomocnik również ma interes w uzyskaniu informacji w zakresie potwierdzenia umowy (z uwagi na możliwą odpowiedzialność na podstawie art. 103 § 3 KC), to interes kontrahenta zdaje się wysuwać tu na pierwszy plan. Niemniej, również na gruncie tej regulacji, niektórzy autorzy wskazują, że potwierdzenie może być zakomunikowane którejkolwiek ze stron⁵²⁷. Niektórzy autorzy natomiast wskazują, że w takim wypadku adresatem oświadczenia woli rzekomego mocodawcy musi być osoba trzecia, z którą *falsus procurator* zawarł umowę, a oświadczenie złożone fałszywemu pełnomocnikowi nie wywołuje skutków⁵²⁸. Analogicznie należałoby oceniać również adresata zgody pozostałych współwłaścicieli na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu rzeczą wspólną, o której mowa w art. 199 KC⁵²⁹. Nadto, w przypadku zgody małżonka wyrażanej na podstawie art. 37 KRO, wskazuje się, że nie musi być ona kierowana do określonego adresata, niemniej z uwagi na skutki dokonania czynności prawnej bez zgody małżonka wskazane jest, by była ona wiadoma nie tylko współmałżonkowi, ale także jego kontrahentowi⁵³⁰.

⁵²⁷ Tak np.: M. Smyk, *Pełnomocnictwo...*, s. 296; A. Sylwestrzak [w:] *Pełnomocnictwo. Komentarz...*, Warszawa 2020, s. 104.

⁵²⁸ Tak P. Drapała, *Odpowiedzialność...*, PPH 2002, nr 9, s. 37.

⁵²⁹ Tak również J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 143

⁵³⁰ E. Skowrońska-Bocian [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. Wierciński, Warszawa 2014, art. 37, nb 4.

Podkreśla się też, że w każdym przypadku oświadczenie w przedmiocie wyrażenia zgody przez osobę trzecią winno być złożone osobie uprawnionej, gdy osoba ta zwraca się o to do podmiotu, który zgodę tę powinien wyrazić (np. na podstawie art. 18 § 3 KC, art. 103 § KC, art. 520 KC, art. 37 § 3 KC)⁵³¹. Naruszenie tej zasady nie skutkuje jednakże wadliwością zgody zakomunikowanej innej stronie tej czynności, ale może być związane z obowiązkiem naprawienia szkody⁵³².

Ustawodawca niemiecki przewidział zaś w treści § 182 ust. 1 *in fine* BGB bezpośrednie uregulowanie omawianej kwestii, a mianowicie wskazał wprost, że zgoda (lub jej odmowa) może być zakomunikowana zarówno jednej, jak i drugiej stronie czynności prawnej. Takie rozwiązanie, które nie pozostawia żadnych wątpliwości interpretacyjnych, należałoby ocenić pozytywnie. Uwzględniając więc wątpliwości interpretacyjne pojawiające się w polskiej doktrynie, inspirując się regulacją zawartą w prawie niemieckim, należałoby wskazać, że regulacja modelowa powinna rozstrzygać wprost kwestię adresata zgody. Powinno się zatem przyjąć, że oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej może być złożone którejkolwiek ze stron czynności. Niemniej jednak w sytuacji, w której dana strona zażądała potwierdzenia czynności prawnej, oświadczenie osoby trzeciej winno być zakomunikowane właśnie tej stronie⁵³³. Więcej w zakresie wyznaczeniu terminu oraz żądania potwierdzenia – zob. rozdział 7.3. rozprawy dotyczący sankcji z postaci bezskuteczności zawieszanej.

Należałoby jednak podkreślić, że w sytuacji, w której ustawodawca uzna, że w przypadku danej czynności podstawowej, oświadczenie woli osoby trzeciej miałyby zostać zakomunikowane konkretnej stronie czynności prawnej, kwestia ta winna zostać rozstrzygnięta w ramach danej czynności podstawowej – np. w odniesieniu do umowy zawartej przez rzekomego pełnomocnika, czy rzekomy organ. W takiej sytuacji zasadnym byłoby określenie w ramach przepisów dotyczących czynności podstawowej, iż potwierdzenie powinno zostać zakomunikowane drugiej stronie czynności prawnej.

⁵³¹ S. Grzybowski [w:] *System...*, (wyd. 1974), s. 529; Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 395; J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 143; R. Majda [w:] *Kodeks...*, red. P. Książak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 16 - zgodnie ze stanowiskiem którego: „Uznać należy, że oświadczenie zawierające zgodę może być złożone którejkolwiek ze stron czynności prawnej. W sytuacji gdy jest ono następstwem wezwania skierowanego do osoby trzeciej przez kontrahenta, powinno być złożone właśnie kontrahentowi”.

⁵³² S. Grzybowski [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...*, (wyd. 1974), s. 529; tak również Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 395 oraz J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 143.

⁵³³ Problem też został również zauważony przez KKPC – zob. art. 67 § 5 Projektu z 2015 r, w którym wskazano, że zgoda może być zakomunikowana którejkolwiek ze stron. W uzasadnieniu projektu wskazano, że „Projekt reguluje wprost kwestię, której kodeks cywilny nie przesądza, a mianowicie kto powinien być adresatem oświadczenia o zgodzie. (...) Reguła ta odpowiada stanowisku doktryny w tej kwestii.” – tak Projekt z 2015 r., s. 94. Jak widać sama Komisja Kodyfikacyjna uznała, że niezbędna jest zmiana w omawianym zakresie.

6.3.3 Podmiot komunikujący treść oświadczenia woli o wyrażeniu lub odmowie wyrażenia zgody

Zgody udziela osoba trzecia (podmiot prawa cywilnego), która na podstawie przepisów jest uprawniona do jej wyrażenia - np. przedstawiciel ustawowy, wierzyciel, dłużnik, małżonek itp. Zdaniem autorki zgoda stanowi jedynie element jednej czynności prawnej, na dokonanie której jest wymagana, a nie odrębną czynność prawną, dlatego też powinna być wyrażona przez osobę trzecią osobiście⁵³⁴. Zdaniem autorki przemawiają za tym cele i funkcje zgody, a co za tym idzie, konieczność osobistego ocenienia przez osobę trzeciej skutków czynności w sferze jej interesów lub interesów strony czynności.

Niektórzy przedstawiciele poglądu przeciwnego, tj. poglądu o tym, że zgoda stanowi odrębną czynność prawną, wskazują na dopuszczalność wyrażenia zgody poprzez działanie przedstawiciela osoby trzeciej, w tym również przez jej pełnomocnika⁵³⁵. Pogląd ten budzi jednak wątpliwości autorki. W przypadku bowiem, gdy zgoda pełni funkcję kontrolną i obowiązek jej uzyskania ma służyć ochronie interesów strony czynności prawnej (np. słabszego uczestnika obrotu – osoby ograniczonej w zdolności do czynności prawnej) możliwość jej wyrażenia przez pełnomocnika wydawałaby się mocno dyskusyjna. W sytuacji bowiem, gdy zgoda pełni funkcję kontrolną, to dana osoba trzecia (np. przedstawiciel ustawowy), a nie np. jej pełnomocnik, winna ocenić, czy też skontrolować daną czynność prawną, której zgoda dotyczy. Wydaje się zatem, że w takiej sytuacji zgoda nie powinna móc być wyrażona przez inny podmiot, niż właśnie osoba trzecia. Analogicznie podkreśla się w stosunku do zgody małżonka (art. 37 KRO), wskazując, że ma ona charakter osobisty i nie jest dopuszczalne udzielenie przez małżonka pełnomocnictwa osobie trzeciej do wyrażenia zgody⁵³⁶. Przyjmując, że zgoda małżonka ma charakter upoważniająco-kontrolny, należałoby podzielić ten pogląd. W odniesieniu natomiast do zgód upoważniających, mających na celu

⁵³⁴ Przyjmuje się bowiem, że według przyjętej w polskiej nauce teorii reprezentacji przedstawiciel, jako zastępca bezpośredni, działając w imieniu i na rachunek zastępowanego składa własne oświadczenie woli (tak M. Pazdan [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2. Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, Warszawa 2008, s. 468). Aby działanie przedstawiciela wywołało skutek bezpośrednio dla reprezentowanego, spełnione zostać muszą trzy warunki: 1) działanie przedstawiciela musi mieć charakter czynności prawnej i nie może być to czynność, której dokonanie przez przedstawiciela jest wyłączone; 2) czynność musi pozostawać w granicach umocowania; 3) przedstawiciel musi ujawnić podmiotowi, któremu składa oświadczenie woli, swoje przedstawicielstwo – zob. P. Sobolewski, D. Wybrańczyk [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2024, Legalis, art. 95, nb II.

⁵³⁵ Tak np. J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 142; P. Sobolewski [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 15.

⁵³⁶ Tak np. J. Zrałek, *Zgoda jednego z małżonków na dokonanie czynności prawnej przez współmałżonka* [w:] *Rozprawy z prawa prywatnego, prawa o notariacie i prawa europejskiego ofiarowane Panu Rejentowi Romualdowi Sztukowi*, red. E. Drozd, A. Oleszko, M. Pazdan, Kluczbork 2007, s. 365.

ochronę interesów osoby trzeciej, za dopuszczeniem wyrażenia zgody przez przedstawiciela mogłaby przemawiać ewentualnie autonomia woli tej osoby. Natomiast, mając na względzie doniosłość celów i funkcji zgody, należałoby przyjąć, że – co do zasady – osoba trzecia powinna sama ocenić wpływ czynności podstawowej na sferę jej własnych interesów. W doktrynie podkreśla się bowiem, iż jedną z przesłanek, która wyłącza możliwość dokonywania czynności przez przedstawiciela jest właściwość czynności prawnej, a przede wszystkim jej osobisty charakter⁵³⁷. Wydaje się zatem, że należałoby *ad casum* ocenić charakter zgody osoby trzeciej, a osobisty charakter zgody powinien wykluczać możliwość jej wyrażenia przez przedstawiciela.

Zdaniem autorki jednak, z uwagi na przyjęty przez autorkę pogląd, że zgoda osoby trzeciej ma charakter oświadczenia woli i jest jedynie elementem czynności podstawowej, a nie odrębną czynnością prawną, zgoda powinna być wyrażona bezpośrednio przez osobę trzecią po dokonaniu przez nią stosownej oceny w zakresie ingerencji w sferę jej interesów czy też interesów strony czynności prawnej. Za osobistym złożeniem oświadczenia woli przez osobę trzecią przemawiają nadto cele i funkcje zgody.

6.3.3.1 Zgoda udzielana przez kilka osób

Co do zasady zgody udziela jeden podmiot prawa cywilnego. W niektórych jednak przypadkach może dojść do sytuacji, w której dla skutecznego dokonania czynności prawnej wymagana będzie zgoda więcej niż jednej osoby trzeciej. Jako przykład wskazać można np. art. 10 KSH, zgodnie z treścią którego ogół praw i obowiązków wspólnika spółki osobowej może być przeniesiony na inną osobę tylko po uzyskaniu pisemnej zgody wszystkich pozostałych wspólników, chyba że umowa spółki stanowi inaczej⁵³⁸. Zgodę należy traktować w takim przypadku jako jeden akt, którego doniosłość prawna ujawnia się dopiero w momencie złożenia oświadczeń woli przez wszystkie uprawnione osoby. Inaczej mówiąc, w braku odmiennych postanowień umownych zgodę należy uznać za udzieloną skutecznie dopiero w momencie, kiedy ostatni uprawnionyłoży stosowne oświadczenie w przedmiocie wyrażenia zgody na dokonanie danej czynności prawnej⁵³⁹.

⁵³⁷ M. Pazdan [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2008, s. 507.

⁵³⁸ Możliwe jest także np. aby umowie spółki zastrzec, że wymagana jest zgoda tylko niektórych wspólników - zob. S. Sołtysiński [w:] *System Prawa Prywatnego, Tom 16...*, Warszawa 2008, s. 801; możliwe jest również zliberalizowanie reżimu na wzór rozwiązań przyjętych w spółkach kapitałowych i rezygnacja z wymogu zgody – zob. M. Tarska, *Zakres swobody umów w spółkach handlowych*, Warszawa 2012, s. 248.

⁵³⁹ A. Kidyba [w:] *Komentarz aktualizowany do art. 1-300 Kodeksu spółek handlowych*, Warszawa 2019, LEX, art. 10, nb 9; S. Sołtysiński [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do art. 1-150 KSH. Tom 1*, red. S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, Warszawa 2012, Legalis, art. 10, nb 7.

Przyjmując hipotetycznie na potrzeby niniejszych rozważań, iż czynność prawna mająca na celu zbycie członkostwa staje się skuteczna sukcesywnie względem poszczególnych współników spółki osobno, w miarę składania przez nich oświadczeń zawierających zgodę, to należy zwrócić uwagę na ujawniającą się wadliwość takiej koncepcji. Powodowałoby to bowiem sytuację, w której czynność prawna zbycia członkostwa byłaby skuteczna względem osób, które zgodę udzieliły, niezupełna (kulejąca) względem osób, które jeszcze się nie wypowiedziały, a jednocześnie nieważna względem osób, które zgody odmówiły. Za niedopuszczalną - z punktu widzenia formalnoprawnego - należy uznać sytuację, w której umowa zbycia członkostwa w spółce osobowej byłaby skuteczna wobec niektórych tylko współników. Skoro zatem wystarczy, że chociażby jeden ze współników zgody nie wyrazi, a cała czynność prawna staje się wtedy nieważna, nie ma przy tym powodu, aby oceniać sukcesywnie zgody poszczególnych współników. Dopiero ocena wyrażonych zgód jako całości pozwoli stwierdzić, czy doszło do skutecznej zmiany składu osobowego spółki, czy też nie⁵⁴⁰.

Analogiczna sytuacja uwidacznia się w przypadku wyrażania zgody przez współwłaścicieli na podstawie art. 199 KC czy spadkobierców na podstawie art. 1036 KC. Dla skuteczności rozporządzenia konieczna jest zgoda wszystkich współwłaścicieli czy spadkobierców⁵⁴¹. Mając na względzie powyższe rozważania, przyjąć zatem należy, że w przypadkach, w których do dokonania czynności prawnej wymagana jest zgoda kilku podmiotów, dopiero udzielenie zgody przez wszystkie z nich spowoduje skuteczność tej czynności. W sytuacji zaś, gdy którykolwiek z podmiotów odmówi wyrażenia zgody, czynność prawna nie dojdzie do skutku. Niemniej w przypadku zgody wyrażanej na podstawie art. 199 KC, w braku takiej zgody współwłaściciele, których udziały wynoszą co najmniej połowę, mogą żądać rozstrzygnięcia sprawy przez sąd, który orzeknie, mając na względzie cel zamierzonej czynności oraz interesy wszystkich współwłaścicieli. W zakresie natomiast art. 1036 KC zgoda współspadkobierców nie może być zastąpiona (w przeciwieństwie do zgody, o której mowa w art. 199 KC) rozstrzygnięciem sądu⁵⁴².

Problem związany ze składaniem „kolegialnych” oświadczeń woli zauważyła również KKPC, proponując w Projekcie KC z 2015 roku art. 64, zgodnie z treścią którego, oświadczenie woli składane przez kilka osób jest złożone, gdy wolę wyraziła ostatnia z tych osób. Jak podano

⁵⁴⁰ Tak także M. Kozik, *Zgoda... (cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 76-77.

⁵⁴¹ Tak również P. Zdanikowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom VI. Spadki (art. 922-1087)*, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2019, LEX, art. 1036, nb 7.

⁵⁴² Tak wśród wielu A. Kidyba, E. Niezbecka [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom IV. Spadki*, red. A. Kidyba, E. Niezbecka, Warszawa 2015, LEX art. 1036, nb 3; M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny. Tom II...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 1036, nb 8; P. Zdanikowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom VI...*, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2019, LEX, art. 1036, nb 7.

w uzasadnieniu Projektu, przepis ten dotyczy składania oświadczeń przez podmioty wieloosobowe w sytuacji, w której do skutecznego złożenia oświadczenia potrzebna jest reprezentacja łączna. Formułując ten przepis, chciano usunąć wątpliwości dotyczące składania oświadczeń woli przez takie podmioty. W uzasadnieniu wskazano, że w takim wypadku nie należy stosować prawideł dostosowanych do przekroczenia umocowania, ponieważ nie powinno się uważać, że czynność prawna, nawet kulejąca, została dokonana. Nie jest jednak także zasadne przyjmowanie sankcji nieważności, skoro uzupełnienie braku jest łatwe, a cel, dla którego wymagana jest reprezentacja łączna, może być także osiągnięty w razie sukcesywnego składania oświadczeń. Propozycję dodania art. 64 Projektu do KC należy więc ocenić pozytywnie. Niemniej, w omawianym przypadku, każda osoba trzecia składa odrębne oświadczenie woli. Nie mamy więc do czynienia z podmiotem wieloosobowym, a kilkoma podmiotami cywilnymi, gdzie każda z nich jest odrębną osobą trzecią.

Mając na uwadze powyższe, można sformułować ogólną regułę, zgodnie z którą w przypadku wymogu wyrażenia zgody na dokonanie czynności prawnej przez więcej niż jeden podmiot skutki prawne, które są związane z wyrażeniem zgody, powstaną dopiero ze złożeniem oświadczenia woli przez ostatni z podmiotów, których zgoda jest wymagana⁵⁴³. Niemniej autorka uważa, iż nie jest konieczna zmiana przepisów ogólnych odnoszących się do zgody osoby trzeciej, gdyż przyjęcie takiego założenia powinno wynikać z ogólnych reguł wykładni i składania oświadczeń woli.

6.3.4 Swoboda wyrażenia zgody przez osobę trzecią. Ważne powody jako przesłanka odmowy wyrażenia zgody

Skoro osobie trzeciej przyznano kompetencję w zakresie podjęcia decyzji, która będzie miała wpływ na skuteczność czynności prawnej dokonywanej przez inne podmioty, zasadne wydaje się również rozważenie, czy osoba trzecia, podejmując tę decyzję, może to uczynić wedle swojego swobodnego uznania, czy powinna kierować się jednak jakimiś określonymi kryteriami. Innymi słowy, należałoby odpowiedzieć na pytanie, czy odmowa wyrażenia zgody jest wolna od jakichkolwiek przesłanek lub ograniczeń. W literaturze spotkać można bowiem dwa stanowiska w tym zakresie.

⁵⁴³ Tak też J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 150; M. Kozik, *Zgoda...(cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 77. Tak również w prawie niemieckim F. Bayreuther [w:] *Münchener Kommentar...*, München 2021, Beck-online, § 182, nb 11, zob. wyrok BGH z 04.12.1981 r., V ZR 241/80, NJW 1982, nr 1036 (dostęp Beck-online).

Zgodnie z pierwszym z poglądów, który jest poglądem dominującym, uprawnienie osoby trzeciej co do wyrażenia zgody na dokonanie czynności prawnej związane jest z pełną wolnością w zakresie korzystania z tego uprawnienia. Powyższe oznacza, iż osoba trzecia z reguły nie ma obowiązku wyrażenia zgody, a potencjalna odmowa jej wyrażenia nie wymaga jakiegokolwiek uzasadnienia i nie uprawnia osób zainteresowanych w uzyskaniu zgody do domagania się zastąpienia oświadczenia osoby trzeciej orzeczeniem sądu, a sądowi nie daje kompetencji do wydania orzeczenia w takim zakresie⁵⁴⁴. Sam art. 63 KC nie daje bowiem podstaw, aby prawo osoby trzeciej do swobodnego decydowania o wyrażeniu zgody lub odmowy jej wyrażenia było w jakikolwiek sposób ograniczane⁵⁴⁵. Uprawnienie osoby trzeciej do swobodnej decyzji w zakresie zgody nie powinno być zatem ograniczane np. wymogiem istnienia ważnych powodów dla odmowy wyrażenia zgody⁵⁴⁶.

Odmienne natomiast stanowisko w doktrynie prezentuje S. Rudnicki, który wskazuje, że odmowa udzielenia zgody powinna być uzasadniona, a w przypadku, gdyby odmowa ta nie miała odpowiednio silnego uzasadnienia, to możliwe jest żądanie, aby to sąd zobowiązał osobę trzecią do wyrażenia zgody, z tym zastrzeżeniem, że prawomocne orzeczenie sądu, zastępuje zgodę osoby trzeciej⁵⁴⁷. Autor pogląd ten oparł, jak się zdaje, na uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 1999 roku⁵⁴⁸. W wyroku tym SN co prawda stwierdził, że w przypadku, gdy odmowa udzielenia zgody przez osobę trzecią nie znajduje uzasadnionej przyczyny, to sąd ma możliwość zobowiązać taką osobę do wyrażenia zgody, co zastępuje oświadczenie osoby trzeciej. Niemniej jednak podstawą do zawarcia takich wniosków w przedmiotowym orzeczeniu był art. 14 ustawy o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych⁵⁴⁹, który w swej treści przewidywał obowiązek udzielenia zgody wynajmującego na najem lub bezpłatne używanie, jednakże z tym zastrzeżeniem, że wynajmujący nie mógł odmówić wyrażenia zgody „bez uzasadnionej przyczyny”. Sąd Najwyższy zatem, wydając orzeczenie, miał przyznaną ustawową kompetencję do badania zasadności odmowy wyrażenia zgody i ewentualnego orzeczenia o obowiązku wyrażenia zgody na podnajem. Zbliżoną do powyższej konstrukcję przewiduje też art. 182 § 3 KSH, który

⁵⁴⁴ Tak np. J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 148.

⁵⁴⁵ Tak również wyrok SN z 17.10.1978 r., II CR 352/78, OSNCP 1979, nr 7–8, poz. 153, LEX nr 2353, zgodnie z treścią którego, wyrażenie zgody lub odmowa leżą w granicach swobodnego oświadczenia woli osoby trzeciej opartego na własnych kryteriach ocen celowości i zasadności zawarcia umowy przez zainteresowane strony.

⁵⁴⁶ Tak, w stosunku do zgody wierzyciela na przejęcie długu, M. Kozik, *Zgoda... (cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 80–81 – autor wskazuje też, że osoba trzecia nie musi wyrażać zgody na zmianę treści ograniczonego prawa rzeczowego, która dotyka jej praw, nawet w przypadku, gdy za zmianą taką przemawiają ważne względy.

⁵⁴⁷ S. Rudnicki [w:] *Komentarz...*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 63, nb 4.

⁵⁴⁸ Wyrok SN 26.01.1999 r., III CKN 127/98, OSNC 1999, nr 6, poz. 122, LEX nr 35761.

⁵⁴⁹ Ustawa z dnia 2 lipca 1994 r. o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych, Dz. U. 1994, nr 105, poz. 109 z późn. zm.

również przewiduje dla sądu szczególną kompetencję w przypadku odmowy zgody na zbycie udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością. W takiej sytuacji orzeczenie sądu może zezwolić na zbycie udziału i zastąpić zgodę, gdy istnieją ku temu „ważne powody”.

Warto również wskazać, że z ważnych powodów można żądać także wydania przez sąd orzeczenia zastępującego oświadczenie woli przez osobę trzecią np. zgody wyrażanej przez małżonka (art. 37 KRO). Zgodnie bowiem z treścią art. 39 KRO, jeżeli jeden z małżonków odmawia zgody wymaganej do dokonania czynności albo jeżeli porozumienie z nim napotyka trudne do przewyciężenia przeszkody, drugi małżonek może zwrócić się do sądu o zezwolenie na dokonanie czynności. Sąd udziela zezwolenia, jeżeli dokonania czynności wymaga dobro rodziny. Niemniej, jak podkreśla się w doktrynie, zezwolenia sądu nie należy utożsamiać ze szczególnego rodzaju trybem zatwierdzania umowy zawartej uprzednio bez zgody współmałżonka⁵⁵⁰. Należy wskazać, że jedynym kryterium rozstrzygnięcia sądu jest dobro rodziny, więc zastosowania art. 39 KRO nie może uzasadniać choćby najbardziej istotny interes jednego z małżonków, czy dzieci nie pochodzących z danego związku małżeńskiego⁵⁵¹. Możliwość zastąpienia zgody małżonka orzeczeniem sądu przewiduje również prawo niemieckie w §1365 BGB.

Jak wskazuje się nadto na gruncie art. 17 KC, osoba o ograniczonej zdolności do czynności prawnych nie ma uprawnienia żądać, aby zgoda na dokonanie przez nią czynności została udzielona, nie przysługuje jej bowiem roszczenie o wyrażenie zgody⁵⁵². Osoba ta nie może również wystąpić do sądu o udzielenie zgody zastępczej, bo taka instytucja nie została w tym zakresie w ogóle przewidziana. Brak zgody przedstawiciela ustawowego nie może być zastąpiony zgodą sądu. Niemniej, jeśli przedstawiciel ustawowy, udzielając zgody na dokonanie czynności przez osobę o ograniczonej zdolności do czynności prawnej, wyrządzi tej osobie szkodę (np. czynność będzie dla tej osoby niekorzystna), to za możliwe należy uznać przypisanie przedstawicielowi odpowiedzialności odszkodowawczej na zasadach ogólnych⁵⁵³. Należy zatem uznać, że następcza kontrola sądu w zakresie oświadczenia przedstawiciela ustawowego nie jest zatem możliwa. Niemniej należałoby wspomnieć w tym miejscu, choć była już o tym mowa na gruncie funkcji zgody przedstawiciela ustawowego (rozdział 1.4.2), że w sytuacjach wyraźnie wskazanych przez przepisy prawa wymagana jest nadto uprzednia

⁵⁵⁰ J. Ignaczewski, *Małżeńskie ustroje majątkowe. Art. 31-54 KRO*, Warszawa 2008, s. 106 – autor wskazuje, że przyjęcie odmiennej interpretacji oznaczałoby w praktyce konwalidowanie przez sąd bezwzględnie nieważnych czynności prawnych, co bez szczególnej i jasnej co do treści podstawy prawnej nie jest możliwe.

⁵⁵¹ *Ibidem*, s. 109.

⁵⁵² P. Księżak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2024, Legalis, art. 17, nb 6.

⁵⁵³ *Ibidem*.

kontrola sądu, a to w sytuacji konieczności uzyskania zezwolenia sądu w stosunku do konkretnych czynności/spraw (np. art. 101 § 3 KRO). Dokonywanie bowiem pewnego rodzaju czynności, np. czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka, wymaga dodatkowo zezwolenia sądu opiekuńczego. Podkreśla się, że celem art. 101 § 3 KRO jest ograniczenie możliwości działania przez rodziców na szkodę dziecka. W takiej sytuacji zezwolenie sądu nie jest zgodą osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC i nie może być wyrażone *ex post*, a zatem dokonane przez rodziców czynności prawne przekraczające zakres zwykłego zarządu bez zgody sądu dotknięte są sankcją nieważności i nie mogą być konwalidowane⁵⁵⁴.

Jak już wcześniej wspomniano, w prawie niemieckim, pomimo tożsamości funkcji, przesłanki zgody przedstawiciela ustawowego uregulowane są odmiennie niż w prawie polskim. W doktrynie niemieckiej również podkreśla się, że małoletni nie jest uprawniony do żądania wyrażenia zgody przez przedstawiciela ustawowego, nawet w sytuacji, gdy czynność prawna leży w obiektywnym interesie małoletniego, a przedstawiciel ustawowy musiałby na to wyrazić zgodę, gdyby miał on działać zgodnie z nałożonymi na niego obowiązkami⁵⁵⁵. W tym przypadku jednak pod uwagę bierze się również roszczenie odszkodowawcze małoletniego⁵⁵⁶. Niemniej § 1666 BGB daje sądowi rodzinnemu możliwość podjęcia środków niezbędnych do uniknięcia niebezpieczeństwa, jeżeli zagrożone jest dobro fizyczne, psychiczne lub emocjonalne dziecka. W sytuacji zatem, gdy brak zgody powodowałby naruszenie powyższych dóbr, sąd mógłby zaingerować. Nadto prawo niemieckie również przewiduje w pewnych przypadkach konieczność uzyskania zezwolenia sądu w zakresie zgody udzielanej przez przedstawiciela ustawowego. Niemniej w prawie niemieckim, co należy ocenić pozytywnie, przewidziano (§ 1644 BGB w zw. z § 1856 BGB), że jeśli umowa zostanie zawarta bez wymaganej zgody sądu opiekuńczego, ważność umowy zależy od późniejszej zgody sądu opiekuńczego⁵⁵⁷. Wydaje się to odpowiadać potrzebom obrotu, a przede wszystkim uwzględnia dobro małoletniego.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, należy skonstatować, że – co do zasady – nie jest możliwa sądowa rewizja decyzji podejmowanej przez osobę trzecią. Rewizja zasadności odmowy wyrażenia zgody przez osobę trzecią jest możliwa zatem wyłącznie w przypadku, gdy

⁵⁵⁴ Tak np. J. Słyk [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Osajda (red. serii), M. Domański, J. Słyk (red. tomu), Warszawa 2024, Legalis, art. 101, nb 25.

⁵⁵⁵ H. Wendtland [w:] *Beck'sche Online-Kommentare...*, München 2023, Beck-online, § 107, nb 17.

⁵⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁵⁷ Co więcej jest ono ograniczone czasowo, ponieważ jeśli druga strona zwróci się do przedstawiciela ustawowego o powiadomienie, czy zezwolenie zostało udzielone, powiadomienie o zezwoleniu może nastąpić tylko do końca drugiego miesiąca po otrzymaniu wezwania - zob. § 1856 ust. 2 BGB.

przepisy szczególne tak stanowią, przyznając sądowi stosowną kompetencję w tym zakresie. Istnienie takich przepisów nie może być jednak podstawą do wnioskowania, że każda odmowa wyrażenia zgody, jeśli nie będzie posiadać odpowiedniego uzasadnienia, może zostać zastąpiona orzeczeniem sądu. W związku z czym, nie jest możliwe interpretowanie tego rodzaju przepisów rozszerzająco i wyciąganie wniosków *per analogiam*. W takich wypadkach należy wnioskować *a contrario* i – co za tym idzie – przyjąć, że w przypadku braku wyraźnego upoważnienia do badania zasadności decyzji osoby trzeciej w treści przepisów prawa – osoba trzecia decyduje w kwestii udzielenia zgody wedle własnego uznania. Zatem reguła o swobodzie podejmowania decyzji przez osobę trzecią może doznać ograniczenia jedynie w przepisach szczególnych. Zasadą jest zatem, że uprawnienie osoby trzeciej w zakresie wyrażenia zgody na dokonanie czynności prawnej połączone jest z wolnością korzystania z tego uprawnienia. Jak wskazuje się w doktrynie, ustawowy wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej jest skorelowany z przyznanym tej osobie prawem kształtującym⁵⁵⁸. Osoba trzecia nie ma zatem obowiązku udzielenia zgody, nie musi także uzasadniać motywów podjętej decyzji, która nie podlega kontroli sądu. Nie należy wykluczać jednak *ad casu* ewentualnych roszczeń odszkodowawczych na zasadach ogólnych w przypadku, gdy oświadczenie woli osoby trzeciej, np. przedstawiciela ustawowego, wyrządzi szkodę stronie czynności, np. osobie o ograniczonej zdolności prawnej.

Przepisy szczególne mogą ustanawiać stosowną kompetencję sądu w kwestii rewizji decyzji podejmowanej przez osobę trzecią, jeśli przemawia za tym istotny cel i funkcje danej regulacji, a także interesy, jakie dane regulacja chroni. Z uwagi na powyższe, nie wydaje się, aby istniała potrzeba wprowadzenia tego rodzaju uprawnień sądu w modelowej regulacji ogólnej dotyczącej zgody osoby trzeciej, gdyż tam – gdzie jest to niezbędne i konieczne – uczynił to ustawodawca w ramach przepisów *lex specialis*.

6.3.5 Zmiana stanowiska osoby trzeciej w zakresie oświadczenia woli w przedmiocie zgody

Jak już wspomniano w treści powyższych rozważań, oświadczenie osoby trzeciej w przedmiocie wyrażenia bądź odmowy wyrażenia zgody jest – co do zasady – zależne wyłącznie od jej własnego uznania. Warto w związku z tym ocenić i rozstrzygnąć, czy osoba

⁵⁵⁸ R. Majda [w:] *Kodeks...*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 20; A. Janas [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I...*, red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2018, LEX, art. 63, nb 7; M. Nazar [w:] *System Prawa Prywatnego, Tom II...*, Warszawa 2014, s. 363.

trzecia może – już po podjęciu decyzji i wyrażeniu w tym zakresie swojego stanowiska – zmienić zdanie i tym samym również wyrażone przez siebie oświadczenie.

Rozważania kolejny raz należałoby rozpocząć od przywołania stwierdzenia, że zgoda, jak i odmowa zgody, są oświadczeniami woli składanymi określonymu adresatowi i podlegają w związku z tym przepisom ogólnym w zakresie oświadczeń woli. Ogólną zaś regułę w zakresie dopuszczalności odwołania oświadczenia woli znaleźć można w art. 61 § 1 *in fine* KC, zgodnie z którym, odwołanie oświadczenia woli jest skuteczne, jeżeli doszło do jego adresata jednocześnie z tym oświadczeniem lub wcześniej⁵⁵⁹. Co do zasady zatem dane oświadczenie woli nie może zostać odwołane po chwili, gdy doszło do jego adresata⁵⁶⁰. Na marginesie należy wskazać, że o ile do wyrażenia zgody zachodzi potrzeba zachowania formy przewidzianej dla czynności prawnej (zastrzeżonej *ad solemnitatem*), o tyle ustawodawca nie wprowadził żadnej formy dla ewentualnego odwołania czynności. W doktrynie panuje zgoda co do tego, że odwołanie może nastąpić w dowolnej formie, dostatecznie wyrażającej wolę zapobieżenia skutkom odwoływanego oświadczenia, niezależnie od tego, w jakiej formie złożono to oświadczenie⁵⁶¹.

Na gruncie analizy art. 63 KC powstaje jednak pytanie, czy wszystkie przepisy w zakresie oświadczeń woli należy stosować wprost i każdy w odniesieniu do zgody osoby trzeciej rygorystycznie egzekwować, czy też może warto dopuścić w tym zakresie większą elastyczność, dając osobie trzeciej uprawnienie do zmiany stanowiska w przedmiocie

⁵⁵⁹ Trafnie wskazuje się w doktrynie, że wyrażenie „odwołanie”, użyte przez ustawodawcę w art. 61 § 1 zd. 2 KC może być mylące, gdyż może kojarzyć się z odwołaniem skutków prawnych – tymczasem na gruncie przyjętej w art. 61 § 1 zd. 1 KC tzw. teorii doręczenia, oświadczenie woli przed chwilą złożenia żadnych skutków nie wywołuje. Lepszym terminem byłoby zatem „cofnięcie” oświadczenia woli – tak Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 386. Zwraca na to również uwagę J. Grykiel [w:] *Kodeks cywilny. Tom I...*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 61, nb 47. W Projekcie z 2008 r. (art. 93 § 2) oraz Projekcie z 2015 r. (art. 66) słusznie posłużono się już pojęciem „cofnięcie”. W uzasadnieniu Projektu z 2015 r. wskazano, że cofnięcie oświadczenia dotyczy tych sytuacji, gdy nie powstały skutki wycofywanego oświadczenia. Wskazano, że pojęcie „odwołania” jest zarezerwowane dla przypadków, gdy oświadczenie zostało skutecznie złożone, a ustawa przyznaje uprawnienie do skutecznego zniesienia skutków oświadczenia przez osobę oświadczenie to składającą – zob. Projekt z 2015 r., s. 92-93 oraz Projekt z 2008 r., s. 105-107.

⁵⁶⁰ Przyjmuje się, że odwołanie oświadczenia woli przez składającego to oświadczenie zmierza wyłącznie do ochrony interesów adresata (zob. Z. Radwański [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2008, s. 295). Dlatego też, zdaniem autorki pracy, jeśli odwołanie oświadczenia woli dojdzie po dotarciu tego oświadczenia, skuteczność odwołania powinna być zależna od ewentualnej zgody adresata - w myśl zasady *lege non distinguente*. Por. również orzeczenie SN z 22.02.1952 r., C 44/52, OSNCK 1953, nr 2, poz. 43, LEX nr 117168; orzeczenie SN z 03.11.1955 r., III CR 1562/54, OSNCK 1956, nr 2, poz. 50, LEX nr 118247; wyrok SA w Szczecinie z 18.06.2014 r., I ACa 317/14, LEX nr 1499047.

⁵⁶¹ Tak wśród wielu: M. Piekarski [w:] *Kodeks cywilny – komentarz, t. I*, red. Z. Resich, Warszawa 1972, s. 180; A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 61, nb 30; A. Janas [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I...*, red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2018, LEX, art. 61, nb 14; M. Safjan [w:] *Kodeks cywilny. T. I...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 61, nb 13; G. Jędrejek, *Zarząd...*, s. 112.

wyrażenia lub odmowy wyrażenia zgody, np. na skutek zmiany okoliczności? Wydaje się bowiem, że w przypadku zgody osoby trzeciej dopuścić można byłoby większą elastyczność.

Odpowiedź na powyższe zagadnienie jest zależna od dwóch zmiennych. Po pierwsze od tego, czy mamy do czynienia z oświadczeniem wyrażającym zgodę⁵⁶², czy oświadczeniem odmawiającym udzielenia zgody⁵⁶³ i - co za tym idzie - czy mamy do czynienia ze zmianą oświadczenia pozytywnego na negatywne (tj. cofnięcia zgody już uprzednio wyrażonej), czy negatywnego na pozytywne (tj. wyrażenia zgody w miejsce wcześniejszej odmowy jej wyrażenia). Po drugie, nie bez znaczenia dla rozważań w powyższym zakresie pozostaje także chwila zmiany decyzji co do już złożonego oświadczenia, tj. czy zmiana ta miałaby nastąpić przed czy po dokonaniu czynności prawnej przez strony. Wydaje się, że konieczne i uzasadnione są w powyższej kwestii pogłębione rozważania, gdyż w doktrynie spotkać można różne stanowiska, a - jak do tej pory - nie wyklarował się jeden przeważający pogląd w przedmiotowym zakresie. Dokonując analizy możliwości zmiany oświadczenia woli przez osobę trzecią, niezbędne jest rozróżnienie kilku przypadków i ich odrębne omówienie.

6.3.5.1 Cofnięcie uprzednio wyrażonej zgody – zmiana oświadczenia pozytywnego na negatywne

W przypadku złożenia przez osobę trzecią oświadczenia pozytywnego osoba ta, zgodnie z poglądem doktryny, nie ma uprawnienia do zmiany swojego stanowiska, nawet jeśli czynność prawna nie została jeszcze przez strony dokonana⁵⁶⁴. Potencjalne dopuszczenie takiej możliwości prowadziło do naruszenia interesów stron czynności, do dokonania której zgoda jest wymagana, a – w niektórych przypadkach – również innych uczestników obrotu⁵⁶⁵. W szczególności z uwagi na fakt, że strony czynności, powołując się na skutecznie dokonaną czynność, mogły wywołać już dalsze skutki prawne lub - w przypadku, gdy czynności jeszcze faktycznie nie dokonano - podjąć jakieś czynności przygotowawcze do dokonania czynności prawnej, na którą uzyskały zezwolenie⁵⁶⁶. Wydaje się jednakże, że pomimo wszystko pogląd ten nie wyklucza zmiany stanowiska osoby trzeciej za aprobatą stron tej czynności (poprzez

⁵⁶² Na potrzeby niniejszych rozważań oświadczenie to zostanie nazwane „oświadczeniem pozytywnym”.

⁵⁶³ Na potrzeby niniejszych rozważań oświadczenie to zostanie nazwane „oświadczeniem negatywnym”.

⁵⁶⁴ Tak np. J. S. Piątowski [w:] *System Prawa Rodzinnego i Opiekuńczego*, red. J. S. Piątowski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1985, s. 414-415 - autor, w odniesieniu do zgody małżonka, stwierdza kategorycznie, że: „Raz wyrażone potwierdzenie nie może być cofnięte (...); to samo odnosi się do zgody, która została oświadczona przed dokonaniem lub jednocześnie z dokonaniem czynności prawnej.”

⁵⁶⁵ J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 149.

⁵⁶⁶ M. Kozik, *Zgoda...(cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 82.

zawarcie np. trójstronnego porozumienia), o ile będzie to miało miejsce jeszcze przed dokonaniem czynności objętej zgodą⁵⁶⁷.

W dalszych rozważaniach należałoby jednak przeanalizować odrębnie kwestię cofnięcia zezwolenia, jak i potwierdzenia. Rozpatrując możliwość cofnięcia oświadczenia woli przez osobę trzecią, należałoby rozróżnić też dwa przypadki w ujęciu czasowym – tj. cofnięcie zgody przed, jak i po dokonaniu czynności. I tak zmiana oświadczenia przez osobę trzecią z pozytywnego na negatywne (cofnięcie zezwolenia lub potwierdzenia) już po dokonaniu przez strony czynności prawnej – nawet gdyby strony tej czynności wyraziły na to zgodę – należałoby uznać za niedopuszczalne⁵⁶⁸. Wydaje się, że powyższe uzasadnione jest potrzebą ochrony interesów osób trzecich i pewności obrotu, gdyż na podstawie dokonanej skutecznie czynności prawnej przez strony (które oparły swoje działania na uprzednim wyrażeniu zgody przez osobę trzecią) mógł powstać łańcuch dalszych czynności prawnych bazujących na skutecznie dokonanej czynności prawnej (np. kilka umów sprzedaży nieruchomości zawartych jedna po drugiej). Gdyby cofnięcie zgody przez osobę trzecią mogło odbyć się już po dokonaniu czynności prawnej za zgodą stron tej czynności, strony mogłyby celowo działać w ten sposób na szkodę np. swoich wierzycieli. Również w doktrynie niemieckiej podkreśla się, że potwierdzenie czynności prawnej jest nieodwołalne⁵⁶⁹.

W odniesieniu natomiast do zmiany oświadczenia z pozytywnego na negatywne, ale jeszcze przed dokonaniem czynności przez strony (co z oczywistych względów dotyczyć będzie jedynie cofnięcia zezwolenia), należałoby taką ewentualność dopuścić. Jako punkt wyjścia można byłoby przyjąć konstrukcję, która przewidziana została w niemieckim prawie cywilnym, które – zgodnie z regulacją zawartą w §183 BGB – dopuszcza co do zasady możliwość odwołania zgody uprzednio wyrażonej, do momentu dokonania czynności prawnej wymagającej tej zgody. Autorka uważa, że przy ocenie zastosowania przez niemieckiego ustawodawcę powyższej konstrukcji i ewentualnego analogicznego jej zastosowania w prawie polskim należy uwzględnić okoliczność, że pomiędzy zezwoleniem a rzeczywistym dokonaniem czynności prawnej może upłynąć w niektórych przypadkach znaczny okres. W takiej sytuacji zmienić mogą się okoliczności faktyczne, które determinowały decyzję osoby

⁵⁶⁷ J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 149.

⁵⁶⁸ M. Kozik, *Zgoda... (cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 83 – autor ten całkowicie wyklucza zmianę decyzji przez osobę trzecią po dokonaniu czynności prawnej przez strony. Zgodnie bowiem z wyrażonym poglądem: „wraz z dokonaniem czynności prawnej przez strony, wygasa możliwość skutecznej zmiany stanowiska przez osobę trzecią”. Autor za niedopuszczalne uznaje zatem udzielenie zgody w miejsce wcześniejszej odmowy jej udzielenia, podobnie zresztą jak ewentualne cofnięcie uprzednio wyrażonej zgody.

⁵⁶⁹ W. Flume, *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts...*, s. 900, K. Larenz, M. Wolf, *Allgemeiner Teil...*, München 1997, s. 971; H. Hübner, *Allgemeiner Teil...*, s. 556 – autor wskazuje, że zgoda następcza nie może zostać cofnięta, gdyż skuteczność potwierdzanej czynności prawnej już nastąpiła

trzeciej o wyrażeniu zgody. Wydaje się zatem, że istotnym jest istnienie w przepisach prawa mechanizmu, który pozwalałby osobie trzeciej na rewizję podjętej przez nią decyzji i ewentualną jej zmianę. Jedną z propozycji doktryny jest postulat, aby *de lege ferenda* wprowadzić rozwiązanie, zgodnie z którym – w przypadku istotnej zmian stosunków następującej po wyrażeniu zgody, a przed dokonaniem czynności prawnej, na którą zgoda została wyrażona, a która to zmiana uzasadniałaby odmowę wyrażenia zgody – osobie trzeciej przysługiwałoby uprawnienie do zwrócenia się do sądu o uchylenie skutków tego oświadczenia. Efektem miałyby być zapobieżenie skuteczności czynności prawnej, do której zgoda się odnosiła. Wskazuje się, iż miałyby to być konstrukcja zbliżona do klauzuli *rebus sic stantibus* (art. 357¹ KC)⁵⁷⁰. W opinii autorki jednak konstrukcja taka miałyby jedną istotną – z punktu widzenia ochrony osoby trzeciej lub stron czynności prawnej – wadę. A mianowicie, przyznanie kompetencji – analogicznie jak w przypadku klauzuli *rebus sic stantibus* – w zakresie rewizji (czy też zmiany) oświadczenia osoby trzeciej wyłącznie sądowi, może spowodować bardzo długi okres niepewności w zakresie ostatecznego wyrażenia lub niewyrażenia zgody przez osobę trzecią na dokonanie czynności prawnej. Sytuację taką mogłyby wykorzystać w sposób nieuprawniony strony takiej czynności, które - dysponując uprzednią zgodą osoby trzeciej - czynność taką by dokonały i - powołując się względem osób trzecich na jej skuteczność - mogłyby spowodować dalszy ciąg zdarzeń, w którym wiele podmiotów zostałoby dotkniętych skutkami tak dokonanej czynności prawnej. Trudno byłoby też określić, jaki status miałyby mieć dokonana w tym trybie przez strony czynność prawna. Z jednej strony bowiem czynność prawna, z punktu widzenia art. 63 KC, powinna stać się skuteczna, gdyż w momencie jej dokonywania istniała zgoda osoby trzeciej na jej dokonanie. Z drugiej zaś, osoba trzecia – zwracając się do sądu o możliwość cofnięcia zgody – mogłyby podważyć skuteczność tak dokonanej czynności prawnej. Ciężkie zatem do obrony byłoby twierdzenie, że mamy do czynienia z *negotium claudicans* i bezskutecznością zawieszoną, gdyż zgoda osoby trzeciej - w momencie dokonywania czynności prawnej - istniała. Ponadto, dodatkowym argumentem przemawiającym za wadliwością zaproponowanej konstrukcji jest okres oczekiwania, jaki jest niezbędny do prawomocnego i ostatecznego rozpoznania sprawy przez sąd, który to – w zależności od wielu różnych zmiennych – może być częstokroć bardzo wydłużony⁵⁷¹. Nadto, skoro osoba trzecia ma co do zasady pełną swobodę co do podjęcia

⁵⁷⁰ Tak J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 149.

⁵⁷¹ Zob. uwagi dotyczące problemów praktycznego zastosowania klauzuli *rebus sic stantibus* – M. Leśniewska-Jerzykowska, *Klauzula rebus sic stantibus na podstawie art. 357¹ KC – praktyczne problemy jej zastosowania. Wnioski de lege ferenda*, *Zeszyty Naukowe Akademii Górnośląskiej* 2023, nr 9, s. 211-222. Źródło: <https://www.gwsh.pl/biblioteka/wydawnictwo-zeszyt-naukowy-ag-9.html> [dostęp: 04.06.2024].

decyzji w przedmiocie wyrażenia zgody, to kontrolę sądową w tym zakresie również należałoby uznać za zbędną. Z uwagi na powyższe wydaje się więc, że ewentualna regulacja – oparta konstrukcyjnie o klauzulę *rebus sic stantibus* – byłaby bardzo niepraktyczna.

Mając na względzie powyższe rozważania, autorka stoi więc na stanowisku, że w polskim porządku prawnym powinna znaleźć się analogiczna, jak w przypadku prawodawstwa niemieckiego (§ 183 BGB), konstrukcja, która wprost pozwala osobie trzeciej na cofnięcie uprzednio wyrażonej zgody aż do momentu dokonania czynności prawnej, której dotyczy i to bez konieczności ingerencji sądu w tym zakresie. Oczywiście, takowa regulacja przyznaje osobie trzeciej bardzo duży zakres swobody, co może naruszać ewentualne interesy stron planowanej czynności prawnej. Niemniej, mając na względzie, iż obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej ma ochraniać jej interesy lub interesy słabszego uczestnika obrotu, należałoby przyznać osobie trzeciej swobodę w tym zakresie. W niemieckiej doktrynie podkreśla się doniosłość tej regulacji m.in. na tle zgody przedstawiciela ustawowego, który - dopełniając z należytą starannością ustawowego obowiązku kontroli czynności prawnych dokonywanych przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych - powinien mieć możliwość swobodnego odwołania zgody⁵⁷². Zaproponowana konstrukcja nie wyklucza jednakże ewentualnej odpowiedzialności odszkodowawczej osoby trzeciej czy stron czynności prawnej, jeśli strony dokonałyby jakichkolwiek przygotowań/nakładów niezbędnych do dokonania czynności. Z uwagi na brak przepisów pozwalających na cofnięcie zezwolenia autorka uważa, że regulacja taka powinna mieć odzwierciedlenie w ramach regulacji modelowej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej.

Przyjmując nadto możliwość wyrażenia przez osobę trzecią w niektórych przypadkach zgody w sposób blankietowy/rodzajowy, możliwość odwołania zgody uprzedniej musi być prawnie dopuszczalna. Jak wskazano bowiem w wyroku SN, prawdą jest, że ustawodawca nie wspomina o możliwości odwołania zgody, a brak takiej możliwości przemawiałby przeciwko dopuszczeniu zgody rodzajowej. Milczenie ustawodawcy możliwości takiej jednak nie wyklucza, co potwierdzają wyrażane niekiedy poglądy dopuszczające - na gruncie art. 63 KC - odwołanie zgody osoby trzeciej nawet w przypadku, gdy zgoda dotyczy konkretnej czynności prawnej (do czasu jej dokonania). Podstawą dla odwołania zgody mógłby być - przynajmniej w odniesieniu do zgody rodzajowej w zakresie zgody małżonka - art. 101 § 1 KC stosowany *per analogiam*. Zdaniem SN zgoda rodzajowa może być odwołana w każdym czasie, co nie wpływa na skuteczność czynności dokonanych przed jej odwołaniem⁵⁷³. Wątpliwości autorki

⁵⁷² Zob. np. H. Hübner, *Allgemeiner Teil...*, s. 554.

⁵⁷³ Wyrok SN z 05.03.2019 r., II CSK 43/18, OSNC 2019, nr 12, poz. 124, LEX nr 2629838.

budzi natomiast możliwość odwołania zgody na podstawie art. 101 § 1 KC stosowanego w drodze analogii. Brak przepisu, który pozwoliłby małżonkowi na odwołanie zgody, nie jest równoznaczny z występowaniem, tzw. luki konstrukcyjnej⁵⁷⁴ (w uzasadnieniu wyroku nie sprecyzowano jednak, czy luką konstrukcyjną uzasadniającą zastosowanie *analogii legis* dotknięty jest art. 37 KRO, czy też art. 63 KC⁵⁷⁵). W ramach poglądu, który dopuszcza wnioskowanie z analogii tylko w sytuacji stwierdzenia wspomnianych luk, brak byłoby zatem podstaw do odpowiedniego stosowania art. 101 § 1 KC do odwołania zgody określonej w art. 37 § 1 KRO. Inaczej mogłaby kształtować się ocena tego zagadnienia w ramach poglądu akceptującego wnioskowanie w drodze analogii w przypadku występowania, tzw. luki aksjologicznej⁵⁷⁶. Stosowanie w omawianej sytuacji art. 101 § 1 KC wymagałoby zatem wykazania podobieństwa pomiędzy udzieleniem/odwołaniem pełnomocnictwa oraz udzieleniem/odwołaniem zgody małżonka z art. 37 § 1 KRO, a także wskazania niepodważalnych racji przemawiających za możliwością odwoływania zgody rodzajowej. W odniesieniu do obu tych kwestii można wskazać argumenty przemawiające przeciwko oraz za stosowaniem art. 101 § 1 KC do odwołania zgody małżonka⁵⁷⁷. Dlatego też, celem uniknięcia tego rodzaju konstrukcji i problemów interpretacyjnych, należałoby wprowadzić do regulacji modelowej możliwość cofnięcia zezwolenia przez osobę trzecią do momentu dokonania czynności prawnej przez strony. Dopuszczalność odwołania zgody przez osobę trzecią nie wydaje się naruszać bezpieczeństwa obrotu prawnego. Po pierwsze, odwołalność zgody nie będzie nieograniczona. W przypadku zgody uprzedniej nie będzie ona mogła być odwołana, jeżeli doszło do złożenia przez strony oświadczeń woli niezbędnych do dokonania czynności prawnej wymagającej zgody. Data dokonania czynności prawnej byłaby w takiej sytuacji momentem granicznym. Po drugie, odwołanie zgody wymagałoby złożenia stosownego oświadczenia woli osobie albo osobom, którym osoba trzecia złożyła oświadczenie

⁵⁷⁴ Co do znaczenia pojęcia luki konstrukcyjnej - zob. E. Kabza, *Problem stosowania analogii w prawie cywilnym*, Forum Prawnicze 2010, nr 9, s. 55.

⁵⁷⁵ Zob. T. Jasiakiewicz, *Zgoda małżonka na dokonywanie czynności określonego rodzaju w sferze zarządu majątkiem wspólnym. Glosa do wyroku SN z dnia 5 marca 2019 r., II CSK 43/18, OSP 2022*, nr 2, poz. 14, s. 38-45 - autor podkreśla, że przedmiotowe zagadnienie, z uwagi na swój ogólny charakter, wymaga rozważenia na gruncie art. 63 KC, gdyż analiza tego przepisu wskazuje, że odwołanie zgody nie znajduje *de lege lata* wyraźnej podstawy prawnej.

⁵⁷⁶ W zakresie dopuszczalności wyjątkowego wnioskowania w drodze *analogii legis* w przypadku stwierdzenia tzw. luki aksjologicznej - zob. L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010, s. 237-238. Szerzej na temat dopuszczalności wnioskowania w drodze analogii - zob. np. Z. Radwański, M. Zieliński [w:] *System Prawa Prywatnego. System Prawa Prywatnego. Tom 1. Prawo cywilne - część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2012, s. 491-496.

⁵⁷⁷ Szerzej w tym zakresie W. Górecki, *Dopuszczalność udzielenia zgody rodzajowej...*, OSP 2022, nr 1, s. 13-20.

o jej udzieleniu⁵⁷⁸. Przy zastosowaniu tej konstrukcji ograniczone zostaje ryzyko polegające na tym, że strona czynności nie wiedziała w chwili zawarcia umowy o braku zgody. Należałoby więc przyjąć, że jeżeli oświadczenie o udzieleniu zgody zostało złożone tylko jednej stronie, do jego odwołania nie byłoby konieczne złożenie oświadczenia odwołującego także drugiej stronie. Nie należałoby też wykluczać możliwości, aby polski ustawodawca - mając na względzie cel i funkcje zgody - przewidział w ramach danej czynności podstawowej „nieodwołalność” pewnego rodzaju zgód. Uczynił tak np. ustawodawca niemiecki w odniesieniu do zgody określonej w § 876 BGB (o konstrukcji zbliżonej do art. 248 KC), stanowiąc w treści przepisu wprost, że zgoda ta jest nieodwołalna⁵⁷⁹. Dlatego też § 183 BGB dopuszcza cofnięcie zezwolenia, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Ewentualna potrzeba wprowadzenia zmian do ogólnej konstrukcji zgody powinna być rozpatrywana zarówno z punktu widzenia osoby dokonującej czynności prawnej, jak i z punktu widzenia osoby trzeciej wyrażającej zgodę. W sytuacji bowiem osoby dokonującej czynności, jeżeli po wyrażeniu zgody nastąpi taka zmiana okoliczności, która będzie czyniła dokonanie czynności niekorzystnym, wydaje się, że strona ta po prostu powinna zrezygnować z dokonania takiej czynności. Jeśli natomiast strona, pomimo zmiany okoliczności, dokona takiej czynności, powinna liczyć się z negatywnymi konsekwencjami z tym związanymi. Niemniej, bacząc na sytuacje, w których zgoda osoby trzeciej pełni funkcję ochronną w stosunku do strony tej czynności, sama strona (np. osoba o ograniczonej zdolności do czynności prawnych) nie zawsze będzie w stanie dostrzec ewentualne negatywne konsekwencje dokonania danej czynności prawnej. Dlatego też ewentualna ingerencja osoby trzeciej w postaci zmiany zdania i odmowy wyrażenia zgody w miejsce jej wcześniejszego wyrażenia wydaje się uzasadniona. Tym bardziej powinno to być istotne w sytuacji, w której uzyskanie zgody ma na celu ochronę interesów osoby trzeciej. Osoba udzielająca zgodę bierze bowiem pod uwagę okoliczności i stan z chwili podejmowania decyzji, które mogą się zmienić do momentu faktycznego dokonania czynności prawnej. Oczywiście można stwierdzić, że osoba trzecia ma pewne możliwości przewidywania niektórych zmian, jednak częstokroć są one ograniczone. Można więc przyjąć, że zgoda raz udzielona w określonych okolicznościach powinna tracić moc w sytuacji, w której następuje taka zmiana okoliczności, której osoba trzecia nie mogła przewidzieć i – co za tym idzie – uwzględnić. Przyjęcie odmiennego stanowiska prowadziłyby

⁵⁷⁸ W przeciwieństwie do koncepcji ustawodawcy niemieckiego, który zakłada, że odwołanie może zostać złożone każdej ze stron (§ 183 BGB).

⁵⁷⁹ Jak wskazuje H. Hübner, *Allgemeiner Teil...*, s. 555 - nieodwołalność zgody wskazano również np. w § 880, 1071 i 1183 BGB.

bowiem do pozbawienia znaczenia wprowadzenia wymogu zgody osoby trzeciej, której doniosłość polega właśnie na ochronie interesów tej osoby lub osoby dokonującej czynności prawnej.

W tym miejscu należy jeszcze raz podkreślić, iż powyższa konstrukcja mogłaby mieć zastosowanie wyłącznie do sytuacji, gdy osoba trzecia chciałaby cofnąć zezwolenie jeszcze przed dokonaniem czynności prawnej przez strony. W przypadku natomiast, gdy zmiana stosunków miałaby nastąpić już po dokonaniu czynności, na którą wyrażono zgodę, z uwagi na fakt, iż czynność prawna uznawana jest za skuteczną, to pozostawałaby wtedy jedynie możliwość skorzystania z instrumentów prawnych właściwych dla danej czynności prawnej⁵⁸⁰. Za niemożliwe zatem należałoby uznać cofnięcie zgody przez osobę trzecią (czy to potwierdzenia, czy zezwolenia) już po dokonaniu przez strony czynności prawnej. Oczywiście nie wyklucza to możliwości skorzystania przez osobę trzecią z przepisów dotyczących wad oświadczenia woli przy zaistnieniu przesłanek przewidzianych w art. 82–88 KC⁵⁸¹.

6.3.5.2 Wyrażenie zgody w miejsce wcześniejszej odmowy jej wyrażenia - zmiana oświadczenia negatywnego na pozytywne

Rozpatrując zagadnienie zmiany stanowiska przez osobę trzecią, należy spróbować znaleźć również odpowiedź na pytanie, czy jest możliwa zmiana oświadczenia negatywnego na pozytywne. W doktrynie uwidaczniają się dwa wyraźne stanowiska.

Część doktryny dopuszcza możliwość zmiany oświadczenia woli w przedmiocie braku zgody. Zgodnie z pierwotnym poglądem Z. Radwańskiego (wydanie Systemu z 2008 r.), przyjęcie takiego rozwiązania należałoby uznać za słuszne, pomimo braku odpowiednich przepisów w tym zakresie, gdyż przemawiają za tym względy praktyczne⁵⁸². Zdaniem autora, uzasadnieniem tej koncepcji miałyby być również wykładnia art. 61 KC, która doprowadziła do wniosku, że za zgodą adresata oświadczenia woli złożone mu oświadczenie może być cofnięte, nawet w przypadku, gdy odwołanie doszło po nadejściu oświadczenia woli do adresata⁵⁸³. Zgodnie z przedstawionym poglądem za dopuszczalne zatem należałoby uznać późniejsze potwierdzenie czynności prawnej połączone z ewentualnym cofnięciem

⁵⁸⁰ Tak również J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 149.

⁵⁸¹ T. Mróz, *Zgoda...*, Warszawa 2011, s. 173.

⁵⁸² Tak Z. Radwański [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2008, s. 303; por. również: M. Nazar [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 11...*, Warszawa 2014, s. 363; G. Jędrejek, *Zarząd...*, s. 111.

⁵⁸³ Z. Radwański [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2008, s. 303.

negatywnego oświadczenia osoby trzeciej, ale wyłącznie w sytuacji, w której wyrażą na to zgodę strony czynności prawnej. S. Rudnicki wyraża na powyższe podobny pogląd, jednak z zastrzeżeniem, że - z uwagi na bezpieczeństwo obrotu - wycofanie braku zgody przez osobę trzecią, a następnie potwierdzenie przez nią czynności prawnej i jej konwalidowanie mogłoby mieć miejsce wyłącznie z zastrzeżeniem, że nastąpi to „bez uzasadnionej zwłoki, a nie po dłuższym czasie od wyrażonej już odmowy”⁵⁸⁴. Upřednio wyrażone przez Z. Radwańskiego stanowisko, o którym mowa powyżej, zostało jednak częściowo zrewidowane, gdyż w wydaniu Systemu z 2019 r., wskazano, że do upřednio zaprezentowanego stanowiska, z uwagi na wzgląd na bezpieczeństwo obrotu, należy podejść sceptycznie, przynajmniej w odniesieniu do czynności przenoszących własność nieruchomości⁵⁸⁵. Niemniej pogląd ten nie został podważony, wskazano wyłącznie na konieczność ostrożnego podejścia do poglądu prezentowanego w upřednich wydaniach Systemu.

Drugi natomiast z poglądów doktryny zakłada, że odmowa wyrażenia zgody powoduje trwale „ubezskutecznienie” czynności przez uruchomienie następczej sankcji nieważności (w związku z tym, że czynność ta nie spełnia normatywnie określonych reguł konstytutywnych czynności prawnej) i to ze skutkiem wstecznym⁵⁸⁶. Art. 61 § 1 KC stanowi, że oświadczenie woli, które ma być złożone innej osobie, jest złożone z chwilą, gdy doszło do niej w taki sposób, że mogła zapoznać się z jego treścią, oraz że odwołanie takiego oświadczenia jest skuteczne, jeżeli doszło jednocześnie z tym oświadczeniem lub wcześniej. Zdaniem M. Gutowskiego, skoro art. 61 § 1 KC stanowi, że oświadczenie woli, które ma być złożone innej osobie, jest złożone z chwilą, gdy doszło do niej w taki sposób, że mogła zapoznać się z jego treścią, oraz że odwołanie takiego oświadczenia jest skuteczne, jeżeli doszło jednocześnie z tym oświadczeniem lub wcześniej, to zgoda adresata na cofnięcie oświadczenia jest - w świetle tego przepisu – irrelevantna⁵⁸⁷. Stan ten, zgodnie z prezentowanym poglądem, nie może ulec zmianie poprzez odwołanie upřednio złożonego oświadczenia o braku zgody, co oczywiście nie pozbawia stron możliwości ponownego dokonania takiej samej czynności „na nowo”. Nie istnieją jednakże podstawy do przypisania takiej aprobacie skutku wstecznego - w postaci powołania do życia *ex tunc* stosunku prawnego - na podstawie czynności prawnej, która na

⁵⁸⁴ Tak S. Rudnicki [w:] *Komentarz...*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 63, nb 2; S. Rudnicki, R. Trzaskowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Księga pierwsza...*, red. J. Gudowski, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 2.

⁵⁸⁵ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 398.

⁵⁸⁶ M. Gutowski [w:] *Kodeks cywilny. Tom I...*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 28; tenże, *Bezskuteczność...*, s. 206.

⁵⁸⁷ M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 206.

skutek odmowy wyrażenia zgody przez osobę trzecią została dotknięta sankcją nieważności⁵⁸⁸. Zwolennicy tego poglądu wskazują także, iż brak jest podstawy prawnej do przyjęcia tego rodzaju konwalidacji oraz że prawo cywilne „nie zna konstrukcji cofnięcia złożonego oświadczenia, a jedynie konstrukcję uchylenia się od skutków prawnych czynności prawnej dotkniętej wadą oświadczenia woli.”⁵⁸⁹ Pogląd ten, zdaniem jego zwolenników, wydaje się być nie tylko bardziej poprawny jurydycznie, ale pozwala również uniknąć stosowania nieostrych kryteriów w zakresie oceny, czy odwołanie oświadczenia woli w przedmiocie braku zgody nastąpiło w istocie bez nieuzasadnionej zwłoki⁵⁹⁰.

W opinii autorki jednakże przyjęte powyżej poglądy nie są do końca trafne, gdyż nie uwzględniają wszystkich niezbędnych do oceny ich słuszności okoliczności mających wpływ na ocenę możliwości zmiany oświadczenia negatywnego na pozytywne. W sytuacji bowiem, w której osoba trzecia pierwotnie odmawia udzielenia zgody, a następnie zmienia swoją decyzję - skuteczność takowej zmiany winna być uzależniona od relacji temporalnej między oświadczeniem osoby trzeciej a czynnością podstawową. Należy zatem rozróżnić dwie sytuacje: gdy osoba trzecia wyraża zgodę na dokonanie czynności pomimo wcześniejszego braku zgody przed dokonaniem czynności prawnej oraz po jej dokonaniu.

Jeśli osoba trzecia przed dokonaniem czynności prawnej przez strony najpierw złożyła oświadczenie negatywne, a następnie - również jeszcze przed dokonaniem tej czynności - zdecydowała się jednak złożyć oświadczenie pozytywne, to należy dojść do wniosku, iż czynność ta powinna zostać uznana za ważną i skuteczną pomimo pierwotnej odmowy osoby trzeciej⁵⁹¹. Za zaaprobowaniem takiego stanowiska przemawia m.in. fakt, że oświadczenie woli osoby trzeciej ma - zdaniem niektórych przedstawicieli doktryny - w stosunku do czynności, do dokonania której jest wymagana - charakter pomocniczy czy też służebny⁵⁹². W takiej sytuacji można przyjąć, że zgoda jest poniekąd udzielona „na nowo”. Ponadto przyjęcie innej interpretacji powodowałoby, że w sytuacji, gdy osoba trzecia raz zgody odmówiła, niemożliwe byłoby dokonanie czynności podstawowej w ogóle. Zatem w przypadku, gdy dane podmioty dalej chcą dokonać czynności prawnej, a osoba trzecia, która wcześniej odmówiła wyrażenia

⁵⁸⁸ M. Gutowski [w:] *Kodeks cywilny. Tom I...*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 28; tenże, *Bezskuteczność...*, Warszawa 2017, s. 206-207.

⁵⁸⁹ G. Jędrejek, *Zarząd...*, Warszawa 2012, s. 111.

⁵⁹⁰ A. Janas [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I...*, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2018, LEX, art. 63, nb 11.

⁵⁹¹ Tak też np. T. Mróz, *Zgoda...*, Warszawa 2011, s. 172-173; M. Kozik, *Zgoda... (cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 82; J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 149; B. Jelonek-Jarco, *Artykuł 63 k.c....*, s. 133.

⁵⁹² Więcej o służebnym i pomocniczym charakterze zgody - np. Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 391; S. Rudnicki [w:] *Komentarz...*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 63, nb 2.

zgody, następnie tę zgodę wyraża, to czynność prawna tych stron winna zostać uznana za skuteczną. Taka interpretacja zdaje się w najszerszym zakresie chronić interesy stron danej czynności i odpowiadać na potrzeby obrotu, ponadto przemawia za tym funkcjonalna wykładnia przepisów, a także zasada interpretacji życzliwej dla czynności prawnej (*benigna interpretatio*)⁵⁹³.

Powyższe odnosi się jednak do zmiany przez osobę trzecią oświadczenia z negatywnego na pozytywne przed dokonaniem czynności przez strony. Następnie należy omówić przypadek analogicznej zmiany, ale już po dokonaniu czynności przez strony. W ramach tej analizy należy rozróżnić dwa przypadki.

Pierwszy z nich występuje wtedy, kiedy strony dokonały czynności prawnej bez jakiegokolwiek oświadczenia osoby trzeciej, więc czynność ta ma status *negotium claudicans* i osoba trzecia odmówiła wyrażenia zgody w postaci potwierdzenia (czy to wprost, czy to z uwagi na fakt, że upłynął bezskutecznie termin wyznaczony na udzielenie zgody). Należy uznać, że zmiana takiego oświadczenia jest niedopuszczalna. Przyjmując bowiem, że potwierdzenie czynności prawnej, dla której zgoda jest wymagana następuje *ex post* i powoduje, że jest ona ważna od chwili jej dokonania (*ex tunc*), to odmowa potwierdzenia prowadzi do tego, że czynność ta nie wywołuje zamierzonych skutków prawnych od chwili jej dokonania – jest nieważna *ab initio*, przy czym jest to nieważność bezwzględna. Nieważności tej nie da się usunąć w drodze odwołania braku potwierdzenia ani nie można czynności tej konwalidować przez jej późniejsze potwierdzenie⁵⁹⁴. Również na gruncie prawa niemieckiego przyjmuje się, że odmowa potwierdzenia umowy, już po dokonaniu czynności prawnej, jest nieodwołalna⁵⁹⁵ i prowadzi do ostatecznej nieważności czynności prawnej wymagającej potwierdzenia⁵⁹⁶ i wszelkie późniejsze zgody są nieskuteczne. Uznanie takiego oświadczenia woli osoby trzeciej za ostateczne jest uzasadnione, z uwagi na pewność obrotu, a także przekonanie stron w zakresie skuteczności dokonanej czynności prawnej.

W drugim natomiast przypadku, osoba trzecia przez dokonaniem czynności prawnej zgody odmówiła, a następnie - już po dokonaniu czynności prawnej przez strony - zdecydowałaby się jednak taką czynność potwierdzić. Potencjalne dopuszczenie możliwości

⁵⁹³ Tak również M. Kozik, *Zgoda... (cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 82.

⁵⁹⁴ Więcej w temacie konwalidowania nieważnych i wzruszalnych czynności prawnych – zob. A. Szpunar, *O konwalidacji nieważnej czynności prawnej*, PiP 1986, z. 5, s. 20-32; tenże, *O konwalidacji wadliwych czynności prawnych*, PiP 2002, z. 7, s. 5-17; S. Czepita, Z. Kuniewicz, *Spór o konwalidację nieważnych czynności prawnych*, PiP 2002, z. 9, s. 79-87.

⁵⁹⁵ W. Flume, *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts...*, s. 900, K. Larenz, M. Wolf, *Allgemeiner Teil...*, München 1997, s. 971.

⁵⁹⁶ P. Bub [w:] *Beck'sche Online-Kommentare...*, Beck-online, § 182, nb 28.

wyrażenia zgody w miejsce jej odmowy przez osobę trzecią już po dokonaniu czynności prawnej przez strony skutkowałoby konwalidacją czynności prawnej, która pierwotnie była nieważna, co – z uwagi na zasadę bezpieczeństwa obrotu należy uznać za niedopuszczalne⁵⁹⁷. Zdaniem zwolenników tego poglądu, stanowisko to znajduje potwierdzenie już w samej treści art. 63 § 1 KC, gdyż użycie przez ustawodawcę alternatywy rozłącznej, daje podstawy do twierdzenia, że oświadczenie woli w sprawie udzielenia zgody może zostać złożone przed dokonaniem czynności prawnej albo po jej dokonaniu, co pozwala twierdzić, że wcześniej złożonego oświadczenia w tym zakresie nie można już zmienić po dokonaniu czynności prawnej⁵⁹⁸. Z kolei na gruncie prawa niemieckiego przyjmuje się, że odmowa zgody wyrażona przed dokonaniem czynności prawnej, nawet jeśli ma mieć charakter ostateczny, co do zasady nie ma charakteru wiążącego⁵⁹⁹. Podkreśla się również, że nawet po dokonaniu czynności wcześniejszy brak zgody nie jest wiążący, gdyż osoba trzecia może i tak potwierdzić umowę zgodnie z § 184 ust. 1 BGB⁶⁰⁰, w związku z czym wcześniejsza odmowa zgody pozostaje bez znaczenia. Przyjmuje się, że tylko w wyjątkowych przypadkach można uznać ostateczną utratę prawa do wyrażenia zgody, jeżeli osoba trzecia zrzeknie się jednocześnie możliwości odwołania swojej odmowy i prawa do wyrażenia zgody⁶⁰¹. Rozwiązanie przyjmowane w doktrynie niemieckiej nie jest, zdaniem autorki, prawidłowe. W takiej sytuacji bowiem strony, dokonując czynności prawnej pomimo pierwotnej odmowy wyrażenia zgody przez osobę trzecią, nie powinny mieć późniejszej możliwości wezwania osoby trzeciej do potwierdzenia umowy. Dokonana przez strony czynność powinna zostać zatem uznana za nieważną. Jeśli strony, pomimo braku zgody, nadal będą zainteresowane dokonaniem czynności (np. z uwagi na upływ czasu i możliwość zmiany zdania przez osobę trzecią), mogą ewentualnie - przed jej dokonaniem - zwrócić się ponownie do osoby trzeciej o wyrażenie zgody na tę czynność, a nie dokonywać czynności pomimo oświadczenia negatywnego osoby trzeciej. Przyjęcie odmiennej interpretacji powodowałoby, że strony mogłyby, już po dokonaniu czynności pomimo pierwotnego oświadczenia negatywnego, zwrócić się w dowolnym momencie do osoby trzeciej o potwierdzenie takiej czynności prawnej. Możliwość taka stanowiłaby zagrożenie dla pewności obrotu. Ponadto umożliwienie stronom dokonania czynności prawnej pomimo wyraźnego braku zgody, umniejszałoby doniosłości

⁵⁹⁷ Tak również: J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 150; M. Kozik, *Zgoda...(cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 83.

⁵⁹⁸ J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 150.

⁵⁹⁹ P. Bub [w:] *Beck'sche Online-Kommentare...*, Beck-online, § 182, nb 27; F. Bayreuther [w:] *Münchener Kommentar...*, München 2021, Beck-online, § 182, nb 19.

⁶⁰⁰ Zob. wyrok BGH z 02.12.1981 r., IVb ZR 553/80, NJW 1982, nr 1099 (dostęp Beck-online).

⁶⁰¹ P. Bub [w:] *Beck'sche Online-Kommentare...*, Beck-online, § 182, nb 27.

oświadczenia woli osoby trzeciej i nierespektowania jej decyzji. W opinii autorki taka konwalidacja czynności prawnej powinna być niedopuszczalna. Podsumowując zatem powyższe, zmianę oświadczenia negatywnego na pozytywne, już po dokonaniu czynności prawnej przez strony, należałoby uznać za niedopuszczalne.

6.4 Podsumowanie

Podsumowując poczynione w niniejszym rozdziale rozważania, mając na względzie przedstawione argumenty, należałoby przyjąć, że przedmiotem zgody osoby trzeciej są w praktyce oświadczenia woli stron (oświadczenie woli strony) czynności prawnej, a nie sama czynność prawna. Zgoda osoby trzeciej jako oświadczenie woli wymaga złożenia tego oświadczenia innej osobie w rozumieniu art. 61 § 1 zd. 1 KC. Zgoda osoby trzeciej jako prosta akceptacja postanowień zawartych w danej czynności prawnej, do której zgoda się odnosi, może być zatem wyrażona w sposób dowolny (z zastrzeżeniem art. 63 § 2 KC), ujawniający wolę zaakceptowania dokonania czynności prawnej, do której jest wymagana. Osobie trzeciej nie przysługuje zatem kompetencja do częściowego jedynie wyrażenia zgody. Dojście do przeciwnego wniosku prowadziłaby bowiem do rażącego naruszania zasady autonomii woli podmiotów prawa cywilnego – stron czynności prawnej, które zostałyby dotknięte skutkami prawnymi, których wywołanie mogłoby okazać się sprzeczne z wolą tych podmiotów. Zazwyczaj bowiem „wyrwanie” z czynności prawnej tylko niektórych z jej postanowień powodować może zaburzenie równowagi interesów między stronami, a w skrajnych przypadkach prowadzić nawet do nieważności takiej „okrojonej” czynności.

Nie sposób zająć ogólnego i jednolitego stanowiska w zakresie dopuszczalności stosowania, tzw. zgód blankietowych do wszystkich czynności podstawowych. Autorka stoi na stanowisku, że możliwość zastosowania zgody blankietowej winna być oceniana *ad casu* i zależeć od funkcji jaką zgoda osoby trzeciej w danym przypadku pełni i czyje interesy chroni. Za bezskuteczne należałoby uznać udzielone blankietowo zgody uprzednie o funkcji kontrolnej lub kontrolno-upoważniającej. Natomiast w przypadku zgód o charakterze upoważniającym, należałoby dopuścić możliwość wyrażenia zgody *in blanco*, mając na względzie autonomię woli osoby trzeciej i możliwość swobodnego decydowania o przysługującym jej uprawnieniu do wyrażenia zgody. Z uwagi na fakt, iż możliwość stosowania zgody blankietowej każdorazowo powinno być zależne od *ratio legis* wymogu uzyskania zgody osoby trzeciej oraz

od natury stosunku prawnego, którego zgoda ta dotyczy, nie sposób rozstrzygnąć tę kwestię w ramach ogólnej regulacji modelowej mającej dotyczyć wszystkich czynności podstawowych.

Art. 63 KC ma zastosowanie zarówno do jednostronnych, jak i dwustronnych czynności prawnych. Autorka postuluje, na wzór prawa niemieckiego, o bezpośrednie wskazanie w treści regulacji modelowej, że regulacja ta ma zastosowanie zarówno do jednostronnych czynności prawnych, jak i umów.

W zakresie terminu wyrażenia zgody należałoby wskazać, że - co do zasady - zgoda osoby trzeciej może być wyrażona przed, w trakcie, jak i po dokonaniu czynności prawnej, chyba że przepisy odnoszące się do czynności podstawowych przewidują inny termin na udzielenie zgody. Dlatego też należałoby dodać w regulacji modelowej stosowny fragment, o tym, że zgoda może być udzielona w każdym czasie, tj. przed, w trakcie, jak i po dokonaniu czynności. Autorka postuluje również, aby polski kodeks cywilny, analogicznie jak niemiecki kodeks niemiecki, rozróżniał trzy sformułowania – tj. „zgoda osoby trzeciej”, która obejmowałaby swoim zakresem pojęciowym „zezwolenie” oraz „potwierdzenie”.

Uwzględniając wątpliwości interpretacyjne pojawiające się w polskiej doktrynie, inspirując się regulacją w prawie niemieckim, należałoby wskazać, że regulacja modelowa powinna rozstrzygać wprost kwestię adresata zgody. Powinno zatem przyjąć się, że oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej może być złożone którejkolwiek ze stron czynności prawnej. Niemniej, w sytuacji, w której dana strona zażądała potwierdzenia czynności prawnej, oświadczenie osoby trzeciej winno być zakomunikowane właśnie tej stronie. Należałoby jednak podkreślić, że w sytuacji, w której ustawodawca uzna, że w przypadku danej czynności podstawowej oświadczenie woli osoby trzeciej miałyby zostać zakomunikowane konkretnej stronie czynności prawnej, kwestia ta winna zostać rozstrzygnięta w ramach danej czynności podstawowej – np. w odniesieniu do umowy dokonanej przez rzekomego pełnomocnika. W takiej sytuacji zasadnym byłoby określenie w ramach przepisów dotyczących czynności podstawowej, iż potwierdzenie powinno zostać zakomunikowane drugiej stronie czynności prawnej, a nie fałszywemu pełnomocnikowi.

W odniesieniu do podmiotu komunikującego zgodę, należałoby wskazać, że zgody udziela osoba trzecia (podmiot prawa cywilnego), która na podstawie przepisów jest uprawniona do jej wyrażenia - np. przedstawiciel ustawowy, wierzyciel, dłużnik, małżonek itp. Zdaniem autorki, z uwagi na przyjęty przez autorkę pogląd, że zgoda osoby trzeciej ma charakter oświadczenia woli i jest jedynie elementem czynności podstawowej, a nie odrębną czynnością prawną, zgoda powinna być wyrażona bezpośrednio przez osobę trzecią po dokonaniu przez nią stosownej oceny w zakresie ingerencji w sferę jej interesów czy też

interesów strony czynności prawnej. Za osobistym złożeniem oświadczenia woli przez osobę trzecią przemawiają nadto, zdaniem autorki, cele i funkcje zgody. W przypadku wymogu wyrażenia zgody na dokonanie czynności prawnej przez więcej niż jeden podmiot, skutki prawne, które są związane z wyrażeniem zgody, powstaną dopiero ze złożeniem oświadczenia woli przez ostatni z podmiotów, których zgoda jest wymagana. Autorka uważa, że nie jest konieczna zmiana przepisów ogólnych odnoszących się do zgody osoby trzeciej, gdyż przyjęcie takiego założenia powinno wynikać z ogólnych reguł wykładni i składania oświadczeń woli.

Autorka staje również na stanowisku, że - co do zasady - nie jest możliwa sądowa rewizja decyzji podejmowanej przez osobę trzecią. Rewizja zasadności odmowy wyrażenia zgody przez osobę trzecią jest możliwa zatem wyłącznie w przypadku, gdy przepisy szczególne tak stanowią, przyznając sądowi stosowną kompetencję w tym zakresie. Istnienie takich przepisów nie może być jednak podstawą do wnioskowania, że każda odmowa wyrażenia zgody, jeśli nie będzie posiadać odpowiedniego uzasadnienia, może zostać zastąpiona orzeczeniem sądu. W związku z czym, nie jest możliwe interpretowanie tego rodzaju przepisów rozszerzająco i wyciąganie wniosków *per analogiam*. W takich wypadkach należy wnioskować *a contrario* i – co za tym idzie – przyjąć, że w przypadku braku wyraźnego upoważnienia do badania zasadności decyzji osoby trzeciej w treści przepisów prawa – osoba trzecia decyduje w kwestii udzielenia zgody wedle własnego uznania. Zatem reguła o swobodzie podejmowania decyzji przez osobę trzecią może doznać ograniczenia jedynie w przepisach szczególnych. Zasadą jest zatem, że uprawnienie osoby trzeciej w zakresie wyrażenia zgody na dokonanie czynności prawnej połączone jest z wolnością korzystania z tego uprawnienia. Jak wskazuje się w doktrynie, ustawowy wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej jest skorelowany z przyznanym tej osobie prawem kształtującym. Osoba trzecia nie ma zatem obowiązku udzielenia zgody, nie musi także uzasadniać motywów podjętej decyzji, która nie podlega kontroli sądu. Nie należy wykluczać jednak *ad casu* ewentualnych roszczeń odszkodowawczych na zasadach ogólnych w przypadku, gdy oświadczenie woli osoby trzeciej, np. przedstawiciela ustawowego, wyrządzi szkodę stronie czynności, np. osobie o ograniczonej zdolności prawnej. Przepisy szczególne mogą ustanawiać stosowną kompetencję sądu w kwestii rewizji decyzji podejmowanej przez osobę trzecią, jeśli przemawia za tym istotny cel i funkcje danej regulacji, a także interesy, jakie dane regulacja chroni. Z uwagi na powyższe, nie wydaje się, aby istniała potrzeba wprowadzenia tego rodzaju uprawnień sądu w modelowej regulacji ogólnej dotyczącej zgody osoby trzeciej, gdyż tam – gdzie jest to niezbędne i konieczne – uczynił to ustawodawca w ramach przepisów *lex specialis*.

W odniesieniu do możliwości zmiany przez osobę trzecią decyzji w sprawie wyrażenia zgody, należałoby wskazać, że w zakresie zmiany oświadczenia pozytywnego na negatywne, autorka postuluje wprowadzenie w regulacji modelowej konstrukcji, która wprost pozwala osobie trzeciej na cofnięcie uprzednio wyrażonej zgody aż do momentu dokonania czynności prawnej, której dotyczy i to bez konieczności ingerencji sądu w tym zakresie. Nie należałoby też wykluczać możliwości, aby polski ustawodawca - mając na względzie cel i funkcje zgody - przewidział w ramach danej czynności podstawowej „nieodwołalność” pewnego rodzaju zgód. Za niemożliwe natomiast należałoby uznać zmianę przez osobę trzecią oświadczenia pozytywnego na negatywne (czy to potwierdzenia, czy zezwolenia) już po dokonaniu przez strony czynności prawnej. W przypadku natomiast zmiany oświadczenia z negatywnego na pozytywne należałoby przyjąć, iż zmiana ta jest możliwa wyłącznie przed dokonaniem czynności prawnej przez strony. Późniejsza konwalidacja czynności, czy to w przypadku zmiany przez osobę trzecią decyzji, która została wyrażona przed, czy po dokonaniu czynności prawnej, powinna być niedopuszczalna.

Rozdział 7. Skutki oświadczenia woli osoby trzeciej i jej braku

7.1 Wprowadzenie

W ostatnim rozdziale pracy zostanie omówiona kwestia skutków, jakie wywołuje wyrażenie zgody przez osobę trzecią, ale również skutków braku takiej zgody. Kwestie te należy uznać za szczególnie doniosłe z punktu widzenia stron czynności prawnej, do której wymagana jest zgoda osoba trzeciej oraz z punktu widzenia pewności obrotu. Z uwagi na duże rozproszenie przepisów przewidujących wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej i różnice w stosowanej w tych przepisach nomenklaturze, polskie prawo cywilne nie jest precyzyjne i jednolite w tym zakresie. Za niezbędne więc należy uznać pogłębione rozważania w tym przedmiocie.

Istotna na gruncie niniejszego rozdziału będzie również analiza sankcji immanentnie związanej z art. 63 KC, tj. sankcji w postaci bezskuteczności zawieszony, a także skutków, jaki stan ten powoduje dla stron dokonujących czynności prawnej, w szczególności w przypadku ewentualnego rozporządzenia przedmiotem umowy w okresie trwania bezskuteczności zawieszony. Istotne z tej perspektywy będą również rozważania w zakresie możliwości zakończenia stanu niepewności związanego ze stanem bezskuteczności zawieszony, jak i określenia ewentualnej granicy czasowej trwania tego stanu. Omówienie powyższych kwestii jest szczególnie ważne w kontekście opracowania regulacji modelowej.

7.2 Skutki wyrażenia zgody

Oświadczenie woli w przedmiocie wyrażenia zgody, jak już wcześniej była mowa, staje się skuteczne w momencie, gdy doszło do adresata w sposób, który umożliwił mu zapoznanie się z treścią tego oświadczenia (art. 61 KC). Zgoda osoby trzeciej, w rozumieniu art. 63 KC, jest uznawana za element obligatoryjny, który musi zaistnieć, aby można było mówić o skuteczności czynności podstawowej – zgoda stanowi bowiem *conditio iuris*. Zatem w przypadku udzielenia zgody przez osobę trzecią na dokonanie czynności prawnej we właściwym czasie, przy dopełnieniu wszystkich wymagań (np. w zakresie formy), spełnia się konieczna przesłanka współkonstyтуująca tę czynność prawną, w następstwie czego

czynność taka wywołuje „normalne” skutki prawne⁶⁰². Skutkiem zatem wyrażenia zgody przez osobę trzecią jest po prostu skuteczność tej czynności⁶⁰³.

W doktrynie podkreśla się również, że na skutek udzielenia zgody przez osobę trzecią, nie staje się ona stroną dokonywanej czynności i nie nabywa wynikających z niej uprawnień ani obowiązków⁶⁰⁴, nawet jeśli materialnoprawne skutki tej czynności powstają w sferze jej interesów, co ma miejsce np. w przypadku zgody małżonka na rozporządzenie przedmiotem wchodzącym w skład majątku wspólnego. Niemniej jednak należy zwrócić uwagę na fakt, iż w przypadku zgody udzielanej przez małżonka w trybie art. 37 KRO, wierzyciel małżonka ma możliwość przeprowadzenia egzekucji z dwóch mas majątkowych – tj. z majątku osobistego dłużnika (małżonka dokonującego czynności prawnej), jak i z majątku wspólnego małżonków (art. 41 KRO)⁶⁰⁵. Wyrażenie zgody w takim przypadku ma więc skutek rozszerzony⁶⁰⁶ i dotyka w sposób bezpośredni osoby trzeciej, jaką jest małżonek osoby dokonywającej czynności prawnej. Potencjalny wpływ takiej czynności na interesy osoby trzeciej jest zatem bardzo duży i znamieny z punktu widzenia jego sytuacji majątkowej.

Na gruncie niniejszych rozważań należałoby wskazać, że wyrażenie zgody może więc wywoływać również inne skutki, niż sama skuteczność danej czynności prawnej, które to skutki wskazane są każdorazowo w przepisach dotyczących czynności podstawowych. Ustawodawca bowiem, mając na względzie cel i funkcje wprowadzenia konkretnego wymogu uzyskania zgody osoby trzeciej, ustanowił również inne skutki, związane z tą konkretną instytucją - np. wyżej wskazany skutek związany z możliwością przeprowadzenia egzekucji z dwóch mas majątkowych. Dodatkowych (poza skutecznością czynności prawnej) skutków poszukiwać należy więc w ramach regulacji dotyczących czynności podstawowych. Skutków tych nie należy w żadnym wypadku traktować rozszerzająco i odnosić do innych czynności podstawowych, gdyż dotyczą one wyłącznie konkretnych przypadków wskazanych wprost przez ustawodawcę.

⁶⁰² Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 396.

⁶⁰³ Tak również, na gruncie prawa niemieckiego, P. Bub [w:] *Beck'sche Online-Kommentare...*, Beck-online, § 182, nb 24.

⁶⁰⁴ Tak wśród wielu: Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 390; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 8; R. Majda [w:] *Kodeks...*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 18; wyrok SN z 11.06.1999 r., II CKN 390/98, OSNC 1999, nr 12, poz. 217, LEX nr 37302.

⁶⁰⁵ Jest to odmienna, niż przewidziana np. w art. 17-19 KC, koncepcja zaspokojenia wierzyciela. W przypadku bowiem dokonania czynności prawnej przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych i potwierdzenia tej czynności przez osobę trzecią (przedstawiciela ustawowego), wierzyciel może się zaspokoić jedynie z majątku osoby dokonywającej czynności prawnej. Zob. więcej: W. Górecki, *Konsekwencje dokonania przez jednego z małżonków czynności prawnej w sferze prawnej drugiego małżonka*, Rejent 2021, nr 8, s. 27-49.

⁶⁰⁶ T. Mróz, *Zgoda...*, s. 29.

W odniesieniu do przypadków zezwolenia, tj. zgody udzielanej przed dokonaniem czynności prawnej, czynność, na którą zgoda jest wyrażana, jest z natury rzeczy skuteczna już w momencie jej dokonania przez strony (stronę) czynności. Taki sam skutek będzie wywoływać również zgoda udzielona w trakcie dokonywania czynności prawnej. Sytuacje te wydają się oczywiste i nie wymagają szerszego omówienia czy też rozstrzygnięcia w ramach obowiązujących przepisów prawa. Niemniej na marginesie należałoby wskazać, że mogą pojawić się, w przypadku równoczesnego wyrażenia zgody przez osobę trzecią, wątpliwości natury praktycznej, np. na gruncie zgody małżonka (art. 37 KRO). W sytuacji bowiem, w której zgoda zostaje przez małżonka wyrażona równocześnie z dokonaniem czynności prawnej, należy ocenić w drodze wykładni, w jakim charakterze występował małżonek udzielający zgody. Może się bowiem okazać, że pomimo posłużenia się pojęciem zgody małżonek ten złożył w istocie oświadczenie, działając jako strona umowy. Podnosi się, że dla rozstrzygnięcia tego zagadnienia może być pomocne zwłaszcza zbadanie sposobu oznaczenia stron umowy oraz umiejscowienia podpisów w dokumencie. W konkretnej sytuacji problematyczne może okazać się także odróżnienie zgody od udzielenia umocowania drugiemu małżonkowi na dokonanie czynności w imieniu małżonka, ze względu na podobieństwo sformułowań stosowanych przy ustanawianiu pełnomocnika, tj. np. „upoważniam”, „zezwałam” itp.⁶⁰⁷ Zasygnalizowane problemy dotyczą jednak w zasadzie tylko części czynności objętych unormowaniem art. 37 KRO – tj. tych, które do swej ważności nie wymagają zachowania formy aktu notarialnego. Czynności sporządzane przed notariuszem podlegają bowiem kontroli pod względem prawidłowości na podstawie art. 80 ustawy – Prawo o notariacie⁶⁰⁸.

W odniesieniu natomiast do przypadków potwierdzenia, tj. zgody udzielonej po dokonaniu czynności prawnej, to - od momentu dokonania czynności do momentu jej potwierdzenia - mamy do czynienia ze specyficznym stanem zawieszenia. Jeżeli więc zgoda jest udzielana w sposób następczy, to potwierdzenie czynności prawnej przez osobę trzecią powoduje, iż czynność ta, objęta dotychczas stanem bezskuteczności zawieszony, staje się ważna i skuteczna już z momentem jej dokonania. Sama zgoda zatem ma postać oświadczenia woli o treści akceptującej to, co zostało już przez uczestników czynności określone w jej treści.

⁶⁰⁷ Zwracają na to uwagę: K. Gołębiowski, *Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*, Warszawa 2012, s. 466; A. Sylwestrzak [w:] *Komentarz do niektórych przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego* [w:] *Zarząd majątkiem wspólnym. Komentarz*, red. M. Balwicka-Szczyrba, Warszawa 2016, LEX, art. 37, nb 7; A. Dyoniak, *Ustawowy ustrój majątkowy małżeński*, Wrocław 1985, s. 83 – autor ten przyjął, że – jeśli z wyraźnego oświadczenia woli małżonka nie wynikałoby co innego – należy przyjąć, że oboje małżonkowie dokonali czynności prawnej wspólnie. Pogląd ten wydaje się jednak zbyt radykalny, gdyż w każdym wypadku konieczne jest dokonanie wykładni danego oświadczenia woli i ustalenie w jakiej roli, względem stron umowy, występował małżonek.

⁶⁰⁸ Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie, Dz. U. z 2022 r. poz. 1799 z późn. zm.

Zgoda wywołuje więc wtedy, na mocy wyraźnej dyspozycji art. 63 § 1 *in fine* KC, skutki prawne z mocą wsteczną (*ex tunc*). Przedstawiciele poglądu, zgodnie z którym zgoda osoby trzeciej nie jest odrębną czynnością prawną, a jedynie elementem konstrukcyjnym czynności, do której jest wymagana, podkreślają, iż owa moc wsteczna realizuje się poprzez skuteczność tej czynności prawnej, której zgoda dotyczy, gdyż zgoda sama przez się nie wywołuje żadnych zmian w stosunku cywilnoprawnym⁶⁰⁹.

7.3 Stan niepewności w zakresie skuteczności czynności prawnej - konstrukcja bezskuteczności zawieszanej

Jak już wyżej wskazano co do zasady dopuszczalne jest wyrażenie zgody przez osobę trzecią przed, podczas, jak i po dokonaniu czynności podstawowej. W przypadku natomiast, gdy zgoda miałaby zostać udzielona po dokonaniu czynności prawnej, to od momentu dokonania tej czynności przez strony do momentu złożenia oświadczenia przez osobę trzecią będziemy mieć do czynienia ze swoistym stanem niepewności i zawieszenia w zakresie skuteczności dokonanej przez strony czynności prawnej. Stan ten nazywany jest w nauce prawa cywilnego przez większość autorów bezskutecznością zawieszoną⁶¹⁰. Przez niektórych przedstawicieli doktryny zwany jest również bezskutecznością względną⁶¹¹, a także skutecznością zawieszoną czy zawieszoną ważnością⁶¹²- co jednak nie jest powszechnie uznawane i odbiega od utrwalonej w cywilistyce terminologii⁶¹³.

W przypadku zatem, gdy zgoda osoby trzeciej przybiera postać potwierdzenia, to do czasu wyrażenia zgody przez osobę trzecią, czynność podstawowa będzie miała status

⁶⁰⁹ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 396.

⁶¹⁰ Tak wśród wielu: B. Lewaszkiewicz-Petrykowska [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...* (wyd. 1985), s. 720-722; Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 397; A. Janiak [w:] *Kodeks...*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, LEX, art. 63, nb 11; M. Świerczyński [w:] *Kodeks...*, red. M. Załucki, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 6; zob. również uchwała SN (7) z 16.03.1995 r., III CZP 9/95, OSNC 1995, nr 11, poz. 149, LEX nr 4246, w którym SN wskazał, w odniesieniu do zgody małżonka (art. 37 KRO), że: „W doktrynie i orzecznictwie dość zgodnie przyjmuje się, że jest to umowa niezupełna (kulejąca), charakteryzująca się tym, że brak zgody drugiego małżonka nie powoduje ani jej nieważności bezwzględnej, ani nieważności względnej, skutkuje natomiast powstanie stanu bezskuteczności zawieszanej do chwili potwierdzenia albo odmowy potwierdzenia.”

⁶¹¹ M. Piekarski [w:] *Kodeks cywilny – komentarz, t. I*, red. Z. Resich, Warszawa 1972, s. 181.

⁶¹² S. Dmowski [w:] *Komentarz...*, red. S. Rudnicki, S. Dmowski, Warszawa 2011, art. 18, nb 2 i 6; aprobuje to również J. Strzebinczyk [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2016, Legalis, art. 18, nb 4.

⁶¹³ Zob. krytykę tej terminologii przez M. Pazdana – tenże [w:] *Kodeks cywilny. T. I...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 18, nb 1.

czynności prawnej niepełnej⁶¹⁴ - *negotium claudicans*⁶¹⁵. Czynność taka nazywana jest również czynnością prawną kulejącą⁶¹⁶, ułomną⁶¹⁷ lub – przez przedwojenną komisję kodyfikacyjną – „aktem prawnym utykającym”⁶¹⁸. Zdaniem natomiast Z. Radwańskiego prawidłowym określeniem jest właśnie pojęcie „czynności prawnej niepełnej”, gdyż wyjaśnia ono odpowiednio, na czym wadliwość („ułomność”) ta polega⁶¹⁹.

Analogiczną postać wadliwości przewiduje również prawo niemieckie. W doktrynie niemieckiej określana jest jako *Schwebende Unwirksamkeit*⁶²⁰, czyli „zawieszona bezskuteczność”⁶²¹. Tą kategorią określono czynności bezskuteczne z powodu braku elementu czynności prawnej będącego wymogiem jej skuteczności. Tego rodzaju czynności mogą stać się skuteczne w sytuacji, gdy ten brakujący element zostanie uzupełniony⁶²². W doktrynie niemieckiej wskazuje się, że *Schwebende Unwirksamkeit* dotyczy tych przypadków, gdy brakujący element jest wymagany przez ustawę, a nie przez czynność prawną stron. W ostatnim przypadku uzupełnienie brakującego elementu kwalifikowane jest bowiem, jak już wcześniej wskazywano, w ramach instytucji warunku. W prawie niemieckim, podobnie jak w prawie polskim, przewidziano zatem możliwość uzupełnienia czynności niepełnej poprzez jej potwierdzenie. *Schwebende Unwirksamkeit* dotyczy np.: § 108 BGB (tj. umowy zawartej przez małoletniego, wymagającej zezwolenia przedstawiciela ustawowego), § 177 (*Vertragsschluss durch Vertreter ohne Vertretungsmacht* – tj. regulacji w zakresie umowy zawartej przez *falsus procurator*), § 182 BGB (zgoda osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej), § 415 BGB (zgoda wierzyciela na przejęcie długu na podstawie umowy pomiędzy dłużnikiem a osobą trzecią)⁶²³.

⁶¹⁴ Tak np. Z. Radwański [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...* (wyd. 1985), s. 588; M. Safjan [w:] *Kodeks cywilny. T. I...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 6.

⁶¹⁵ A. Wolter, *Problematyka ogólna czynności prawnych w kodeksie cywilnym*, PiP 1964, nr 11, s. 674-675 – autor, komentując art. 63 KC, podkreślił, że KC przewiduje liczne przypadki, w których do ważności czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej, a w związku zaś z koniecznością potwierdzenia czynności prawnej powstaje konstrukcja tzw. *negotium claudicans*.

⁶¹⁶ Tak np. S. Rudnicki [w:] *Komentarz...*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 63, nb 1 i 4.

⁶¹⁷ Tak np. K. Piasecki, [w:] *Kodeks...*, Kraków 2003, LEX, art. 63, nb 1.

⁶¹⁸ Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej, *Kodeks cywilny Rzeczypospolitej Polskiej. Księga pierwsza. Przepisy Ogólne. Projekt wraz z uzasadnieniem*, t. I, z. 3b, oprac. I. Łyskowski, Warszawa 1928, s. 36.

⁶¹⁹ Z. Radwański [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...* (wyd. 1985), s. 588; Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 397 oraz 575 – autorzy określają pojęcie „ułomnej czynności prawnej” jako metaforyczne. Analogicznie w zakresie wadliwości w postaci „ułomności”.

⁶²⁰ H. Hübner, *Allgemeiner Teil...*, s. 412.

⁶²¹ Tłumaczenie podano za: A. Kilian, *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego. T. 2, niemiecko-polski*, Warszawa 2002, s. 625.

⁶²² K. Larenz, *Allgemeiner Teil des deutschen bürgerlichen Rechts*, München 1989, s. 807.

⁶²³ W zakresie rozważań o bezskuteczności zawieszony w prawie niemieckim – zob. monografię M. Djurein, *Schwebende Unwirksamkeit*, Studien zum Privatrecht, Band 100, Tübingen 2021.

Jak już była mowa we wcześniejszych rozważaniach, ogólnym celem wprowadzenia regulacji ogólnej w zakresie zgody osoby trzeciej wydaje się właśnie utrzymanie w obrocie tych czynności prawnych, które zostały dokonane bez zgody osoby trzeciej, pomimo tego, że była ona wymagana do ważności czynności prawnej. Co do zasady bowiem, brak zgody powodowałby, że czynność prawna dokonana w ten sposób nie wywołałaby żadnych skutków prawnych. Ponadto taka sytuacja mogłaby również powodować szkodę w majątku stron takiej czynności. Wprowadzenie natomiast skutku wstecznego zgody osoby trzeciej pozwala utrzymywać takie czynności w mocy. Polski oraz niemiecki ustawodawca, opowiadając się za dopuszczalnością zgody następczej, uwzględnili słuszne interesy stron danej czynności prawnej, dając możliwość „uratowania” skuteczności czynności bez konieczności ponownego jej dokonywania, co mogłoby wiązać się z dodatkowymi kosztami albo być w ogóle niemożliwe, jeżeli np. jedna ze stron umowy utraciłaby zainteresowanie jej zawarciem. Dokonano tego poprzez związanie stron złożonymi oświadczeniami woli do czasu potwierdzenia tej czynności lub odmowy udzielenia zgody następczej przez osobę trzecią.

Jak już wyżej wskazano (zob. rozdz. 6.3.1), w niektórych przypadkach przepisy szczególne wyłączają możliwość udzielenia zgody po dokonaniu czynności prawnej, uzależniając jej skuteczność wyłącznie od zgody udzielonej przed lub w chwili dokonywania tej czynności. Dotyczy to zazwyczaj przypadków, w której zgoda osoby trzeciej ma być udzielana na jednostronną czynność prawną (art. 19 KC, art. 37 § 4 KRO, art. 104 KC). W takich sytuacjach jednostronna czynność prawna dokonana bez zgody osoby trzeciej uznawana jest za nieważną i - w odniesieniu do jednostronnych czynności prawnych - nie można mówić o stanie bezskuteczności zawieszony, nie ma bowiem możliwości jej późniejszego potwierdzenia. Instytucja bezskuteczności zawieszony odnoszona jest zatem w prawie polskim wyłącznie do umów, zatem niemożliwe jest konwalidowanie jednostronnej czynności prawnej dokonanej bez zgody osoby trzeciej. Sankcję nieważności w stosunku do jednostronnych czynności prawnych zawartych bez zgody osoby trzeciej przewiduje również ustawodawca niemiecki – zob. np. § 111 BGB, § 180 BGB § 1367 BGB.

Niemniej, zdaniem autorki, podejście to wydaje się zbyt rygorystyczne, gdyż zastosowanie sankcji w postaci bezskuteczności zawieszony w zakresie jednostronnych czynności prawnych, również pozwoliłoby na wypełnienie funkcji przypisywanych zgodzie osoby trzeciej. Możliwość wyrażenia zgody następczej i sankcja w postaci bezskuteczności zawieszony, dostatecznie chroniłaby zatem interesy, tak osoby trzeciej (np. mocodawcy, małżonka), czy samej strony (osoby o ograniczonej zdolności do czynności prawnych). Sankcja ta nie prowadziłaby także do zagrożenia interesów stron trzecich, gdyż nieważność

jednostronnej czynności prawnej może być niekiedy bardziej dotkliwa dla kontrahenta, któremu zostało złożone takie oświadczenie, niż sankcja bezskuteczności zawieszona. Wydaje się, że podejście to aprobuje również KKPC, gdyż w Projekcie z 2015 r. przyjęto, że bezskuteczność zawieszona może odnosić się także do jednostronnych czynności prawnych. Powyższe uwidacznia się na podstawie przepisów o zgodzie przedstawiciela ustawowego (art. 11-13 projektu)⁶²⁴, jak i *falsus procurator* (art. 128 projektu)⁶²⁵, w których brak jest wskazania rygoru nieważności w stosunku do dokonanych bez zgody osoby trzeciej czynności prawnych jednostronnych⁶²⁶. W Projekcie z 2015 r. podkreślono nadto, że nieadekwatność zastosowania sankcji nieważności może się ujawniać zarówno w kontekście jej skuteczności, a więc zdolności do niwelowania – tak dalece, jak to możliwe – negatywnych skutków naruszenia (bezpośredni skutek prewencyjny) oraz do zapobiegania takim naruszeniom w przyszłości (dalszy skutek prewencyjny), jak i w kontekście jej proporcjonalności: sankcja nieważności może prowadzić do nadmiernej ingerencji w wolę podmiotów dokonywających czynności prawnej. Proponowane zmiany zmierzają do uelastycznienia systemu sankcji, wychodząc naprzeciw zmienionym potrzebom i odpowiadają tendencjom dominującym we współczesnej cywilistyce, czego wyrazem są np. art. II: 7:301 i n. DCFR⁶²⁷. W uzasadnieniu projektu wskazano, że łagodzenie sankcji nie jest oczywiście wolne od trudności, gdyż promowana elastyczność rozwiązań może zwiększać poziom niepewności w obrocie⁶²⁸.

Choć możliwość stosowania sankcji bezskuteczności zawieszona do jednostronnych czynności prawnych stanowiłaby istotne *novum* w odniesieniu do dotychczasowych regulacji, wydaje się krokiem w dobrym kierunku, gdyż to ostatecznie od osoby trzeciej, po dokonaniu odpowiedniej oceny, będzie zależeć, czy dana czynność prawna będzie skuteczna, czy też nie. Zastrzeżenie uprzedniej zgody ma bowiem przeważnie na celu kontrolę czynności prawnej pod

⁶²⁴ Projekt z 2015 r., s. 22. W uzasadnieniu Projektu wskazano, że „Artykuły 11 – 13 projektu nie określają zasad rządzących wyrażaniem przez przedstawiciela ustawowego zgody na dokonanie czynności prawnej, dla której zgoda taka jest wymagana. Nie określono w nich także skutków braku tej zgody. Wystarczające w tym zakresie jest uregulowanie art. 67 projektu, które dotyczy wszelkich przypadków udzielania przez osobę trzecią zgody wymaganej dla skuteczności czynności prawnej”- *Ibidem*, 24-25.

⁶²⁵ *Ibidem*, s. 189.

⁶²⁶ Jak wskazuje się w uzasadnieniu projektu, przemawia za tym potrzeba minimalizowania surowości sankcji i ograniczania jej do takiego zakresu, jaki jest niezbędny do osiągnięcia celu, dla którego wprowadzono wymaganie zgody – zob. Projekt z 2015 r., s. 25. Przyjęta w projektowanych przepisach konstrukcja sankcji bezskuteczności zawieszona istotnie różni się zarówno od tej wynikającej z obecnego uregulowania, jak i tej zaproponowanej w Projekcie z 2008 r. Na gruncie Projektu z 2015 r. przyjęto zatem, że czynność prawna (jednostronna lub umowa) dokonana przez rzekomego pełnomocnika lub osobę o ograniczonej zdolności prawnej może zatem zostać potwierdzona *ex post*.

⁶²⁷ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), Outline Edition, Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EG Private Law (Acquis Group), red. Ch. von Bara, E. Clive, H. Schulte-Nölke, München 2009.

⁶²⁸ Projekt z 2015 r., s. 104

kątem tego, czy zagraża ona chronionym przez ustawę interesom. Do osiągnięcia tego celu w zupełności wystarczające jest zawieszenie – do czasu przeprowadzenia kontroli – tych skutków czynności prawnej, które potencjalnie mogą stwarzać takie zagrożenie.

Odnosząc się nadto raz jeszcze do Projektu z 2015 r. należałoby wskazać na treść art. 71⁶²⁹, w którym przewidziano „właściwe sankcje inne niż nieważność”. W art. 71 § 1 pkt 4) wskazano, że sankcja inna niż nieważność może polegać m.in. na „bezskuteczności czynności lub jej części do czasu dopełnienia dodatkowej przesłanki, w tym uzyskania zgody oznaczonej osoby”. Jak słusznie wskazano w uzasadnieniu projektu; „przyjęcie takiego rozwiązania może być uzasadnione w różnych sytuacjach, których wspólnym mianownikiem jest to, że ze względu na brak określonej przesłanki czynność nie może wywołać skutków prawnych, dopełnienie tej przesłanki jest możliwe i istnieją podstawy, by związać przynajmniej jedną ze stron oświadczeniem woli. (...) Do czasu wyjaśnienia tej okoliczności zastosowanie sankcji nieważności nie wydaje się proporcjonalne. (...)” Powyższe należy ocenić pozytywnie, gdyż projektowane przepisy wprost w treści ustawy ustanawiają sankcję w postaci bezskuteczności, dodatkowo doprecyzowując, że dotyczy ona sytuacji uzyskania zgody oznaczonej osoby.

Wracając do omówienia obecnie obowiązujących regulacji, należałoby wskazać, że przepis art. 63 KC uważany jest przez niektórych przedstawicieli doktryny za ogólną konstrukcję bezskuteczności zawieszanej w polskim prawie cywilnym⁶³⁰. Tak stwierdził też Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 26 marca 2002 r.⁶³¹ SN, poszukując sankcji dla czynności prawnej dokonanej bez zgody osoby trzeciej, stwierdził, iż na gruncie przepisu art. 63 KC „przyjmuje się na ogół zgodnie, że czynność prawna dokonana bez wymaganej przez ustawodawcę zgody osoby trzeciej jest czynnością niezupełną w tym znaczeniu, że zamierzone przez podejmującą taką czynność stroną skutki prawne nie powstają, lecz ulegają zawieszeniu do czasu wyrażenia zgody na dokonanie czynności prawnej przez uprawnioną osobę trzecią (tak zwana bezskuteczność zawieszona).”

W literaturze zwraca się jednak słusznie uwagę, że brak jest ogólnego przepisu, który wprowadzałby dla czynności dokonanych bez zgody osoby trzeciej skutek w postaci bezskuteczności zawieszanej, gdyż sytuację prawną stron czynności dokonanej bez wymaganej zgody osoby trzeciej kształtują bowiem przede wszystkim przepisy szczególne, nie zaś sam

⁶²⁹ Zob. Projekt z 2015 r., s. 103.

⁶³⁰ B. Lewaszkiewicz-Petrykowska [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...*, (wyd. 1985), s. 720; Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 575; M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 195.

⁶³¹ Uchwała SN z 26.03.2002 r., III CZP 15/02, OSNC 2003, nr 1, poz. 6, LEX nr 51707.

art. 63 KC⁶³². Zgodnie ze stanowiskiem R. Majdy: „to nie art. 63 pozwala na formułowanie tej tezy, lecz przepisy szczególne, które kształtują sytuację prawną stron czynności dokonanej bez wymaganej zgody osoby trzeciej, i to nie wszystkie. O bezskuteczności zawieszony możemy na tle np. art. 18, 103, 104 zdanie drugie k.c., art. 37 § 2 i 3 k.r.o.”⁶³³. Podstawą zatem prezentowanego przez Sąd Najwyższy i niektórych przedstawicieli doktryny stanowiska nie może być, zdaniem autora, brzmienie samego art. 63 KC, ale właśnie przepisy szczególne. Z brzmienia art. 63 § 1 *in fine* KC wnioskować można tylko, że jeśli przepis szczególny nie reguluje tej kwestii, a zgoda została wyrażona po dokonaniu czynności prawnej, czynność ta jest skuteczna od chwili, gdy została dokonana⁶³⁴.

Ciężko odmówić powyższym argumentom słuszności, dlatego celem uniknięcia tego rodzaju „zarzutów” należałoby wprowadzić w regulacji ogólnej dotyczącej zgody osoby trzeciej takie zmiany, by to regulacja modelowa ustanawiała zasady odnoszące się do sankcji w postaci bezskuteczności zawieszony i ewentualnego zakończenia tego swoistego stanu niepewności. Aby jednak móc zaproponować odpowiednie brzmienie nowej regulacji, należałoby przeanalizować i „rozłożyć na czynniki pierwsze” konstrukcję bezskuteczności zawieszony. Istotnym będzie również wskazanie i próba rozwiązania problemów pojawiających się na tle stosowania przepisów w omawianym zakresie.

7.3.1 Wyznaczenie odpowiedniego terminu na wyrażenie zgody

Stan bezskuteczności zawieszony jest z reguły stanem uciążliwym nie tylko dla samych stron czynności prawnej, ale także niepożądanym z punktu widzenia obrotu gospodarczego, przede wszystkim w sytuacji, w której utrzymuje się przez dłuższy czas⁶³⁵. Pomimo tych niedogodności przepisy prawa cywilnego nie określają z góry terminów, w których osoba trzecia musiałaby wyrazić zgodę na dokonanie czynności prawnej. W tym miejscu pojawia się więc pytanie, w jaki sposób strony czynności prawnej mogą usunąć ten stan niepewności i doprowadzić do pełnej skuteczności dokonanej przez siebie czynności. Czy, z uwagi na powyższe, obie strony czynności prawnej mogą zwrócić się do osoby trzeciej z wnioskiem

⁶³² Tak np. R. Majda [w:] *Kodeks...*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 25.

⁶³³ *Ibidem*.

⁶³⁴ *Ibidem*.

⁶³⁵ Na gruncie prawa niemieckiego podkreśla się, że czynność prawna bezskutecznie zawieszona nie wywołuje skutków w postaci powstania praw i obowiązków stron, w związku z czym, nie może być mowy o zwłoce czy rozpoczęciu terminu przedawnienia – zob. W. Flume, *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts...*, s. 899. Gdyby przyjąć stanowisko odmienne, mogłoby dojść do sytuacji, w której roszczenie byłoby już przedawnione w chwili potwierdzenia czynności - K. H. Schramm [w:] *Münchener Kommentar...*, München 2003, s. 1836.

o potwierdzenie czynności prawnej, wyznaczając równocześnie termin na wyrażenie takiej zgody? Należy mieć bowiem na względzie, iż kwestia ta nie została rozstrzygnięta w treści regulacji ogólnej dotyczącej zgody osoby trzeciej, tj. w treści art. 63 KC.

Polskie prawo cywilne przewiduje jedynie w niektórych przepisach dotyczących czynności podstawowych swoistego rodzaju procedurę, przyznając stronom (lub konkretnej stronie) czynności prawnej kompetencję do wyznaczenia osobie trzeciej odpowiedniego terminu na potwierdzenie czynności prawnej. Mowa w tym przypadku o art. 18 § 3 zd. 2 KC, art. 103 § 2 KC, art. 520 KC oraz art. 37 § 3 KRO. W przypadku zaś bezskutecznego upływu terminu wyznaczonego osobie trzeciej, strony przestają być związane daną czynnością lub – zgodnie z nomenklaturą kodeksową - „stają się wolne”. W większości przyjmuje się, że sformułowanie to należy rozumieć jako wystąpienie skutku w postaci nieważności umowy⁶³⁶. Skoro zatem ustawodawca w wyżej wzmiankowanych przypadkach posługuje się procedurą, która umożliwi stronom lub konkretnej stronie czynności prawnej wyznaczenie osobie trzeciej odpowiedniego terminu na wyrażenie zgody⁶³⁷, to wskazuje się w doktrynie, że należy stosować te zasady również do sytuacji wyraźnie w tym zakresie przez prawo nieuregulowanych – w drodze analogii⁶³⁸.

Należałoby również wskazać, że w literaturze przedmiotu, na gruncie zgody małżonka wyrażono pogląd, zgodnie z którym określenie, że druga strona „staje się wolna” (art. 37 § 3 KRO) nie przesądza jeszcze o bezwzględnej nieważności niepotwierdzonej w terminie umowy⁶³⁹. Przyjęto bowiem, że druga strona może uznać za skuteczne wyrażenie zgody przez współmałżonka już po upływie terminu na jej wyrażenie. Skoro ona sama wyznaczyła termin, mając przy tym pełne prawo do jego przedłużenia, od jej woli też zależy, czy uzna to spóźnione potwierdzenie umowy⁶⁴⁰. Przedłużanie tego terminu musi jednak być w jakiś sposób ustalone, ponieważ tworzy się stan nie tylko uciążliwy dla stron, ale

⁶³⁶ Więcej rozważań w zakresie sankcji związanej z definitywnym brakiem zgody osoby trzeciej znajduje się w rozdziale 7.4 niniejszej pracy.

⁶³⁷ Na marginesie należy wskazać, że w doktrynie przyjmuje się, że wyznaczenie terminu przez stronę czynności prawnej osobie trzeciej na potwierdzenie tej czynności, zaliczone jest do kategorii „połączonych z przejawem woli czynów zgodnych z prawem” – zob. Z. Banaszczyk [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 1. Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2012, s. 999-1000. Niemniej obecnie, nawet w przypadku takiej kwalifikacji, wyznaczenie terminu może być postrzegane jako „inne oświadczenie” w rozumieniu art. 65¹ KC, do którego stosuje się odpowiednio przepisy o oświadczeniach woli.

⁶³⁸ Tak np. Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 398; K. Piasecki [w:] *Kodeks cywilny z komentarzem*, red. J. Winiarz, Warszawa 1980, s. 76; M. Safjan [w:] *Kodeks cywilny. T. I...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 63, nb 8; A. Janas [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I...*, red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2018, art. 63, nb 7; M. Kozik, *Zgoda... (cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s. 82; zob. również wyrok SA w Warszawie z 30.10.2013 r., VI ACa 523/13, LEX nr 1430893.

⁶³⁹ S. Breyer, S. Gross [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. M. Grudziński, J. Ignatowicz, Warszawa 1966, s. 156.

⁶⁴⁰ *Ibidem*.

i niepożądany z punktu widzenia obrotu prawnego, gdy przedłuża się go nadmiernie⁶⁴¹. Z punktu widzenia powyższych argumentów, w szczególności zaś pewności obrotu, podejście to jednak nie wydaje się prawidłowe. Ponadto wydaje się to również wątpliwe z perspektywy przyjęcia, iż termin ten określany jest przez niektórych przedstawicieli doktryny - np. na gruncie art. 103 KC - jako termin zawity⁶⁴² i po jego upływie uprawnienie do potwierdzenia czynności wygasa.

Podsumowując zatem, przyjmuje się, że, jeśli nie określono wprost, w jakim czasie osoba trzecia winna zgodę wyrazić, mamy wtedy do czynienia z luką prawną, którą należy uzupełnić poprzez zastosowanie *per analogiam* wyżej wskazanych przepisów. W takim przypadku strona czynności prawnej, dla skuteczności której wymagana jest zgoda, może wyznaczyć osobie trzeciej odpowiedni termin na wyrażenie zgody. Powyższy pogląd doktryny należy uznać za w pełni zasadny, biorąc w szczególności pod uwagę potrzebę pewności obrotu i usuwania stanu niepewności w zakresie skuteczności czynności prawnych, które wymagają zgody osoby trzeciej. Niemniej, mając na względzie postulowaną w niniejszej rozprawie możliwość opracowania ogólnej regulacji modelowej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej, biorąc pod uwagę przepisy dotyczące czynności podstawowych, należałoby zgłosić wniosek *de lege ferenda* o dodanie do ogólnego przepisu dotyczącego zgody osoby trzeciej postanowień w zakresie możliwości wyznaczenia terminu osobie trzeciej w każdym przypadku, gdy zgoda osoby trzeciej jest wymagana do skuteczności czynności prawnej⁶⁴³.

Należy jednak wskazać, iż krąg podmiotów uprawnionych do wyznaczenia terminu nie jest w przepisach dotyczących czynności podstawowych jednolity. W art. 520 KC wskazano, że wyznaczyć termin może każda ze stron, które zawarły umowę o przejęcie długu. W art. 18 § 3 zd. 2 KC, art. 103 § 2 KC, art. oraz art. 37 § 3 KRO wskazano natomiast, że może to uczynić jedynie osoba, której złożono oświadczenie wymagające zgody. Regulacja modelowa natomiast winna uwzględniać możliwość wyznaczenia terminu przez obie strony czynności. Jeśli ustawodawca uzna, że - z uwagi na cel i funkcje danej regulacji - podmiotem uprawnionym do wyznaczenia terminu jest konkretna strona czynności prawnej, winien to rozstrzygnąć (np. zawęzić do uprawnienia konkretnej strony) w ramach przepisów dotyczących czynności podstawowej. W odniesieniu np. do wyznaczenia terminu do potwierdzenia umowy,

⁶⁴¹ T. Mróz, *Zgoda...*, s. 197.

⁶⁴² P. Sobolewski, D. Wybrańczyk [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2024, Legalis, art. 103, nb 5; A. Sylwestrzak [w:] *Pełnomocnictwo. Komentarz...*, Warszawa 2020, s. 108; R. Uliasz [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2023, Legalis, art. 103, nb 9.

⁶⁴³ Problem ten zauważyła również KKPC, przewidując w Projekcie z 2015 r. art. 67 § 3 – zob. Projekt z 2015 r., s. 93

o którym mowa w art. 103 KC, uprawnienie drugiej strony do wyznaczenia terminu do potwierdzenia umowy ma służyć ochronie kontrahenta, dla którego utrzymywanie stanu niepewności jest zwykle niekorzystne. W literaturze wyrażono pogląd, że z żądaniem potwierdzenia umowy może wobec rzekomego mocodawcy wystąpić także rzekomy pełnomocnik, gdyż jest osobą mającą interes w usunięciu stanu niepewności ze względu na ciążącą na nim odpowiedzialność. Wydaje się jednak, że w braku odpowiedniej podstawy prawnej wyznaczony przez rzekomego pełnomocnika termin nie wywoła analogicznego skutku do skutku terminu, który został wyznaczony przez kontrahenta, a zatem – w przypadku braku reakcji rzekomego mocodawcy – stan bezskuteczności zawieszony nie ulegnie zmianie. Niemniej ewentualna interwencja rzekomego pełnomocnika może przyspieszyć wyrażenie przez rzekomego mocodawcę stanowiska w zakresie potwierdzenia umowy⁶⁴⁴.

Istotnym na gruncie niniejszych rozważań byłoby też określenie, co oznacza użyte przez ustawodawcę sformułowanie termin „odpowiedni”. W przepisach szczególnych wskazano bowiem wprost, że wyznaczony osobie trzeciej termin musi być właśnie „odpowiedni”. Zgodnie z poglądami doktryny jest to taki termin, w którym osoba trzecia w zwykłym toku postępowania może zgodę wyrazić lub jej odmówić⁶⁴⁵. Za termin odpowiedni należy zatem uznać taki, który pozwoli osobie trzeciej na zapoznanie się z czynnością prawną, dla skuteczności której zgoda jest wymagana, podjęcie decyzji w zakresie wyrażenia bądź odmowy wyrażenia zgody oraz na komunikację podjętej decyzji odpowiedniemu adresatowi bądź adresatom⁶⁴⁶. Podkreśla się, że ocena prawidłowości terminu powinna być dokonywana w oparciu o kryteria zobiektywizowane, przy zastosowaniu wzorca osoby rozsądnej⁶⁴⁷. O tym jednak czy termin jest odpowiedni, decyduje ocena całokształtu okoliczności faktycznych danej sprawy⁶⁴⁸. Jak widać, ocena tego, czy termin jest odpowiedni, może przynieść *ad casu* duże problemy interpretacyjne. Powyższe założenia wydają się być oparte o bardzo niepewny

⁶⁴⁴ A. Sylwestrzak [w:] *Pełnomocnictwo. Komentarz...*, Warszawa 2020, s. 107-108.

⁶⁴⁵ P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 7; jak wskazuje również w odniesieniu do art. 37 KRO T. Mróz: „Małżonek ma więc prawem zagwarantowaną możliwość rozważenia, zastanowienia się, czy powinien potwierdzić czynność prawną, czy też nie.” – zob. też, *Zgoda...*, s. 102.

⁶⁴⁶ Tak np. M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny. T. I...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 103, nb 11; J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 147; K. Piasecki [w:] *Kodeks cywilny z komentarzem*, red. J. Winiarz, Warszawa 1980, s. 105. Więcej o podmiotach, którym komunikowane jest oświadczenie o wyrażeniu zgody, znajduje się w rozdziale 6.3.2 pracy.

⁶⁴⁷ A. Sylwestrzak [w:] *Pełnomocnictwo. Komentarz...*, Warszawa 2020, s. 107.

⁶⁴⁸ M. Piekarski [w:] *Kodeks cywilny – komentarz, t. I*, red. Z. Resich, Warszawa 1972, s. 247. Na gruncie art. 101 KZ wskazywano, że: „Termin wyznaczony do potwierdzenia musi być odpowiedni do znaczenia umowy i wystarczający do potrzebnego zastanowienia się, zasięgnięcia porady biegłych, przeprowadzenia prób i obliczeń” – tak I. Rosenblüth [w:] *Kodeks zobowiązań. Komentarz. T. I*, red. J. Korzonek, I. Rosenblüth, Kraków 1936, s. 245.

schemat i niejasne przesłanki. Jest to o tyle istotne, że - jak podkreśla M. Pazdan (na gruncie art. 103 KC) - w przypadku wyznaczenia zbyt krótkiego terminu, określone w art. 103 § 2 *in fine* KC skutki wyznaczenia terminu, nastąpią dopiero z upływem terminu, który w danych okolicznościach może być uznany za odpowiedni⁶⁴⁹. Nie trudno wyobrazić sobie sytuację, w której kontrahent celowo wyznacza bardzo krótki termin na potwierdzenie umowy, wręcz niemożliwy do dotrzymania. Rzekomy pełnomocnik zgodę wyraża, jednakże nie dochodzi ona do adresata w wyznaczonym terminie. W tej sytuacji jedna ze stron (kontrahent) uważa, że umowa go nie wiąże, natomiast druga strona (mocodawca) przystępuje do realizacji umowy uważając, że zgoda została wyrażona w terminie „odpowiednim”. Może to powodować daleko idące skutki i dalszą niepewność w zakresie skuteczności danej czynności prawnej, a częstokroć również konieczność wystąpienia na drogę postępowania sądowego.

Warto więc pochylić się nad zasadnością zastosowania takiej konstrukcji w prawie polskim, w szczególności biorąc pod uwagę rozwiązania przyjęte w prawie niemieckim. Dokonując bowiem analizy w zakresie przepisów dotyczących czynności podstawowych w prawie niemieckim, zauważyć można pewną prawidłowość. Przepisy ogólne dotyczące zgody osoby trzeciej milczą w zakresie możliwości wyznaczenia terminu osobie trzeciej. Możliwość ta wskazana jest, analogicznie jak w prawie polskim, w przepisach szczególnych przewidujących konieczność uzyskania zgody (zob. np. § 108 § 177, § 1366 BGB). Niemniej ustawodawca niemiecki wprowadził w niektórych przepisach dotyczących obowiązku uzyskania zgody konkretny termin, w którym osoba trzecia powinna zgodę wyrazić – tj. termin dwóch tygodni, licząc od dnia wyznaczenia terminu. Przewiduje taką regulację np. 108 ust. 2 BGB (odnoszący się do zgody przedstawiciela ustawowego), § 177 ust. 2 BGB (odnoszący się do czynności dokonanej przez *falsus procurator*), § 1366 ust. 3 BGB (odnoszący się do zgody wyrażanej przez małżonka). Co więcej, BGB przewiduje też, że w przypadku, gdy osoba trzecia nie wyrazi zgody w wyznaczonym terminie, to przyjmuje się, że zgody tej odmówiono. Zastosowaną przez ustawodawcę niemieckiego regulację – choć nie ma ona zastosowania do wszystkich zgód wyrażanych przez osoby trzecie – należy uznać za pożądane, w perspektywie pewności obrotu, rozwiązanie.

⁶⁴⁹ M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny. T. I...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 103, nb 11 – nadto, zdaniem autora, bardzo długi termin czyni zadość w każdym wypadku wymaganiu terminu odpowiedniego. Autor podkreśla również, że druga strona może przedłużyć termin do potwierdzenia umowy. Może też – jak się wydaje – skrócić termin, z zastrzeżeniem jednak, że nowy termin, liczony od chwili skrócenia, spełnia wymagania terminu odpowiedniego. Jak wskazuje również W. Kubala, obawy o to czy termin jest „odpowiedni” maleją w miarę jego wydłużania, zawsze bowiem termin odleglejszy jest dla wezwanego korzystniejszy – zob. W. Kubala, *Funkcjonowanie w praktyce przepisów o przedstawicielstwie*, Prawo Spółek 1999, nr 5, s. 35.

W opinii autorki pracy, na wzór prawa niemieckiego, termin ten powinien zostać przyjęty przez polskiego ustawodawcę, jednakże z tym zastrzeżeniem, iż powinien on być ujęty w ogólnym przepisie dotyczącym zgody osoby trzeciej i – w związku z tym – mieć zastosowanie do wszystkich czynności podstawowych. Wydaje się, że termin dwóch tygodni należy uznać właśnie za termin „odpowiedni”, gdyż powinien on być wystarczający na zapoznanie się z czynnością prawną przez osobę trzecią, podjęcie decyzji w zakresie wyrażenia bądź odmowy wyrażenia zgody oraz na komunikację podjętej decyzji odpowiedniemu adresatowi bądź adresatom. W opinii autorki termin dwutygodniowy powinien być zatem uwzględniony w ramach opracowania ogólnej regulacji modelowej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej. Oczywiście nie jest wykluczone, aby ustawodawca - w ramach przepisów dotyczących danej czynności podstawowej - uregulował kwestię tego terminu w sposób odmienny, stosując np. termin dłuższy niż termin dwutygodniowy.

7.3.2 Brak wyznaczenia terminu na wyrażenie zgody

Powyżej omówiono kwestię związaną z wyznaczeniem przez stronę czynności prawnej odpowiedniego terminu osobie trzeciej, umożliwiając tym samym zakończenie stanu niepewności w zakresie skuteczności tej czynności. Powyższe zakłada jednak, że strona czynności prawnej termin ten osobie trzeciej wyznacza. Powstaje jednak pytanie, co w przypadku, gdy wszyscy zainteresowani wyrażeniem zgody przez osobę trzecią pozostają bezczynni, tj. gdy osoba trzecia z własnej inicjatywy nie składa oświadczenia o wyrażeniu lub odmowie wyrażenia zgody, a strony czynności prawnej nie wyznaczają osobie trzeciej odpowiedniego terminu na potwierdzenie tej czynności. Czy w związku z takim stanem rzeczy, stan niepewności może istnieć przez czas nieograniczony?

Niesłuszny wydawać by się mógł pogląd, że czynność prawna może zostać potwierdzona bez żadnych ograniczeń czy ram czasowych, np. kilka, kilkanaście czy też kilkadziesiąt lat po dokonaniu czynności prawnej. Przyjęcie takiej koncepcji prowadziłoby bowiem do sytuacji, w którym stan prawnej niepewności w postaci bezskuteczności zawieszony mógłby teoretycznie trwać „w nieskończoność”. Mając na względzie jedynie literalne brzmienie przepisów prawa cywilnego, należałoby jednak dojść do przekonania, iż najprostszą odpowiedzią na powyższe zagadnienie byłoby właśnie przyjęcie, że skoro ustawodawca nie określił w przepisach prawa żadnego ograniczenia czasowego na udzielenie zgody przez osobą trzecią, to stan niepewności może trwać przez czas nieokreślony. *De lege*

lata nie ustanowiono bowiem żadnego ostatecznego terminu na wyrażenie zgody przez osobę trzecią. Nadto, jak wskazuje się w doktrynie, jeżeli same strony nie będą zainteresowane usunięciem stanu niepewności prawnej, nie istnieje środek prawny, który mógłby je do tego przymusić⁶⁵⁰.

Pogląd, jakoby stan prawnej niepewności co do skuteczności czynności prawnej mógł być nieograniczony w czasie, znalazł potwierdzenie w wyroku Sądu Najwyższego z 2001 r.⁶⁵¹, w uzasadnieniu którego wskazano, że stan zawieszenia czynności prawnej trwa właśnie przez czas nieograniczony. W tym miejscu, celem zobrazowania istotnych problemów praktycznych powstałych na gruncie nieograniczonej czasowo możliwości potwierdzenia czynności prawnej przez osobę trzecią, należy pokrótce opisać stan faktyczny rozpoznawanej przez SN sprawy. Dotyczyła ona umowy darowizny spółdzielczego własnościowego prawa do domu jednorodzinnego na rzecz syna, zawartej przez jednego z małżonków, bez zgody drugiego małżonka wymaganej na podstawie ówczesnego brzmienia KRO. Przez okres aż dziewięciu lat osoba trzecia (drugi małżonek, jednocześnie rodzic obdarowanego) nie złożyła z własnej inicjatywy żadnego oświadczenia w przedmiocie umowy darowizny, a strony tej umowy również nie wyznaczyły osobie trzeciej terminu na jej potwierdzenie. Z owego stanu zawieszenia korzyści płynęły więc zarówno dla stron umowy, jak i samej osoby trzeciej - a to poprzez działanie tych osób na niekorzyść wierzycieli. Sąd Najwyższy rozważał możliwość uznania umowy darowizny za definitywnie wadliwą, jeszcze przed złożeniem oświadczenia przez osobę trzecią. Z okoliczności sprawy jasno wynikało bowiem, że strony czynności prawnej, jak i osoba trzecia, przez wiele lat celowo nie dążyły do potwierdzenia umowy darowizny, działając tym samym w sposób oczywisty na szkodę wierzycieli. Podstawą do przyjęcia umowy za definitywnie wadliwą mogła być okoliczność, że dalsze oczekiwanie na wyrażenie zgody przez osobę trzecią jest całkowicie niecelowe oraz, że taki stan powoduje pokrzywdzenie wierzycieli, a nawet stanowi zagrożenie dla pewności i bezpieczeństwa obrotu. W omawianej sprawie bowiem obdarowany, pomimo że umowa darowizny była czynnością prawną niezupełną, rozporządził przedmiotem darowizny poprzez zawarcie w stosunku do niego umową zamiany. Poprzez taki ciąg zdarzeń wiele podmiotów zostało dotkniętych skutkami braku potwierdzenia umowy przez osobę trzecią. Pomimo powyższych argumentów i okoliczności Sąd Najwyższy uznał, iż umowa darowizny - wobec braku jej potwierdzenia -

⁶⁵⁰ Z. Radwański [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2008, s. 303; tak również A. Janas [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I...*, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2018, art. 63, nb 7.

⁶⁵¹ Wyrok SN z 13.06.2001 r., II CKN 507/00, OSP 2002, nr 1, poz. 3, LEX nr 48928.

obarczona jest wyłącznie stanem bezskuteczności zawieszony⁶⁵². Pomimo tego, że powyższe orzeczenie Sądu Najwyższego spotkało się krytyką⁶⁵³, to nie zakwestionowano jednak co do zasady twierdzenia, że brak wyrażenia zgody przez osobę trzecią, pomimo znacznego upływu czasu i złej woli stron umowy darowizny, jak i samej osoby trzeciej, skutkuje wyłącznie bezskutecznością zawieszoną, bez możliwości uznania takiej umowy za nieważną. W swej glosie potwierdza to w szczególności M. Nazar, podnosząc, że wyrażenie zgody przez osobę trzecią lub odmowa jej wyrażenia nie zostały ograniczone żadnym terminem ustawowym⁶⁵⁴. Na marginesie warto zauważyć, że w wyroku tym Sąd Najwyższy przyjął, że kontrahent umowy zawartej z jednym z małżonków bez wymaganej zgody drugiego małżonka, który celowo nie żąda jej potwierdzenia przez tego małżonka i wyrządza tym szkodę osobie trzeciej, ponosi odpowiedzialność na podstawie art. 415 KC⁶⁵⁵.

W orzeczeniu wydanym niespełna siedem miesięcy po wyżej omawianym Sąd Najwyższy, rozpoznając inną sprawę, wydał wyrok⁶⁵⁶, w którym wyraził zgoła odmienne zapatrywanie na zagadnienie właściwego momentu na wyrażenie zgody przez osobę trzecią. W uzasadnieniu tego wyroku SN wskazał bowiem, że potwierdzenie czynności prawnej przez osobę trzecią winno nastąpić w „rozsądnym terminie”, a – co za tym idzie – stan bezskuteczności zawieszony nie może trwać przez czas nieokreślony. Okolicznością, która może sprawić, że potwierdzenie czynności prawnej przez osobę trzecią może być niedopuszczalne, jest m.in. „znacznym upływ czasu”. Poprzez takie stwierdzenie SN potwierdził, że - mając na względzie zasadę pewności obrotu - nie można dopuścić do sytuacji, w której czynność prawna przez wiele lat będzie posiadać status czynności prawnej niezupełnej. Pogląd wyrażony przez SN nie znalazł jednak większej aprobaty w literaturze – zarzucano mu głównie, że w istocie stanowi próbę tworzenia prawa⁶⁵⁷. W opinii autorki jednak, wyrok ten należy uznać za krok w dobrym kierunku, bacząc w szczególności na konieczność wyeliminowania patologicznych sytuacji, w których stan bezskuteczności zawieszony trwa bez jakichkolwiek ograniczeń czasowych. Już sam fakt zwrócenia na powyższe uwagi przez SN należałoby uznać

⁶⁵² Więcej w temacie rozporządzenia przedmiotem umowy w okresie bezskuteczności zawieszony – zob. rozdz. 7.3.4. rozprawy.

⁶⁵³ Zob. glosa częściowo krytyczna: M. Pyziak-Szafnicka, *Glosa do wyroku SN z dnia 13.06.2001, II CKN 507/00*, OSP 2002, nr 11, 553-556.

⁶⁵⁴ Zob. M. Nazar, *Glosa do wyroku SN z dnia 13.06.2001, II CKN 507/00*, OSP 2002, z. 1, s. 10-13.

⁶⁵⁵ Tak M. Pyziak-Szafnicka, *Glosa do wyroku SN z dnia 13 czerwca 2001 r., II CKN 507/00...*, s. 555 – autorka wskazuje, że „Współmałżonek, który świadomie potwierdza sprzeczny z prawdą stan prawny, popełnia czyn niedozwolony. Nasilenie złej woli małżonków działających w zмовie jest jeszcze większe. Ich odpowiedzialność odszkodowawcza na podstawie art. 415 k.c. nie powinna więc budzić wątpliwości.” Zob. również S. Brzeszczyńska, *Umowy w obrocie nieruchomościami*, Warszawa 2005, s. 42.

⁶⁵⁶ Wyrok SN z 31.01.2002 r., IV CKN 1325/00, LEX nr 53149.

⁶⁵⁷ Zwraca na to uwagę: B. Jelonek-Jarco, *Artykuł 63 k.c. ...*, s. 136.

za doniosłe. Niemniej jednak, celem uniknięcia zarzutu tworzenia prawa przez sądy, kwestia ta winna być uregulowana bezpośrednio w przepisach obowiązującego prawa. Należałoby to uznać za istotne w szczególności z uwagi na fakt, że późniejsze orzecznictwo również wskazuje na jakikolwiek brak ograniczenia czasowego w zakresie uprawnienia do potwierdzenia czynności prawnej⁶⁵⁸.

Celem uniknięcia tego typu sytuacji i zaradzeniu wieloletniemu niepotwierdzaniu umów, wyrażono pogląd (na gruncie art. 37 KRO), że nie ma przeszkód, aby w czynności prawnej, dla której wymagana jest zgoda, umieścić termin, do którego zgoda powinna zostać wyrażona⁶⁵⁹. Z upływem tego terminu, jeśli zgoda nie została wyrażona, czynność prawna zostaje dotknięta nieważnością⁶⁶⁰. Nie wydaje się jednak, aby rozwiązanie to miało rozwiązać zaistniały problem. Przerzuca to bowiem na strony kwestię, która winna być uregulowana w przepisach obowiązującego prawa.

Warto również wskazać, iż polski ustawodawca zapobiega w niektórych konstrukcjach długotrwałej niepewności w zakresie skuteczności czynności prawnych. Polskie prawo cywilne przewiduje bowiem dosyć krótkie terminy w tym zakresie - np. rok na uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu czy groźby (art. 88 § 2 KC), dwa miesiące na wyrażenie zgody przez zgromadzenie wspólników/walne zgromadzenie/radę nadzorczą na czynność prawną, dla której ustawa przewiduje obowiązek wyrażenia zgody (art. 17 § 2 w zw. z art. 17 § 1 KSH). W Projekcie z 2015 r. wskazano również, wzorując się na art. 17 KSH, że, jeżeli do dokonania czynności prawnej przez osobę prawną ustawa wymaga zgody innego organu niż ten, który złożył oświadczenie woli, skuteczność czynności prawnej dokonanej bez wymaganej zgody zależy od jej potwierdzenia w terminie dwóch miesięcy od złożenia oświadczenia woli⁶⁶¹. Można więc zaobserwować, że w niektórych przypadkach ustawodawca dąży zatem do usunięcia trwania stanu niepewności, wyznaczając w tym zakresie konkretny, z góry określony (i niekiedy dosyć krótki) termin. W sytuacji natomiast potwierdzenia czynności prawnej przez osobę trzecią brak jest takowego terminu. W literaturze można odnaleźć stanowisko, że brak tego terminu stanowi część dużo szerszego problemu polskiego prawa cywilnego, jakim jest brak ogólnej regulacji w zakresie terminów

⁶⁵⁸ Tak np., na gruncie 103 KC, wyrok SA w Warszawie z 15.09.2017 r., I ACa 937/16, LEX nr 2376954.

⁶⁵⁹ Tak J. S. Piąkowski [w:] *System Prawa Rodzinnego...*, (wyd. 1985), s. 414.

⁶⁶⁰ G. Jędrejek, *Zarząd...*, s. 105.

⁶⁶¹ Projekt z 2015 r., s. 56 – w uzasadnieniu projektu wskazano również że treść projektowanego art. 39 jest „wzorowana na art. 17 k.s.h., stanowi uogólnienie przewidzianego tam rozwiązania – tak, by miało ono zastosowanie do osób prawnych w ogóle.”

na wykonywanie uprawnień kształtujących (analogicznie jak uczyniono to w przypadku rozszczeń majątkowych za pomocą ustanowienia terminów przedawnienia)⁶⁶².

Podsumowując powyższe rozważania, należałoby dojść do wniosku, iż niezbędna jest w omawianym zakresie interwencja ustawodawcy i zmiana treści ogólnej regulacji dotyczącej zgody osoby trzeciej w zakresie terminu, w którym możliwe jest potwierdzenie czynności prawnej. Trwanie przez pewien czas stanu bezskuteczności zawieszanej jest oczywiście uzasadnione, gdyż sankcja w postaci nieważności mogłaby niekiedy niepotrzebnie zniweczyć skutki dokonanej czynności prawnej i dlatego ustawodawca zdecydował się na rozwiązanie dające szansę uniknięcia negatywnych jej konsekwencji. Niemniej, aby uniknąć analogicznej polemiki, która miał miejsce na gruncie wyżej omówionych spraw rozpoznawanych przez SN, ustawodawca powinien wprost rozstrzygnąć, czy zgoda (potwierdzenie) osoby trzeciej może być wyrażona w każdym czasie, nawet po znacznym upływie czasu, czy też zgoda winna zostać wyrażona w - z góry określonym w ustawie - terminie. Mając natomiast na względzie niebezpieczeństwa płynące z długotrwałego stanu bezskuteczności zawieszanej, bacząc równocześnie na interes innych podmiotów zainteresowanych wyjaśnieniem sytuacji stron niezupełnej czynności prawnej, przychylić należy się, zdaniem autorki, do drugiej z opcji – tj. ustawowego określenia terminu, w którym osoba trzecia może potwierdzić czynność prawną. Zatem *de lege ferenda* należy wysunąć postulat wprowadzenia przez polskiego ustawodawcę terminu zawitego na wyrażenie zgody przez osobę trzecią, po upływie którego potwierdzenie czynności prawnej nie będzie możliwe⁶⁶³. Mając zaś na względzie treść innych przepisów w zakresie oświadczeń woli, wydawać by się mogło, że okres np. jednego roku na potwierdzenie czynności prawnej przez osobę trzecią (jak w przypadku terminu na uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu czy groźby) powinien być okresem wystarczającym. Odpowiedni przepis w tym przedmiocie powinien znaleźć się również w ogólnej regulacji modelowej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej.

7.3.3 Skutki w okresie trwania bezskuteczności zawieszanej

Jak już wyżej wielokrotnie wskazano, w przypadku *negotium claudicans* mamy do czynienia ze swoistym stanem zawieszenia i niepewności. W omawianej sytuacji bowiem,

⁶⁶² Tak J. Grykiel [w:] *Czynności...*, s. 147.

⁶⁶³ Zwróciła na to również uwagę T. Mróz – zob. też, *Zgoda...*, s. 198, a także M. Kozik, *Zgoda...(cz. I)*, Rejent 2007, nr 3, s. 83.

między złożeniem oświadczeń woli przez strony czynności a potwierdzeniem ich przez osobę trzecią upływa jakiś czas, w którym nie wiadomo jeszcze, czy złożone oświadczenia wywołują skutki prawne, czy też nie. Jeśli bowiem osoba trzecia nie dokona potwierdzenia, to czynność ta nie wywołuje żadnych skutków prawnych. Jednakże, w razie ewentualnego potwierdzenia, skutki te następują i to z mocą wsteczną.

Gdy osoba trzecia czynności prawnej jeszcze nie potwierdziła, wątpliwości budzić może kwestia, czy rzeczywiście można już mówić o „dokonaniu” czynności prawnej przez strony tej czynności. Należy wszakże mieć na względzie, że normatywne reguły konstytucyjne czynności prawnej wyrażone w ustawie przewidują wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej właśnie do dokonania czynności prawnej⁶⁶⁴. Przyjmując natomiast za trafny pogląd, że zgoda osoby trzeciej udzielana na podstawie art. 63 KC nie jest samodzielną czynnością prawną, lecz jedynie oświadczeniem woli, będącym elementem czynności prawnej, na której dokonanie zgoda jest wyrażana, można dopuścić twierdzenie, że w czasie „zawieszenia skuteczności”, w którym nie doszło jeszcze do definitywnego przesądzenia losu czynności prawnej, tę czynność można byłoby traktować jako jeszcze niedokonaną - niekompletną. Takie ujęcie korespondowałoby z poglądem Z. Radwańskiego - że dopóki zgoda przez osobę trzecią nie zostanie wyrażona, czynność ta po prostu nie jest dokonana⁶⁶⁵. W tym swoistym okresie zawieszenia czynność prawna nie spełnia wymogów w prawie dla niej określonych, które to wymogi warunkują jej skuteczność i niewadliwość (reguł istotnościowych)⁶⁶⁶. Jak wskazuje M. Gutowski, przed osiągnięciem przez daną czynność prawną „stanu niewadliwości”, np. w następstwie jej potwierdzenia (bezskuteczność zawieszona), czynność ta może być uważana za dotkniętą sankcją – ponieważ w danym punkcie czasowym substrat nie spełnia reguł istotnościowych⁶⁶⁷. Cała kontrowersja wynika zatem w istocie z tego, że sankcja – w przypadku bezskuteczności zawieszanej - nie ma charakteru definitywnego (jest sankcją o charakterze czasowym). Pomimo tego, że rzeczywiście *negotium claudicans* można traktować jako czynność prawną jeszcze niedokonaną (niekompletną), to nie jest błędne

⁶⁶⁴ Art. 63 § 1 *in principio* KC stanowi bowiem: „Jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej (...)”

⁶⁶⁵ Z. Radwański [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2002, s. 443.

⁶⁶⁶ M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 204. Więcej na temat reguł istotnościowych i konstytucyjnych – zob. *Ibidem*, s. 26-27, gdzie zgodnie ze stanowiskiem M. Gutowskiego: „W ramach czynności prawnych zgodność z regułami konstytucyjnymi przesądzać będzie o ważności czynności i możliwości wywołania przez nią skutków prawnych. Natomiast niezgodność z regułami istotnościowymi stwarzać będzie dla strony możliwość spowodowania wzruszenia skutków prawnych czynności, w całości lub w części, w określonym trybie. Tak projektowany sposób ujęcia reguł wiąże się z zaakceptowaniem określonego sposobu rozumienia pojęcia reguł: konstytucyjnych i istotnościowych.” Por. także tenże, *Wzruszalność czynności prawnej*, Warszawa 2019, s. 33-44; tenże, *O regułach dokonywania czynności prawnych*, PiP 2010, nr 8, s. 18 i n.

⁶⁶⁷ M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 205.

stwierdzenie, że czynność ta jest dotknięta sankcją. Tyle że należy mieć na myśli sankcję o charakterze jeszcze niedefinitywnym⁶⁶⁸.

Zdaniem autorki w omawianym przypadku nie można twierdzić, że czynność ta nie istnieje czy też jest ona niedokonana. Jest ona bowiem dokonana, ale jeszcze nieskutecznie, gdyż brakuje do jej skuteczności niezbędnego elementu w postaci zgody osoby trzeciej. Dlatego też nazywana jest ona czynnością prawną niezupełną – gdyż wymaga jeszcze stosownego „uzupełnienia” poprzez zgodę osoby trzeciej. Na to, że w okresie zawieszenia czynność prawna istnieje i wiąże strony, wskazuje już samo brzmienie niektórych przepisów, w treści których wskazuje się, że dopiero w razie bezskutecznego terminu na wyrażenie zgody przez osobę trzecią, strona „staje się wolna” (zob. np. art. 18 § 3, 103 § 2 KC, art. 37 § 2 KRO). Z powyższego można wnioskować, że w okresie trwającego zawieszenia stron tej czynności „wolna” nie jest. Skutkiem tego jest przyjęcie, że czynność prawna w okresie zawieszony bezskuteczności wiąże strony w tym sensie, że osoby, które złożyły oświadczenia woli, są związane czynnością niezupełną w ten sposób, że żadna z nich nie może cofnąć swego oświadczenia woli⁶⁶⁹ (np. nie może od umowy odstąpić, chyba że istnieje w tym zakresie inna - niż brak zgody osoby trzeciej - podstawa ustawowa lub umowna). W związku z tym, strony muszą pozostawać w gotowości do wykonania umowy w razie wyrażenia zgody przez osobę trzecią⁶⁷⁰. Z uwagi na powyższe, przyjmuje się też, że przed udzieleniem zgody lub odmową jej wyrażenia przez osobę trzecią, zainteresowane podmioty nie mogą wnosić o stwierdzenie jej nieważności, używając argumentu, jakoby została zawarta pomimo braku wyrażonej zgody. W okresie, w którym potwierdzenie przez osobę trzecią jest jeszcze dopuszczalne, zachodzi stan bezskuteczności zawieszony, którego z oczywistych względów nie można identyfikować z nieważnością czynności prawnej. Dopóki zatem potwierdzenie umowy jest możliwe, dopóty żądanie ustalenia nieważności umowy z powodu braku zgody jest przedwczesne, co zostało potwierdzone również w orzecznictwie Sądu Najwyższego⁶⁷¹.

Słusznie również wskazano w judykaturze, że brak zgody osoby trzeciej powodujący wadliwość czynności prawnej wpływa na to, że czynność ta nie wywołuje skutków, niemniej strony są nią związane i żadna z nich w czasie oczekiwania na ewentualne potwierdzenie nie może dowolnie ignorować obowiązków wynikających z tej umowy⁶⁷². Pojawia się jednakże

⁶⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁶⁹ *Ibidem*, s. 203.

⁶⁷⁰ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 397.

⁶⁷¹ Zob. uchwała SN z 05.03.1981 r., III CZP 1/81, OSNCp 1981, nr 8, poz. 145, LEX nr 2620; uchwała SN z 26.03.2002 r., III CZP 15/02, OSNC 2003, nr 1, poz. 6, LEX nr 51707; wyrok SN z 23.03.2001 r., V CKN 99/01, Legalis nr 278608; wyrok SN z 29.05.2007 r., V CSK 69/07, LEX nr 442625.

⁶⁷² Zob. wyrok SA w Warszawie z 30.10.2013 r., VI ACa 523/13, LEX nr 1430893.

pytanie w zakresie konsekwencji prawnych ewentualnego naruszenia tego obowiązku. Jeśli czynność prawna nie zostanie ostatecznie potwierdzona, to wydaje się, że takie działania czy też zaniechania nie wywołają - co do zasady - żadnych skutków prawnych. Jednakże przy istnieniu szczególnej podstawy prawnej, możliwym będzie powstanie odpowiedzialności z tytułu *culpa in contrahendo* (art. 72 § 2 KC)⁶⁷³. W przypadku wyrażenia zgody przez osobę trzecią po dokonaniu czynności prawnej, która to zgoda wywołuje skutki *ex tunc*, to wydaje się, że takie działania/zaniechania stron będą mogły rodzić „normalną” odpowiedzialność odszkodowawczą (art. 471 i n. KC).

W tym miejscu wskazać należy na odosobniony pogląd R. Majdy, zgodnie z którym, w braku zgody osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej, czynność taka jest bezwzględnie nieważna, chyba że przepis szczególny wprowadza inne skutki niewyrażenia zgody⁶⁷⁴. Autor wprost wskazuje: „Nie podzielam poglądu autorów uznających, że w braku zgody osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej mamy do czynienia z sankcją bezskuteczności zawieszanej.”⁶⁷⁵ Zdaniem autora czynność taka może być potwierdzona przez osobę trzecią, co skutkuje ważnością tej czynności od chwili jej dokonania. Niemniej w okresie między dokonaniem czynności przez stronę (strony) a chwilą potwierdzenia, nikt nie jest związany jej treścią i ewentualne czynności dokonane przez którąkolwiek ze stron umowy niweczące jej skutki nie mogą stać się podstawą ewentualnych roszczeń, w tym także odszkodowawczych, jak to ma miejsce w przypadku bezskuteczności zawieszanej. Jeżeli wskutek takich zachowań zobowiązanie stanie się niemożliwe, umowa będzie nieważna ze skutkiem *ex tunc*⁶⁷⁶. Przyjmując, że czynność prawna dokonana bez zgody osoby trzeciej może być potwierdzona i wiąże strony, stanowisko R. Majdy należy uznać za całkowicie bezzasadne, gdyż - co oczywiste - mamy w tym przypadku do czynienia z bezskutecznością zawieszoną, a nie nieważnością czynności prawnej. Taka czynność, wbrew pogładowi autora, wiąże bowiem strony. Stanowiska tego nie daje się nadto obronić, z uwagi na brzmienie art. 58 i art. 63 KC. Zgodnie bowiem z art. 58 § 1 KC, czynność prawna sprzeczna z ustawą jest nieważna, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek. Wobec czego, w przypadku

⁶⁷³ Tak również Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 397. Oczywiście, jak słusznie wskazała też T. Mróz (zob. też, *Zgoda ...*, s. 174), należy zaznaczyć, że jeśli do dokonania czynności potrzebna jest zgoda osoby trzeciej, a osoba ta zgody odmówi, nie jest możliwe z tego powodu postawienie jej zarzutu *culpa in contrahendo*. Naganne zachowanie musi bowiem mieć miejsce po stronie podmiotu, który prowadzi negocjacje, a nie innego podmiotu. Więcej w temacie odpowiedzialności w ramach *culpa in contrahendo* – zob. D. Zawistowski, *Wina w kontraktowaniu (culpa in contrahendo) na tle zmian w kodeksie cywilnym* [w:] *Zawieranie i wykonywanie umów. Wybrane zagadnienia*, red. E. Gniewek, Wrocław 2004, s. 282.

⁶⁷⁴ R. Majda [w:] *Kodeks...*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 30.

⁶⁷⁵ *Ibidem*.

⁶⁷⁶ *Ibidem*.

braku art. 63 KC i przepisów szczególnych regulujących poszczególne przypadki wymagające zgody osoby trzeciej – czynność prawna, która zostałaby dokonana bez takiej zgody, rzeczywiście powinna byłaby zostać uznana za nieważną. Art. 63 KC przewiduje bowiem wyjątek, gdyż czynność prawna dokonana bez zgody nie jest bowiem nieważna (choć jeszcze nie spełnia wszystkich wymogów ustawowych), a jej definitywna wadliwość pojawi się dopiero w razie odmowy jej potwierdzenia lub też bezskutecznego upływu terminu do jej potwierdzenia. Skutek wsteczny nakazuje bowiem przyjęcie fikcji, zgodnie z którą czynność prawna powinna być traktowana tak, jakby była w pełni skuteczna nie od chwili potwierdzenia, a już od momentu jej dokonania. Zresztą tego rodzaju skutek odpowiada zwykle woli samych stron. Co istotne, skutek wsteczny ma miejsce zarówno w przypadku czynności prawnych zobowiązujących, jak i rozporządzających.

Należałoby również wskazać, iż na gruncie § 184 ust. 1 niem. KC, skutek wsteczny potwierdzenia może zostać wyłączony. W doktrynie niemieckiej przyjmuje się, że wyłączenie to może nastąpić nie tylko na mocy ustawy, ale również na mocy decyzji samych stron czynności prawnej⁶⁷⁷. W polskiej doktrynie natomiast wskazuje się, że reguły przewidziane w art. 63 § 1 zd. 1 i § 2 mają z natury rzeczy charakter imperatywny. W związku z czym w literaturze wyrażono pogląd, że należałoby odrzucić możliwość określenia przez same strony czynności prawnej lub przez osobę trzecią potwierdzającą czynność prawną, że potwierdzenie będzie wywoływało skutki *pro futuro*⁶⁷⁸. Rzeczywiście, za słuszne należałoby przyjąć, że skutku wstecznego zgody następczej nie może uchylić - co wydaje się oczywiste - wyrażająca zgodę osoba trzecia⁶⁷⁹. Niemniej jednak, zdaniem autorki, strony umowy mogą jednak postanowić, że potwierdzenie wywrze jedynie skutek *ex nunc*. Będzie to natomiast równoznaczne z zawieszeniem skutków składanych oświadczeń woli do czasu udzielenia zgody (warunek) i rozstrzygnięciem kolizji pomiędzy art. 63 § 1 zd. 2 KC a art. 90 KC na rzecz tego ostatniego⁶⁸⁰. W opinii autorki natomiast, celem uniknięcia wątpliwości interpretacyjnych, analogicznie jak w prawie niemieckim, przepis ogólny dotyczący zgody osoby trzeciej powinien przewidywać możliwość wyłączenia skutku *ex tunc* zgody osoby trzeciej przez strony czynności podstawowej. Należałoby zatem ująć tę kwestię wprost w treści regulacji modelowej.

⁶⁷⁷ K. H. Schramm [w:] *Münchener Kommentar...*, München 2003, s. 1840.

⁶⁷⁸ Tak J. Zawadzka, *Warunek...*, s. 376; odrzuca to również P. Drapała, wskazując, że „(...) dotychczasowemu dłużnikowi nie przysługuje kompetencja do zmiany zasady retroaktywności zgody poprzez wskazanie w swoim oświadczeniu innej daty wstąpienia w dług” – zob. tenże, *Zwalniające...*, s. 132.

⁶⁷⁹ Por. postanowienie SN z 10.04.2014 r., I CSK 406/13, LEX nr 223028.

⁶⁸⁰ Tak R. Trzaskowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I...*, red. J. Gudowski, Warszawa 2021, art. 63, nb 5.

KKPC spostrzegła, że koniecznym jest swoistego rodzaju uprzywilejowanie strony, która nie wiedziała o konieczności uzyskania zgody osoby trzeciej. Projekt KC przewiduje bowiem w art. 67 § 4, że strona zawierająca umowę, której złożono oświadczenie woli wymagające zgody osoby trzeciej, może odwołać swoje oświadczenie woli o zawarciu umowy do chwili potwierdzenia, chyba że składając je wiedziała o potrzebie uzyskania zgody⁶⁸¹. Komisja Kodyfikacyjna przewidziała zatem, że w okresie trwania bezskuteczności zawieszony strona może odwołać swoje oświadczenie do momentu potwierdzenia czynności przez osobę trzecią, pod warunkiem jednak, że nie wiedziała o konieczności uzyskania zgody. W uzasadnieniu projektu wskazano, że na podstawie tego przepisu zmodyfikowano regulę dotyczącą związania kontrahenta osoby, ze względu na sytuację której zgoda jest potrzebna, czynnością dotkniętą bezskutecznością zawieszoną⁶⁸². Jest on wprawdzie związany skutkami tej czynności, ale co do zasady może je zniweczyć poprzez odwołanie swojego oświadczenia woli. Choć projektowany przepis tego wprost nie stanowi, należałoby przyjąć, że odwołanie nie jest dopuszczalne, gdy został wyznaczony termin do potwierdzenia czynności. Osłabienie związania skutkami czynności kulejącej miałoby służyć uniknięciu „pułapki” niepewności dotyczącej osoby, która nie była świadoma statusu kontrahenta, z którym nie dokonałaby czynności, wiedząc o istniejących ograniczeniach. Odwołanie do art. 67 § 4 Projektu z 2015 r. znaleźć można też w projektowanym art. 128 dotyczącym działania fałszywego pełnomocnika, w związku z czym druga strona może – zamiast zwrócić się o potwierdzenie czynności prawnej do mocodawcy – odwołać swoje oświadczenie woli o zawarciu umowy do chwili potwierdzenia, jeżeli nie wiedziała o działaniu pełnomocnika bez umocowania lub z przekroczeniem umocowania w chwili dokonywania czynności. Jak wskazano - przepis ten lepiej chroni interesy kontrahenta rzekomego pełnomocnika, nie zmusza go bowiem do czekania na decyzję mocodawcy⁶⁸³. W opinii autorki należałoby ocenić projektowaną regulację pozytywnie i powinna ona znaleźć odzwierciedlenie w regulacji modelowej.

7.3.4 Rozporządzenie przedmiotem umowy w okresie bezskuteczności zawieszony

Przyjęta w kodeksie cywilnym koncepcja wstecznego skutku potwierdzenia czynności prawnej niesie ze sobą bardzo istotne i poważne konsekwencje praktyczne. Należy bowiem spróbować odpowiedzieć na pytanie, czym skutkuje rozporządzenie przedmiotem umowy

⁶⁸¹ Projekt z 2015 r., s. 93.

⁶⁸² *Ibidem*, s. 94

⁶⁸³ *Ibidem*, s. 191.

przed jej potwierdzeniem przez osobę trzecią, tj. jego rozporządzeniem w okresie bezskuteczności zawieszony. Pomimo bowiem związania stron czynnością prawną, czynność taka nie wywołuje wszystkich skutków prawnych, a w szczególności – jeśli miało na jej podstawie dojść do przeniesienia własności rzeczy (prawa) na rzecz drugiej strony – zbywca, do momentu potwierdzenia, pozostaje niewątpliwie właścicielem tej rzeczy (praw). Co więcej, jego prawo do rozporządzenia przedmiotem czynności prawnej nie jest w żaden sposób ograniczone.

Dla dalszych rozważań jako przykład można wskazać następującą sytuację. A zawiera z B umowę darowizny nieruchomości, która wymaga zgody C. Żadna ze stron nie występuje jednak do C z wnioskiem o potwierdzenie umowy darowizny. Następnie A zawiera analogiczną umowę z D, tym razem jednak uzyskuje zgodę C (lub w ogóle takiej zgody nie potrzebuje). Następnie B - pomimo zawarcia umowy pomiędzy A i D - występuje jednak do C z prośbą o potwierdzenie pierwotnej umowy zawartej pomiędzy A i B i – co więcej – zgodę tę uzyskuje. Pojawia się pytanie, kto jest właścicielem tej nieruchomości i na jakich przepisach należy ustalić tę okoliczność. Gdyby przyjąć za podstawę wyłącznie art. 63 KC, mając na względzie skutek wsteczny potwierdzenia, należałoby bowiem przyjąć, że właścicielem nieruchomości jest B. Rodzi się jednak pytanie, czy rzeczywiście w takiej sytuacji D nie przysługują żadne środki ochrony, zwłaszcza w sytuacji, gdy działał on w dobrej wierze? Wątpliwa wydaje się możliwość zastosowania do omawianego przypadku przepisów o rękojmi wiary publicznej ksiąg wieczystych, gdyż w chwili zawierania umowy z D, podmiot A był uprawniony do rozporządzenia nieruchomości (był jej właścicielem). Dopiero bowiem w momencie wyrażenia zgody przez C, skutek wsteczny zgody spowodował, że A należy traktować tak, jakoby nie był on uprawniony do rozporządzania nieruchomości i to już od momentu zawarcia umowy z B. Skoro więc A należy traktować jako nieuprawnionego ze skutkiem wstecznym, to do D należy zastosować przepisy chroniące nabywcę w dobrej wierze.

Niemniej jednak, celem dalszych rozważań należy przywołać w tym miejscu już uprzednio przytoczony⁶⁸⁴ projekt części ogólnej prawa cywilnego z 1947 roku. Art. 78 § 2 projektu wprost odwoływał się do przepisów o ochronie dobrej wiary⁶⁸⁵. W doktrynie wskazywano ówczesnie, że przez skutek wsteczny potwierdzenia czynności prawne sprzeczne z czynnością główną stają się bezskuteczne⁶⁸⁶. Treść projektowanego art. 78 nie znalazła jednak

⁶⁸⁴ Zob. rozdział 2.3. pracy.

⁶⁸⁵ Zob. *Projekt części ogólnej kodeksu cywilnego*, Przegląd Notarialny 1948, t. I, s. 230.

⁶⁸⁶ M. Lisiewski, *Projekt części ogólnej prawa cywilnego (III)*, Przegląd Notarialny 1948 (t. I), z. VI, s. 499.

odzwierciedlenia w POPC, podobnie zresztą jak w późniejszych projektach kodeksu cywilnego. Ostatecznie więc zabrakło stosownego odwołania do przepisów o ochronie nabywcy w dobrej wierze również w treści aktualnego art. 63 KC.

W poszukiwaniu odpowiedzi na powyższe zagadnienie warto odwołać się do § 184 ust. 2 BGB, zgodnie z treścią którego skutek wsteczny zgody nie powoduje bezskuteczności rozporządzeń dokonanych przez potwierdzającego przed potwierdzeniem czynności, jak również rozporządzeń dokonanych w drodze postępowania egzekucyjnego lub zabezpieczenia mienia oraz rozporządzeń dokonanych przez syndyka. Regulacja ta jest konsekwencją przyjęcia, że potwierdzenie czynności jest możliwe tylko wtedy, gdy osoba potwierdzająca czynność jest uprawniona do rozporządzania rzeczą w chwili potwierdzenia⁶⁸⁷. Zatem rozporządzenia dokonane przez potwierdzającego przed potwierdzeniem czynności dokonanej przez inną osobę są skuteczne i ważne, ponieważ na skutek czynności prawnej, która została dokonana bez jego zgody, nie traci on uprawnienia do rozporządzenia⁶⁸⁸. Reasumując powyższe, potwierdzenie udzielone po rozporządzeniu rzeczą przez potwierdzającego jest bezskuteczne⁶⁸⁹. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, iż hipoteza § 184 ust. 2 KC niem. nie obejmuje sytuacji, w których dla dokonania czynności prawnej niezbędna jest zgoda osoby trzeciej, niebędącej stroną czynności. Z chwilą potwierdzenia taka czynność staje się w pełni skuteczna, a wszelkie rozporządzenia dokonane przed potwierdzeniem należy uznać za bezskuteczne. W tych przypadkach bowiem brak jest tożsamości pomiędzy osobą potwierdzającą czynność prawną a osobą dokonującą rozporządzenia. Wykładnia rozszerzająca powyższego przepisu jest zatem niedopuszczalna⁶⁹⁰. Z uwagi na powyższe, w sytuacji, gdy wskutek potwierdzenia czynność prawna staje się w pełni ważna i skuteczna, osoba rozporządzająca traci ze skutkiem wstecznym prawo do rozporządzenia, a – co za tym idzie – zastosowanie będą miały przepisy o ochronie nabywcy w dobrej wierze.

Przechodząc z powrotem na grunt prawa polskiego, analizując skutki wsteczne potwierdzenia czynności, należałoby uwzględnić rozwiązanie przyjęte w ustawodawstwie niemieckim i - co za tym idzie - wyróżnić dwie sytuacje. Pierwszą, w której osoba potwierdzająca czynność prawną jest równocześnie osobą, która wcześniej dokonała rozporządzenia (np. sytuacja, w której przy dokonywaniu czynności działał za stronę *falsus*

⁶⁸⁷ Decydującym momentem nie jest zatem moment dokonania czynności, ale moment potwierdzenia czynności – por. K. H. Schramm [w:] *Münchener Kommentar...*, München 2003, s. 1839.

⁶⁸⁸ W. Flume, *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts...*, s. 909; K. H. Schramm [w:] *Münchener Kommentar...*, München 2003, s. 1841.

⁶⁸⁹ W. Flume, *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts...*, s. 911.

⁶⁹⁰ K. H. Schramm [w:] *Münchener Kommentar...*, München 2003, s. 1839 i 1843.

procurator). W drugiej natomiast brak byłoby tożsamości pomiędzy osobą dokonywającą czynności oraz osobą dokonywającą rozporządzenia. Przyglądając się pierwszemu przykładowi, wydaje się, że odpowiednim byłoby przyjęcie, analogicznego, jak w prawie niemieckim, rozwiązania. A mianowicie – jeśli osoba, w której imieniu działał np. fałszywy pełnomocnik, rozporządzi rzeczą, która była przedmiotem czynności prawnej zawartej w jej imieniu przez tego pełnomocnika, to traci ona prawo do potwierdzenia pierwotnej czynności, której przedmiotem była ta sama rzecz. Osoba ta bowiem, z dniem rozporządzenia rzeczą, przestała być bowiem jej właścicielem i utraciła prawo do potwierdzenia czynności, której ta rzecz była przedmiotem. Ponadto ewentualne potwierdzenie czynności byłoby sprzeczne z dokonaną uprzednio przez tę osobę czynnością prawną. Wniosek tego rodzaju nie wynika jednakże z treści art. 63 KC, więc wskazane byłoby uregulowanie tej kwestii w kodeksie cywilnym na wzór prawa niemieckiego. W drugim natomiast przykładzie, gdy brak jest tożsamości pomiędzy osobą dokonywającą rozporządzenia a potwierdzającą uprzednio zawartą czynność prawną, sprawa już nieco się komplikuje, gdyż możliwe byłyby do przyjęcia dwa potencjalne podejścia. Pierwszy z nich zakłada, że w momencie rozporządzenia rzeczą w czasie, gdy uprzednio dokonana czynność prawna dotycząca tej samej rzeczy dotknięta jest bezskutecznością zawieszoną, osoba trzecia nie ma uprawnienia do potwierdzenia pierwotnej czynności, gdyż takowe potwierdzenie byłoby bezprzedmiotowe z uwagi na fakt, że osoba będąca stroną czynności bezskutecznie zawieszony, rzeczą tą rozporządziła i nie jest już jej właścicielem. Zgodnie natomiast z drugim podejściem, z uwagi na istotę wstecznego skutku potwierdzenia czynności prawnej polegającego właśnie na tym, że wszelkie rozporządzające czynności prawne dokonane w okresie bezskuteczności zawieszony tracą - z chwilą potwierdzenia - skutek rozporządzający, ochrona nabywców możliwa będzie wyłącznie na podstawie przepisów o ochronie nabywców w dobrej wierze. Wydaje się, że należałoby opowiedzieć się za drugim z zaprezentowanych wyżej rozwiązań. Wskazywałoby na to chociażby ujęcie historyczne regulacji art. 63 KC, o którym była wyżej, w szczególności ujęte w projekcie przepisów ogólnych prawa cywilnego odwołanie do ochrony nabywców w dobrej wierze. Z niewiadomych przyczyn ustawodawca nie dodał w POPC oraz aktualnym KC wspomnianego odwołania. Możliwym jest, iż dla ustawodawcy było w omawianym przypadku oczywiste zastosowanie przepisów o ochronie nabywców w dobrej wierze. Jeżeli bowiem sam ustawodawca nadaje potwierdzeniu skutek *ex tunc* (art. 63 § 1 zd. 2 KC), nie powinien budzić wątpliwości fakt, że zbywca – w momencie potwierdzenia czynności przez osobę trzecią – przestaje być właścicielem rzeczy ze skutkiem wstecznym, co z kolei skutkuje przyjęciem, że ewentualne czynności rozporządzające dokonane przez niego w okresie bezskuteczności

zawieszanej zostały dokonane przez osobę do tego nieuprawnioną. W związku z tym, do omawianego przypadku powinny być zastosowane przepisy o ochronie nabywcy w dobrej wierze, zarówno w zakresie ruchomości (art. 169 KC), jak i nieruchomości (art. 5 i n. UKW). Niemniej jednak, w przypadkach, które nie są objęte zakresem wyżej wskazanych norm, a jednocześnie w przepisach nie przewidziano ochrony nabywcy w dobrej wierze, konsekwencją potwierdzenia czynności mogą być wyłącznie roszczenia odszkodowawcze podmiotu, która dokonała czynności prawnej w okresie trwania bezskuteczności zawieszanej pierwotnej czynności prawnej⁶⁹¹. Brak stosownych przepisów umożliwiających zastosowanie silniejszej ochrony w powyższym przypadku niewątpliwie wymaga podjęcia odpowiedniej interwencji przez ustawodawcę. Niewątpliwie bowiem, czynności prawne dokonywane w obrocie nie dotyczą wyłącznie ruchomości (art. 169 KC), nieruchomości (art. 5 UKW) i jawnych praw z księgi wieczystej (art. 9 UKW).

W tym miejscu należałoby wskazać również na art. 38 KRO, zgodnie z treścią którego: „Jeżeli na podstawie czynności prawnej dokonanej przez jednego małżonka bez wymaganej zgody druga osoba trzecia nabywa prawo lub zostaje zwolniona od obowiązku, stosuje się odpowiednio przepisy o ochronie osób, które w dobrej wierze dokonały czynności prawnej z osobą nieuprawnioną do rozporządzania prawem.” Przepis ten nakazuje odpowiednie stosowanie przepisów o ochronie osób trzecich i w wyniku skonstruowania odesłania w sposób ogólny wiąże się z uregulowaniami z różnych działów prawa cywilnego. Wobec takiego odesłania występują zróżnicowane przesłanki i zakres ochrony osób trzecich działających w dobrej wierze w nawiązaniu do różnorodnych stanów faktycznych - por. art. 92 § 2, art. 169, 170, 309, 1028 KC, art. 5-9 UKW⁶⁹². W doktrynie zwraca się uwagę na wąski zakres stosowania art. 38 KRO i stwierdzono, że przepis ten jest w istocie *superfluum*, ponieważ przy jego braku należałoby stosować przepisy ogólne⁶⁹³. Skuteczność ochrony zależy w omawianym przypadku od dobrej wiary osoby⁶⁹⁴ zamierzającej z tej ochrony skorzystać⁶⁹⁵.

Warto w tym miejscu wskazać, że Projekt z 2015 r. przewiduje w art. 67 § 2, że „Potwierdzenie ma moc wsteczną od daty dokonania czynności; nie narusza to jednak praw innych osób, choćby nawet nabywając prawo wiedziały o czynności wymagającej zgody.”

⁶⁹¹ Tak również B. Jelonek-Jarco, *Artykuł 63 k.c.*, s. 132.

⁶⁹² B. Kubica [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, red. M. Fras, M. Habdas, LEX/el. 2023, art. 38, nb 1. Zob również wyrok SN z 04.04.2019 r., III CSK 146/17, LEX nr 2642793.

⁶⁹³ M. Nazar [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 11...* Warszawa 2014, s. 379-380.

⁶⁹⁴ W zakresie pojęcia „dobrej wiary” zob. więcej: K. Przybyłowski, *Dobra wiara w polskim prawie cywilnym (ogólne uwagi o pojęciu)*, SC 1970, tom XV, s. 3-19; J. Gajda, *Pojęcie dobrej wiary w przepisach kodeksu cywilnego*, SP 1999, z. 2, s. 39-63.

⁶⁹⁵ Zob. postanowienie SN z 04.07.2013 r., I CSK 733/12, LEX nr 1375306.

Zatem osoba trzecia, która dokonała czynności, nawet wiedząc o istnieniu *negotium claudicans*, jest w pełni chroniona, jeśli chodzi o nabycie prawa. Z punktu widzenia osób trzecich czynność kulejąca może być zatem uważana za niedokonaną, nawet w sytuacji, gdy wiedzą one o fakcie jej dokonania. Zgodnie z uzasadnieniem projektu bezskuteczność zawieszona nie powinna bowiem hamować obrotu i sprowadzać w tym zakresie dodatkowego niebezpieczeństwa prawnego⁶⁹⁶. Mając na uwadze powyższe rozważania, w opinii autorki projektowane przepisy powinny znaleźć się również w treści ogólnej regulacji modelowej.

7.4 Skutki braku zgody osoby trzeciej

Powyżej dokonano omówienia sankcji w postaci bezskuteczności zawieszony oraz skutków, jakie stan ten powoduje dla stron czynności prawnej. Na gruncie niniejszych rozważań należy omówić również kwestię tego, czym skutkować będzie definitywny brak zgody osoby trzeciej. Kwestie te należy uznać za szczególnie doniosłe i istotne z punktu widzenia stron czynności prawnej, do której wymagana jest zgoda osoba trzeciej oraz z punktu widzenia pewności obrotu. Z uwagi na duże rozproszenie przepisów przewidujących wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej, biorąc również pod uwagę różnice i niekonsekwencję w stosowanej w tych przepisach nomenklaturze, należy stwierdzić, że polskie prawo cywilne nie jest precyzyjne i jednolite w tym zakresie. Celem niniejszego rozdziału będzie również zbadanie, czy byłoby możliwe ujednoczenie skutków i sankcji w ramach ogólnej regulacji modelowej.

Z definitywnym brakiem zgody osoby trzeciej mamy do czynienia w zasadzie w trzech przypadkach. Po pierwsze, gdy zgody wprost i wyraźnie odmówiono. Po drugie, gdy brak jest jakiegokolwiek oświadczenia osoby trzeciej w terminie wyznaczonym na zajęcie stanowiska (bezskuteczny upływ terminu na wyrażenie zgody jest bowiem równoznaczny z odmową jej wyrażenia). Po trzecie wreszcie, o braku zgody można mówić, gdy zgoda co prawda została przez osobę trzecią udzielona, jednakże okazała się ona nieważna (np. gdy zgoda osoby trzeciej została udzielona w nieodpowiedniej formie czy też w przypadku, gdy oświadczenie woli osoby trzeciej jest dotknięte wadą oświadczenia woli).

Artykuł 63 KC nie rozstrzyga w swej treści, jakie będą skutki prawne w przypadku braku wymaganej zgody. Według ogólnych reguł czynność prawna, która została dokonana niezgodnie z ustawą, nie wywołuje skutków prawnych. Przyjmuje się więc, iż oświadczenie

⁶⁹⁶ Projekt z 2015 r., s. 93-94.

osoby trzeciej odmawiające udzielenia zgody na dokonanie czynności prawnej odnosi się wyłącznie do tej czynności, w następstwie czego nie wywoła ona wyznaczonych w jej treści skutków prawnych⁶⁹⁷. Stwierdzenie to natomiast nie przesądza w żadnej mierze o rodzaju czy też kategorii wadliwości czynności prawnej.

Konsekwencje prawne braku zgody zależą od podstawy prawnej wymogu jej uzyskania – tzn. czy obowiązek uzyskania zgody wynika z przepisów prawa czy czynności prawnej dokonanej pomiędzy stronami (zob. rozdz. 4.). W dalszych rozważaniach autorka skupia się na skutkach braku zgody osoby trzeciej, gdy wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej wynika z ustawy lub z czynności prawnej na podstawie wyraźnego upoważnienia wynikającego z ustawy. Niemniej jednak należałoby chociaż na marginesie wspomnieć, że w przypadku, gdy wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej wynika z czynności prawnej i został wprowadzony na podstawie swobody kontraktowej, a nie w ramach wyraźnego upoważnienia zawartego w ustawie, to o skutkach braku takiej zgody będzie rozstrzygać treść tego stosunku prawnego. Przyjmując za słuszne wnioski wskazane w rozdziale 4.3.2, uznając takie zastrzeżenie za warunek, należy rozpatrywać brak takiej zgody w kategorii nieziszczenia się warunku (art. 89 i n. KC). Jeśli jednak strony nie ustaliły takowych konsekwencji w sposób jednoznaczny, ich ustalenie winno nastąpić w trybie wykładni oświadczeń woli (art. 65 KC)⁶⁹⁸.

W odniesieniu natomiast do wymogu uzyskania zgody osoby trzeciej wynikającego z ustawy lub na podstawie wyraźnego upoważnienia zawartego w ustawie należałoby określić, czy w przypadku braku zgody mamy do czynienia z czynnością prawną nieistniejącą, nieważną, bezskuteczną czy możliwe są może jeszcze inne konsekwencje związane z brakiem zgody.

7.4.1 Nieistnienie czynności prawnej

Na gruncie regulacji ogólnej dotyczącej zgody osoby trzeciej nie powinno się, zdaniem autorki pracy, przykładać zbyt wielkiej wagi do literalnego brzmienia art. 63 § 1 *in principio* KC, zgodnie z którym „jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej...”, gdyż jest ono mylące. Sugerując się bowiem samą treścią przepisu, biorąc pod uwagę wykładnię językową tego sformułowania, można byłoby bowiem dojść do wniosku, iż konsekwencją niewyrażenia zgody przez osobę trzecią jest uznanie czynności prawnej, której zgoda dotyczy, za niedokonaną w ogóle. Taki pogląd, tzn. nieistnienie czynności prawnej,

⁶⁹⁷ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 396.

⁶⁹⁸ Tak również P. Sobolewski [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 22.

w szczególności byłby trudny do obrony w przypadku braku potwierdzenia, tj. w przypadku, gdy brak byłoby zgody już po wcześniejszym dokonaniu czynności prawnej przez strony. Czynność ta bowiem zostałaby przez strony dokonana, ale nie zostałaby potwierdzona przez osobę trzecią. Aby obronić powyższe założenie w zakresie sankcji w postaci nieistnienia czynności prawnej, koniecznym byłoby przyjęcie fikcji, że strony tej czynności w ogóle nie złożyły oświadczeń woli, co wydaje się nieakceptowalne, jeśli w rzeczywistości oświadczenia te zostały złożone. Nadto nie wydaje się, aby prawodawca chciał w treści art. 63 KC dokonywać rozstrzygnięcia, jaki rodzaj sankcji wiąże się z brakiem potwierdzenia czynności prawnej przez osobę trzecią po jej dokonaniu przez strony. W konsekwencji powyższego zatem, użycie sformułowania „do dokonania czynności potrzebna jest zgoda osoby trzeciej” nie może skutkować skonstruowaniem wniosku, że - w przypadku braku zgody - czynność należy uznać za niedokonaną⁶⁹⁹. Wręcz przeciwnie, czynność ta jest dokonana, jednakże z uwagi na jej tymczasową sprzeczność z przepisami ustawy, należy uznać ją za wadliwą.

W tym miejscu należy wskazać, iż w Projekcie z 2015 r. dokonano słusznej zmiany w stosowanej nomenklaturze, gdyż sformułowanie „Jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda (...)” zastąpiono sformułowaniem „Jeżeli do skuteczności czynności prawnej potrzebna jest zgoda (...)”⁷⁰⁰. Zmianę tę, która - choć wydaje się „kosmetyczna” - należy uznać za istotną, gdyż w takim brzmieniu przepis nie sugeruje, jakoby czynność prawna bez wymaganej zgody nie była w ogóle dokonana. Należy uznać ją za dokonaną, aczkolwiek jeszcze nie skuteczną, gdyż zgoda ta potrzebna jest właśnie „do skuteczności” czynności prawnej. Wbrew bowiem leksykalnemu brzmieniu art. 63 KC uznać należy, że zgoda osoby trzeciej, o której mowa w tym przepisie, jest niezbędna dla skuteczności czynności prawnej, a nie dla samego faktu jej dokonania. Celem precyzyjnego określenia tego, do czego zgoda jest potrzebna, stosowna zmiana powinna być również zastosowana w regulacji modelowej.

Analizując jednak przepisy szczególne dotyczące czynności podstawowych, warto zwrócić uwagę na art. 519 KC w zw. z art. 521 § 1 KC, w których wskazano, że, w sytuacji, w której dłużnik nie udzielił zgody na przejęcie długu, to umowę o przejęcie długu „uważa się za niezawartą”, co oznacza - zdaniem niektórych przedstawicieli doktryny - że umowa taka nie istnieje i nie może zostać konwalidowana⁷⁰¹. Zgodnie ze stanowiskiem P. Drapały użyta przez ustawodawcę formuła oznacza, iż umowa o zmianę dłużnika, która stanowiła dotąd *negotium*

⁶⁹⁹ Tak również M. Kozik, *Zgoda... (cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 84-85.

⁷⁰⁰ Zob. Projekt z 2015 r., s. 93.

⁷⁰¹ Tak np. P. Drapała, *Zwalniające...*, Warszawa 2002, s. 128; tak również K. Zagrobelny [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 514, nb 2.

claudicans, w przypadku odmowy zgody ze strony aktualnego dłużnika, staje się *negotium non existens*⁷⁰². Zdaniem autora, w tym przypadku brak zgody wiąże się więc z sankcją wykraczającą poza zakres bezwzględnej nieważności umowy, a czynność ta zatem winna zostać uznana za czynność prawną nieistniejącą⁷⁰³. Powyższy przypadek należy jednak uznać za wyjątek, gdyż taki skutek wprowadził wprost polski ustawodawca w treści art. 521 § 1 KC – stanowisko to wynika zatem z zastosowanej przez ustawodawcę nomenklatury. Co do zasady jednak w przypadku braku zgody osoby trzeciej nie można mówić o nieistnieniu czynności prawnej. Wydaje się, że z uwagi na brak konsekwencji w stosowanych przez ustawodawcę sformułowaniach w zakresie wadliwości czynności prawnych, należałoby postulować zmianę w tym zakresie, aby umowa zawarta bez zgody dłużnika uznawana była za „nieważną”, a nie za „niezawartą”. Należy nadto wskazać, że w literaturze do kwestii wyróżnienia kategorii czynności prawnych nieistniejących podchodzi się z dużą dozą ostrożności⁷⁰⁴, niekiedy nawet w ogóle podważając dopuszczalność wyodrębnienia tej kategorii czynności⁷⁰⁵.

Z uwagi na powyższe, w przypadku braku zgody osoby trzeciej należałoby zatem odrzucić koncepcję nieistnienia czynności prawnej.

7.4.2 Nieważność bezwzględna

W doktrynie za przeważający należy uznać pogląd, zgodnie z którym czynność prawna zawarta przez strony bez wymaganej zgody osoby trzeciej uznawana jest za bezwzględnie

⁷⁰² P. Drapała, *Zwalniające...*, Warszawa 2002, s. 134. W doktrynie można znaleźć też pogląd przeciwny, który nie uznaje takiej umowy za *negotium non existens*, a za umowę nieważną – zob. M. Gutowski [w:] *Kodeks cywilny. Tom II...*, red. M. Gutowski, Warszawa 2022, Legalis, art. 521, nb 2 – niemniej, jak wskazuje autor, doktryna jest jednak zgodna co do tego, że umowa, w przypadku braku zgody dłużnika, nie wywołuje żadnych skutków prawnych – co odpowiada sankcji nieważności

⁷⁰³ P. Drapała, *Zwalniające...*, Warszawa 2002, s. 134.

⁷⁰⁴ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 55-56 – autorzy podkreślają, że dosłownie rozumiana „nieistniejąca czynność prawna” jest pojęciem wewnętrznie sprzecznym. Nie może bowiem istnieć byt, który zarazem jest czynnością prawną, jak i nią nie jest, ponieważ nie istnieje (zob. również S. Sołtysiński, *Czy „istnieją” uchwały nieistniejące: zgromadzeń spółek kapitałowych i spółdzielni?*, PPH 2006, nr 2, s. 8 i n.). Autorzy słusznie wskazali również, że „(...) jeśli termin ten zaczniemy traktować jako tzw. termin techniczny języka cywilistyki i zastanowimy się, co poszczególni autorzy uznają za «nieistniejące czynności prawne», okaże się od razu, że mówi się tu w istocie o «nie-czynnościach prawnych». Skoro tak, teza, że nie ma «nieistniejących czynności prawnych» (rekonstruowana do tezy, że nie ma nie-czynności prawnych) z konieczności prowadziłaby do wniosku, że wszystko, co istnieje jest czynnością prawną (łącznie z piszącym i Czytającymi te słowa). Nie trzeba dowodzić, że jest to teza jawnie nieprawdziwa. Skoro więc «nieistniejące czynności prawne» (rozumiane jako nie-czynności prawne - byty niebędące czynnościami prawnymi) oczywiście istnieją, należy zadać pytanie o właściwy sposób rozumienia owych «nieistniejących czynności prawnych.»”

⁷⁰⁵ Więcej w temacie wyodrębnienia czynności prawnych nieistniejących - zob. M. Gutowski, *Nieważność...*, Warszawa 2012, s. 59-65. Zob. również rozważania J. Preussner-Zamorskiej - taż, *Nieważność jako postać wadliwości czynności prawnej*, Kraków 1977, s. 85-93 oraz Z. Radwańskiego - tenże, *Jeszcze w sprawie bezwzględnie nieważnych czynności prawnych*, PiP 1986, z. 6, s. 93-98.

nieważną⁷⁰⁶. Pogląd ten znalazł również potwierdzenie w bogatym w tym zakresie orzecznictwie⁷⁰⁷. Należy mieć jednak na względzie, iż pogląd ten przyjmować należy z pewnym zastrzeżeniem, a mianowicie takim, iż konsekwencji braku zgody osoby trzeciej należy poszukiwać przede wszystkim w przepisach szczególnych statuujących obowiązek uzyskania zgody. W tym miejscu zauważyć jednak należy, że wykładnia użytych w przepisach dotyczących czynności podstawowych sformułowań, stwarza niemałe problemy interpretacyjne, bowiem użyta w nich nomenklatura nie jest jednolita. W treści przepisów można bowiem znaleźć sformułowania, zgodnie z którymi zgoda osoby trzeciej:

1. jest potrzebna do dokonania czynności prawnej (np. art. 248 § 2 KC, art. 37 § 1 KRO),
2. jest wymagana dla skuteczności czynności prawnej (np. art. 521 § 2 KC),
3. jest wymagana dla ważności czynności prawnej (np. art. 17 KC, art. 103 § 1 KC).

Powyższe pokazuje brak spójności ustawodawcy w zakresie stosowanej terminologii co do określenia rodzaju wadliwości czynności prawnej. Co istotne, na niekonsekwencję terminologiczną w zakresie wadliwości czynności prawnych zwracano uwagę jeszcze na etapie poprzedzającym uchwalenie kodeksu cywilnego⁷⁰⁸. Na marginesie należy również wspomnieć, że w prawie niemieckim wyróżnia się szereg sankcji (rodzajów) wadliwych czynności prawnych, których typologia jest zbliżona do aktualnych poglądów wyrażanych w prawie polskim⁷⁰⁹. Jak w piśmiennictwie polskim, tak również na gruncie piśmiennictwa niemieckiego podkreśla się, że w przypadku wadliwych czynności prawnych terminologia użyta w BGB

⁷⁰⁶ Tak spośród wielu: M. Gutowski, *Nieważność...*, Warszawa 2012, s. 76; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 7; S. Rudnicki [w:] *Komentarz...*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 63, nb 1; niektórzy autorzy stawiają znak równości pomiędzy bezwzględną nieważnością czynności prawnej a bezskutecznością czynności prawnej, co nie do końca w sposób jasny określa stanowisko danego autora w zakresie kategorii wadliwości, tak np. S. Grzybowski, *Prawo cywilne zarys części ogólnej*, Warszawa 1985, s. 281 – autor ten wskazując, iż czynność taka „(...) staje się ostatecznie czynnością prawną nieważną, bezskuteczną”.

⁷⁰⁷ Zob. np. uchwała SN z 05.03.1981 r., III CZP 1/81, OSNCP 1981, nr 8, poz. 145, LEX nr 2620; uchwała SN z 19.12.2008 r., III CZP 122/08, OSP 2010, nr 2, poz. 18, LEX nr 469163; wyrok SN z 07.11.1997 r., II CKN 431/97, LEX nr 32958; wyrok SN z 13.06.2001 r., II CKN 507/00, OSP 2002, nr 1, poz. 3, LEX nr 48928; postanowienie SN z 13.09.2012 r., V CSK 408/11, LEX nr 1223738; wyrok SA w Gdańsku z 10.04.2014 r., V ACa 129/14, LEX nr 1496390; wyrok SA w Krakowie z 15.02.2018 r., I AGa 67/18, LEX nr 2564245.

⁷⁰⁸ Zob. K. Gandor, *W kwestii terminologii projektu kod. cyw. w zakresie bezskutecznych czynności prawnych*, NP. 1961, nr 1, s. 73-75. W późniejszym okresie owa niekonsekwencja również była podkreślana - zob. T. Gizbert-Studnicki, *O nieważnych czynnościach prawnych w świetle koncepcji czynności konwencjonalnych*, PiP 1975, z. 4, s. 70; S. Grzybowski, *O rzekomej konwalidacji nieważnej czynności prawnej*, RPEiS 1974, nr 3, s. 40; T. Zieliński, *Znaczenie terminu „nieważność” w języku prawniczym*, KSP 1970, s. 55-73.

⁷⁰⁹ R. Trzaskowski, *Skutki sprzeczności umów obligacyjnych z prawem. W poszukiwaniu sankcji skutecznych i proporcjonalnych*, Warszawa 2013, s. 94-101. Więcej o terminologii i typologii sankcji wadliwości w prawie niemieckim - zob. P. Skorupa, *Nieważność czynności prawnej w prawie polskim na tle porównawczym*, Warszawa 2019, s. 242-271.

wskazuje na istotny brak spójności⁷¹⁰. Niemiecki kodeks cywilny używa bowiem licznych pojęć dla wskazania na brak skuteczności czynności prawnej. Podkreśla się, że terminy: „*unwirksam*” (nieskuteczny) i „*nichtig*” (nieważny) występują stosunkowo najczęściej⁷¹¹. Inne stosowane słowa to: „*kraftlos*” (bez mocy prawnej), „*unzulässig*” (niedopuszczalny), „*nicht sollen*” (nie powinno się) lub „*nicht können*” (nie można)⁷¹².

Tak naprawdę, jedynym z powyższych określeń, które nie powinno budzić wątpliwości interpretacyjnych jest powiązanie wprost zgody osoby trzeciej z „ważnością” czynności prawnej (punkt 3. powyżej). Wydaje się bowiem, że sankcja w postaci nieważności jest we wskazanych przepisach wyrażona *expressis verbis* jako konsekwencja nieudzielenia zgody przez osobę trzecią. Niemniej i na gruncie tych przepisów można zaobserwować w doktrynie niejednolite stanowiska⁷¹³.

Należy uznać za zasadne przyjęcie analogicznej sankcji - tj. nieważności czynności prawnej - również w przypadku, gdy odmówiono udzielenia zgody, a ustawa stanowi, że zgoda osoby trzeciej jest „potrzebna” do dokonania tej czynności prawnej (punkt 1. powyżej). Należy nadto mieć na względzie, iż sam ustawodawca powiązał sankcję nieważności z określeniem „potrzebna jest”, bowiem np. w art. 37 § 2 KRO uzależnił właśnie „ważność” umowy, do której potrzebna jest zgoda od jej potwierdzenia przez osobę trzecią. Zatem wniosek o stosowaniu sankcji nieważności w przypadku, gdy wskazano, że zgoda osoby trzeciej jest „potrzebna”

⁷¹⁰ R. M. Beckmann, *Nichtigkeit und Personenschutz. Parteibezogene Einschränkung Der Nichtigkeit Von Rechtsgeschäften*, Tübingen–Mohr Siebeck 1998, s. 21.

⁷¹¹ W. Flume, *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts. Das Rechtsgeschäft. Band 2*, Berlin–Heidelberg–New York 1979, s. 548. Niekiedy terminy te znajdują zastosowanie jako zarówno synonim następstwa nieważności, jak i nazwa sankcji – por. bliżej, H. Hübner, *Allgemeiner Teil...*, s. 393–395, *passim*.

⁷¹² Tak Beckmann R.M., *Nichtigkeit und Personenschutz. Parteibezogene Einschränkung Der Nichtigkeit Von Rechtsgeschäften*, Tübingen–Mohr Siebeck 1998, s. 13–14.

⁷¹³ Niektórzy przedstawiciele doktryny stwierdzają, że na mocy art. 103 KC brak potwierdzenia przez mocodawcę umowy zawartej przez rzekomego pełnomocnika powoduje „definitywną bezskuteczność/nieskuteczność” umowy – tak np. M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny. T. I...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 103, nb 7. Podobne stanowisko w odniesieniu do art. 103 KC wyraził również J. Strzebinczyk [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2016, Legalis, art. 103, nb 5. Niemniej w nowym wydaniu komentarza pod red. E. Gniewka oraz P. Machnikowskiego, wskazuje się już jednak na bezwzględną nieważność – tak R. Strugała [w:] *Kodeks...*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2023, Legalis, art. 103, nb 3 i 5. Na nieważność umowy wskazują również: A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne*, Warszawa 2020, s. 442; P. Sobolewski [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2024, Legalis, art. 103, nr I; L. Moskwa, P. Moskwa [w:] *Kodeks cywilny. Tom I...*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 103, nb 14; tak również uchwała SN z 14.03.2006 r., III CZP 7/06, OSNC 2007, nr 1, poz. 7, LEX nr 176319; wyrok SA w Warszawie z 09.11.2012 r., I ACa 370/12, LEX nr 1246924; wyrok SA w Katowicach z 03.09.2015 r., I ACa 350/15, LEX nr 1842331. Jeszcze inne stanowisko określa czynność prawną niepotwierdzoną jako czynność nieistniejącą – zob. P. Sobolewski, D. Wybrańczyk [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2024, Legalis, art. 103, nb 11.

do dokonania czynności prawnej wydaje się być w pełni uzasadniony⁷¹⁴. Sankcję w postaci bezwzględnej nieważności potwierdza w takich przypadkach również orzecznictwo⁷¹⁵.

Największe natomiast kontrowersje i - co za tym idzie - problemy interpretacyjne, stwarza sformułowanie, zgodnie z którym, zgoda osoby trzeciej wymagana jest dla „skuteczności” czynności prawnej (punkt 2. powyżej). W takim wypadku oczywistą konsekwencją winna być bezskuteczność tej czynności prawnej. Pytanie tylko, czy w takich sytuacjach bezskuteczność czynności prawnej nie powinna oznaczać po prostu jej nieważności, gdyż pojęcie bezskuteczności czynności prawnej, zdaniem niektórych autorów, można bowiem odnosić jedynie do przypadków, gdy czynność prawna jest skuteczna, a wyłącznie na mocy sądowego orzeczenia lub z mocy prawa jest nieskuteczna wobec niektórych podmiotów; w pozostałych zaś przypadkach „bezskuteczność” oznaczać miałyby tyle co „nieważność”⁷¹⁶. W rozdziale 7.4.1 powyżej opisano sankcję, w przypadku braku zgody dłużnika na przejęcie długu (521 § 1 KC). Natomiast, gdy zgody odmawia wierzyciel, wskazuje się, że ma miejsce sankcja w postaci częściowej bezskuteczności (art. 521 § 2 KC). Z tego też powodu zwraca się uwagę, że sankcja ta odbiega nieco od ogólnego modelu bezskuteczności zawieszony⁷¹⁷. Z przepisu art. 521 § 2 KC wynika bowiem, że jeżeli skuteczność umowy o przejęcie długu zależy od zgody wierzyciela, a wierzyciel tej zgody odmówił, strona, która według umowy miała przejąć dług, jest odpowiedzialna względem dłużnika za to, że wierzyciel nie będzie od niego żądał spełnienia świadczenia. W literaturze przyjmuje się, że mowa w tym przypadku o ustawowej konwersji umowy o zwalnianie przejęcie długu w zobowiązanie gwarancyjne łączące przejemcę i dotychczasowego dłużnika⁷¹⁸. Odpowiedzialność ta powstaje jedynie

⁷¹⁴ Niemniej podkreśla się w literaturze, że skutki nieważności czynności prawnej wyrażanej na podstawie art. 37 KRO może w konkretnych przypadkach łagodzić lub wyłączać art. 38 KRO. Jak już bowiem wcześniej wspomniano, jeżeli bowiem na podstawie czynności prawnej dokonanej przez jednego małżonka bez wymaganej zgody drugiego osoba trzecia nabywa prawo lub zostaje zwolniona od obowiązku, stosuje się w tym zakresie odpowiednio przepisy o ochronie osób, które w dobrej wierze dokonały czynności prawnej z osobą nieuprawnioną do rozporządzania prawem – zob. też T. Mróz, *Zgoda...*, s. 204.

⁷¹⁵ Zob. np. wyrok SA w Gdańsku z 10.04.2014 r., V ACa 129/14, LEX nr 1496390; wyrok SA w Warszawie z 06.11.2019 r., V ACa 47/19, LEX nr 2753733.

⁷¹⁶ K. Gandor, *W kwestii terminologii...*, NP 1961, nr 1, s. 75.

⁷¹⁷ M. Gutowski [w:] *Kodeks cywilny. Tom II...*, red. M. Gutowski, Warszawa 2022, Legalis, art. 519, nb 22.

⁷¹⁸ por. wyrok SA w Katowicach z 22.10.2015 r., I ACa 568/15, LEX nr 1927458; zob. również: E. Łętowska [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom III. Część I...*, (wyd. 1981), s. 926; Lewaszkiewicz-Petrykowska [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...* (wyd. 1985), s. 710; A. Szpunar, *O konwersji nieważnej czynności prawnej* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Leopolda Steckiego*, red. M. Bączyk, Toruń 1997, s. 335; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2008, s. 376; tak również P. Drapała, jednakże ze wskazaniem kilku istotnych uwag szczegółowych – zob. tenże, [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 6. Prawo zobowiązań – część ogólna. Suplement...*, s. 241-246.

w relacji przejemca–dłużnik i uznawana jest zasadniczo za odpowiedzialność gwarancyjną i odszkodowawczą⁷¹⁹.

Niekiedy w literaturze i orzecznictwie można spotkać stwierdzenie, że z pozoru różne sformułowania – tj. „ważność umowy zależy od zgody osoby trzeciej” oraz „skuteczność umowy zależy od zgody osoby trzeciej” – odnoszą się w zasadzie do tego samego desygnatu i w konsekwencji pojęcie bezskuteczności (trwałej) oraz nieważności bezwzględnej na gruncie przepisów statuujących obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej oznaczają tę samą sankcję, tj. sankcję nieważności bezwzględnej⁷²⁰. Zagadnienie oddzielenia czynności prawnych nieważnych od bezskutecznych było i pozostaje w doktrynie prawa cywilnego dosyć kontrowersyjne, nie brak bowiem poglądów, że bezskuteczność i nieważność stanowią dwie zupełnie różne postaci wadliwości⁷²¹, ale też takich, że nieważność jest przejawem bezskuteczności, a nie odrębną sankcją⁷²².

Mając na względzie stosowaną w KC terminologię, należałoby również wskazać, że w przypadku bezskutecznego upływu terminu wyznaczonego osobie trzeciej na potwierdzenie umowy, niektóre przepisy - np. art. 18 § 3 KC, art. 103 § 2 KC, art. 37 § 3 KRO - wskazują, iż strona „staje się wolna” po upływie wyznaczonego terminu. W większości przyjmuje się, że sformułowanie to również należy rozumieć jako wystąpienie skutku w postaci nieważności umowy⁷²³, w związku z czym nie zachodzi np. potrzeba wypowiedzenia

⁷¹⁹ P. Drapała [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 6. Prawo zobowiązań – część ogólna. Suplement...*, Warszawa 2010, s. 244.

⁷²⁰ P. Drapała, *Zwalniające...*, Warszawa 2002, s. 111; zob. również wyrok SA w Warszawie z 30.06.2004 r., I ACa1404/03, OSA 2005, nr 11, poz. 43, LEX nr 150926, w którym stwierdzono, że konsekwencje uznania czynności prawnej za nieważną są - w stanie faktycznym i prawnym stanowiącym podstawę do wydania orzeczenia - praktycznie takie same, jak konsekwencje uznania czynności prawnej za bezskuteczną.

⁷²¹ M. Gutowski, *Nieważność...*, Warszawa 2012, s. 42-58 - autor opowiada się za wyraźnym oddzieleniem czynności nieważnych od czynności bezskutecznych, uznając, że te dwa rodzaje wadliwości nie posiadają wspólnych desygnatów.

⁷²² Tak P. Sobolewski, *Kompetencja do dokonania czynności prawnej jako przesłanka jej prawnej doniosłości*, PPH 2009, nr 2, s. 33 – jak wskazuje autor: „(...) nie należy przeciwstawiać nieważności i bezskuteczności. Czynność nieważna jest bezskuteczna. Nie wyłącza to wystąpienia nieobjętych wolą stron skutków prawnych (odpowiedzialność odszkodowawcza, obowiązek zwrotu bezpodstawnego świadczenia); obowiązki mają źródło nie w oświadczeniach woli, ale w przepisach ustawy. Uznanie bezskuteczności za odrębną od nieważności sankcję oznacza mnożenie bytów ponad potrzebę.” Podobne poglądy prezentował również R. Longchamps de Brier, uznając pojęcie aktu bezskutecznego jako pojęcia nadrzędnego, w ramach których wyróżniał akty nieistniejące i akty nieważne – zob. tenże, *Wstęp do nauki prawa cywilnego*, Lublin 1922, s. 240.

⁷²³ S. Grzybowski [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...* (wyd. 1985), s. 345; M. Pazdan [w:] *System Prawa Prywatnego, Tom I...*, Warszawa 2007, s. 987; Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 398; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne*, Warszawa 2020, s. 442; zob. też wyrok SN z 07.11.1997 r., II CKN 431/97, OSNC 1998, nr 6, poz. 94; LEX nr 32958 – zgodnie z tezą którego, jeżeli umowa jest dotknięta sankcją przewidzianą w art. 103 § 1 i 2 KC, kontrahent osoby, w której imieniu umowa została zawarta, może powołać się na nieważność umowy po odmowie jej potwierdzenia przez tę osobę lub dopiero po bezskutecznym upływie terminu wyznaczonego do potwierdzenia umowy. Tak również wyrok SA w Warszawie z 02.02.2018 r., I ACa 1835/16, LEX nr 2449755.

umowy⁷²⁴. W takiej sytuacji czynność prawna dotknięta wadą bezskuteczności zawieszona stanie się czynnością prawną bezwzględnie nieważną⁷²⁵. Choć, jak wskazuje M. Gutowski, nie tyle z uwagi na sankcję, co na brak spełnienia konstytutywnych reguł konstrukcji czynności⁷²⁶.

W przypadku zaś, gdy zgoda osoby trzeciej musi przybrać postać zezwolenia, co ma miejsce w przypadku np. czynności prawnych jednostronnych, to brak zgody powoduje, że nie spełnia się konieczna dla danej czynności prawnej przesłanka, w następstwie czego czynność taka w ogóle nie wywołuje wyznaczonych w jej treści skutków prawnych – taka czynność jest po prostu bezwzględnie nieważna od samego początku, na co wyraźnie zresztą wskazuje treść wielu przepisów szczególnych - np. art. 19, 104⁷²⁷ KC, art. 37 § 4 KRO. Potwierdziło to również orzecznictwo SN⁷²⁸. Jak widać ustawodawca przyjmuje w tych przypadkach rozwiązanie bardziej radykalne i zgoda nie może więc być wyrażona *ex post*. Należy jednak zwrócić uwagę, o czym już była mowa wcześniej, na słuszny postulat złagodzenia tej sankcji i zastosowania w tym zakresie bezskuteczności zawieszona (zob. rozdz. 7.3).

Mając zatem na względzie sankcję w postaci nieważności należałoby wskazać, że podkreśla się w doktrynie⁷²⁹, że nieważność charakteryzuje się tym, że czynność prawna jest nieważna od początku (*ab initio*) oraz następuje z mocy samego prawa (*ipso iure*), a zatem bez zajścia jakichkolwiek dalszych zdarzeń. Nie zachodzi zatem potrzeba obalania nieważnej czynności prawnej, w związku z czym nie jest w tym względzie potrzebne ani składanie oświadczeń przez strony, ani konstytutywne orzeczenie sądu. Dopuszcza się natomiast wystąpienie z żądaniem ustalenia nieważności w trybie art. 189 KPC⁷³⁰. Wydany wyrok ma wówczas charakter deklaracyjny, stwierdzający, że czynność prawna jest nieważna.

⁷²⁴ Zob. wyrok SN z 17.10.1978 r., II CR 352/78, OSNCP 1979, nr 7–8, poz. 153, LEX nr 2353, zgodnie z tezą którego „Gdy dla ważności umowy prawo zastrzega wyrażenie zgody osoby trzeciej, w wypadku niewyrażenia tej zgody nie zachodzi potrzeba wypowiedzenia umowy, lecz wystarczy zwykle zawiadomienie kontrahenta o braku zgody.” Tak również S. Rudnicki [w:] *Komentarz...*, red. S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2011, LEX, art. 63, nb 2.

⁷²⁵ Tak również słusznie, na gruncie art. 37 KRO, T. Mróz – zob. też, *Zgoda...*, s. 202.

⁷²⁶ Bliżej na ten temat zob. M. Gutowski, *Nieważność czynności prawnej*, Warszawa 2008, s. 103–104; tak również T. Mróz w odniesieniu do zgody małżonka, stwierdzając, że „Wydaje się, że w przypadku warunków przewidzianych w art. 37 § 2 k.r.o. trudno przyjąć wnioskowanie, że nieważność jest skutkiem nieprawidłowości w sferze dokonywania czynności prawnej. Nieważność jest tu skutkiem braku jednego ze składników czynności prawnej, objętego regułami konstrukcyjnymi tej czynności.” – zob. też, *Zgoda...*, s. 201.

⁷²⁷ W przypadku art. 104 zd. 2 KC przewidziany jest jednak wyjątek, gdyż, jeśli ten, komu zostało złożone oświadczenie woli w cudzym imieniu, zgodził się na działanie bez umocowania, stosuje się odpowiednio przepisy o zawarciu umowy bez umocowania.

⁷²⁸ Zob. uchwała SN z 27.07.1989 r., III CZP 69/89, Legalis nr 26747 – w której SN przyjął, że oświadczenie o odwołaniu darowizny, złożone przez osobę niemającą do tego umocowania od darczyńcy, jest – w sytuacji, gdy obdarowany nie zgodził się na działanie tej osoby bez umocowania – bezwzględnie nieważne. Nie może więc być konwalidowane.

⁷²⁹ B. Lewaszkiewicz-Petrykowska [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...* (wyd. 1985), s. 706-707; Z. Radwański [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2002, s. 428–429.

⁷³⁰ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2023 r. poz. 1550 z późn. zm.

Nieważność związana jest też z szeregiem istotnych konsekwencji prawnych, a przede wszystkim:

1. sąd z urzędu uwzględnia nieważność czynności prawnej, niezależnie od tego, czy ktokolwiek się na nią powołuje;
2. nieważna czynność prawna nie wywołuje skutków prawnych wobec nikogo, a więc powołać się na nią może każdy, czyim interesom osobistym lub majątkowym szkodzi lub zagraża;
3. nieważność ma zawsze charakter definitywny, czynność prawna nią dotknięta nigdy nie staje się ważna, nawet wtedy, gdy przyczyna nieważności odpadnie;
4. nieważna czynność prawna nie podlega konwalidacji⁷³¹.

Jak nadto wskazuje się w doktrynie, bez szczegółowej analizy samo twierdzenie, że nieważna czynność prawna nie wywołuje skutków, jakie były objęte treścią oświadczenia woli, niewiele wyjaśnia⁷³². Niemniej to, że zasadą jest, iż nieważna czynność prawna nie wywołuje skutków zamierzonych przez strony, nie oznacza jednak, że czynność taka nie niesie ze sobą żadnych następstw prawnych. Może ona bowiem wywoływać skutki określone przez ustawę, które to skutki nie były ani zamierzone, ani przewidziane przez strony, np. obowiązek zwrotu spełnionych świadczeń, obowiązek naprawienia szkody⁷³³.

Jak wspomniano na wstępie niniejszego rozdziału, z brakiem zgody mamy również do czynienia w sytuacji, gdy osoba trzecia co prawda zgodę wyraziła, ale zgoda ta okazała się nieważna. Konsekwencją stanowiska ujmującego zgodę jako oświadczenie woli jest dopuszczalność stosowania w odniesieniu do zgody przepisów o wadach oświadczenia woli (art. 82 - 89 KC) oraz innych przepisów określających przesłanki skuteczności oświadczenia woli. W doktrynie wskazuje się, że skutki wadliwości oświadczeń woli nie zostały uregulowane w sposób jednolity⁷³⁴. Nieważne są bowiem oświadczenia złożone w warunkach braku świadomości albo swobody, a także dla pozorów. Pozostałe wady - błąd (art. 84 KC), podstęp (art. 86 KC), groźba (art. 87 KC) - prowadzą do sankcji w postaci nieważności względnej, inaczej wzruszalności⁷³⁵. Osoba uprawniona może albo nie czyniąc nic, doprowadzić do konwalidacji czynności prawnej, albo uchylić się od skutków swego oświadczenia woli

⁷³¹ Podaję za B. Lewaszkiwicz-Petrykowska [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...* (wyd. 1985), s. 707.

⁷³² J. Preussner-Zamorska, *Nieważność czynności prawnej w prawie cywilnym*, Warszawa 1983, s. 130.

⁷³³ B. Lewaszkiwicz-Petrykowska [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom I...* (wyd. 1985), s. 706.

⁷³⁴ A. Janas [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I...*, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2018, LEX, art. 88, nb 1.

⁷³⁵ *Ibidem*.

poprzez wykonanie prawa kształtującego, doprowadzając w ten sposób do jej nieważności⁷³⁶. Uprawnienie to przysługuje również w przypadku zniekształcenia oświadczenia woli przez posłańca (art. 85 KC). Osoba trzecia może zatem uchylić się od skutków prawnych udzielenia zgody, jeśli wyraziła ją pod wpływem błędu lub groźby - art. 88 KC. Zgoda jest też bezwzględnie nieważna, jeśli została udzielona w stanie wyłączającym swobodne powzięcie decyzji lub wyrażenie woli (art. 82 KC) albo była pozorna (art. 83 KC). Możliwe jest oczywiście stosowanie przepisów o wadach oświadczenia woli także w stosunku do innych oświadczeń woli składających się na daną czynność prawną – np. oświadczeń woli samych stron. Każdy „uczestnik” czynności prawnej może bowiem uchylić się od swojego oświadczenia woli, a zatem i konsekwencje prawne mogą być odmienne w zależności od tego, kto składa oświadczenie na podstawie art. 88 KC. Konsekwencją tą będzie zwykle nieważność, choć teoretycznie uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli przez osobę trzecią mogłoby prowadzić do bezskuteczności zawieszony, przy przyjęciu założenia, że z jakichś przyczyn osoba trzecia skłonna byłaby potwierdzić czynność już po ustaniu błędu lub stanu obawy. Konstrukcja taka wydaje się jednak bardzo teoretyczna i w praktyce obrotu mało prawdopodobna⁷³⁷.

W zakresie skutków wadliwości oświadczenia woli osoby trzeciej dla dokonanej czynności podstawowej, możemy mówić o dwóch różnorodnych konsekwencjach, tzn. o wadliwości oświadczenia woli osoby trzeciej, która powoduje nieważność czynności prawnej stanowiącej przedmiot zgody albo ewentualny brak jakiegokolwiek wpływu wadliwej zgody na dokonanie czynności prawnej. Najczęściej nieważność zgody osoby trzeciej oznacza nieważność czynności, na dokonanie której zgoda została udzielona⁷³⁸. Niemniej należy rozróżnić skutki wadliwości oświadczenia woli osoby trzeciej w odniesieniu do momentu, w którym zgoda jest wyrażana. Uznać należy bowiem, iż nieważność potwierdzenia (zgody następczej) skutkuje nieważnością czynności podstawowej od samego początku i jest to nieważność bezwzględna. Na gruncie prawa niemieckiego podkreśla się natomiast, że nieważność zgody skutkuje ponownym zawieszeniem czynności prawnej wymagającej

⁷³⁶ Z. Radwański [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2008, s. 452; M. Gutowski, *Nieważność...*, Warszawa 2012, s. 69 – jak podkreśla autor, w następstwie wykonania określonego ustawowego prawa kształtującego, unicestwiona zostaje ważność i skuteczność czynności prawnej. Zob. również w omawianym zakresie: B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, *Wady oświadczenia woli w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 1973, s. 85-180.

⁷³⁷ Tak również M. Gutowski, *Bezskuteczność...*, s. 203.

⁷³⁸ Tak m.in. P. Sobolewski [w:] *Kodeks...*, red. K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Warszawa 2021, Legalis, art. 63, nb 14.

zgody⁷³⁹. Mając na względzie, że bezwzględna nieważność oznacza nieważność *ab initio*, pogląd ten - w perspektywie prawa polskiego - nie wydaje się trafny.

Zgodnie natomiast ze stanowiskiem doktryny, w przypadku nieważności zezwolenia (zgody uprzedniej) – nieważność czynności prawnej nie nastąpi w sytuacji, gdy zgoda osoby trzeciej wprawdzie została uznana za nieważną, ale jest jeszcze możliwe jej skuteczne udzielenie – wówczas bowiem osoba trzecia może udzielić zgody ponownie⁷⁴⁰. Przyjmując ten pogląd za słuszny, należałoby przyjąć, że osoba trzecia może wyrażać zgodę „do skutku”, o ile nie upłynął jeszcze termin na jej skuteczne udzielenie.

Ponadto zgoda będzie również nieważna w sytuacji, gdy nie zostanie udzielona w odpowiedniej formie. Jeśli bowiem forma czynności zastrzeżona jest *ad solemnitatem*, zgoda osoby trzeciej również powinna być wyrażona w tej samej formie i to także pod rygorem nieważności (art. 63 § 2 KC w zw. z art. 73 § 2 KC). Brak wymaganej formy *ad solemnitatem* przewidzianej dla zgody osoby trzeciej będzie skutkował jej nieważnością, w zasadzie pociągając za sobą bezskuteczność czynności, której zgoda dotyczyła - nie można bowiem wykluczyć możliwości ponownego wyrażenia zgody albo potwierdzenia (tym razem już we właściwej formie), zwłaszcza w sytuacji, w której nie upłynął jeszcze czas, w którym osoba trzecia miała możliwość tę zgodę wyrazić⁷⁴¹. Była o tym mowa szerzej w rozdz. 5. pracy dotyczącym formy zgody osoby trzeciej.

Abstrahując od powyższych rozważań, na zakończenie należałoby wspomnieć, że Projekt z 2015 r. w sposób dosyć szeroki i szczegółowy reguluje kwestie związane z nieważnością (art. 70) i innymi niż nieważność sankcjami (art. 71)⁷⁴². Wprowadzenie stosownych zmian w tym zakresie należy uznać za konieczne, bowiem - jak uprzednio wskazano - na niekonsekwencję terminologiczną w zakresie wadliwości czynności prawnych zwracano uwagę jeszcze na etapie poprzedzającym uchwalenie kodeksu cywilnego. Niemniej należałoby postulować ujednolicenie sankcji i stosowanej nomenklatury nie tylko w kodeksie cywilnym, ale również w pozostałych aktach prawnych, do których kodeks cywilny ma zastosowanie.

⁷³⁹ M. Djurein, *Schwebende Unwirksamkeit...*, s. 157.

⁷⁴⁰ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 395; M. Kozik, *Zgoda... (cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 89; tak również - w odniesieniu do zgody małżonka udzielanej w trybie art. 37 KRO - T. Mróz, *Zgoda...*, s. 25.

⁷⁴¹ Tak również Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2...*, Warszawa 2019, s. 395-396.

⁷⁴² Zob. Projekt z 2015 r., s. 95-110.

7.4.3 Inne skutki

Poszukując zatem odpowiedzi na pytanie o skutki braku zgody w przepisach dotyczących czynności podstawowych, można dostrzec także inne skutki przewidziane przez ustawodawcę. Należałoby chociażby zwrócić uwagę na skutek przewidziany w przypadku braku zgody współspadkobierców (art. 1036 KC). Kodeks cywilny nie przewiduje w tym zakresie bowiem sankcji w postaci nieważności rozporządzenia udziałem w przedmiocie należącym do spadku. Zgodnie z art. 1036 zd. 2 KC w braku zgody któregokolwiek z pozostałych spadkobierców rozporządzenie jest bezskuteczne o tyle, o ile naruszałoby uprawnienia przysługujące temu spadkobiercy na podstawie przepisów o dziale spadku. Charakter tej sankcji budzi w literaturze wątpliwości. Najczęściej jednak występuje pogląd, że jest to bezskuteczność względna⁷⁴³ bądź przypomina bezskuteczność względną⁷⁴⁴. Skutki braku zgody na rozporządzenie udziałem w przedmiocie należącym do spadku w literaturze określa się najczęściej w ten sposób, że dział spadku należy przeprowadzić, jakby rozporządzenie nie nastąpiło⁷⁴⁵. Powyższe oznacza, że rozporządzenie udziałem nie powinno wpływać na sytuację spadkobiercy, który się na to nie zgodził - ani negatywnie, ani też pozytywnie⁷⁴⁶.

W odniesieniu do zgody udzielanej na podstawie art. 37 KRO, jeżeli jeden z małżonków odmawia zgody wymaganej do dokonania czynności albo jeżeli porozumienie z nim napotyka trudne do przezwyciężenia przeszkody, drugi małżonek może zwrócić się do sądu o zezwolenie

⁷⁴³ E. Drozd [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom IV...* (wyd. 1986), s. 441; G. Karaszewski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2022, s. 1613; M. Kłós, *Rozporządzenie udziałem w przedmiocie należącym do spadku, dokonane bez zgody pozostałych spadkobierców*, PS 1999, nr 11–12, s. 66; D. Bierecki, *Uwagi w sprawie rozporządzenia udziałem w przedmiocie należącym do spadku*, Rejent 2017, nr 8, s. 20; zob. wyrok SN z 16.01.2002 r., IV CKN 595/00, LEX nr 864015.

⁷⁴⁴ Tak K. Osajda [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. T. III. Spadki (art. 922-1088)*, red. K. Osajda, Warszawa, 2013, s. 1042; odmiennie M. Kłós, uznając, że skutki zbycia udziału w przedmiocie należącym do spadku wykraczają dalece poza tradycyjnie ujmowane ramy sankcji określanej jako bezskuteczność względna, gdyż bezskuteczność ta zachodzi nie tylko względem spadkobiercy, który nie wyraził zgody na zbycie udziału w przedmiocie spadku, lecz względem wszystkich spadkobierców - zob. tenże [w:] *System Prawa Prywatnego. Prawo spadkowe. T. 10*, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2009, s. 629.

⁷⁴⁵ J. S. Piątoski, *Prawo spadkowe. Zarys wykładu*, Warszawa 1973, s. 203; L. Stecki [w:] *Kodeks cywilny z komentarzem*, red. J. Winiarz, Warszawa 1980, s. 897; J. Gwiazdomorski, *Prawo spadkowe w zarysie*, Warszawa 1985, s. 194; E. Drozd [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom IV...*, (wyd. 1986), s. 441; M. Kłós [w:] *System Prawa Prywatnego. Prawo spadkowe. T. 10*, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2009, s. 629; L. Kaltenbek-Skarbek, W. Żurek, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2011, s. 96 - autorzy wskazali, że jeżeli doszło do rozporządzenia bez takiej zgody, czynność ta może być uznana za niewywołującą skutków, gdyby naruszała uprawnienia innego spadkobiercy przysługujące mu na podstawie przepisów o dziale spadku. Oznacza to, że w późniejszym postępowaniu sądowym o dział spadku sąd może przyznać przedmiot objęty rozporządzeniem temu spadkobiercy, który nie wyraził zgody. Wówczas rozporządzenie udziałem w tym przedmiocie przez spadkobiercę, który mimo braku zgody czynności dokonał, chociaż nastąpiło wcześniej, nie wywoła żadnych skutków prawnych.

⁷⁴⁶ E. Drozd [w:] *System Prawa Cywilnego. Tom IV...*, (wyd. 1986), s. 441; M. Kłós [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 10...*, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2009, s. 626.

na dokonanie czynności. Sąd udziela zezwolenia, jeżeli dokonania czynności wymaga dobro rodziny (art. 39 KRO). Prawomocne orzeczenie sądu zezwalające na dokonanie czynności prawnej zastępuje zgodę współmałżonka na dokonanie danej czynności bez względu na formę, w jakiej zgoda ma być wyrażona (art. 63 § 2 KC)⁷⁴⁷.

Innym skutkiem związanym z brakiem zgody osoby trzeciej jest też np. odpowiedzialność *falsus procurator*. Roszczenie odszkodowawcze wynikające z art. 103 § 3 KC przysługuje drugiej stronie tylko wtedy, gdy zawarła ona umowę z rzekomym pełnomocnikiem, nie wiedząc o braku umocowania lub przekroczeniu jego zakresu. Obejmuje ono naprawienie szkody powstałej w majątku drugiej strony wskutek zawarcia umowy w granicach tzw. ujemnego interesu umowy⁷⁴⁸. Ponadto w przypadkach, w których pomiędzy rzekomym pełnomocnikiem a mocodawcą istnieje tzw. stosunek podstawowy, w grę może wchodzić również odpowiedzialność rzekomego pełnomocnika względem mocodawcy, którą należy oceniać według zasad ogólnych (art. 471 i n. KC)⁷⁴⁹.

Ciekawa koncepcja uwidacznia się także na podstawie art. 199 KC. Zarząd rzeczą wspólną oznacza bowiem czynności związane z rzeczą jako całością. Brak zgody współwłaściciela lub kilku współwłaścicieli może doprowadzić do gospodarczego wyeliminowania danej rzeczy i pokrzywdzenia niektórych współwłaścicieli lub ich wierzycieli. Przy ustawowym wymogu zgody wszystkich współwłaścicieli mogłoby dojść do sytuacji, w której - wobec skłócenia współwłaścicieli - niemożliwe byłoby dokonanie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu także w sytuacjach, kiedy względy prawidłowej gospodarki przemawiałyby za dokonaniem takiej czynności. Celem wyeliminowania tego typu sytuacji, pomimo niewątpliwej doniosłości zgody wszystkich współwłaścicieli, przepis art. 199 KC przewiduje możliwość rozstrzygnięcia sporu przez sąd. W braku zgody współwłaściciele, których udziały wynoszą co najmniej połowę, mogą żądać rozstrzygnięcia przez sąd, który orzeknie, mając na względzie cel zamierzonej czynności oraz interesy wszystkich współwłaścicieli. Sprawy rozstrzygane przez sąd na podstawie art. 199 KC mają na celu nie tyle doraźną ochronę współwłaściciela przed naruszeniami drugiego współwłaściciela, co definitywne - i przez to względnie trwałe - unormowanie stosunków między

⁷⁴⁷ B. Kubica [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, red. M. Frasz, M. Habdas, LEX/el. 2023, art. 39, nb 8.

⁷⁴⁸ M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny. T. I...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 103, nb 21.

⁷⁴⁹ Tak P. Drapała, *Odpowiedzialność...*, PPH 2002, nr 9, s. 37. W przypadku braku stosunku wewnętrznego pomiędzy mocodawcą i pełnomocnikiem, kwalifikacja ta budzi większe wątpliwości. Według jednej koncepcji rzekomy pełnomocnik może być traktowany jako *negotiorum gestor* (art. 752 i n. KC), zgodnie z innym zapatrywaniem, *falsus procurator* odpowiada na podstawie art. 415 KC – zobacz więcej. J. Fabian, *Pełnomocnictwo...*, s. 103.

współwłaścicielami, jeżeli chodzi o rozporządzenie rzeczą wspólną albo o podjęcie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu⁷⁵⁰. Według art. 199 KC sąd orzeka, mając na względzie cel zamierzonej czynności oraz interesy wszystkich współwłaścicieli. Uwzględnienie celu zamierzonej czynności oznacza, że zamierzona czynność nie może zatem być np. bezcelowa z gospodarczego punktu widzenia, a także nie może prowadzić do pokrzywdzenia niektórych spośród współwłaścicieli⁷⁵¹. W judykaturze pojawił się pogląd, zgodnie z którym prawidłowa wykładnia art. 199 KC nie prowadzi do wniosku, że interesy wszystkich współwłaścicieli powinny być „ (...) utożsamiane z interesami związanymi ściśle z rzeczą wspólną. Na wniosek taki nie pozwala ani literalne brzmienie tego przepisu z uwagi na brak stosownego ograniczenia, ani jego wykładnia celowościowa. Celem przepisu jest ochrona usprawiedliwionych interesów współwłaścicieli przed ich ewentualnym pokrzywdzeniem na skutek planowanej czynności w sytuacji konfliktu dotyczącego zarządzania rzeczą wspólną, zaś interesy współwłaścicieli należy oceniać globalnie, czyli mając na względzie ich całokształt. W przypadku przyjęcia przeciwnego stanowiska, ograniczającego się do interesów związanych z rzeczą pozostającą we współwłasności, mogłoby dojść do sytuacji uwzględnienia wniosku zasadnego wyłącznie z punktu widzenia tych interesów, a całkowicie sprzecznego z pozostałymi interesami współwłaścicieli, co w skrajnych przypadkach mogłoby doprowadzić do absurdalnych - negatywnych - skutków dotyczących całokształtu sytuacji prawnej i faktycznej współwłaścicieli.”⁷⁵² W odniesieniu natomiast do wcześniej wspomnianej zgody z art. 1036 KC, zgoda ta nie może być zastąpiona (w przeciwieństwie do zgody, o której mowa w art. 199 KC) rozstrzygnięciem sądu⁷⁵³.

Na gruncie niniejszych rozważań należałoby wskazać, że – analogicznie jak w przypadku wyrażenia zgody – również jej brak może wywoływać inne skutki, niż sama sankcja nieważności czy bezskuteczności czynności prawnej. Skutki te wskazane są każdorazowo w przepisach dotyczących czynności podstawowych. Ustawodawca bowiem, mając na względzie cel i funkcje wprowadzenia konkretnego wymogu uzyskania zgody osoby trzeciej, ustanowił również inne skutki, związane z tą konkretną konstrukcją prawną. Dodatkowych skutków poszukiwać należy więc w ramach regulacji dotyczących czynności

⁷⁵⁰ Zob. uchwała SN z 23.04.1993 r., III CZP 36/93, OSNC 1993, nr 12, poz. 213, Legalis nr 28067.

⁷⁵¹ E. Skowrońska-Bocian, M. Warciński [w:] *Kodeks cywilny. T. I. Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, Legalis, art. 199, nb 6.

⁷⁵² Postanowienie SO w Gdańsku z 31.10.2012 r., XVI Ca 908/12, LEX nr 1714990.

⁷⁵³ Tak wśród wielu: A. Kidyba, E. Niezbecka [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom IV. Spadki*, red. A. Kidyba, E. Niezbecka, Warszawa 2015, LEX, art. 1036, nb 3; M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny. Tom II...*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, Legalis, art. 1036, nb 8; P. Zdanikowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom VI...*, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2019, LEX, art. 1036, nb 7.

podstawowych. Skutków tych nie należy traktować rozszerzająco i odnosić do innych czynności podstawowych, gdyż dotyczą one wyłącznie konkretnych przypadków wskazanych wprost przez ustawodawcę.

7.5 Podsumowanie

W odniesieniu do skutków złożenia oświadczenia woli przez osobę trzecią należałoby przyjąć, że w przypadku udzielenia zgody przez osobę trzecią na dokonanie czynności prawnej we właściwym czasie, przy spełnieniu wszystkich wymagań (np. w zakresie formy), spełnia się konieczna przesłanka współkonstytuująca tę czynność prawną, w następstwie czego czynność taka wywołuje „normalne” skutki prawne. Z uwagi na doniosłe cele i funkcje danej regulacji, przepisy dotyczące czynności podstawowych mogą przewidywać również inne skutki związane z wyrażeniem zgody przez osobę trzecią. Dodatkowych (poza skutecznością czynności prawnej) skutków poszukiwać należy w ramach regulacji dotyczących czynności podstawowych. Skutków tych nie należy w żadnym wypadku traktować rozszerzająco i odnosić do innych czynności podstawowych, gdyż dotyczą one wyłącznie konkretnych przypadków wskazanych wprost przez ustawodawcę.

W odniesieniu do przypadków zezwolenia, tj. zgody udzielanej przed dokonaniem czynności prawnej, czynność, na którą zgoda jest wyrażana, jest z natury rzeczy skuteczna już w momencie jej dokonania przez strony (stronę) czynności. Taki sam skutek będzie wywoływać również zgoda udzielona w trakcie dokonywania czynności prawnej. W odniesieniu natomiast do przypadków potwierdzenia, tj. zgody udzielonej po dokonaniu czynności prawnej, to - od momentu dokonania czynności do momentu jej potwierdzenia - mamy do czynienia ze stanem bezskuteczności zawieszony. Jeżeli więc zgoda jest udzielana w sposób następczy, to potwierdzenie czynności prawnej przez osobę trzecią powoduje, iż czynność ta – objęta dotychczas stanem bezskuteczności zawieszony – staje się ważna i skuteczna już z momentem jej dokonania.

W odniesieniu natomiast do definitywnego braku zgody osoby trzeciej należałoby podkreślić, że zazwyczaj będzie on skutkował nieważnością czynności prawnej. Niemniej jednak, co wymaga podkreślenia, sankcja nieważności bezwzględnej nie jest immanentnie związana z art. 63 KC i nie jest elementem konstrukcyjnym tej regulacji o charakterze

ogólnym⁷⁵⁴. W literaturze również podkreśla się, że wnioskowanie z art. 63 KC na temat generalnej sankcji braku zgody jest nieuprawnione⁷⁵⁵. Skoro bowiem w art. 63 KC nie wskazano przypadków, w których wymagana jest zgoda osoby trzeciej, lecz konieczne jest odesłanie w tym zakresie do przepisów regulujących czynności podstawowe, to należałoby przyjąć, że konsekwencji, jaką wywołuje brak zgody osoby trzeciej, w pierwszej kolejności poszukiwać należy właśnie w tych przepisach.

Skutki wyrażenia zgody, jak i jej braku, powinny być zatem rozpatrywane z perspektywy danej konstrukcji, która wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej przewiduje. Skutki te mogą być różnorodne i mają wąskie zastosowanie wyłącznie do danej regulacji, gdyż są powiązane z celami i funkcjami, które dana regulacja pełni w prawie cywilnym. Nie sposób więc przyjąć w tym zakresie jakiegokolwiek wnioskowania *per analogiam* i wykładni rozszerzającej. Uzupełnienie zatem ogólnej regulacji modelowej w tym zakresie wydaje się zatem niewskazane.

Zdaniem autorki należałoby zawniekskować o istotne zmiany w zakresie konstrukcji przewidującej sankcję w postaci bezskuteczności zawieszonyj. Autorka wyraziła poglądy, że podejście ustawodawcy dające osobie trzeciej możliwość potwierdzenia wyłącznie umów wydaje się zbyt rygorystyczne, gdyż zastosowanie sankcji w postaci bezskuteczności zawieszonyj w zakresie jednostronnych czynności prawnych również pozwoliłoby na wypełnienie funkcji przypisywanych zgodzie osoby trzeciej. Sankcja w postaci bezskuteczności zawieszonyj dostatecznie chroniłaby bowiem interesy, tak osoby trzeciej, jak i samej strony.

Autorka stanęła także na stanowisku, że ogólna regulacja modelowa powinna wprost przewidywać możliwość zakończenia stanu prawnej niepewności związanej ze stanem bezskuteczności zawieszonyj. Aktualnie bowiem brak jest ogólnego przepisu, który wprowadzałby dla czynności dokonanych bez zgody osoby trzeciej skutek w postaci bezskuteczności zawieszonyj, gdyż sytuację prawną stron czynności dokonanej bez wymaganej zgody osoby trzeciej kształtują przede wszystkim przepisy szczególne, nie zaś sam art. 63 KC. Dlatego też regulacja modelowa powinna zawierać przepisy pozwalające na wyznaczenie

⁷⁵⁴ Przyjmując, że zgoda osoby trzeciej stanowi *conditio iuris*, należałoby wskazać na poglądy J. Zawadzkiej, zgodnie z którym: „Nie istnieje więc jeden skutek nieziszczenia się warunku prawnego, ale cała gama różnorodnych skutków, w zależności od tego, z jakim warunkiem prawnym mamy do czynienia. (...) niespełnienie warunku prawnego może skutkować właściwie każdą wyróżnianą w prawie cywilnym postacią wadliwości czynności prawnej.” – zob. też, *Warunek...*, s. 351.

⁷⁵⁵ Tak np. R. Majda [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, LEX, art. 63, nb 25; M. Kozik, *Zgoda... (cz. II)*, Rejent 2007, nr 4, s. 84 – zdaniem autora ustawodawca nie miał zamiaru rozstrzygać w art. 63 KC rodzaju sankcji, która wiązałaby się z brakiem potwierdzenia czynności przez osobę trzecią.

terminu osobie trzeciej w każdym przypadku, gdy zgoda osoby trzeciej jest wymagana do skuteczności czynności prawnej. Niemniej, zdaniem autorki, nie powinien być to termin „odpowiedni”, a termin dwutygodniowy (na wzór niektórych przepisów BGB dotyczących czynności podstawowych). Ewentualne modyfikacje w tym zakresie powinny być uwzględnione w ramach przepisów dotyczących czynności podstawowych.

W odniesieniu do podmiotów uprawnionych do wyznaczenia terminu osobie trzeciej należałoby postulować, aby regulacja modelowa uwzględniała możliwość wyznaczenia terminu przez obie strony czynności. Jeśli ustawodawca uzna jednak, że - z uwagi na cel i funkcje danej regulacji - podmiotem uprawnionym do wyznaczenia terminu jest konkretna strona czynności prawnej, winien to rozstrzygnąć w ramach przepisów dotyczących danej czynności podstawowej.

Mając natomiast na względzie niebezpieczeństwa płynące z długotrwałego stanu bezskuteczności zawieszanej, należy również postulować wprowadzenie ustawowego terminu, w którym osoba trzecia może potwierdzić daną czynność prawną. Zatem *de lege ferenda* należy wysunąć postulat wprowadzenia przez polskiego ustawodawcę terminu zawitego na wyrażenie zgody przez osobę trzecią, po upływie którego potwierdzenie czynności prawnej nie będzie możliwe. Zdaniem autorki termin jednego roku na potwierdzenie czynności prawnej przez osobę trzecią (analogicznie jak w przypadku terminu na uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu czy groźby) powinien być terminem wystarczającym. Brak potwierdzenia czynności prawnej w tym terminie powinien być jednoznaczny z odmową udzielenia zgody.

W opinii autorki nadto, celem uniknięcia wątpliwości interpretacyjnych, przepis ogólny dotyczący zgody osoby trzeciej powinien przewidywać - na wzór prawa niemieckiego - możliwość wyłączenia skutku *ex tunc*. Należałoby zatem ująć tę kwestię wprost w treści regulacji modelowej.

W ślad za propozycją KKPC należałoby również - w ramach opracowania regulacji modelowej - postulować, swoistego rodzaju uprzywilejowanie strony, która nie wiedziała o konieczności uzyskania zgody osoby trzeciej. Strona zawierająca umowę, której złożono oświadczenie woli wymagające zgody osoby trzeciej, powinna móc odwołać swoje oświadczenie woli o zawarciu umowy do chwili potwierdzenia, chyba że składając je wiedziała o potrzebie uzyskania zgody. Taka regulacja zmodyfikuje nieco regułę dotyczącą związania tej strony czynnością prawną dotkniętą bezskutecznością zawieszoną. Strona taka byłaby związana skutkami tej czynności, ale co do zasady mogłaby je zniweczyć poprzez odwołanie swojego oświadczenia woli. Osłabienie związania skutkami czynności kulejącej miałyby

służyć uniknięciu „pułapki” niepewności dotyczącej osoby, która nie była świadoma statusu kontrahenta, z którym nie dokonałaby czynności, wiedząc o istniejących ograniczeniach.

Ponadto osoba trzecia, która dokonała czynności prawnej, nawet wiedząc o istnieniu *negotium claudicans*, powinna być w pełni chroniona, jeśli chodzi o nabycie przez nią prawa. Z punktu widzenia osób trzecich czynność kulejąca może być zatem uważana za niedokonaną, nawet w sytuacji, gdy wiedzą one o fakcie jej dokonania. Bezskuteczność zawieszona nie powinna bowiem hamować obrotu i sprowadzać w tym zakresie dodatkowego niebezpieczeństwa prawnego. Dlatego też, w opinii autorki, stosowne przepisy w tym zakresie również powinny znaleźć się w treści ogólnej regulacji modelowej.

Zakończenie. Wnioski *de lege lata* i *de lege ferenda*.

Przedmiot niniejszej rozprawy stanowiła problematyka zgody osoby trzeciej w prawie cywilnym. Podjęte w pracy badania zostały oparte na analizie prawa polskiego oraz – tam, gdzie uznano to za niezbędne z uwagi na konieczność poszukiwania stosownych rozwiązań legislacyjnych – prawa niemieckiego. Analiza przepisów BGB, jak i poglądów niemieckiej doktryny, pozwoliła na ich porównanie z prezentowanymi poglądami na gruncie polskiego porządku prawnego. Było to o tyle istotne, że polski kodeks cywilny był wzorowany na KC niem., a porównanie tych dwóch regulacji pokazało dosyć istotne różnice w przyjętej przez obu ustawodawców konstrukcji ogólnej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej. Analiza porównawcza pozwoliła na weryfikację słuszności przyjętych w polskim prawie cywilnym rozwiązań i zaczerpnięcie inspiracji legislacyjnych w omawianym zakresie, w szczególności tam, gdzie interwencja ustawodawcy wydaje się konieczna i uzasadniona. Dopełnieniem rozważań było również przywoływanie w poszczególnych fragmentach niniejszej rozprawy aktów prawnych (uchwalonych i projektowanych przed wejściem w życie aktualnego kodeksu cywilnego, których analiza stanowiła przedmiot rozdz. 2.) odnoszących się do regulacji ogólnej w zakresie zgody osoby trzeciej, a także projektowanych przez KKPC zmian, które zostały zamieszczone w ramach w Projekcie z 2015 roku⁷⁵⁶. Autorka uznała powyższe za niezbędne z punktu widzenia rozważań poczynionych w rozprawie, przyjmując, że dla wypracowania ogólnej regulacji modelowej nie wystarczy jedynie dokonać analizy aktualnych przepisów prawa, ale należy sięgnąć również do przepisów, które obowiązywały (lub były projektowane) przed wejściem w życie obecnej regulacji oraz przepisów projektowanych przez KKPC.

Celem niniejszej rozprawy było opracowanie ogólnej regulacji modelowej w zakresie zgody osoby trzeciej. Niemniej, aby móc - na gruncie całości rozprawy - zaproponować brzmienie takiej regulacji, należałoby pokrótce podsumować wyniki przeprowadzonych badań,

⁷⁵⁶ Mając na względzie treść Projektu z 2015 roku, należy zaobserwować, że - co do zasady - KKPC przyjęła konstrukcję, która odpowiada obecnemu rozwiązaniu przewidzianemu w KC (zwracają na to uwagę autorzy uzasadnienia projektu - zob. Projekt z 2015 r., s. 93). Należy jednak zauważyć, że projektowany przepis w sposób dużo bardziej szczegółowy i funkcjonalny reguluje zgodę osoby trzeciej, gdyż w art. 67 przewidziano szereg dodatkowych uregulowań w porównaniu do obowiązującego art. 63 KC. Projektowane przez KKPC zmiany w Projekcie z 2015 roku należy uznać niewątpliwie za krok w dobrym kierunku, przede wszystkim dlatego, że w ogóle spostrzeżono i zainicjowano – mając na względzie dotychczasową praktykę stosowania art. 63 KC – konieczność zmiany tej regulacji. Niemniej jednak, przy ewentualnym przyjęciu nowelizacji kodeksu cywilnego, ustawodawca winien rozstrzygnąć możliwie najwięcej wątpliwości, które pojawiają się w doktrynie lub orzecznictwie na gruncie jego interpretacji i stosowania. Zdaniem autorki natomiast Projekt ten nie uwzględnia wszystkich potrzebnych zmian. Ponadto, należy podkreślić, jak już wcześniej wskazano, że pominięto w tym zakresie Projekt z 2008 r., gdyż nie przewidywał on żadnych zmian w stosunku do aktualnego brzmienia art. 63 KC.

a także zreasumować dokonane w niniejszej rozprawie rozważania i ustalenia. Wnioski *de lege ferenda* zgłoszone w rozprawie zostaną zebrane zbiorczo na końcu niniejszego podsumowania.

Niniejszą rozprawę rozpoczęto od omówienia pojęcia „zgoda”, a także ogólnych funkcji zgody. Wskazano, że pojęcie zgody jest w polskim prawie cywilnym pojęciem niejednolitym oraz że - szeroko ujmowana - zgoda stanowi nieodłączny element wielu instytucji/konstrukcji prawa cywilnego i - co za tym idzie - spełniać może różnorodne funkcje. Wymóg uzyskania zgody, co oczywiste, nie ogranicza się zatem wyłącznie do uzyskania zgody osoby trzeciej, niemniej jednak problematyka zgody rozpatrywana jest częstokroć właśnie z punktu widzenia art. 63 KC i czynności podstawowych przewidujących wymóg uzyskania tej zgody.

Przechodząc na grunt problematyki związanej ze zgodą osoby trzeciej, w ramach zagadnień wprowadzających wskazano egzemplifikację przepisów przewidujących wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej, uwzględniając w tym zakresie przykłady wskazywane przez przedstawicieli doktryny. W ramach rozważań poczynionych w niniejszej rozprawie przedstawiono argumenty, które popierały lub obalały możliwość stosowania art. 63 KC do danej regulacji wskazanej w przedmiotowej egzemplifikacji. W ramach rozważań natury ogólnej określono również funkcje, jakie spełnia w polskim prawie cywilnym zgoda osoby trzeciej. Zaobserwować można bowiem różne *ratio legis* przepisów prawnych przewidujących wymóg uzyskania zgody. System prawny przewiduje bowiem obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej w przypadkach, w których pojawia się zagrożenie interesów zasługujących na ochronę – przy czym może chodzić o ochronę różnych osób. Z uwagi na powyższe autorka zwróciła uwagę na dwie podstawowe funkcje, jakie spełniać ma zgoda osoby trzeciej, a mianowicie: ochrona interesów strony czynności prawnej, do dokonania której zgoda osoby trzeciej jest wymagana lub ochrona interesów samej osoby trzeciej. W ramach rozważań w zakresie funkcji skonstatowano, że zgody mające na celu ochronę interesów osoby trzeciej (np. zgoda wierzyciela dłużnika, współspadkobiercy) powinno określać się mianem zgód upoważniających, gdyż stanowią one podstawę ingerencji w sferę prawną osoby, która nie jest stroną czynności prawnej. Natomiast zgody, które mają na celu ochronę interesów stron czynności (np. zgoda przedstawiciela ustawowego), powinno określać się mianem zgód kontrolnych. Wyjątkiem, zdaniem autorki, jest zgoda małżonka (art. 37 KRO,) gdyż ma ona charakter „mieszany”. Z jednej strony jest ona zgodą upoważniającą (chroniącą interes małżonka), z drugiej zaś zgodą kontrolną (chroniącą szeroko pojęte dobro rodziny). Zgodę tę autorka określiła więc jako zgodę upoważniająco-kontrolną. W tym miejscu należałoby podkreślić, że rozważania w zakresie funkcji miały bardzo istotne znaczenie w zakresie rozstrzygnięcia wielu sporów doktrynalnych powstałych na gruncie stosowania art. 63 KC oraz

czynności podstawowych, w tym w szczególności w zakresie oceny możliwości wyrażenia zgody blankietowej/rodzajowej, wyrażenia zgody przez przedstawiciela, czy też możliwości stosowania sankcji w postaci bezskuteczności zawieszanej do jednostronnych czynności prawnych.

W ramach prowadzonych w rozprawie rozważań określono również charakter prawny zgody osoby trzeciej. Zgodnie z zaprezentowanym przez autorkę poglądem, zgoda osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej nie ma statusu samodzielnej czynności prawnej, lecz jest oświadczeniem woli ściśle związanym z czynnością prawną, do której się odnosi, a w oderwaniu od której nie ma żadnego znaczenia prawnego. Oświadczenie woli osoby trzeciej (jako element czynności prawnej) jest zatem jedynie oświadczeniem woli o treści akceptującej (lub nie) to, co zostało już przez strony czynności prawnej określone w jej treści. Analogicznie za oświadczenie woli należy też uznać odmowę wyrażenia zgody. Należy zatem stosować do tych oświadczeń przepisy kodeksu cywilnego o oświadczeniach woli. W szczególności zastosowanie mają zatem przepisy o chwili dotarcia oświadczenia woli do adresata i jego odwołaniu (art. 61 KC), wadach oświadczenia woli (art. 82-88 KC) itp. Za wyjątek od powyższej kwalifikacji autorka uznała jednakże odmowę zgody w postaci bierności osoby trzeciej w terminie jej wyznaczonym, gdyż bierność tę nie sposób uznać za oświadczenie woli i należy ją traktować jako swoiste zdarzenie prawne, z którym ustawa wiąże określone skutki. Niemniej w takim przypadku również należy przyjąć możliwość odpowiedniego stosowania przepisów o wadach oświadczeń woli.

Autorka zwróciła również uwagę na funkcję, jaką pełni w obrocie sam art. 63 KC. Wydaje się bowiem, że celem wprowadzenia tej regulacji ogólnej do porządku prawnego było m.in. utrzymanie w obrocie tych czynności prawnych, które zostały dokonane bez zgody osoby trzeciej, pomimo to że zgoda ta była wymagana do dokonania czynności prawnej. Co do zasady bowiem brak zgody powodowałby, że czynność prawna dokonana w ten sposób byłaby nieważna. Ponadto taka sytuacja mogłaby również powodować szkodę w majątku stron czynności. Wprowadzenie natomiast możliwości potwierdzenia czynności prawnej przez osobę trzecią pozwala utrzymywać takie czynności w mocy. Polski oraz niemiecki ustawodawca, opowiadając się za dopuszczalnością zgody następczej, uwzględnili słuszne interesy stron danej czynności prawnej, dając możliwość „uratowania” skuteczności czynności bez konieczności ponownego jej dokonywania, co mogłoby wiązać się z dodatkowymi kosztami albo być w ogóle niemożliwe. Dokonano tego poprzez związanie stron złożonymi oświadczeniami woli do czasu potwierdzenia tej czynności lub odmowy udzielenia zgody następczej przez osobę trzecią.

W ramach rozdziału trzeciego dokonano również analizy zakresu i znaczenia użytego w art. 63 KC sformułowania „osoba trzecia”. Było to o tyle doniosłe, że częstokroć u podstaw sporów doktrynalnych na gruncie możliwości zastosowania art. 63 KC, leży właśnie możliwość zakwalifikowania danego podmiotu jako „osoby trzeciej”. Podsumowując dokonane w tym zakresie ustalenia, należałoby wskazać, że „osobą” w rozumieniu art. 63 KC jest podmiot prawa cywilnego składający oświadczenie woli. Nie jest nią zatem sąd, sędzia komisarz czy rada wierzycieli, a także organ administracji publicznej, gdy działa w ramach przysługującego mu *imperium*. Natomiast, gdy - działając w sferze *dominium* - organ administracji publicznej składa oświadczenia woli, to art. 63 KC powinien mieć zastosowanie. Ponadto należy przyjąć, że osobą „trzecią” jest osoba, która danej czynności prawnej nie dokonuje, nawet w przypadku, gdy osobę tę dotykają bezpośrednio skutki dokonania tej czynności. Pogląd przeciwny zakładający, że osobą trzecią mógłby być wyłącznie podmiot materialnoprawnie niezwiązany z czynnością prawną, na dokonanie której wyraża zgodę, nie znajdowałby bowiem uzasadnienia w praktyce obrotu i byłby bezzasadny z punktu widzenia celu wprowadzeniu wymogu zgody, jakim jest m.in. ochrona praw i interesów osób trzecich. Już z samego celu wywnioskować bowiem można, że czynność prawna, na dokonanie której osoba trzecia wyraża zgodę, będzie miała wpływ na sferę jej praw i obowiązków, skoro obowiązek wyrażenia zgody jest ustanowiony dla ochrony jej praw. Podsumowując powyższe, wydaje się zatem, że zgodnie z regułą interpretacyjną *lege non distinguente* brak jest podstaw, aby przyjąć za słuszne stanowisko, zgodnie z którym osobą trzecią jest wyłącznie podmiot niezwiązany materialnoprawnie ze stosunkiem prawnym. Wręcz przeciwnie, za osobę trzecią należy uznać podmiot nieuczestniczący w dokonywaniu danej czynności prawnej, przy czym może to być również podmiot, którego dotykają materialnoprawne skutki takiej czynności prawnej, a nawet strona takiej czynności, o ile bezpośrednio nie uczestniczy w jej dokonaniu. Potwierdzenie bowiem umowy zawartej, czy to przez rzekomy organ, czy to rzekomego pełnomocnika, jest zgodą osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 KC, ponieważ osoby te stanowią osoby „trzedzie” w stosunku do podmiotów faktycznie dokonywających czynności prawnej. Pojęcie zatem „osoby trzeciej” w omawianych konstrukcjach oznacza osobę, która nie uczestniczyła w dokonaniu czynności prawnej, natomiast nie jest konieczne, aby musiała ona pozostawać poza kreowanym stosunkiem prawnym, nie będąc jego stroną. W takim znaczeniu mowa jest bardziej o „operacyjnym” znaczeniu pojęcia osoby trzeciej jako pierwotnie niedziałającej, aniżeli „konstrukcyjnym” jako osoby trzeciej, odrębnej od stron dokonywających czynności prawnej.

W rozprawie rozważono również, jaki wpływ na możliwość wyrażenia zgody ma ustanie bytu prawnego osoby trzeciej. Badania w tym zakresie doprowadziły do wniosku, że to, czy prawo do potwierdzenia umowy podlega dziedziczeniu, należałoby każdorazowo oceniać z perspektywy danego przypadku – mając na względzie ocenę charakteru uprawnienia osoby trzeciej, a także okoliczność, czy prawo do potwierdzenia umowy nie było np. ściśle związane z osobą zmarłego. Należy zatem *a casu ad casum* określić, czy uprawnienie do potwierdzenia umowy wchodzi w skład spadku.

W ramach prowadzonych rozważań podjęto również próbę rozstrzygnięcia kwestii źródła obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej, tzn. znalezienia odpowiedzi na pytanie, czy art. 63 KC znajdzie zastosowanie do wszystkich przypadków zastrzeżenia obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej, czy też może istnieją w tym zakresie jakieś ograniczenia. Podsumowując poczynione w tym zakresie rozważania, należałoby wskazać, że art. 63 KC będzie miał zastosowanie w przypadku, gdy wymóg zgody osoby trzeciej wynika z ustawy lub z czynności prawnej stron, ale w tym drugim przypadku będzie miał zastosowanie tylko wtedy, gdy wymóg ten został wprowadzony na mocy wyraźnego zastrzeżenia ustawowego. W takich przypadkach zgoda stanowi bowiem *conditio iuris* i art. 63 KC powinien mieć bezpośrednie zastosowanie. W sytuacji natomiast, gdy wymóg zgody osoby trzeciej wynika z czynności prawnej i został przez strony zastrzeżony bez wyraźnego upoważnienia zawartego w ustawie, wymóg ten należy traktować jako warunek w rozumieniu art. 89 KC. Podkreślono też, że z uwagi na funkcje zgody osoby trzeciej, jakie w danym przypadku zgoda pełni, biorąc również pod uwagę pewność obrotu i ochronę interesów stron czynności podstawowej, w tym transparentność w zakresie skuteczności tej czynności, zgoda (czy to wyrażana przed, czy po dokonaniu czynności) powinna być wyrażana, co do zasady, bezwarunkowo. Ewentualne odstępstwa od tej zasady mogą być brane pod uwagę wyjątkowo i odnosić się jedynie do konkretnych czynności podstawowych (np. przejęcia długu).

Powyżej podsumowano ustalenia i rozważania zawarte w czterech pierwszych rozdziałach niniejszej rozprawy. Stanowiły one rozważania natury ogólnej związanej ze zgodą osoby trzeciej, tj. jej funkcjami, charakterem prawnym i szeroko pojętym zakresem zastosowania art. 63 KC. Określenie zakresu podmiotowego i przedmiotowego stosowania art. 63 KC pozwoliło na ocenę, jak szeroki zakres czynności jest objęty jego zastosowaniem i - w związku z tym - jak „daleko” miałyby sięgać ewentualna regulacja modelowa. W rozdziałach tych brak jest w zasadzie jakichkolwiek wniosków *de lege ferenda*, gdyż nie odnosiły się one bezpośrednio do samej treści regulacji art. 63 KC. W dalszej części podsumowania zostaną omówione wyniki badań i rozważań poczynionych w trzech kolejnych rozdziałach pracy, które

odnoszą się już wprost do treści obecnej regulacji art. 63 KC. Autorka rozdziału te uznaje za rdzeń rozprawy, biorąc pod uwagę jej cel, jakim jest opracowanie regulacji modelowej. To właśnie w tych rozdziałach dokonano bowiem omówienia, analizy i oceny zastosowanej przez polskiego ustawodawcę regulacji ogólnej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej i zaproponowano jej modyfikacje poprzez zmianę lub dodanie stosownych postanowień. Dokonana w pracy analiza pozwala bowiem przyjąć, że jednolity charakter prawny oświadczenia zgody osoby trzeciej pozwala na dokonanie tego rodzaju modyfikacji ze skutkiem dla wszystkich zgód przewidzianych w czynnościach podstawowych. Powyższe implikuje możliwość opracowania bardziej funkcjonalnej konstrukcji ogólnej. Oczywiście nie jest wykluczone odmienne uregulowanie pewnych kwestii przez ustawodawcę w ramach danej czynności podstawowej, bacząc np. na różnorodne funkcje danej regulacji. Regulacja modelowa stanowić będzie bowiem przepis o charakterze ogólnym, który może być w pewnym zakresie modyfikowany w ramach przepisu szczególnego (*lex specialis derogat legi generali*). Poniżej należałoby pokrótce podsumować wszelkie dokonane przez autorkę pracy ustalenia i wnioski *de lege ferenda*, zwieńczeniem czego będzie zaproponowanie treści regulacji modelowej.

W rozdziale piątym dokonano oceny przewidzianej przez ustawodawcę regulacji w zakresie formy zgody osoby trzeciej (art. 63 § 2 KC). Zaprezentowano również pojawiające się w tym zakresie wątpliwości na gruncie stosowania regulacji zawartych w niektórych przepisach dotyczących czynności podstawowych. Ustalono, iż zasadą jest, że zgoda może być wyrażona w dowolnej formie. Niemniej w przypadkach, w których dla czynności podstawowej przewidziana jest forma szczególna pod rygorem nieważności, zgoda musi przybrać taką samą formę. Forma zastrzeżona *ad solemnitatem* podyktowana jest różnymi motywami legislacyjnymi, jak np. stworzenie trwałego dowodu czy zmuszenie stron do dojrzałego namysłu, a przy formie aktu notarialnego – również zapewnienie prewencyjnej kontroli zgodności czynności z prawem. Skoro zatem w sytuacji, w której dla czynności podstawowej przewidziana jest forma zastrzeżona *ad solemnitatem*, która winna zmusić strony do rozważnego podjęcia decyzji, tym bardziej wydaje się słuszne zastrzeżenie tej samej formy dla zgody osoby trzeciej, w szczególności biorąc pod uwagę doniosłe cele i funkcje zgody. Przyjęta z kolei przez ustawodawcę niemieckiego swoboda w zakresie formy zgody w każdym przypadku, niezależnie od zastrzeżonego rygoru, została przez autorkę oceniona negatywnie, przede wszystkim z perspektywy celów i funkcji zgody, a także pewności obrotu. Gdyby wziąć pod uwagę samą tylko doniosłość funkcji i celów zgody osoby trzeciej, zgoda ta powinna podlegać tej samej formie, co czynność prawna, na którą zgoda ta jest udzielana, niezależnie

od przewidzianego rygoru. Przyjęcie takiego poglądu wydawałoby się również odpowiadać koncepcji zgody traktowanej jako element czynności prawnej, której dotyczy. Skoro bowiem zgoda osoby trzeciej jest elementem czynności prawnej, forma – niezależnie od rygoru – powinna „rozciągać się” na wszystkie elementy tej czynności. Przyjęcie takiego założenia wydawałoby się jednak zbyt rygorystyczne z perspektywy obrotu i interesów stron czynności prawnej. W opinii autorki zatem, rozwiązanie przyjęte przez polskiego ustawodawcę należy uznać za odpowiednie i słuszne, gdyż wyważa ono wyżej wzmiankowane kwestie. Z uwagi na powyższe, jakąkolwiek zmianę w zakresie formy zgody osoby trzeciej autorka uznaje za zbędną i treść art. 63 § 2 KC może być częścią ogólnej regulacji modelowej. Biorąc pod uwagę rozważania w zakresie odmowy wyrażenia zgody przez osobę trzecią, przyjęty w doktrynie pogląd, zgodnie z którym odmowa ta może być wyrażona w każdej formie, niezależnie od formy zgody zastrzeżonej dla czynności podstawowej, również - jak wymagania w zakresie formy zgody - powinna być oceniona pozytywnie. Zdaniem autorki zatem, ingerencja ustawodawcy w tym zakresie również nie jest konieczna. Niemniej, w związku z tym, że (prócz przypadków, gdzie forma czynności podstawowej jest zastrzeżona *ad solemnitatem*), oświadczenie woli o wyrażeniu lub odmowie wyrażenia zgody może być złożone w dowolnej formie, należałoby wskazać, że strony winny skłaniać się ku należytemu udokumentowaniu tego oświadczenia (w szczególności w zakresie wyrażenia zgody) na dokonaną czynność prawną. W odniesieniu natomiast do poczynionych uwag o charakterze szczegółowym w odniesieniu do konkretnych czynności podstawowych wysunięto postulat o konieczności usunięcia zgody dłużnika jako przesłanki skuteczności umowy przejęcia długu pomiędzy wierzycielem a przejemcą długu oraz zgody dłużnika na wstąpienie innego podmiotu w prawa wierzyciela. Zawnioskowano również, aby w treści przepisów dotyczących potwierdzenia umowy dokonanej przez fałszywego pełnomocnika, czy fałszywy organ znalazła się wzmianka o bezpośrednim zastosowaniu regulacji ogólnej dotyczącej zgody osoby trzeciej do zgody podmiotu, w imieniu którego została zawarta umowa. Jest to istotne zwłaszcza z perspektywy przepisów dotyczących formy zgody.

W rozdziale szóstym poruszono kwestię przedmiotu zgody osoby trzeciej, a także sposobu jej wyrażenia, ze szczególnym uwzględnieniem terminu wyrażenia zgody, podmiotu komunikującego zgodę, ale również podmiotu, który jest odbiorcą zgody. W rozdziale tym omówiono również kwestię możliwości zmiany stanowiska przez osobę trzecią, tj. sytuację, w której osoba trzecia złożyła oświadczenie woli o określonej treści, jednak postanowiła zmienić wcześniej podjętą decyzję. Biorąc pod uwagę składane przez osobę trzecią oświadczenie woli, powstało również pytanie o swobodę w zakresie podejmowanej przez osobę

trzecią decyzji co do wyrażenia lub odmowy wyrażenia zgody. Na gruncie tych rozważań dokonano również analizy możliwości wyrażenia przez osobę trzecią zgody generalnej (blankietowej), rodzajowej czy też zgody częściowej. Na gruncie rozważań w tym rozdziale autorka wysunęła kilka wniosków *de lege ferenda* związanych przede wszystkim ze sposobem wyrażenia zgody przez osobę trzecią w aspekcie funkcjonalnym – zostaną one wskazane w dalszej części podsumowania. Abstrahując od wniosków *de lege ferenda*, należałoby podsumować również dokonane w tym rozdziale ustalenia.

Można sformułować ogólną regułę, zgodnie z którą w przypadku wymogu wyrażenia zgody na dokonanie czynności prawnej przez więcej niż jeden podmiot skutki prawne, jakie są związane z wyrażeniem zgody, powstaną dopiero ze złożeniem oświadczenia woli przez ostatni z podmiotów, których zgoda jest wymagana. Niemniej autorka uważa, iż nie jest konieczna zmiana przepisów ogólnych odnoszących się do zgody osoby trzeciej, gdyż przyjęcie takiego założenia powinno wynikać z ogólnych reguł wykładni i składania oświadczeń woli.

Autorka zajęła również stanowisko w zakresie możliwości stosowania tzw. zgody blankietowej, uznając, iż nie sposób zająć ogólnego i jednolitego stanowiska w zakresie dopuszczalności stosowania tych zgód do wszystkich czynności podstawowych. Podsumowując jednak powyższe rozważania, autorka stoi na stanowisku, że możliwość zastosowania zgody blankietowej winna być oceniana *ad casu* i zależeć od funkcji, jaką zgoda osoby trzeciej w danym przypadku pełni i czyje interesy chroni. Za bezskuteczne należałoby uznać bowiem udzielone blankietowo zgody uprzednie o funkcji kontrolnej – tj. w przypadku zgody przedstawiciela ustawowego czy zgody małżonka (choć w przypadku zgody małżonka należałoby dopuścić zgody rodzajową). Natomiast w przypadku zgód o charakterze upoważniającym, należałoby dopuścić możliwość wyrażenia zgody *in blanco*, mając na względzie autonomię woli osoby trzeciej i możliwość swobodnego decydowania o przysługującym jej uprawnieniu do wyrażenia zgody, w szczególności w zakresie ochrony jej interesów. Z uwagi na fakt, iż możliwość stosowania zgody blankietowej każdorazowo powinno być zależne od *ratio legis* wymogu uzyskania zgody osoby trzeciej oraz od natury stosunku prawnego, którego zgoda ta dotyczy, nie sposób rozstrzygnąć tę kwestię w ramach ogólnej regulacji modelowej mającej dotyczyć wszystkich czynności podstawowych.

Przyjmując należy również, że - co do zasady - osoba trzecia ma pełną swobodę w zakresie wyrażenia zgody i nie jest możliwa sądowa rewizja decyzji podejmowanej przez osobę trzecią. Rewizja zasadności odmowy wyrażenia zgody przez osobę trzecią jest możliwa wyłącznie w przypadku, gdy przepisy szczególne tak stanowią, przyznając sądowi stosowną kompetencję w tym zakresie. Istnienie takich przepisów nie może być jednak podstawą do wnioskowania,

że każda odmowa wyrażenia zgody, jeśli nie będzie posiadać odpowiedniego uzasadnienia, może zostać zastąpiona orzeczeniem sądu. W związku z czym, nie jest możliwe interpretowanie tego rodzaju przepisów rozszerzająco i wyciąganie wniosków *per analogiam*. W takich wypadkach należy wnioskować *a contrario* i – co za tym idzie – przyjąć, że w przypadku braku wyraźnego upoważnienia do badania zasadności decyzji osoby trzeciej w treści przepisów prawa – osoba trzecia decyduje w kwestii udzielenia zgody wedle własnego uznania. Zatem reguła o swobodzie podejmowania decyzji przez osobę trzecią może doznać ograniczenia jedynie w przepisach szczególnych. Zasadą jest zatem, że uprawnienie osoby trzeciej w zakresie wyrażenia zgody na dokonanie czynności prawnej połączone jest z wolnością korzystania z tego uprawnienia. Jak wskazuje się w doktrynie, ustawowy wymóg uzyskania zgody osoby trzeciej jest skorelowany z przyznanym tej osobie prawem kształtującym. Osoba trzecia nie ma zatem obowiązku udzielenia zgody, nie musi także uzasadniać motywów podjętej decyzji, która nie podlega kontroli sądu. Nie należy wykluczać jednak *ad casu* ewentualnych roszczeń odszkodowawczych na zasadach ogólnych w przypadku, gdy oświadczenie woli osoby trzeciej, np. przedstawiciela ustawowego, wyrządzi szkodę stronie czynności, np. osobie o ograniczonej zdolności prawnej. Przepisy szczególne mogą zatem ustanawiać stosowną kompetencję sądu w kwestii rewizji decyzji podejmowanej przez osobę trzecią, jeśli przemawia za tym istotny cel i funkcje danej regulacji, a także interesy, jakie dane regulacja chroni. Z uwagi na powyższe, zdaniem autorki, nie ma potrzeby wprowadzenia tego rodzaju uprawnień sądu w modelowej regulacji ogólnej dotyczącej zgody osoby trzeciej, gdyż tam – gdzie jest to niezbędne i konieczne – uczynił to ustawodawca w ramach przepisów *lex specialis*.

W odniesieniu natomiast do ostatniego rozdziału pracy odnoszącego się do skutków złożenia oświadczenia przez osobę trzecią należałoby przyjąć, że w przypadku udzielenia zgody przez osobę trzecią na dokonanie czynności prawnej we właściwym czasie, przy spełnieniu wszystkich wymagań (np. w zakresie formy), spełnia się konieczna przesłanka współkonstytuująca tę czynność prawną, w następstwie czego czynność taka wywołuje „normalne” skutki prawne. W odniesieniu do przypadków zezwolenia, tj. zgody udzielanej przed dokonaniem czynności prawnej, czynność, na którą zgoda jest wyrażana, jest z natury rzeczy skuteczna już w momencie jej dokonania przez strony (stronę). Taki sam skutek będzie wywoływać również zgoda udzielona w trakcie dokonywania czynności prawnej. W odniesieniu natomiast to przypadków potwierdzenia, tj. zgody udzielonej po dokonaniu czynności prawnej, to - od momentu dokonania czynności do momentu jej potwierdzenia - mamy do czynienia ze stanem bezskuteczności zawieszony. Jeżeli więc zgoda jest udzielana

w sposób następczy, to potwierdzenie czynności prawnej przez osobę trzecią powoduje, iż czynność ta – objęta dotychczas stanem bezskuteczności zawieszonej – staje się ważna i skuteczna już z momentem jej dokonania.

W odniesieniu natomiast do definitywnego braku zgody osoby trzeciej należałoby podkreślić, że zazwyczaj będzie on skutkował nieważnością czynności prawnej. Niemniej jednak, co wymaga podkreślenia, sankcja nieważności bezwzględnej nie jest immanentnie związana z art. 63 KC i nie jest elementem konstrukcyjnym tej instytucji o charakterze ogólnym. Skoro bowiem w art. 63 KC nie wskazano przypadków, w których wymagana jest zgoda osoby trzeciej, lecz konieczne jest odesłanie w tym zakresie do przepisów regulujących czynności podstawowe, to należałoby przyjąć, że konsekwencji, jakie wywołuje brak zgody osoby trzeciej, w pierwszej kolejności poszukiwać należy właśnie w tych przepisach.

Co więcej, wyrażenie zgody lub jej brak może wywoływać również inne skutki wskazane każdorazowo w przepisach dotyczących czynności podstawowych. Ustawodawca bowiem, mając na względzie cel i funkcje wprowadzenia konkretnego wymogu uzyskania zgody osoby trzeciej, ustanowił także inne skutki związane z tą konkretną instytucją. Skutków tych poszukiwać należy więc w ramach regulacji dotyczących czynności podstawowych. Skutki te mogą być różnorodne i mają wąskie zastosowanie wyłącznie do danej regulacji, gdyż są powiązane z celami i funkcjami, które dana regulacja pełni w prawie cywilnym. Nie sposób więc przyjąć w tym zakresie jakiegokolwiek wnioskowania *per analogiam* i wykładni rozszerzającej. Uzupełnienie zatem ogólnej regulacji modelowej w tym zakresie wydaje się zatem niewskazane.

Autorka zgłosiła w pracy wiele wniosków *de lege ferenda* odnoszących się do ogólnej regulacji w zakresie zgody osoby trzeciej. Poniżej autorka zebrała zgłoszone wnioski w kilkunastu punktach:

- 1) Co do zasady zgoda osoby trzeciej może być wyrażona przed, w trakcie, jak i po dokonaniu czynności prawnej, chyba że przepisy odnoszące się do czynności podstawowych przewidują inny termin na udzielenie zgody, np. poprzez uniemożliwienie wyrażenia zgody następczej, co może być uzasadnione m.in. funkcjami, jakie dana zgoda pełni w porządku prawnym. Dlatego też należałoby dodać w regulacji modelowej stosowny fragment, o tym, że zgoda może być udzielona w każdym czasie (przed, w trakcie, jak i po dokonaniu czynności).
- 2) Autorka proponuje, celem zachowania klarowności, dodanie do treści regulacji modelowej ustawowego określenia zgody wyrażonej przed dokonaniem czynności prawnej, określając taką zgodę poprzez umieszczenie w nawiasie słowa „zezwolenie”

oraz zgody wyrażonej po dokonaniu czynności prawnej poprzez umieszczenie w nawiasie słowa „potwierdzenie”. Zastosowanie takiego zabiegu należałoby ocenić pozytywnie z punktu widzenia czysto redakcyjnego, gdyż zastosowanie formy definicyjnej skraca istotnie treść formułowanych przepisów.

- 3) Należy postulować, zmianę terminologii również w odniesieniu do sformułowania „Jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda (...)” i zastąpić je sformułowaniem „Jeżeli do skuteczności czynności prawnej potrzebna jest zgoda (...)”⁷⁵⁷. Zmiana ta jest istotna, gdyż w takim brzmieniu przepis nie sugeruje, jakoby czynność prawna bez wymaganej zgody nie była w ogóle dokonana. Należy uznać ją za dokonaną, aczkolwiek jeszcze nie skuteczną, gdyż zgoda ta potrzebna jest właśnie „do skuteczności” czynności prawnej. Wbrew bowiem leksykalnemu brzmieniu art. 63 KC uznać należy, że zgoda osoby trzeciej, o której mowa w tym przepisie, jest niezbędna dla skuteczności czynności prawnej, a nie dla samego jej dokonania.
- 4) Uwzględniając wątpliwości interpretacyjne pojawiające się w polskiej doktrynie, inspirując się regulacją w prawie niemieckim, należałoby wskazać, że regulacja modelowa powinna rozstrzygać wprost kwestię adresata zgody. Zgodnie z poczynionymi w pracy uwagami powinno zatem przyjąć się, że oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej może być złożone którejkolwiek ze stron czynności prawnej. Należałoby nadto dookreślić, iż w sytuacji, w której dana strona zażądała potwierdzenia czynności prawnej, oświadczenie osoby trzeciej winno być zakomunikowane właśnie tej stronie. Oczywiście w ramach danej czynności podstawowej ustawodawca może (a nawet powinien) doprecyzować, że w konkretnych przypadkach zgoda powinna zostać zakomunikowana konkretnej stronie czynności prawnej. Można wskazać chociażby przypadek potwierdzenia umowy zawartej przez rzekomego pełnomocnika. Wydaje się bowiem, że w takim przypadku zgoda powinna być zakomunikowana drugiej stronie umowy.
- 5) Autorka stoi na stanowisku, że w polskim porządku prawnym powinna znaleźć się analogiczna, jak w przypadku prawodawstwa niemieckiego (§ 183 BGB), konstrukcja wprost zezwalająca osobie trzeciej na cofnięcie uprzednio wyrażonej zgody aż do momentu dokonania czynności prawnej, której dotyczy i to bez konieczności ingerencji sądu w tym zakresie. Oczywiście, takowa regulacja będzie przyznawać osobie trzeciej bardzo duży zakres swobody, co może naruszać ewentualne interesy stron planowanej czynności prawnej. Zaproponowana konstrukcja nie wyklucza jednakże ewentualnej

⁷⁵⁷ Zob. Projekt z 2015 r., s. 93.

odpowiedzialności odszkodowawczej osoby trzeciej czy stron czynności prawnej, jeśli strony dokonałyby jakichkolwiek przygotowań/nakładów niezbędnych do dokonania czynności prawnej. Niemniej jednak, z uwagi na brak przepisów i jednoznacznych wytycznych za niezbędną i uzasadnioną należy uznać ingerencję ustawodawcy w wyżej wzmiankowanym zakresie. Odwołanie zezwolenia przez osobę trzecią wymagałoby, zdaniem autorki, złożenia stosownego oświadczenia woli osobie albo osobom, którym osoba trzecia złożyła oświadczenie o jej udzieleniu. W tym zakresie regulacja polska różniłaby się od niemieckiej, gdyż zgodnie z § 183 *in fine* BGB odwołanie może zostać złożone każdej ze stron.

- 6) Należy wskazać, iż z treści § 182 ust. 1 *in principio* niem. KC wynika wprost, iż obejmuje on swym zakresem – obok umów – także jednostronne czynności prawne. Bezpośrednie wskazanie zastosowania regulacji ogólnej dotyczącej zgody osoby trzeciej do jednostronnych czynności prawnych i umów w samej treści ustawy należy ocenić pozytywnie. W opinii autorki, celem uniknięcia jakichkolwiek wątpliwości, regulacja modelowa powinna wskazywać wprost – na wzór prawa niemieckiego – że ma ona zastosowanie do umów oraz jednostronnych czynności prawnych.
- 7) Zdaniem autorki możliwe winno być zastosowanie sankcji w postaci bezskuteczności zawieszanej nie tylko w zakresie umów, ale również w zakresie jednostronnych czynności prawnych. Pozwoliłoby to na wypełnienie funkcji przypisywanych zgodzie osoby trzeciej. Zgoda następcza chroniłaby bowiem interesy i osoby trzeciej, i stron czynności, gdyż jednostronna czynność prawna dokonana bez zgody osoby trzeciej nie wywoływałaby skutków prawnych. Sankcja w postaci bezskuteczności zawieszanej dostatecznie chroniłaby zatem w odpowiednim zakresie interesy, tak osoby trzeciej (np. mocodawcy, małżonka) czy samej strony (osoby o ograniczonej zdolności do czynności prawnych). Sankcja ta nie prowadziłaby także do zagrożenia interesów drugiej strony czynności prawnej, gdyż nieważność jednostronnej czynności prawnej może być niekiedy bardziej dotkliwa dla kontrahenta, któremu zostało złożone takie oświadczenie, niż sankcja bezskuteczności zawieszanej. Przemawia za tym potrzeba minimalizowania surowości sankcji i ograniczania jej do takiego zakresu, jaki jest niezbędny do osiągnięcia celu, dla którego wprowadzono wymaganie zgody. Choć możliwość stosowania sankcji bezskuteczności zawieszanej do jednostronnych czynności prawnych stanowi istotne *novum* w odniesieniu do dotychczasowych regulacji, wydaje się to dobrym rozwiązaniem, gdyż to ostatecznie od osoby trzeciej, po dokonaniu odpowiedniej oceny, będzie zależeć, czy dana czynność prawna będzie skuteczna, czy też nie. Zastrzeżenie

zgody uprzedniej ma bowiem przeważnie na celu kontrolę czynności prawnej pod kątem tego, czy zagraża ona chronionym przez ustawę interesom. Do osiągnięcia tego celu w zupełności wystarczające jest zawieszenie – do czasu przeprowadzenia kontroli – tych skutków czynności prawnej, które potencjalnie mogą stwarzać takie zagrożenie. W tym zakresie należałoby również postulować wprowadzenie stosownych zmian w zakresie czynności podstawowych, które uznają jednostronne czynności prawne dokonane bez zgody osoby trzeciej za nieważne (art. 19 oraz 104 KC, a także art. 37 § 4 KRO).

- 8) Brak jest ogólnego przepisu, który wprowadzałby dla czynności dokonanych bez zgody osoby trzeciej skutek w postaci bezskuteczności zawieszony, gdyż sytuację prawną stron czynności dokonanej bez wymaganej zgody osoby trzeciej kształtują przede wszystkim przepisy szczególne, nie zaś sam art. 63 KC. Jeśli nie określono wprost, w jakim czasie osoba trzecia winna zgodę wyrazić, mamy wtedy do czynienia z luką prawną, którą uzupełnia się aktualnie poprzez zastosowanie *per analogiam* przepisów wprowadzających w tym zakresie odpowiednią procedurę (art. 18 § 3 zd. 2 KC, art. 103 § 2 KC, art. 520 KC oraz art. 37 § 3 KRO). Dlatego też regulacja modelowa powinna zawierać przepisy pozwalające na wyznaczenie terminu osobie trzeciej w każdym przypadku, gdy zgoda osoby trzeciej jest wymagana do skuteczności czynności prawnej. Niemniej, zdaniem autorki, nie powinien być to termin „odpowiedni”, a termin dwutygodniowy (na wzór niektórych przepisów BGB dotyczących czynności podstawowych). Wydaje się, że termin dwóch tygodni należy uznać właśnie za termin odpowiedni, gdyż powinien on być wystarczający, na zapoznanie się z czynnością prawną przez osobę trzecią, podjęcie decyzji w zakresie wyrażenia bądź odmowy wyrażenia zgody oraz na komunikację podjętej decyzji odpowiedniemu adresatowi bądź adresatom. Zastosowanie takiej regulacji pozwoli uniknąć konieczności dokonywania oceny, czy dany termin był w danym przypadku „odpowiedni”. Oczywiście nie jest wykluczone, aby ustawodawca - w ramach przepisów dotyczących danej czynności podstawowej - uregulował kwestię tego terminu w sposób odmienny, stosując np. termin dłuższy niż dwutygodniowy.
- 9) Krąg podmiotów uprawnionych do wyznaczenia terminu osobie trzeciej nie jest w przepisach dotyczących czynności podstawowych określony jednolicie. W art. 520 KC wskazano, że wyznaczyć termin może każda ze stron, które zawarły umowę o przejęcie długu. W art. 18 § 3 zd. 2 KC, art. 103 § 2 KC, art. oraz art. 37 § 3 KRO wskazano natomiast, że może to uczynić jedynie osoba, której złożono oświadczenie wymagające zgody. Regulacja modelowa natomiast winna uwzględniać możliwość wyznaczenia

terminu przez obie strony czynności. Jeśli ustawodawca uzna jednak, że - z uwagi na cel i funkcje danej regulacji - podmiotem uprawnionym do wyznaczenia terminu powinna być konkretna strona czynności prawnej, winien to rozstrzygnąć w ramach przepisów odnoszących się do danej czynności podstawowej.

- 10) Niezbędna jest również, zdaniem autorki pracy, interwencja ustawodawcy w zakresie terminu, w którym możliwe jest potwierdzenie czynności prawnej. Trwanie przez pewien czas stanu bezskuteczności zawieszony jest oczywiście uzasadnione, gdyż nieważność mogłaby niekiedy niepotrzebnie zniweczyć skutki dokonanej czynności prawnej i dlatego ustawodawca zdecydował się na rozwiązanie dające szansę uniknięcia negatywnych jej konsekwencji. Mając natomiast na względzie niebezpieczeństwa płynące z długotrwałego stanu bezskuteczności zawieszony, bacząc równocześnie na interes innych podmiotów zainteresowanych wyjaśnieniem sytuacji stron niezupełnej czynności prawnej, należy ustawowo określić maksymalny termin, w którym osoba trzecia może potwierdzić czynność prawną. Mając zaś na względzie treść innych przepisów w zakresie oświadczeń woli, wydawać by się mogło, że okres jednego roku na potwierdzenie czynności prawnej przez osobę trzecią powinien być terminem wystarczającym. Zatem *de lege ferenda* należy wysunąć postulat wprowadzenia przez polskiego ustawodawcę terminu zawitego na wyrażenie zgody przez osobę trzecią, po upływie którego potwierdzenie czynności prawnej nie będzie możliwe. Skutkiem niemożliwości potwierdzenia takiej czynności powinno być uznanie, że zgody odmówiono – w większości przypadków będzie oznaczać to sankcję w postaci nieważności czynności prawnej. Niemniej sankcji należy każdorazowo poszukiwać w treści przepisów dotyczących danej czynności podstawowej.
- 11) W tym miejscu należałoby wskazać, iż na gruncie § 184 ust. 1 niem. KC skutek wsteczny potwierdzenia może zostać wyłączony. W polskiej doktrynie natomiast wskazuje się, że reguły przewidziane w art. 63 § 1 zd. 1 i § 2 mają z natury rzeczy charakter imperatywny. Strony umowy mogą jednak postanowić, że potwierdzenie wywrze jedynie skutek *ex nunc*. Będzie to natomiast równoznaczne z zawieszeniem skutków składanych oświadczeń woli do czasu udzielenia zgody (warunek) i rozstrzygnięciem kolizji pomiędzy art. 63 § 1 zd. 2 KC a art. 90 KC na rzecz tego ostatniego. Skutku wstecznego zgody następczej nie może natomiast uchylić - co wydaje się oczywiste - wyrażająca zgodę osoba trzecia. W opinii autorki natomiast, celem uniknięcia wątpliwości interpretacyjnych, analogicznie jak w prawie niemieckim, przepis ogólny dotyczący zgody osoby trzeciej powinien przewidywać możliwość wyłączenia skutku *ex tunc* osoby

trzeciej przez strony czynności podstawowej. Należałoby zatem ująć tę kwestię wprost w treści regulacji modelowej.

- 12) Strona, która dokonała czynności, nawet wiedząc o istnieniu *negotium claudicans*, powinna być w pełni chroniona, jeśli chodzi o nabycie prawa. Z punktu widzenia osób trzecich czynność kulejąca może być zatem uważana za niedokonaną, nawet w sytuacji, gdy wiedzą one o fakcie jej dokonania. Stan bezskuteczności zawieszony nie powinien bowiem hamować obrotu i sprowadzać w tym zakresie dodatkowego niebezpieczeństwa prawnego. Stosowne przepisy w tej materii powinny znaleźć się w treści ogólnej regulacji modelowej.

W rezultacie dokonanych badań, rozważań i analiz, mając na uwadze w szczególności wszelkie zgłoszone w rozprawie wnioski *de lege ferenda*, należałoby zaproponować następujące brzmienie ogólnej regulacji modelowej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej:

Art. ... [Zgoda osoby trzeciej]

§ 1. Jeżeli do skuteczności umowy lub jednostronnej czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej, osoba ta może wyrazić zgodę przed dokonaniem czynności (zezwoleń), w trakcie jej dokonywania albo po jej dokonaniu (potwierdzenie).

§ 2. Potwierdzenie ma moc wsteczną od daty dokonania czynności, chyba że strony postanowiły inaczej; nie narusza to jednak praw innych osób, choćby nawet nabywając prawo wiedziały o czynności wymagającej zgody.

§ 3. W braku potwierdzenia strona czynności prawnej może wezwać osobę trzecią do potwierdzenia czynności prawnej. Potwierdzenie powinno zostać dokonane w terminie dwóch tygodni od dnia wezwania. Bezskuteczny upływ tego terminu jest jednoznaczny z odmową wyrażenia zgody.

§ 4. Strona zawierająca umowę, której złożono oświadczenie woli wymagające zgody osoby trzeciej, może odwołać swoje oświadczenie woli o zawarciu umowy do chwili potwierdzenia, chyba że składając je wiedziała o potrzebie uzyskania zgody.

§ 5. Oświadczenie woli osoby trzeciej może być złożone którejkolwiek ze stron czynności. Potwierdzenie powinno jednak być skierowane do strony, która go zażądała.

§ 6. Zezwoleń może zostać odwołane przez osobę trzecią do momentu dokonania czynności prawnej. Odwołanie wymaga złożenia stosownego oświadczenia woli osobom, którym osoba trzecia złożyła oświadczenie o zezwoleniu.

§ 7. Możliwość potwierdzenia umowy przez osobę trzecią wygasa z upływem roku od daty dokonania czynności prawnej. Brak potwierdzenia czynności prawnej w tym terminie jest jednoznaczny z odmową udzielenia zgody.

§ 8. Jeżeli do ważności czynności prawnej wymagana jest forma szczególna, oświadczenie obejmujące zgodę osoby trzeciej powinno być złożone w tej samej formie.

Jak już wcześniej wspomniano, art. 63 KC w obecnej treści, pomimo prawie sześćdziesięciu lat jego obowiązywania, do dziś pozostaje niezmienny od czasu jego uchwalenia. Mając na względzie wspomniane w niniejszej pracy luki prawne oraz spory i wątpliwości interpretacyjne w zakresie stosowania art. 63 KC, zmiana regulacji w zakresie przepisów dotyczących zgody osoby trzeciej wydaje się konieczna. W treści art. 63 KC nie uwzględniono bowiem wielu kwestii odnoszących się do wymogu uzyskania zgody osoby trzeciej. Lapidarne wręcz brzmienie art. 63 KC dostarcza zatem wielu problemów interpretacyjnych.

Realizacja podjętego w pracy zadania badawczego polegającego na możliwości opracowania bardziej funkcjonalnej ogólnej regulacji modelowej dotyczącej zgody osoby trzeciej pokazała, że opracowanie takiej regulacji jest możliwe i - co bardziej istotne - uzasadnione. W rezultacie poczynionych rozważań należało bowiem uznać, że obecna regulacja ogólna dotycząca zgody osoby trzeciej jest niewystarczająca. Zdaniem autorki, opracowana regulacja modelowa pozwoli na jej bardziej funkcjonalne i praktyczne zastosowanie w obrocie. Oczywiście nie wyklucza to wprowadzenia w przepisach dotyczących czynności podstawowych stosownych zmian, które będą w odmienny sposób regulować pewne kwestie, np. w zakresie terminu, formy, możliwości cofnięcia zgody itp. Może to być niezbędne z uwagi na cele i funkcje danej zgody. Różnorodność czynności podstawowych, do których przepis ten będzie mógł mieć potencjalne zastosowanie, implikuje zatem konieczność dostosowania przepisów w zakresie czynności podstawowych do nowego brzmienia regulacji modelowej (także pod względem technicznym, tj. stosowanej nomenklatury, celem uniknięcia zbędnych powtórzeń czy ewentualnie powstałych rozbieżności). Należy bowiem zaznaczyć, że regulacja modelowa znajdzie bezpośrednie zastosowanie w takim zakresie, w jakim przepisy szczególne dotyczące czynności podstawowych nie uregulują inaczej zasad udzielania zgody.

Bibliografia

Literatura

1. Balwicka-Szczyrba M. (red.), *Zarząd majątkiem wspólnym. Komentarz*, Warszawa 2016.
2. Balwicka-Szczyrba M., Glicz M., Sylwestrzak A. (red.), *Pełnomocnictwo. Komentarz*, Warszawa 2020.
3. Balwicka-Szczyrba M., Sylwestrzak A. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2022.
4. Balwicka-Szczyrba M., Sylwestrzak A. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2024.
5. Bałtruszajtys G. (red.), *Zgoda jako wyraz autonomii woli*, *Studia Iuridica*, t. 49, Warszawa 2008.
6. Bamberger G., Roth H. (red.), *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 1, Gesamtsachverzeichnis, §§ 1 – 610*, München 2003.
7. Barczak M., *Konsekwencje czynności prawnych dokonywanych przez rzekomego pełnomocnika (art. 103–104 k.c.)*, *Prawo Spółek* 2006, nr 12.
8. Bassenge P., Brudermüller G., Ellenberger J., Götz I., Grüneberg C., Sprau H., Thorn K., Weidenkaff W., Weidlich D. (red.), *Bürgerliches Gesetzbuch*, München 2015.
9. Bączyk M., *Skutki prawne nieujawnienia pełnomocnictwa*, *PiP* 1975, z. 7.
10. Beckmann R. M., *Nichtigkeit und Personenschutz. Parteibezogene Einschränkung Der Nichtigkeit Von Rechtsgeschäften*, Tübingen–Mohr Siebeck 1998.
11. Bielecki M., *Przeniesienie ogółu praw i obowiązków w handlowej spółce osobowej*, *MoP* 2005, nr 5.
12. Bieniak J., Bieniak M., Nita-Jagielski G. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2020.
13. Bieniak J., Bieniak M., Nita-Jagielski G. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2024.
14. Bieniek G. (red.), *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania. T. 2*, Warszawa 2007.
15. Bierecki D., *Uwagi w sprawie rozporządzenia udziałem w przedmiocie należącym do spadku*, *Rejent* 2017, nr 8.
16. Borkowski M., *Glosa do wyroku SN z dnia 12 października 2011 r., II CSK 29/11*, LEX/el. 2012.

17. Borowicz A., *Zgoda współwłaściciela na dokonanie czynności zarządu rzeczą wspólną (art. 199 i 201 kodeksu cywilnego)*, PS 2015, nr 11-12.
18. Brzeszczyńska S., *Umowy w obrocie nieruchomościami*, Warszawa 2005.
19. Brzozowski A., Jastrzębski J., Kaliński M., Skowrońska-Bocian E., *Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2021.
20. Brzozowski A., Jastrzębski J., Kaliński M., Skowrońska-Bocian E., *Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2016.
21. Chłopecki A., *Warunki w rozumieniu art. 89 k.c. a warunki prawne (conditiones iuris)*, PPH 2001, nr 7.
22. Chmielnicki P. (red.), *Ustawa o samorządzie gminnym*, Warszawa 2022.
23. Ciepla H. (red.), *Kodeks cywilny. T. I. art. 1-352. Praktyczny komentarz z orzecnictwem*, Warszawa 2005.
24. Ciepla H. (red.), *Kodeks cywilny. T. II. art. 353-1088. Praktyczny komentarz z orzecnictwem*, Warszawa 2005.
25. Ciszewski J., Nazaruk P. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, LEX/el. 2023.
26. Ciszewski J., Nazaruk P. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2019.
27. Czachórski W., Brzozowski A., Safjan M., Skowrońska-Bocian E., *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2007.
28. Czachórski W., *Przebieg prac nad kodyfikacją prawa cywilnego PRL*, SP 1970, z. 26-27.
29. Czarnow S., *Kontrasygnata – martwa instytucja?*, *Finanse Komunalne* 2010, nr 11.
30. Czepita S., Kuniewicz Z., *Spór o konwalidację nieważnych czynności prawnych*, PiP 2002, z. 9.
31. Djurein M., *Schwebende Unwirksamkeit*, *Studien zum Privatrecht*, Band 100, Tübingen 2021.
32. Dmowski S., Rudnicki S. (red.), *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2011.
33. Doliwa A., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2004.
34. Drapała P., *Odpowiedzialność odszkodowawcza pełnomocnika rzekomego*, PPH 2002, nr 9.
35. Drapała P., *Przejęcie długu, przejęcie praw i obowiązków z umowy (zmiana strony umowy)*, Warszawa 2016.
36. Drapała P., *Zgoda dłużnika na przejęcie długu przez osobę trzecią na podstawie umowy z wierzycielem może być wyrażona w dowolny sposób. Glosa do wyroku SN z dnia 26 czerwca 1998 r., II CKN 825/97*, PPH 1999, nr 6.

37. Drapała P., *Zwalniające przejęcie długu a zabezpieczenia wierzytelności*, MoP 2002, nr 1.
38. Drapała P., *Zwalniające przejęcie długów związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa*, MoP 2002, nr 10.
39. Drapała P., *Zwalniające przejęcie długu*, Warszawa 2002.
40. Dumkiewicz M., Kidyba A. (red.), *Komentarz aktualizowany do art. 1-300 Kodeksu spółek handlowych*, LEX/el. 2024.
41. Dyoniak A., *Ustawowy ustrój majątkowy małżeński*, Wrocław 1985.
42. Fabian J., *Pełnomocnictwo*, Warszawa 1963.
43. Flume W., *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts. Das Rechtsgeschäft. Band 2*, Berlin-Heidelberg-New York 1979.
44. Flume W., *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts. Das Rechtsgeschäft. Band 2*, Berlin-Heidelberg-New York 1965.
45. Fras M., Habdas M. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna (art. 1-125)*, Warszawa 2018.
46. Fras M., Habdas M. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom II. Własność i inne prawa rzeczowe (art. 126-352)*, Warszawa 2018.
47. Fras M., Habdas M. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna (art. 353-534)*, Warszawa 2018.
48. Fras M., Habdas M. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom VI. Spadki (art. 922-1087)*, Warszawa 2019.
49. Fras M., Habdas M. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2021.
50. Fras M., Habdas M. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, LEX/el. 2023.
51. Frąckowiak J., Górski A., Gromska-Szuster I., *Osoby w projekcie kodeksu cywilnego*, PS 2010, nr 3.
52. Frąckowiak J., *Instytucje prawa handlowego w kodeksie cywilnym*, Rejent 2003, nr 6.
53. Frąckowiak J., *Jednostka organizacyjna jako substrat osoby prawnej i ustawowej [w:] Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa profesora Maksymiliana Pazdana*, red. L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2005.
54. Frąckowiak J., *Trzecia kategoria osób w prawie spółek – zbędna mistyfikacja czy krok w dobrym kierunku [w:] Instytucje prawa handlowego w przyszłym kodeksie cywilnym*, red. T. Mróz, M. Stec, Warszawa 2012.
55. Friedrich K., *Die Stellung des Sicherungsgebers bei der privaten Schuldübernahme nach § 418 Abs. 1 BGB*, Berlin 1994.

56. Gaier R. (red.), *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 8, Sachenrecht (§§854-1296)*, München 2023.
57. Gajda J., *Pojęcie dobrej wiary w przepisach kodeksu cywilnego*, SP 1997, z. 2.
58. Gandor K., *W kwestii terminologii projektu kod. cyw. w zakresie bezskutecznych czynności prawnych*, NP 1961, nr 1.
59. Gizbert-Studnicki T., *O nieważnych czynnościach prawnych w świetle koncepcji czynności konwencjonalnych*, Państwo i Prawo 1975, z. 4.
60. Gniewek E. (red.) *System Prawa Prywatnego. Tom 3. Prawo rzeczowe*, Warszawa 2020.
61. Gniewek E. (red.), *Podstawy prawa cywilnego*, Warszawa 2011.
62. Gniewek E., Machnikowski P. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2014
63. Gniewek E., Machnikowski P. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2016.
64. Gniewek E., Machnikowski P. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2021.
65. Gniewek E., Machnikowski P. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2023.
66. Gołębiowski K., *Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*, Warszawa 2012.
67. Gonet W., *Reprezentacja stron umów w obrocie nieruchomościami*, Warszawa 2014.
68. Gorczyński G., *Kilka uwag o tzw. zbyciu członkostwa w handlowych spółkach osobowych (na tle art. 10 k.s.h.)*, Prawo Spółek 2001 nr 7/8.
69. Górecki W., *Dopuszczalność udzielenia zgody rodzajowej przez małżonka. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 5 marca 2019 r., II CSK 43/18*, OSP 2022, nr 1.
70. Górecki W., *Konsekwencje dokonania przez jednego z małżonków czynności prawnej w sferze prawnej drugiego małżonka*, Rejent 2021, nr 8.
71. Grodziski S., *Prace nad kodyfikacją i unifikacją polskiego prawa prywatnego (1919 – 1947)*, KPP, rok I: 1992, z. 1-4.
72. Grudziński M., Ignatowicz J. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 1966.
73. Grykiel J., *Czynność prawna a skutki prawne [w:] Prawo wobec wyzwań współczesności, t. 5, Materiały sesji naukowej*, red. B. Guzik, Poznań 2008.
74. Grykiel J., Lemkowski M., *Czynności prawne. Komentarz do art. 56-81 KC*, Warszawa 2010.
75. Grykiel J., *Skutki wadliwej reprezentacji w ramach organu osoby prawnej. Glosa do uchwały składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z 14 września 2007 r., sygn. akt: III CZP 31/07*, Prawo Spółek 2008, nr 11.

76. Grzybowski S. (red.), *System Prawa Cywilnego. Tom I. Część ogólna*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1985.
77. Grzybowski S. (red.), *System Prawa Cywilnego. Tom I. Część ogólna*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1974.
78. Grzybowski S., *O rzekomej konwalidacji nieważnej czynności prawnej*, RPEiS 1974, nr 3.
79. Grzybowski S., *Prawo cywilne zarys części ogólnej*, Warszawa 1985.
80. Gudowski J. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2018.
81. Gudowski J. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Księga pierwsza. Część Ogólna*, Warszawa 2014.
82. Gudowski J. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna, cz. 2 (art. 56–125)*, Warszawa 2021.
83. Gudowski J. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna, cz. 1 (art. 1–55(4))*, Warszawa 2021.
84. Gurgul S. (red.), *Prawo upadłościowe [w:] Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2020.
85. Gutowski M. (red.), *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz do art. 1–352*, Warszawa 2021.
86. Gutowski M. (red.), *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz do art. 1–352*, Warszawa 2018.
87. Gutowski M. (red.), *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 353–626*, Warszawa 2022.
88. Gutowski M., *Bezskuteczność czynności prawnej*, Warszawa 2017.
89. Gutowski M., *Naruszenie umowy jako przyczyna bezskuteczności czynności prawnej [w:] Problemy polskiego i europejskiego prawa prywatnego, Księga pamiątkowa Profesora Mariana Kępińskiego*, red. K. Klafkowska-Waśniowska, M. Mataczyński, R. Sikorski, M. Sokołowski, Warszawa 2012.
90. Gutowski M., *Nieważność czynności prawnej*, Warszawa 2008.
91. Gutowski M., *Nieważność czynności prawnej*, Warszawa 2012.
92. Gutowski M., *O regułach dokonywania czynności prawnych*, PiP 2010, nr 8.
93. Gutowski M., *Wzruszalność czynności prawnej*, Warszawa 2019.
94. Gwiazdomorski J., *Prawo spadkowe w zarysie*, Warszawa 1985.
95. Gwiazdomorski J., *Prawo spadkowe w zarysie*, Warszawa 1990.
96. Gwiazdomorski J., *Przejęcie długu*, Kraków 1927.
97. Gwiazdomorski J., *Próba korektury pojęcia czynności prawnej [w:] Prace z zakresu prawa cywilnego i prawa na dobrach niematerialnych*, ZNUJ 1973.

98. Habermann N. (red.), *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Allgemeiner Teil (§§ 164-240)*, Berlin 2001.
99. Hau W., Poseck D. (red.), *Beck'sche Online-Kommentare*, München 2023.
100. Hau W., Poseck D. (red.), *Beck'sche Online-Kommentare*, München 2024.
101. Herbet A., *Obrót udziałami w sp. z o.o.*, Warszawa 2004.
102. Heropolitańska I., Tułodziecka A., Hryćków-Mycka K., Kuglarz P. (red.), *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece oraz przepisy związane. Komentarz*, Warszawa 2021.
103. Hrycaj A. (red.), *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, LEX/el. 2023.
104. Hübner H., *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuches*, Berlin–New York 1996.
105. Ignaczewski J., *Mażeńskie ustroje majątkowe. Art. 31-54 KRO*, Warszawa 2008.
106. Ignatowicz J., Nazar M., *Prawo rodzinne*, Warszawa 2005.
107. Jakubecki A., Zedler F. (red.), *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2011.
108. Janas G., *Ogół praw i obowiązków współnika spółki jawnej jako przedmiot zastawu rejestrowego*, PPH 2006, nr 8.
109. Jara Z. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2020.
110. Jara Z. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2024.
111. Jasiakiewicz T., *Zgoda małżonka na dokonywanie czynności określonego rodzaju w sferze zarządu majątkiem wspólnym. Glosa do wyroku SN z dnia 5 marca 2019 r., II CSK 43/18*, OSP 2022, nr 2.
112. Jedliński A., Mędrzycka J., *Zasada swobody umów a ważność czynności prawnej*, Rejent 2003, nr 5.
113. Jelonek-Jarco B., *Artykuł 63 k.c. - uwagi de lege lata i de lege ferenda [w:] Rozprawy z prawa cywilnego, własności intelektualnej i prawa prywatnego międzynarodowego, Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Bogusławowi Gawlikowi*, red. J. Pisuliński, F. Zoll, P. Tereskiewicz, Warszawa 2012.
114. Jędrejek G., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2019.
115. Jędrejek G., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Małżeństwo. Komentarz do art. 1-61⁶*, Warszawa 2013.
116. Jędrejek G., *Wykładnia przepisów prawa cywilnego*, Warszawa 2020.
117. Jędrejek G., *Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*, Warszawa 2012.
118. Jędrzejewska A., *Koncepcja oświadczenia woli w prawie cywilnym*, Warszawa 1992.
119. Jędrzejewska A., *Wpływ teorii woli wewnętrznej na koncepcję oświadczeń woli w polskiej judykaturze*, PiP 1989, nr 11.

120. Jyż G., Pławewski Z., Szewc A. (red.), *Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz*, Warszawa 2012.
121. Kabza E., *Problem stosowania analogii w prawie cywilnym*, Forum Prawnicze 2010, nr 9.
122. Kaltenbek-Skarbek L., Żurek W., *Prawo spadkowe*, Warszawa 2011.
123. Kidyba A. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom II. Własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa 2012.
124. Kidyba A. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania - część ogólna*, Warszawa 2014.
125. Kidyba A. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna*, Warszawa 2012.
126. Kidyba A., *Niektóre skutki dla obrotu handlowego wprowadzenia trzeciej kategorii podmiotowej*, PPH 2004, nr 12.
127. Kidyba A., Niezbecka E. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom IV. Spadki*, Warszawa 2015.
128. Kilian A., *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego. T. 2, niemiecko-polski*, Warszawa 2002.
129. Klein A., *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, Wrocław 2005.
130. Kłós M., *Rozporządzenie udziałem w przedmiocie należącym do spadku, dokonane bez zgody pozostałych spadkobierców*, PS 1999, nr 11–12.
131. Koch E. (red.), *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 9, Familienrecht I (§§1297-1588)*, München 2022.
132. Köhler H., *BGB Allgemeiner Teil*, München 2004.
133. Kohte W., *Die rechtfertigende Einwilligung*, AcP 1985, nr 185, z. 2.
134. Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego działająca przy Ministrze Sprawiedliwości, *Zielona Księga. Optymalna wizja Kodeksu cywilnego w Rzeczypospolitej Polskiej*, red. Z. Radwański, Warszawa 2006.
135. Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości, *Księga pierwsza Kodeksu cywilnego. Projekt wraz z uzasadnieniem*, Warszawa 2009.
136. Komisja Kodyfikacyjna przy Ministrze Sprawiedliwości, *Projekt Kodeksu cywilnego oraz przepisów wprowadzających kodeks cywilny*, red. techniczny W. Pętkowski, Warszawa 1962.
137. Komisja Kodyfikacyjna przy Ministrze Sprawiedliwości, *Projekt kodeksu cywilnego*, Warszawa 1961.

138. Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej, *Kodeks cywilny Rzeczypospolitej Polskiej. Księga pierwsza. Przepisy Ogólne. Projekt wraz z uzasadnieniem*, t. I, z. 3b, oprac. I. Łyskowski, Warszawa 1928.
139. Kondek J. M., *Czy milczenie oznacza zgodę? Próba analizy cywilnoprawnej* [w:] *Zgoda jako wyraz autonomii woli*, red. G. Bałtruszajtys, *Studia Iuridica*, t. 49, Warszawa 2008.
140. Kordasiewicz B. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 10. Prawo spadkowe*, Warszawa 2015.
141. Kordasiewicz B. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 10. Prawo spadkowe*, Warszawa 2009.
142. Korzonek J., I. Rosenblüth I. (red.), *Kodeks zobowiązań. Komentarz. T. I*, Kraków 1936.
143. Kozieł G., *Przeniesienie praw i obowiązków wspólników w handlowych spółkach osobowych. Uwagi na gruncie regulacji art. 10 ksh.*, Warszawa 2006.
144. Kozieł G., *Przesłanki przenaszalności praw i obowiązków wspólników w handlowych spółkach osobowych*, PPH 2003, nr 11.
145. Kozik M., *Zgoda osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej w świetle art. 63 k.c. – zagadnienia wybrane (cz. I)*, Rejent 2007, nr 3.
146. Kozik M., *Zgoda osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej w świetle art. 63 k.c. – zagadnienia wybrane (cz. II)*, Rejent 2007, nr 4.
147. Kruczałak K. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2001.
148. Księżak P., Pyziak-Szafnicka M. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, Warszawa 2014.
149. Kubala W., *Falsus procurator*, *Radca prawny* 1998, nr 6.
150. Kubala W., *Funkcjonowanie w praktyce przepisów o przedstawicielstwie*, *Prawo Spółek* 1999, nr 5.
151. Lackoroński B., *Skutki czynności prawnych w czasie*, Warszawa 2019.
152. Lackoroński B., *Zgoda organu administracji publicznej w obrocie nieruchomościami* [w:] *Zgoda jako wyraz autonomii woli*, red. Grażyna Bałtruszajtys, *Studia Iuridica*, t. 49, Warszawa 2008.
153. Larenz K., *Allgemeiner Teil des deutschen bürgerlichen Rechts*, München 1989.
154. Larenz K., Wolf M., *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts*, München 1997.
155. Leśniewska-Jerzykowska M., *Klauzula rebus sic stantibus na podstawie art. 357¹ KC – praktyczne problemy jej zastosowania. Wnioski de lege ferenda*, *Zeszyty Naukowe Akademii Górnośląskiej* 2023, nr 9.

156. Lewaszkiewicz-Petrykowska B., *Wady oświadczenia woli w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 1973.
157. Lisiewski M., *Projekt części ogólnej prawa cywilnego (III)*, Przegląd Notarialny 1948 (t. I), z. VI.
158. Litwińska-Werner M., *Handlowa spółka osobowa jako archetyp relacji prawnej pomiędzy jednostką a grupą*, Warszawa 2014.
159. Longchamps de Bérier R., *Wstęp do nauki prawa cywilnego*, Lublin 1922.
160. Longchamps de Bérier R., *Zobowiązania*, Poznań 1948.
161. Löwisch M. (red.), *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Recht der Schuldverhältnisse (§§ 398-432)*, Berlin 1994.
162. Machnikowski P. (red.), *Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna. Projekt Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego przyjęty w 2015 r. z komentarzem członków Zespołu Problemowego KKPC*, Warszawa 2017.
163. Machnikowski P. (red.), *Zobowiązania. Przepisy ogólne i powiązane przepisy Księgi I KC. Tom I. Komentarz*, Warszawa 2022.
164. Machnikowski P., *Rodzaje ustawowych ograniczeń swobody kształtowania treści zobowiązania*, MoP 2005, nr 24.
165. Machnikowski P., *Swoboda umów według art. 353¹ k.c., Konstrukcja prawna*, Warszawa 2005.
166. Mansel H.-P. (red.), *Jauernig Bürgerliches Gesetzbuch*, Beck-online 2023.
167. Mądry P., *Konwersja długu jako instrument prawny obrotu wierzytelnościami*, Rejent 2003, nr 4.
168. Medicus D., *Allgemeiner Teil des BGB*, Heidelberg 2002.
169. Michałowska K., *Charakter prawny i znaczenie zgody pacjenta na zabieg medyczny*, Warszawa 2014.
170. Ministerstwo Sprawiedliwości, *Projekt kodeksu cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej: tekst ustalony w wyniku dyskusji ogólnokrajowej*, Warszawa 1955.
171. Mojak J., *Przelew a inne wypadki singularnej sukcesji w wierzytelność*, SP 1991, z. 2.
172. Morawski L., *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010.
173. Mróz T., *Wymóg zgody małżonka do dokonania czynności prawnej [w:] Finis legis Christus. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Wojciechowi Góralskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin. T. 2*, red. J. Wroceński, J. Krajczyński, Warszawa 2009.

174. Mróz T., *Zgoda małżonka na dokonanie czynności prawnej w ustroju majątkowej wspólności ustawowej*, Warszawa 2011.
175. Müller-Freienfels W., *Die Vertretung beim Rechtsgeschäft*, Tübingen 1955.
176. Naworski J. P., *Skutki przekroczenia przez zarządy spółek kapitałowych ograniczeń do dokonywania czynności prawnych*, PPH 2001, nr 1.
177. Naworski J. P., Strzelczyk K., Potrzeszcz R., Siemiątkowski T. (red.), *Komentarz do Kodeksu spółek handlowych. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2001.
178. Nazar M., *Glosa do wyroku SN z dnia 13.06.2001, II CKN 507/00*, OSP 2002, nr 1.
179. Nörr K., Scheyhing S., Pöggeler W., *Sukzessionen. Forderungszession, Vertragsübernahme, Schuldübernahme*, Tübingen 1999.
180. Nowakowski Z. K., *Przejęcie długu według kodeksu zobowiązań*, Poznań 1937.
181. Ohanowicz A., *Wstąpienie osoby trzeciej w prawa zaspokojonego wierzyciela [w:] Alfred Ohanowicz. Wybór prac, wstęp Z. Radwański, oprac. A. Gulczyński*, Warszawa 2007.
182. Olczyk M., *Najem lokalu mieszkalnego*, Warszawa 2008.
183. Olejniczak A. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 6. Prawo zobowiązań – część ogólna*, Warszawa 2014.
184. Olejniczak A. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 6. Prawo zobowiązań – część ogólna*, Warszawa 2023.
185. Olejniczak A. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 6. Prawo zobowiązań – część ogólna. Suplement*, Warszawa 2010.
186. Oleszko A., *Wnioski o dokonanie wpisu prawa w księdze wieczystej zawarte w aktach notarialnych*, Rejent 1993, nr 10/30.
187. Opalski A. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Tom IIA. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz. Art. 151–226*, Warszawa 2018.
188. Osajda K. (red. serii), Borysiak W. (red. tomu), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2023.
189. Osajda K. (red. serii), Borysiak W. (red. tomu), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2024.
190. Osajda K. (red. serii), Borysiak W. (red. tomu), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2021.
191. Osajda K. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 5. Prawo zobowiązań – część ogólna*, Warszawa 2020.
192. Osajda K. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2019.

193. Osajda K. (red. serii), Domański M., Słyk J. (red. tomu), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2024.
194. Osajda K., *Zgoda na zbycie udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, Glosa 2010, nr 1.
195. Pabis R., *Skutki wadliwości czynności prawnych w świetle art. 17 § 1 i 1 k.s.h*, PPH 2001, nr 6.
196. Piasecki K. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2011.
197. Piasecki K., *Kodeks cywilny. Księga pierwsza. Część ogólna. Komentarz*, Kraków 2003.
198. Piątowski J. S. (red.), *System Prawa Rodzinnego i Opiekuńczego*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1985.
199. Piątowski J. S., (red.) *System Prawa Cywilnego. Tom IV. Prawo spadkowe*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1986.
200. Piątowski J. S., *Prawo spadkowe. Zarys wykładu*, Warszawa 1973.
201. Piekarski M., *Przepisy ogólne o czynnościach prawnych*, NP 1965, nr 3.
202. Pietrzykowski K. (red.), *Kodeks cywilny. T. I. Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, Warszawa 2020.
203. Pietrzykowski K. (red.), *Kodeks cywilny. T. I. Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, Warszawa 2015.
204. Pietrzykowski K. (red.), *Kodeks cywilny. T. II. Komentarz. Art. 450-1088*, Warszawa 2021.
205. Pietrzykowski K. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2015.
206. Pietrzykowski K. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2023.
207. Pinior P., *Nadzór wspólników w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2013.
208. Pisuliński J., *O potrzebie reformy przepisów regulujących stosunki majątkowe między małżonkami*, TPP 2012, nr 2.
209. Podrecka M., *Rękojmia za wady prawne rzeczy sprzedanej*, Warszawa 2011.
210. Potrzeszcz R., Siemiątkowski T., Strzelczyk K., Naworski J. P., *Komentarz do kodeksu spółek handlowych. Spółki osobowe*, Warszawa 2001.
211. Preussner-Zamorska J., *Nieważność czynności prawnej w prawie cywilnym*, Warszawa 1983.
212. Preussner-Zamorska J., *Nieważność jako postać wadliwości czynności prawnej*, Kraków 1977.
213. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR), Outline Edition, Prepared by the Study Group on a European Civil*

- Code and the Research Group on EG Private Law (Acquis Group)*, red. Ch. von Bara, E. Clive, H. Schulte-Nölke, München 2009.
214. *Projekt części ogólnej kodeksu cywilnego*, DDP 1947, nr 12.
215. *Projekt części ogólnej kodeksu cywilnego*, Przegląd Notarialny 1948, t. I.
216. *Projekt kodeksu cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, red. techniczny W. Pętkowski, Warszawa 1960.
217. *Projekt kodeksu cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, red. techniczny S. Orłowski, Warszawa 1954.
218. *Projekt Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Sprawozdanie z dyskusji przeprowadzonej w Izbie Cywilnej Sądu Najwyższego*, PS 2010, nr 2.
219. Prutis S., *Zasady reprezentacji komunalnych osób prawnych w obrocie cywilnym*, Samorząd Terytorialny 1991, nr 1–2.
220. Prütting H., Wegen G., Weinreich G. (red.), *BGB Kommentar*, Köln 2011.
221. Przewłocka D., *Czynności prawne małżonków rozporządzające majątkiem wspólnym a ochrona wierzyciela przed czynnościami fraudacyjnymi*, Warszawa 2020.
222. Przybyłowski K., *Dobra wiara w polskim prawie cywilnym (ogólne uwagi o pojęciu)*, SC 1970, tom XV.
223. Pyziak-Szafnicka M. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, Warszawa 2009.
224. Pyziak-Szafnicka M., *Glosa do wyroku SN z dnia 13.06.2001, II CKN 507/00*, OSP 2002, nr 11.
225. Pyziak-Szafnicka M., *Glosa do wyroku SN z dnia 27 marca 2000 r., III CKN 608/98*, OSP 2001, nr 1.
226. Pyziół W. (red.) *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2008.
227. Radwański Z. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 2. Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2002.
228. Radwański Z. (red.), *System Prawa Cywilnego. Tom III. Część 1. Prawo zobowiązań - część ogólna*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1981.
229. Radwański Z. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 2. Prawo cywilne - część ogólna*, Warszawa 2008.
230. Radwański Z., *Glosa do uchwały SN z dnia 26 marca 2002 r., III CZP 15/02*, OSP 2003, nr 2.
231. Radwański Z., *Jeszcze w sprawie bezwzględnie nieważnych czynności prawnych*, PiP 1986, z. 6

232. Radwański Z., Olejniczak A. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 2. Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2019.
233. Radwański Z., Olejniczak A., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2023.
234. Radwański Z., Olejniczak A., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2011.
235. Radwański Z., Olejniczak A., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2004.
236. Radwański Z., Olejniczak A., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 1998.
237. Radwański Z., *Podmioty prawa cywilnego w świetle zmian kodeksu cywilnego przeprowadzonych ustawą z dnia 14 lutego 2003 r.*, PS 2003, nr 7–8.
238. Radwański Z., *Prawo cywilne - część ogólna*, Warszawa 2003.
239. Radwański Z., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2009.
240. Radwański Z., *Teoria umów*, Warszawa 1977.
241. Radwański Z., *Wykłady oświadczeń woli składanych indywidualnym adresatom*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1992.
242. Radwański Z., *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 1998.
243. Radwański Z., Olejniczak A., *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2008.
244. Radwański Z., Olejniczak A., Grykiel J., *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2022.
245. Radwański Z., *Uwagi o zobowiązaniach trwałych (ciągłych) na tle kodeksu cywilnego*, SC 1969, t. XIII–XIV.
246. Resich Z. (red.), *Kodeks cywilny – komentarz, t. I*, Warszawa 1972.
247. Resich Z. (red.), *Kodeks cywilny – komentarz, t. II*, Warszawa 1972.
248. Rudnicki G., Rudnicki S. (red.), *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa 2011.
249. Rudnicki K., *Uzależnienie działania zarządu spółki kapitałowej od decyzji innych organów spółki*, MoP 2000, nr 7.
250. Rudnicki S., *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga druga: Własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa 2001.
251. Rzetecka-Gil A., *Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania - część ogólna*, LEX/el. 2011.
252. Säcker, F. J. (red.), *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band I, Allgemeiner Teil*, München 2003.
253. Säcker, F. J. (red.), *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band I. Allgemeiner Teil*, München 2006.
254. Safjan M. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 1. Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2007.

255. Safjan M. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 1. Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2012.
256. Safjan M., *Zasada swobody umów (Uwagi wstępne na tle wykładni art. 353¹ k.c.)*, PiP 1993, nr 4.
257. Schubert C. (red.), *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 1, Allgemeiner Teil (§§1-240)*, München 2021.
258. Schulze R. (red.), *Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar*, Beck-online 2023.
259. Schulze R. (red.), *Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar*, Beck-online 2024.
260. Schwab D. (red.), *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 10, Familienrecht II (§§1589-1921)*, München 2024.
261. Skąpski J., *Kodeks cywilny z 1964 r. Blaski i cienie kodyfikacji oraz jej perspektywy*, KPP, rok I: 1992, z. 1-4.
262. Skorupa P., *Nieważność czynności prawnej w prawie polskim na tle porównawczym*, Warszawa 2019.
263. Skowrońska-Bocian E., *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga czwarta. Spadki*, Warszawa 2011.
264. Skowrońska-Bocian E., *Mażeńskie ustroje majątkowe*, Warszawa 2008.
265. Smyczyński T. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 11. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2014.
266. Smyczyński T. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 11. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2009.
267. Smyk M., *Pełnomocnictwo według kodeksu cywilnego*, Warszawa 2010.
268. Sobolewski P., *Kompetencja do dokonania czynności prawnej jako przesłanka jej prawnej doniosłości*, PPH 2009, nr 2.
269. Sołtysiński S. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 17B. Prawo spółek kapitałowych*, Warszawa 2016.
270. Sołtysiński S., *Czy „istnieją” uchwały nieistniejące: zgromadzeń spółek kapitałowych i spółdzielni?*, PPH 2006, nr 2.
271. Sołtysiński S., *Czynności rozporządzające, przyczynek do podstawowych pojęć cywilistycznych [w:] Rozprawy z prawa cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Witolda Czachórskiego*, red. J. Błęszyński, J. Rajski, Warszawa 1985.
272. Sołtysiński S., Szajkowski A., Szumański A. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do art. 1-150 KSH. Tom I*, Warszawa 2012.
273. Staudinger A., Steinrötter B., *Minderjährige im Zivilrecht*, JuS 2012, nr 97.

274. Stec P., *Umowy w administracji. Studium cywilnoprawne*, Warszawa 2013.
275. Stec P., Załucki M. (red.), *Podstawy prawa cywilnego z umowami w administracji*, Warszawa 2010.
276. Stelmachowski A., *Polemika... z projektem kodeksu cywilnego*, PiP 1962, nr 12.
277. Stelmachowski A., *Wstęp do teorii prawa cywilnego*, Warszawa 1969.
278. Stelmachowski A., *Zarys teorii prawa cywilnego*, Warszawa 1998.
279. Stojanowska W. (red.), *Nowelizacja prawa rodzinnego na podstawie ustaw z 6 listopada 2008 r. i 10 czerwca 2010 r. Analiza, Wykładnia, Komentarz*, Warszawa 2011.
280. Strzępka J. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2015.
281. Swaczyna B., *Warunkowe czynności prawne*, Warszawa 2012.
282. Szajkowski A. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 16. Prawo spółek osobowych*, Warszawa 2008.
283. Szczurkowski T., *Przekroczenie kompetencji przez organ osoby prawnej. Glosa do uchwały SN z dnia 14 września 2007 r., III CZP 31/2007*, Glosa 2008, nr 3.
284. Szer S., *Prawo cywilne część ogólna*, Warszawa 1967.
285. Szer S., *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 1962.
286. Szewczyk J., *Granice ochrony interesów osoby dokonującej czynności prawnej z pełnomocnikiem*, Monitor Prawa Handlowego 2016, nr 4.
287. Szlązak A., *Ograniczenia w rozporządzaniu akcjami/udziałami (zagadnienia wybrane)*, [w:] *Prawo prywatne czasu przemian: Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu*, red. A. Nowicka, Poznań 2005.
288. Szlązak A., *Kilka uwag o ograniczeniach w rozporządzaniu udziałami/akcjami*, PS 2011, nr 10.
289. Szostek S., *Quo vadis? Pięćdziesiąt lat kodeksu cywilnego [w:] 50 lat kodeksu cywilnego. Perspektywa rekodyfikacji*, red. P. Stec, M. Załucki, Warszawa 2015.
290. Szpunar A., *O konwalidacji nieważnej czynności prawnej*, PiP 1986, z. 5.
291. Szpunar A., *O konwalidacji wadliwych czynności prawnych*, PiP 2002, z. 7.
292. Szpunar A., *O konwersji nieważnej czynności prawnej [w:] Księga pamiątkowa ku czci Profesora Leopolda Steckiego*, red. M. Bączyk, Toruń 1997.
293. Szpunar A., *O zarządzie majątkiem wspólnym małżonków*, NP 1989, nr 10-12.
294. Szpunar A., *Uwagi o pojęciu czynności prawnej*, PiP 1974, nr 12.
295. Szpunar A., *Wstąpienie w prawa zaspokojonego wierzyciela*, Kraków 2000.
296. Świątkowski H., *Spółeczna myśl prawnicza w Polsce dawniej i dziś (szkic historyczno-prawny)*, DDP 1945, nr 1.

297. Tarkowski M., *Charakter cywilnoprawny umownego postanowienia uzależniającego skuteczność umowy od zgody organu spółki kapitałowej, będącej jej stroną*, MoP 2014, nr 2.
298. Tarska M., *Zakres swobody umów w spółkach handlowych*, Warszawa 2012.
299. Thiele W., *Die Zustimmung in der Lehre vom Rechtsgeschäft*, Köln 1966.
300. Torbus A., Witosz A. J., Witosz A. (red.), *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2016.
301. Trzaskowski R., *Skuteczność czynności prawnej dokonanej bez wymaganej ustawą zgody współwłaściciela (art. 199 i 201 K.C.)*, Palestra 2010, nr 11-12.
302. Trzaskowski R., *Skutki sprzeczności umów obligacyjnych z prawem. W poszukiwaniu sankcji skutecznych i proporcjonalnych*, Warszawa 2013.
303. Ulmer P., Rebmann K. (red.), *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 5, Schuldrecht, Besonderer Teil III*, München 2004.
304. Wasilkowski J., Wolter A., *Projekt kodeksu cywilnego. Część ogólna*, DDP 1948, nr 1.
305. Wasilkowski J., *Zagadnienia ogólne nowego prawa cywilnego*, DPP 1946, nr 9-10.
306. Wierciński J. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2014.
307. Wilejczyk M., *Interwencja osoby trzeciej w stosunek zobowiązaniowy a problem zgody dłużnika*, SPP 2016, nr 1.
308. Winiarz J. (red.), *Kodeks cywilny z komentarzem*, Warszawa 1980.
309. Winiarz J. (red.), *Kodeks cywilny z komentarzem*, Warszawa 1989.
310. Witosz A. J., Witosz A. (red.), *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, red. A. J. Witosz, A. Witosz, Warszawa 2014.
311. Włodyka S., *Zgoda organu spółki kapitałowej na jej czynności prawne [w:] Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa profesora Maksymiliana Pazdana*, red. L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2005.
312. Wolter A, Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1998.
313. Wolter A, Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2020.
314. Wolter A., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1970.
315. Wolter A., *Problematyka ogólna czynności prawnych w kodeksie cywilnym*, PiP 1964, nr 11.
316. Wójcik P., *Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*, MoP 2006, nr 1.
317. Wronkowska S., *Analiza pojęcia prawa podmiotowego*, Poznań 1973.

318. Wronkowska S., Ziemiński Z., *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001.
319. Wyrozumska E., *Elektroniczne oświadczenie woli w ustawie o podpisie elektronicznym i po nowelizacji kodeksu cywilnego*, PPH 2003, nr 8.
320. Załucki M. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2020.
321. Załucki M. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2023.
322. Załucki M. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2023.
323. Zawadzka J., *Warunek w prawie cywilnym*, Warszawa 2012.
324. Zawistowski D., *Wina w kontraktowaniu (culpa in contrahendo) na tle zmian w kodeksie cywilnym* [w:] *Zawieranie i wykonywanie umów. Wybrane zagadnienia*, red. E. Gniewek, Wrocław 2004.
325. Zieliński T., *Znaczenie terminu „nieważność” w języku prawniczym*, KSP 1970.
326. Ziemiński Z., *Teoria prawa*, Warszawa–Poznań 1978.
327. Ziemiński B., Kitłowski E., *Prawo zobowiązań – część ogólna*, Warszawa 2013.
328. Zimmerman P. (red.), *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2022.
329. Zoll F., *Zobowiązania w zarysie*, Warszawa 1945.
330. Zoll F., *Zobowiązania w zarysie*, Warszawa 1948.
331. Zrałek J., *Zgoda jednego z małżonków na dokonanie czynności prawnej przez współmałżonka* [w:] *Rozprawy z prawa prywatnego, prawa o notariacie i prawa europejskiego ofiarowane Panu Rejentowi Romualdowi Szytkowi*, red. E. Drozd, A. Oleszko, M. Pazdan, Kluczbork 2007.

Wykaz orzecznictwa

1. Orzeczenie SN z 25.10.1949 r., C 1264/49, OSN 1950, nr 2, poz. 29, LEX nr 159816.
2. Orzeczenie SN z 04.01.1950 r., C1736/49 PiP 1951, nr 1, LEX nr 2709547.
3. Orzeczenie SN z 22.02.1952 r., C 44/52, OSNCK 1953, nr 2, poz. 43, LEX nr 117168.
4. Orzeczenie SN z 03.11.1955 r., III CR 1562/54, OSNCK 1956, nr 2, poz. 50, LEX nr 118247.
5. Uchwała SN 04.09.1956 r., I CO 21/56, OSNCK 1957, nr 3, poz. 82, LEX nr 118683.
6. Uchwała SN (PSIC) z 24.06.1961 r., I CO 16/61, OSNCP 1963, Nr 9, poz. 187, LEX nr 105905.
7. Orzeczenie GKA z 19.12.1966 r., BO-7801/66, OSPiKA 1968, nr 2, poz. 40.
8. Uchwała SN (PSIC) z 30.04.1977 r., III CZP 73/76, OSNCP 1978, nr 2, poz. 19, LEX nr 2153.
9. Wyrok SN z 17.10.1978 r., II CR 352/78, OSNCP 1979, nr 7–8, poz. 153, LEX nr 2353
10. Uchwała z 17.10.1979 r., III CZP 68/79, OSNC 1980, nr 4, poz. 67, LEX nr 2437.
11. Uchwała SN z 05.03.1981 r., III CZP 1/81, OSNCP 1981, nr 8, poz. 145, LEX nr 2620.
12. Wyrok BGH z 02.12.1981 r., IVb ZR 553/80, NJW 1982, nr 1099 (dostęp Beck-online).
13. Wyrok BGH z 04.12.1981 r., V ZR 241/80, NJW 1982, nr 1036(dostęp Beck-online).
14. Orzeczenie NSA z 23.03.1988 r., II SA 151/87, ONSA 1988 z. 1 poz. 43.
15. Wyrok BGH z 29.06.1989 r., VII ZR 211/88, NJW 1990, nr 109.
16. Uchwała SN z 27.07.1989 r., III CZP 69/89, Legalis nr 26747.
17. Wyrok SN z 11.10.1990 r., III ARN 15/90, LEX nr 10894.
18. Uchwała SN z 23.04.1993 r., III CZP 36/93, OSNC 1993, nr 12, poz. 213, Legalis nr 28067.
19. Wyrok SN z 07.09.1993 r., II CRN 60/93, OSNCP 1994, nr 7-8, poz. 159, LEX nr 4033.
20. Wyrok SN z 31.05.1994 r., II CRN 56/94, LEX nr 293247.
21. Uchwała SN (7) z 16.03.1995 r., III CZP 9/95, OSNC 1995, nr 11, poz. 149, LEX nr 4246.
22. Wyrok SN z 25.04.1995 r., I CRN 48/95, OSNC 1995, nr 10, poz. 147. LEX nr 4244.
23. Wyrok SN z 26.11.1996 r., II CRN 55/96, LEX nr 28762.
24. Wyrok SN z 07.11.1997 r., II CKN 431/97, OSNC 1998, nr 6, poz. 94; LEX nr 32958.
25. Wyrok SN z 07.11.1997 r., II CKN 431/97, LEX nr 32958.
26. Wyrok SN z dnia 26.06.1998 r., II CKN 825/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 18, LEX nr 34228.

27. Wyrok SN z 01.12.1998 r., I PKN 473/98, OSNP 2000, nr 2, poz. 56, LEX nr 36767.
28. Postanowienie SN z 19.01.1999 r., II CKN 156/98, LEX nr 749977.
29. Wyrok SN z 26.01.1999 r., III CKN 127/98, OSNC 1999, nr 6, poz. 122, LEX nr 35761.
30. Wyrok SN z 09.06.1999 r., III RN 9/99, OSNP 2000, nr 9, poz. 340, LEX nr 37286.
31. Wyrok SN z 11.06.1999 r., II CKN 390/98, OSNC 1999, nr 12, poz. 217, LEX nr 37302.
32. Wyrok SN z 08.10.1999 r., II CKN 490/98, LEX nr 527175.
33. Wyrok SN z 27.03.2000 r., III CKN 608/98, OSNC 2000, nr 9, poz. 172, LEX nr 40495.
34. Wyrok SA w Katowicach z 21.09.2000 r., I ACa 457/00, OSA 2001, nr 5, poz. 30, LEX nr 47641.
35. wyrok SN z 12.05.2000 r., V CKN 1029/00, OSNC 2001, nr 6, poz. 83, LEX nr 47029.
36. Wyrok SN z 23.03.2001 r., V CKN 99/01, Legalis nr 278608.
37. Wyrok SN z 13.06.2001 r., II CKN 507/00, OSP 2002, nr 1, poz. 3, LEX nr 48928.
38. Uchwała SN z 12.10.2001 r., III CZP 55/01, OSNC 2002, nr 7-8, poz. 87, LEX nr 49101.
39. Wyrok SN z 16.01.2002 r., IV CKN 595/00, LEX nr 864015.
40. Wyrok SN z 31.01.2002 r., IV CKN 1235/00, LEX nr 1634788.
41. Wyrok SN z 31.01.2002 r., IV CKN 1325/00, LEX nr 53149.
42. Uchwała SN z 26.03.2002 r., III CZP 15/02, OSNC 2003, nr 1, poz. 6, LEX nr 51707.
43. Wyrok BGH z 24.06.2002 r., II ZR 266/01, NJW 2022, nr 2875.
44. Wyrok SN z 12.05.2004 r., III CK 512/02, LEX nr 483367.
45. Wyrok SA w Warszawie z 30.06.2004 r., I ACa1404/03, OSA 2005, nr 11, poz. 43, LEX nr 150926.
46. Wyrok SA w Katowicach z 14.10.2004 r., I ACa 714/04, LEX nr 151724.
47. Wyrok SN z 16.02.2005 r., IV CK 526/04, LEX nr 177281.
48. Wyrok TK z 15.03.2005 r., K 9/04, LEX nr 149926.
49. Postanowienie SN z 19.05.2005 r., V CK 669/04, LEX nr 603871.
50. Wyrok SN z 29.11.2005 r., III CK 302/05, LEX nr 466009.
51. Wyrok SA w Poznaniu z 15.12.2005 r., I ACa 611/05, LEX nr 186133.
52. Wyrok SA w Poznaniu z 07.02.2006 r., I ACa 829/05, OSA 2006, nr 12, poz. 40, LEX nr 203647.
53. Uchwała SN z 14.03.2006 r., III CZP 7/06, OSNC 2007, nr 1, poz. 7, LEX nr 176319.
54. Wyrok SN z 11.04.2006 r., I CSK 191/05, OSNC 2007, nr 1, poz. 18, LEX nr 182908.
55. Wyrok SA w Poznaniu z 15.02.2007 r., I ACa 1141/06, LEX nr 298607.
56. Wyrok SN z 28.03.2007 r., II CSK 530/06, LEX nr 315395.
57. Wyrok SN z 29.05.2007 r., V CSK 69/07, LEX nr 442625.

58. Wyrok SN z 21.11.2007 r., II CSK 311/07, LEX nr 492171.
59. Wyrok SN z 09.01.2008 r., II CSK 394/07, OSNC 2009, nr 2, poz. 35, LEX nr 369701.
60. Uchwała SN z 19.12.2008 r., III CZP 122/08, OSP 2010, nr 2, poz. 18, LEX nr 469163.
61. Uchwała SN z 21.01.2009 r., III CZP 130/08, OSNC 2009, nr 12, poz. 159, LEX nr 470707.
62. wyrok SN z 25.11.2009 r., II CSK 262/09, LEX nr 599836.
63. Postanowienie SO w Gdańsku z 29.04.2011 r., III Ca 1677/10, LEX nr 1713748.
64. Postanowienie SN z 06.07.2011 r., I CSK 714/10, LEX nr 897954.
65. Postanowienie SN z 24.08.2011 r., IV CSK 521/10, LEX nr 1102544.
66. Postanowienie SN z 07.10.2011 r., II CSK 23/11, LEX nr 1043995.
67. Wyrok SN z 12.10.2011 r., II CSK 29/11, OSP 2012, nr 12, poz. 122, LEX nr 1043996.
68. Wyrok SA w Poznaniu z 26.05.2012 r., I ACa 356/11, LEX nr 898644.
69. Postanowienie SN z 13.09.2012 r., V CSK 408/11, LEX nr 1223738.
70. Postanowienie SO w Gdańsku z 31.10.2012 r., XVI Ca 908/12, LEX nr 1714990.
71. Wyrok SA w Warszawie z 09.11.2012 r., I ACa 370/12, LEX nr 1246924.
72. Postanowienie SN z 23.01.2013 r., I CSK 262/12, LEX nr 1294473.
73. Wyrok SN z 15.03.2013 r., V CSK 180/12, LEX nr 1353294.
74. Postanowienie SN z 04.07.2013 r., I CSK 733/12, LEX nr 1375306.
75. Wyrok SN 29.08.2013 r., I CSK 713/12, LEX nr 1391108.
76. Wyrok SN z 29.08.2013 r., I CSK 713/12, OSNC-ZD 2014, nr 4, poz. 65, LEX nr 1391108.
77. Wyrok SA w Łodzi z 04.09.2013 r., III AUa 1759/12, LEX nr 1409147.
78. Wyrok SA w Warszawie z 30.10.2013 r., VI ACa 523/13, LEX nr 1430893.
79. Postanowienie SN z 10.04.2014 r., I CSK 406/13, LEX nr 223028.
80. Wyrok SA w Gdańsku z 10.04.2014 r., V ACa 129/14, LEX nr 1496390.
81. Wyrok SA we Wrocławiu z 11.06.2014 r., I ACa 519/14, Legalis nr 1169111.
82. Wyrok SA w Szczecinie z 18.06.2014 r., I ACa 317/14, LEX nr 1499047.
83. Wyrok SA w Poznaniu z 25.06.2014 r., I ACa 386/14, LEX nr 1504439.
84. Wyrok SA w Warszawie z 08.07.2014 r., VI ACa 1644/13, LEX nr 1496532.
85. Wyrok SN z 06.11.2014 r., II CSK 28/14, LEX nr 1567463.
86. Wyrok SN z 16.12.2014 r., III CSK 36/14, OSNC 2016, nr 1, poz. 5, LEX nr 1621345.
87. Wyrok SA we Wrocławiu z 16.01.2015 r., I ACa 1460/14, LEX nr 2099962.
88. Wyrok SA we Wrocławiu z 06.03.2015 r., I ACa 6/15, Legalis nr 1504965.
89. Wyrok BGH z 08.05.2015 r., V ZR 56/14, NJW 2015, nr 2872.

90. Wyrok SA w Katowicach z 03.09.2015 r., I ACa 350/15, LEX nr 1842331.
91. Wyrok SA w Katowicach z 22.10.2015 r., I ACa 568/15, LEX nr 1927458.
92. Wyrok SA w Warszawie z 10.03.2016 r., VI ACa 238/15, LEX nr 2050825.
93. Wyrok SA w Warszawie z 15.09.2017 r., I ACa 937/16, LEX nr 2376954.
94. Wyrok SA w Łodzi z 06.12.2017 r., I ACa 1156/17, LEX nr 2461411.
95. Wyrok SA w Warszawie z 02.02.2018 r., I ACa 1835/16, LEX nr 2449755.
96. Wyrok SA w Krakowie z 15.02.2018 r., I AGa 67/18, LEX nr 2564245.
97. Wyrok SA w Łodzi z 24.05.2018 r., I AGa 126/18, LEX nr 2578790.
98. Wyrok SA w Łodzi z 15.06.2018 r., I ACa 1298/17, LEX nr 2578781.
99. Wyrok SN z 12.10.2018 r., V CSK 469/17, LEX nr 2577358
100. Uchwała SN z 15.11.2018 r., III CZP 49/18, OSNC 2019, nr 12, poz. 117, LEX nr 2577034.
101. Wyrok SA w Warszawie z 19.02.2019 r., V ACa 119/18, LEX nr 2631472.
102. Wyrok SN z 05.03.2019 r., II CSK 43/18, OSNC 2019, nr 12, poz. 124, LEX nr 2629838.
103. Wyrok SN z 04.04.2019 r., III CSK 146/17, LEX nr 2642793.
104. Wyrok SA w Warszawie z 04.06.2019 r., V ACa 408/18, LEX nr 2697340.
105. Wyrok SA w Białymstoku z 03.10.2019 r., I AGa 95/18, Legalis nr 2259599.
106. Wyrok SA w Warszawie z 06.11.2019 r., V ACa 47/19, LEX nr 2753733.
107. Wyrok SA w Warszawie z 15.09.2020 r., V ACa 144/20, LEX nr 3102190.
108. Postanowienie SN z 13.12.2022 r., II CSKP 771/22, LEX nr 3456216.
109. Wyrok SA w Poznaniu z 29.09.2023 r., I ACa 693/22, LEX nr 3669558.
110. Wyrok SN z 08.11.2023 r., II CSKP 313/23, LEX nr 3623668.

Wykaz aktów prawnych

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483 z późn. zm.
2. Kodeks cywilny niemiecki z 18 sierpnia 1896 r. (BGB – Bürgerliches Gesetzbuch, BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738, FNA 400–2).
3. Ustawa z dnia 18 lipca 1950 r. Przepisy ogólne prawa cywilnego, Dz. U. 1950, Nr 34, poz. 311. z późn. zm.
4. Ustawa z dnia 18 lipca 1950 r. Przepisy wprowadzające przepisy ogólne prawa cywilnego, Dz. U. Nr 34, poz. 312.
5. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.
6. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. 1964 Nr 16, poz. 93 z późn. zm.
7. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2023 r. poz. 1550 z późn. zm.
8. ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 z późn. zm.
9. ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz. U. z 2023 r. poz. 40 z późn. zm.
10. Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie, Dz. U. z 2022 r. poz. 1799 z późn. zm.
11. Ustawa z dnia 2 lipca 1994 r. o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych, Dz. U. 1994, nr 105, poz.109 z późn. zm.
12. Ustawa z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, Dz. U. z 2018 r. poz. 2017 z późn. zm.
13. ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, Dz. U. Nr 94, poz. 1037 z późn. zm.
14. Ustawa z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2003 r. Nr 49, poz. 48.
15. Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe, Dz.U. Nr 60 poz. 535 z późn. zm.
16. Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 220, poz. 1431.

17. ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, Dz. U. z 2023 r. poz. 1270 z późn. zm.
18. Ustawa z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych, Dz. U. z 2023 r. poz. 227.
19. Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. Prawo restrukturyzacyjne, Dz. U. 2015, poz. 978 z późn. zm.
20. Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu wprowadzenia uproszczeń dla przedsiębiorców w prawie podatkowym i gospodarczym, Dz. U. z 2018 r. poz. 2244.
21. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. Kodeks zobowiązań, Dz. U. Nr 82, poz. 598.
22. Dekret z dnia 12 listopada 1946 r. Przepisy ogólne prawa cywilnego, Dz. U. Nr 67, poz. 369 z późn. zm.
23. Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.02.1947 r. AAN, 285 MS, sygn. 2390, k. 4.
24. Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z 23 sierpnia 1956 r., Monitor Polski z 1956 r. Nr 70, poz. 856.

Inne

1. Hasło „zgoda” [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*. Źródło: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/zgoda.html> [dostęp: 02.10.2022].
2. Hasło „zgoda” [w:] *Słownik języka polskiego PWN, R-Z*, red. M. Szymczak, Warszawa 1999.
3. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu wprowadzenia uproszczeń dla przedsiębiorców w prawie podatkowym i gospodarczym, druk sejmowy nr 2862. Źródło: <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2862> [dostęp 25.05.2024].